GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTO KALISZ

Projekt do konsultacji społecznych

Miasto Kalisz
Rewitalizacja

Projekt pt. „Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Kalisza" jest dofinansowany z Funduszy Europejskich w ramach konkursu organizowanego przez Województwo Wielkopolskie oraz Ministerstwo Rozwoju, o przyznanie dotacji na „Przygotowanie programów rewitalizacji"

Fundusze Europejskie
Pomoc Techniczna

MINISTERSTWO ROZWOJU

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Autorzy opracowania

Miasto Kalisz

Wydział Strategii i Rozwoju
Biuro Rewitalizacji
Urząd Miejski w Kaliszu
Główny Rynek 20
62-800 Kalisz

Izabela Grześkiewicz

Małgorzata Mikołajczyk

Marcin Wolniak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ul. Bogumiła Krygowskiego 10
61-680 Poznań

Prof. UAM dr hab. Paweł Churski

dr inż. Przemysław Ciesiółka

dr Bartłomiej Kołsut

dr Robert Kudłak

dr Paweł Motek

Współpraca:

Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej UAM
Malwina Balcerak
Małgorzata Donderowicz
Maciej Główczyński
Patryk Kaczmarek
Adam Wronkowski

Spis treści:

1 WPROWADZENIE ... 2
2 OPIS POWIĄZAŃ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI ... 3
3 OBSZAR ZDEGRADOWANY I OBSZAR REWITALIZACJI ... 7
4 SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI ... 11
4.1 Aspekt społeczny ... 12
4.2 Aspekt gospodarczy ... 14
4.3 Aspekt środowiskowy ... 16
4.4 Aspekt przestrzenno-funkcjonalny ... 17
4.5 Aspekt techniczny ... 19
4.6 Synteza pogłębionej diagnozy ... 21
4.6.1. Mocne strony i szanse ... 24
4.6.2. Słabe strony i zagrożenia ... 25
4.6.3. Słabe strony i szanse ... 25
4.6.4. Mocne strony i zagrożenia ... 26
5 WIZJA STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI ... 28
6 CELE REWITALIZACJI I KIERUNKI DZIAŁAŃ ... 29
6.1 Cel strategiczny 1: Ograniczenie skali problemów społecznych ... 31
6.2 Cel strategiczny 2: Wzmocnienie potencjału gospodarczego ... 32
6.3 Cel strategiczny 3: Podniesienie jakości przestrzeni publicznej ... 33
6.4 Cel strategiczny 4: Poprawa funkcjonowania systemu transportowego ... 34
6.5 Cel strategiczny 5: Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa ... 35
7 PRZEDSIĘWZIĘCIA REWITALIZACYJNE ... 37
7.1 Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ... 37
7.2 Pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne ... 68
7.2.1. Przedsięwzięcia ogólnomiejskie ... 68
7.2.2. Pozostałe dopuszczalne przedsięwzięcia rewitalizacyjne ... 70
8 MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH ... 72
9 RAMY FINANSOWE ... 76
10 STRUKTURA ZARZĄDZANIA ... 77
10.1 Zadania interesariuszy wewnętrznych ... 77
10.2 Zadania interesariuszy zewnętrznych ... 78
10.3 Koszty zarządzania ... 78
11 SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY ... 79
11.1 Monitoring ilościowy ... 79
11.2 Monitoring jakościowy ... 81
12 NIEZBĘDNE ZMIANY W WIELOLETNIM PROGRAMIE GOSPODAROWANIA MIESZKANIOWYM ZASOBEM MIASTA KALISZA NA LATA 2015-2020 ORAZ W UCHWALE W SPRAWIE USTALENIA ZASAD WYNAJMOWANIA LOKALI WCHODZĄCYCH W SKŁAD MIESZKANIOWEGO ZASOBU MIASTA KALISZA ... 82
13 SPECJALNA STREFA REWITALIZACJI ... 83
14 PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE ... 84
14.1 Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. ... 84
14.2 Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwalenia albo zmiany ... 84
14.3 Miejscowe plany rewitalizacji ... 85
15 BIBLIOGRAFIA ... 88
16 SPIS ZAŁĄCZNIKÓW ... 89

1 Wprowadzenie

Rewitalizacja to aktualnie jedno z najczęściej wymienianych i odmienianych przez wszystkie przypadki określeń nawiązujących do szeroko rozumianego zarządzania miastem. W Polsce stało się ono powszechnie znane głównie dzięki dużej skali środków unijnych przeznaczonych na projekty rewitalizacyjne. Jednak działania zmierzające do odnowy miast mają znacznie dłuższą historię, wykraczającą poza ramy członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Najogólniej mówiąc, rewitalizacja jest „kompleksowym procesem organizacyjnym i inwestycyjnym, prowadzącym do ożywienia zdegradowanych czy zaniedbanych terenów miejskich" (Parysek 2015: 11).

Upowszechnienie działań rewitalizacyjnych w Polsce nastąpiło wraz z wejściem do **Unii Europejskiej**. Wcześniej funkcjonowały w kraju pojedyncze inicjatywy wybranych miast, które nie ujmowały zagadnienia rewitalizacji w sposób kompleksowy. Od 2004 roku uruchomione zostały znaczne środki finansowe w ramach ***Zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego na lata 2004-2006***, przeznaczone na rewitalizację obszarów miejskich, poprzemysłowych i powojskowych. Było to innowacyjne podejście do odnowy zdegradowanych obszarów w skali całej Wspólnoty Europejskiej. W Polsce po raz pierwszy rewitalizacja została włączona w główny nurt priorytetów i działań programów funduszy strukturalnych.

W kolejnym **okresie programowania na lata 2007-2013** w większości województw podniesiono znaczenie odnowy zdegradowanych obszarów, zaliczając ją do jednego z głównych celów rozwoju miast. W rezultacie znacznie wzrósł również poziom finansowania. Pojawiła się także możliwość starania się o zwrotne środki na rewitalizację w ramach **Inicjatywy JESSICA**. Ubieganie się o dofinansowanie, a następnie realizacja projektów rewitalizacyjnych spowodowały szereg zmian w zakresie organizacji i działania wielu samorządów lokalnych w Polsce (Ciesiółka 2014). Jak zauważa Heczko-Hyłowa (2009) rewitalizacja stała się w krótkim czasie ważnym elementem systemowego programowania rozwoju miast. Działo się tak pomimo braku regulacji ustawowych w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych. Jednocześnie często podkreślane było błędne rozumienie pojęcia rewitalizacji, którą utożsamiano przede wszystkim z projektami inwestycyjnymi, związanymi z remontami, modernizacją lub adaptacją obiektów kubaturowych (Siemiński, Topczewska 2009).

W ostatnim czasie, w związku z początkiem **okresu programowania środków unijnych 2014-2020**, obserwowana jest zmiana optyki w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych. Zdecydowanie więcej uwagi poświęca się **zagadnieniom społecznym w rewitalizacji**. Towarzyszy temu szereg zmian legislacyjnych porządkujących proces rewitalizacji, związanych przede wszystkim z uchwaleniem *Ustawy o rewitalizacji*. Za sprawą *Krajowej polityki miejskiej* i *Założeń narodowego planu rewitalizacji* odnowa obszarów zdegradowanych stała się filarem rozwoju kraju na najbliższe lata. Wsparcie finansowe Unii Europejskiej kierowane jest nie tylko na projekty rewitalizacyjne, ale także na działania przygotowawcze, związane z procedurą sporządzania programów rewitalizacji.

Znaczne zmiany w programowaniu działań rewitalizacyjnych wynikają przede wszystkim z wprowadzenia w życie *Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji*. Podnosi ona w istotnym stopniu rangę tego procesu i nadaje mu nowy kształt, wprowadzając niespotykane dotąd w Polsce uregulowania – kilka z nich ma kluczowe znaczenie dla programowania rewitalizacji na najbliższe lata. Pierwszym ważnym *novum* jest instytucja **gminnego programu rewitalizacji**. Jest to obecnie podstawowy dokument organizujący publiczną i niepubliczną interwencję rewitalizacyjną. Jego zakres znacznie wykracza poza obligatoryjną treść dotychczasowych lokalnych programów rewitalizacji, uwzględniając szereg rozwiązań związanych z budowaniem partnerstwa na rzecz odnowy oraz ze zmianami w lokalnym prawie zagospodarowania przestrzennego. Drugą istotną zmianą w stosunku do dotychczasowych praktyk rewitalizacyjnych jest konieczność przeprowadzenia szerszych i bardziej rozbudowanych konsultacji społecznych. Sfera współpracy z zewnętrznymi interesariuszami rewitalizacji została także wzmocniona poprzez wprowadzenie instytucji komitetu rewitalizacji, jako platformy wymiany poglądów i podejmowania decyzji dotyczących interwencji w zakresie odnowy zdegradowanych obszarów miejskich. Wszystkie te zmiany zmierzają do zwiększonego zakorzenienia działań rewitalizacyjnych w lokalnej wspólnocie i oparcia ich na lokalnych zasobach, co zbliża specyfikę tego procesu w Polsce do wizji współczesnej rewitalizacji w oczach Robertsa i Sykesa (2000).

Zgodnie z zasadą programowania, każdy nowy dokument strategiczno-programowy musi uwzględniać powiązania z dotychczas podjętymi uzgodnieniami oraz kierunkami działań przyjętymi w innych dokumentach. Programowanie interwencji przy wykorzystaniu publicznych środków finansowych musi być bowiem skoncentrowane na wspieraniu całościowych programów, które charakteryzuje **maksymalizacja efektów synergicznych,** a nie pojedynczych przedsięwzięć. Zasadę tę należy również stosować w procesie opracowywania gminnego programu rewitalizacji. Oznacza to, że podejmowane działania powinny być kompleksowe i wzajemnie się wspierać. Wykorzystanie tej zasady sprowadza się do poszukiwania powiązań występujących między obowiązującymi dokumentami strategiczno-programowymi, a opracowanym programem.

W niniejszej analizie **przeglądowi poddano zbiór wybranych 24 dokumentów strategiczno-programowych**, obowiązujących na dzień 15 marca 2017 r., który uporządkowano w układzie: dokumenty o charakterze ogólnym (3), dokumenty odnoszące się do sfer procesu rewitalizacji: społecznej (7), gospodarczej (1), przestrzenno-funkcjonalnej (6), środowiskowej (5) oraz technicznej (2). Niezależnie od ukierunkowania analizowanego dokumentu, każde opracowanie badano pod kątem zawartych w nim powiązań z *Gminnym programem rewitalizacji*, uporządkowanych według sfer procesu rewitalizacji (patrz załącznik nr 1):

1. **Dokumenty o charakterze ogólnym**:
   - *Strategia rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024* (2014)
   - *Wieloletnia prognoza finansowa dla Miasta Kalisza na lata 2016-2030* (2016)
   - *Strategia zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej* (2016).
2. Dokumenty ukierunkowane na **sferę społeczną**:
   - *Wieloletni program współpracy Miasta Kalisza z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2016-2020* (2015),
   - *Raport kultura 2015/2016* (2016),
   - *Miejski program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w Kaliszu na lata 2013-2017* (2013),
   - *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Kalisza na lata 2016-2025* (2016),
   - *Miejski program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na 2016 rok* (2016),
   - *Miejski program przeciwdziałania narkomanii na 2016 rok* (2016),
   - *Miejski program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie na lata 2012-2016* (2012).
3. Dokumenty ukierunkowane na **sferę gospodarczą**:
   - *Zintegrowany plan rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych Miasta Kalisza do roku 2020* (2013).
4. Dokumenty ukierunkowane na **sferę przestrzenno-funkcjonalną**:
   - *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kalisza* (2009),
   - *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego Miasta Kalisza* (2013),
   - *Studium zrównoważonego rozwoju transportu Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej* (2015),
   - *Koncepcja przebiegu tras rowerowych dla miasta Kalisza* (2016),
   - *Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2017-2019* (2016),
   - *Aktualizacja założeń do planu zaopatrzenia miasta Kalisza w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na lata 2016-2030* (2017).
5. Dokumenty ukierunkowane na **sferę środowiskową**:
   - *Program ochrony środowiska dla Kalisza – Miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022* (2015),
   - *Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza* (2016),
   - *Uzupełnienie planu gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza o elementy planu zrównoważonej mobilności miejskiej* (2016),
   - *Program ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, pyłu PM2,5 oraz B(a)P dla strefy Miasto Kalisz, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych w zakresie pyłów* (2015),
   - *Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Kalisza* (2013),
6. Dokumenty ukierunkowane na **sferę techniczną**:
   - *Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza na lata 2015-2020* (2015),
   - *Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016* (2012).

Wyniki przeprowadzonej analizy prowadzą do wniosku, że powiązania w/w dokumentów z *Gminnym programem rewitalizacji* występują zarówno w formie bezpośrednich odwołań do działań rewitalizacyjnych, jak i celów, priorytetów i działań, które planuje się realizować bez zwrócenia uwagi na możliwość ich włączenia w projekty rewitalizacyjne. W pierwszej grupie wyróżnić należy np. *Strategię rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024* (2014), *Wieloletnią prognozę finansową na lata 2016-2030* (2016), *Strategię zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej* (2016), *Strategię rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Kalisza na lata 2016 – 2025* (2016), czy też *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kalisza* (2009), a w drugiej grupie np. *Wieloletni program współpracy miasta Kalisza z organizacjami pozarządowymi oraz innymi*

podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2016-2020 (2015), czy też *Program ochrony środowiska dla Kalisza – miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022* (2015).

Uzyskane wyniki pozwalają zwrócić uwagę na następujące wyzwania wynikające z powiązań analizowanych dokumentów i *Gminnego programu rewitalizacji*, które powinny być uwzględnione w procesie realizacji działań rewitalizacyjnych w odniesieniu do poszczególnych sfer tego procesu.

W **sferze społecznej** niezbędne jest stworzenie warunków zmierzających do odbudowania potencjału społecznego Śródmieścia Kalisza oraz obszarów bezpośrednio do niego przylegających, które znajdują się w granicach obszaru rewitalizacji. Podejmowane działania powinny skutecznie przeciwdziałać niebezpiecznym tendencjom do wyludniania się centralnej części miasta. Powinny one również przywrócić *genius-loci* tego obszaru oraz wzmacniać identyfikację mieszkańców miasta z jego Śródmieściem, obiektami zlokalizowanymi w jego granicach, a przede wszystkich z aktywnościami tam powstającymi i tam oferowanymi. W ramach działań rewitalizacyjnych należy uzupełnić strukturę oferty usług społecznych, do których dostęp nie jest wystarczający, a które ze względu na możliwości jakie daje obszar śródmiejski powinny być zlokalizowane w jego granicach. Niezbędne do zaplanowania i realizacji są również projekty wzmacniające kapitał społeczny. W tym zakresie należy bezpośrednio współpracować z placówkami edukacyjnymi oraz organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, co zwiększa możliwość kształtowania coraz większego poparcia społecznego dla podejmowanych działań. Planowane i realizowane działania powinny być dedykowane różnym grupom wiekowym mieszkańców miasta. Ich struktura powinna zapewnić swoistą odnowę społeczną i zwiększyć świadomość mieszkańców w różnych wymiarach: interpersonalnym, ekonomicznym, ekologicznym i innych. Projekty rewitalizacyjne powinny wprost wspierać tego rodzaju przedsięwzięcia wykorzystując wcześniejsze doświadczenia. W podejmowanych działaniach należy pamiętać o konieczności integracji osób defaworyzowanych, w tym niepełnosprawnych, starszych, wykluczonych społecznie, itp. Działania skierowane do wymienionych grup osób powinny wykorzystywać zarówno instrumenty ekonomiczne (polityka czynszowa, wsparcie opieki społecznej), jak i instrumenty socjologiczno-psychologiczne (doradztwo rodzinne, doradztwo zawodowe, konsulting ekonomiczny). Ze względu na obecne wyzwania społeczne obszaru rewitalizacji niezbędne jest również podjęcie działań zmierzających do ograniczenia poziomu przestępczości oraz patologii społecznych, w tym zwłaszcza alkoholizmu, narkomanii oraz zagrożeń dla bezpieczeństwa rodzin. Podejmowane działania powinny mieć zarówno charakter prewencyjny (patrole policji, monitoring, etc.), jak również edukacyjno-społeczny (poszerzenie problematyki na lekcjach wychowawczych w szkołach, szkolenia nauczycieli i pracowników służb społecznych, kursy, kluby, świetlice, miejsca spotkań, oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna).

W **sferze gospodarczej** należy zwrócić uwagę na konieczność tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Podejmowane działania w obszarze rewitalizacji powinny stymulować tworzenie nowych działalności gospodarczych (przy zwróceniu uwagi na potrzebę ich dywersyfikacji), których profil należy ukierunkowywać do potrzeb wynikających ze struktury wprowadzanych na ten teren funkcji. Należy jednak pamiętać, aby działalność gospodarcza realizowana na tym obszarze nie była uciążliwa dla lokalnej społeczności, a oferta odpowiadała zarówno na potrzeby mieszkańców, jak i na potrzeby „zewnętrznych użytkowników" tego obszaru. Ważne jest, aby w rozpatrywanej strukturze działalności uwzględniać również specyfikę społeczną obszaru rewitalizacji, w tym fakt koncentrowania się na tym obszarze zjawisk negatywnych, wymagających prewencji i systemowego oddziaływania (świetlice, poradnie, itp.). Podejmowane działania powinny również uwzględniać konieczność wspierania już działających podmiotów. W tym zakresie należy zadbać o wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu, a także dokonać przeglądu stosowanych przez samorząd miasta instrumentów zachęt (interwencjonizm fiskalny) opierających się przede wszystkim na kształtowaniu wysokości podatków i opłat lokalnych. Należy rozważyć możliwość wykorzystania projektów rewitalizacyjnych jako instrumentu wsparcia w zakresie wprowadzania na obszar rewitalizacji funkcji oczekiwanych przez mieszkańców i preferowanych przez władze samorządowe. W podejmowanych działaniach w ramach sfery gospodarczej należy wykorzystać współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, której celem będzie m.in. wspomaganie rozwoju gospodarczego, w tym przedsiębiorczości. Działalność gospodarcza prowadzona w granicach obszaru rewitalizacji wymaga stałego monitoringu ukierunkowanego na identyfikację wyzwań i problemów, a także konieczność weryfikacji udzielonych zezwoleń i przestrzeganie prawa (sprzedaż alkoholu, godziny otwarcia lokali gastronomicznych i rozrywkowych, profil prowadzonej działalności). Należy pamiętać o konieczności prowadzenia przez samorząd miasta polityki czynszowej wobec mieszkańców obszaru rewitalizacji, której rezultaty nie będą powodowały zagrożenia w postaci wykluczenia społecznego, na przykład w następstwie wzrostu opłat za użytkowanie lokali, co bywa niepożądanym efektem realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Efektywność działań związanych ze sferą gospodarczą procesu rewitalizacji w dużym stopniu warunkowana jest sprawnością instytucjonalną administracji, którą należy nieustannie poprawiać i wzmacniać, zwłaszcza w triadzie administracja-mieszkańcy-przedsiębiorcy. Ważnym wsparciem działań przewidzianych do realizacji w ramach programu powinny być inicjatywy zidentyfikowane jako niezbędne dla osiągnięcia celów rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej (AKO). Zintegrowanie terytorialne działań gospodarczych na obszarze funkcjonalnym AKO, w tym w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji Miasta Kalisza, sprzyjać będzie zwiększaniu ich efektów mnożnikowych.

W ramach **sfery przestrzenno-funkcjonalnej** należy pamiętać o istotnej roli działań rewitalizacyjnych w zakresie porządkowania przestrzeni miasta. Działania te, przy właściwym zaprogramowaniu i realizacji, mogą doprowadzić do odtworzenia starych lub nadania nowych funkcji poszczególnym kwartałom miasta. Powinny im towarzyszyć prace remontowe i modernizacyjne obejmujące infrastrukturę sieciową: wodociągową, kanalizacyjną, gazową, ciepłowniczą, energetyczną, itd. Wymiana i modernizacja elementów tych sieci powinna

poprzedzać zasadnicze działania rewitalizacyjne prowadzone w wybranych kwartałach obszaru rewitalizacji. W ramach prowadzenia nowych inwestycji budowlanych na obszarze rewitalizacji za priorytetowe uznać należy dwie kategorie. Pierwszą kategorię stanowią obiekty użyteczności publicznej, które muszą uzupełnić ofertę usług publicznych dostępnych na tym obszarze. Drugą kategorię stanowią inwestycje poprawiające dostępność komunikacyjną Śródmieścia, w tym również optymalizujące przepływy komunikacyjne na tym obszarze przy wykorzystaniu preferowanych form transportu. Wśród wyzwań przestrzenno-funkcjonalnych na pierwszym miejscu należy wskazać pilną potrzebę wzmocnienia funkcji integracyjnych i reprezentacyjnych ścisłego centrum miasta (m.in. przy wykorzystaniu działań przewidzianych w sferach społecznej i technicznej). Ważnym wyzwaniem jest konieczność rozwiązania konfliktów związanych z organizacją ruchu oraz miejsc parkingowych w obszarze rewitalizacji. W tym zakresie przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny uwzględniać potrzebę uregulowania polityki parkingowej centrum miasta oraz wskazywać lokalizację nowych obiektów o tych funkcjach, które na peryferiach obszaru rewitalizacji mogą mieć charakter obiektów *park&go*. Niezbędne do podjęcia są również działania mające na celu podkreślenie preferencyjnej roli transportu publicznego. Optymalizacja jego działania może doprowadzić w dłuższym horyzoncie czasu do ograniczenia natężenia ruchu pojazdów samochodowych w centrum miasta. Wymaga to jednak zarówno realizacji inwestycji komunikacyjnych określających preferowane ciągi komunikacyjne (przewidzianych w sferze technicznej), jak również poprawy funkcjonowania systemu poprzez optymalizację rozkładu jazdy. W celu poprawy komunikacji na obszarze miasta jego przestrzeń powinna być wyposażona w sieć ścieżek rowerowych, które mogą pełnić funkcję uzupełniającą wobec transportu publicznego, skutecznie ograniczając natężenie ruchu samochodowego. Obecny stan w tym zakresie należy uznać za niewystarczający i wymagający systemowych działań zmierzających do budowy zwartego układu komunikacyjnego dla tej formy transportu, wraz z zapleczem w postaci parkingów i wypożyczalni rowerów miejskich. Ze względu na konieczność kształtowania warunków dla rozwoju zrównoważonego miasta za istotny problem uznać należy także ochronę jego wartości przyrodniczych, rozwój terenów zieleni oraz rekultywację terenów zdegradowanych.

W **sferze środowiskowej** za podstawowe wyzwanie, które należy uwzględnić w procesie programowania i realizacji, uznać należy: pilną potrzebę poprawy stanu powietrza atmosferycznego, obniżenie poziomu hałasu, zwrócenie uwagi na systemową gospodarkę odpadami, wzmocnienie i ochronę terenów zielonych oraz poprawę stanu wód powierzchniowych. Projekty rewitalizacyjne zmierzające do restytucji lub wprowadzania nowych funkcji na obszarze rewitalizacji w sferze technicznej muszą przewidywać zmianę źródeł zaopatrzenia w energię cieplną. Wskazane jest odejście od indywidualnych systemów grzewczych na rzecz korzystania ze źródeł sieciowych lub instalacji OZE (odnawialnych źródeł energii). Działania w tym zakresie powinny być wspierane rozwiązaniami systemowymi, wykorzystującymi dotychczasowe praktyki (system dopłat dla właścicieli zmieniających system ogrzewania z węglowego na ekologiczny). Należy pamiętać także o konieczności ograniczenia ruchu samochodowego w centrum miasta, co może istotnie obniżyć poziom zanieczyszczeń atmosferycznych oraz poziom hałasu. Ograniczenie to powinno być realizowane poprzez promowanie komunikacji zbiorowej oraz ruchu rowerowego, którym należy zapewnić właściwą infrastrukturę oraz preferencję w zarządzaniu ruchem, a także poprzez wdrażanie infrastruktury ograniczającej ruch drogowy w centrum miasta. Podejmowane przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji muszą uwzględniać wyzwania wynikające z konieczności prowadzenia kompleksowej gospodarki odpadami, a zwłaszcza promowania selektywnej zbiórki odpadów, eliminacji z przestrzeni miasta materiałów szkodliwych (azbest), a także dbałości o gospodarowanie odpadami przemysłowymi, w tym niebezpiecznymi. Za istotną z punktu widzenia zarówno aspektu środowiskowego, jak również przestrzennego uznać należy realizację potrzeb w zakresie restytucji i ochrony miejskich terenów zielonych, które powinny stanowić z jednej strony miejsce wypoczynku mieszkańców, a drugiej strony powinny zapewniać zachowanie równowagi ekologicznej na terenie miasta, determinującej warunki życia mieszkańców. Niezbędne jest również uwzględnienie w ramach działań rewitalizacyjnych inwestycji zmniejszających zrzut ścieków nieoczyszczonych do cieków wodnych przepływających przez teren miasta (w tym wód opadowych). Skuteczność wymienionych działań determinowana będzie w dużym stopniu poziomem świadomości ekologicznej mieszkańców. W tym celu należy wzmocnić działania edukacyjne, zwiększyć ofertę placówek publicznych i społecznych sprawujących opiekę nad dziećmi i młodzieżą, uruchomić kampanie promocyjne, wykorzystując w pełni możliwość zaangażowania wszystkich mieszkańców.

W **sferze technicznej** działań rewitalizacyjnych za niezbędne należy uznać przeprowadzenie remontów budynków mieszkalnych znajdujących się na obszarze rewitalizacji, których obecny stan techniczny stanowi zagrożenie dla ich użytkowników. Działaniami tymi należy objąć również pustostany, przywracając ich pierwotne funkcje lub nadając im nowe. Zaplanowane i realizowane prace remontowe muszą uwzględniać obecne standardy energetyczne i ekologiczne. Należy dążyć do maksymalizacji udziału budynków objętych termomodernizacją oraz podłączonych do miejskiego wytwórcy i dystrybutora centralnego ogrzewania (Energa-Ciepło Kaliskie Sp. z o.o.). Pozwoli to z jednej strony zmniejszyć zużycie energii, a z drugiej – obniżyć emisję zanieczyszczeń powietrza (dotyczy to również obiektów użyteczności publicznej). Inwestycje budowlane i modernizacyjne dotyczące m. in. zasobu mieszkaniowego muszą również uwzględniać konieczność eliminowania barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i osób starszych. W celu objęcia przedmiotowymi działaniami również prywatnych właścicieli budynków należy poszerzać działania związane z inicjatywami władz samorządowych w zakresie uruchamiania zwrotnych i bezzwrotnych instrumentów finansowych (np. fundusz wsparcia modernizacji zabytkowych kamienic). Szczególną troską należy objąć obiekty zabytkowe. Ze względu na dodatkowe wyzwania związane z ich remontami, wynikające z konieczności spełnienia wymogów ochrony konserwatorskiej, należy dążyć do pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację tego typu przedsięwzięć. Realizowane w sferze technicznej projekty nie powinny mieć charakteru inwestycji

punktowych, ale powinny dążyć do uzyskania zwartych zespołów urbanistycznych uzupełniających brakujące elementy infrastruktury i poprawiających stan estetyki zagospodarowania przestrzeni na obszarze rewitalizacji. W realizacji tych inwestycji należy dążyć do maksymalnego wykorzystania działań zaplanowanych w ramach inicjatyw określonych w dokumentach strategicznych Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej.

Powyższe wyzwania zidentyfikowane w analizowanych dokumentach strategiczno-programowych, zgodnie z istotą procesu rewitalizacji, zostały w pełni wykorzystane w sformułowaniu części programowo-kierunkowej *Gminnego programu rewitalizacji*. Należy podkreślić, że jedynie łączne ich uwzględnienie bazujące na identyfikacji wewnętrznych relacji oraz efektów synergicznych może doprowadzić do realizacji skutecznego programu rewitalizacji odpowiadającego w maksymalnym stopniu na potrzeby wszystkich interesariuszy tego procesu.

Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji wyznaczone zostały Uchwałą nr XXV/313/2016 Rady Miejskiej Kalisza. W celu ich wyznaczenia podzielono teren Miasta Kalisza na 14 jednostek urbanistycznych w oparciu o podział administracyjny na jednostki pomocnicze: osiedla i sołectwa, historię urbanizacji miasta (obszar zabudowy, użytkowanie terenu, granice administracyjne), jego morfologię (użytkowanie gruntów, budynki i ich zespoły, drogi) oraz uwarunkowania przyrodnicze (cieki, zbiorniki wodne, obszary chronione, rzeźbę terenu). Na ryc. 1 przedstawiono podział miasta na jednostki urbanistyczne.

Rycina 1. Podział miasta Kalisza na jednostki urbanistyczne służące delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

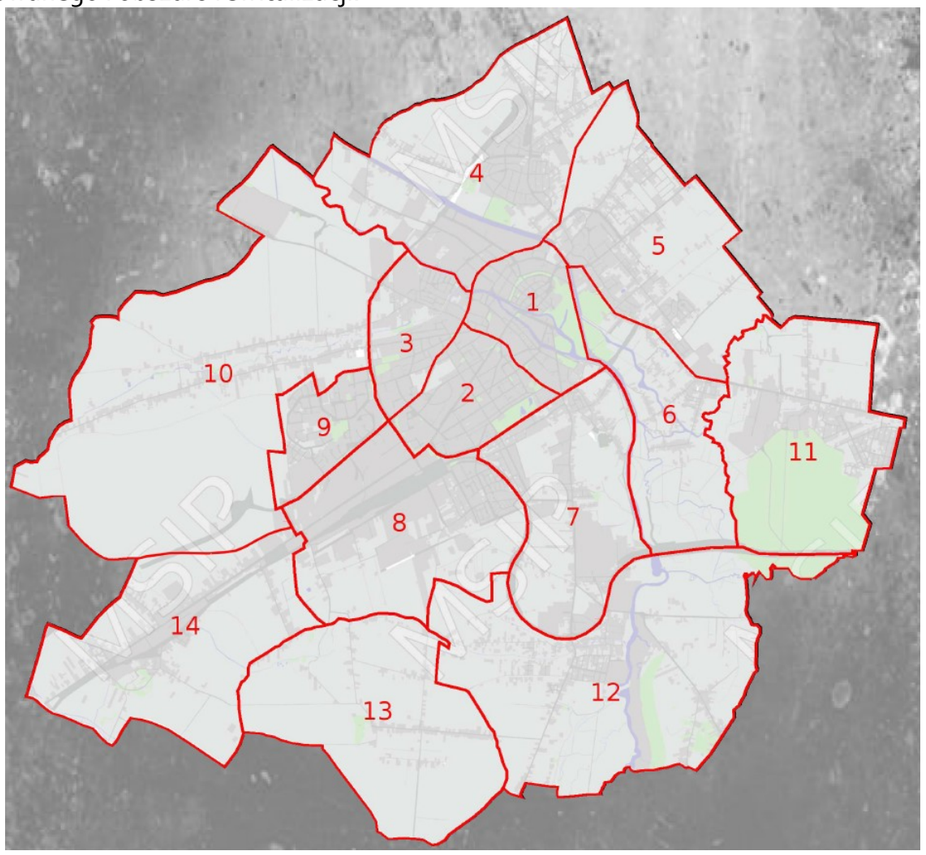

Źródło: Diagnoza. Delimitacja..., 2016, s. 16.

Szczegółowe zestawienie wyznaczonych jednostek wraz z ich powierzchnią i liczbą ludności[1] zostało ujęte w tabeli nr 1.

Tabela 1. **Podstawowe informacje dotyczące poszczególnych jednostek urbanistycznych.**

l.p.	Nazwa	Powierzchnia [km. kw]	Odsetek powierzchni [%]	Mieszkańcy	Odsetek mieszkańców [%]
1	Śródmieście	1,881	2,71	16336	18,04
2	Asnyka Czaszki Kaliniec Rogatka XXV-lecie – część wschodnia	1,890	2,72	21984	24,27
3	Korczak Ogrody – część wschodnia Widok	1,665	2,40	11976	13,22
4	Chmielnik – część zachodnia Majków Piskorzewie	6,350	9,15	5642	6,23
5	Chmielnik – część wschodnia Tyniec	5,005	7,21	5451	6,02
6	Rajsków	3,439	4,96	1489	1,65
7	Rypinek	4,329	6,26	2612	2,88
8	Zagorzynek XXV-lecie – część zachodnia	5,132	7,40	2700	2,98
9	Dobrzec	1,483	2,14	14186	15,66
10	Dobro Ogrody – część zachodnia Sołectwo Dobrzec	12,240	17,64	1466	1,62
11	Winiary	5,418	7,81	1984	2,19
12	Piwonice	8,751	12,62	2368	2,61
13	Sulisławice	5,891	8,49	817	0,90
14	Szczypiorno	5,889	8,49	1564	1,73
SUMA		69,383	100	90575	100

Źródło: Diagnoza. Delimitacja..., 2016, s. 17.

[1] Liczba ludności została podana na podstawie deklaracji o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami stałymi.

Następnie na podstawie dostępnych danych dokonano wyboru wskaźników odpowiadających ustawowym kryteriom obszaru zdegradowanego w aspekcie negatywnych zjawisk społecznych tj.: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji i kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym. Na tym etapie przyjęto także wskaźniki obrazujące negatywne zjawiska w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. W sumie przeanalizowano 21 wskaźników, których zestawienie wyniki prezentuje tabela nr 2. Diagnozę przeprowadzono na podstawie wiarygodnych i mierzalnych danych za 2014 r. pozyskanych od jednostek organizacyjnych Miasta Kalisza (Urzędu Miejskiego, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy) oraz innych jednostek (Komendy Miejskiej Policji w Kaliszu, Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Kaliszu, Polskiej Spółki Gazownictwa Sp. Z o. o. Oddział w Poznaniu Zakład w Kaliszu, Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Kaliszu, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego).

Tabela 2. **Zestawienie wskaźników w podziale na jednostki urbanistyczne**

Rodzaj zjawiska	Kategoria	Wskaźnik	Jednostka urbanistyczna														Miasto ogółem
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
I. SPOŁECZNE	1. BEZROBOCIE	1.1. Liczba osób bezrobotnych na 1000 mieszkańców w danej jednostce	48,24	40,71	29,48	29,95	33,20	36,94	23,74	28,89	17,13	15,01	32,76	23,23	29,38	24,30	**33,43**
		1.2. Liczba osób długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców w danej jednostce	27,24	21,83	12,61	14,71	17,24	18,13	15,70	13,33	11,14	9,55	16,63	9,71	9,79	6,39	**17,70**
	2. UBÓSTWO	2.1. Liczba rodzin korzystających z pomocy na dożywianie dzieci na 1 km kw. powierzchni jednostki	83,47	46,56	21,02	1,42	3,00	1,16	0,69	1,17	10,11	0,08	0,55	0,34	0,00	1,70	**5,03**
		2.2 Liczba osób korzystających z pomocy na dożywianie dzieci na 1 km kw. powierzchni jednostki	322,70	172,49	73,87	6,30	9,99	4,65	2,77	5,26	35,06	0,33	3,14	0,80	0,00	7,64	**19,12**
		2.3. Liczba osób korzystających z zasiłku celowego na zakup węgla na 1000 mieszkańców w danej jednostce	30,00	9,46	4,68	19,14	17,06	10,07	12,63	3,70	0,14	2,73	11,59	5,91	9,79	17,90	**12,06**
	3. PRZESTĘPCZOŚĆ	3.1. Liczba rodzin objętych przypadkami przemocy („Niebieskie Karty") na 1 km kw. powierzchni jednostki	10,10	1,59	3,00	0,00	0,20	0,00	0,00	0,19	1,35	0,00	0,00	0,00	0,00	0,34	**0,48**
		3.2. Liczba zdarzeń zarejestrowanych przez policję na 1 km kw. powierzchni jednostki	313,66	211,11	116,52	21,73	20,38	22,39	49,43	24,75	86,31	17,97	4,98	7,42	1,53	7,64	**33,66**
		3.3. Liczba interwencji zarejestrowanych przez policję na 1 km kw. powierzchni jednostki	1888,36	1588,98	775,63	107,56	104,50	78,80	68,84	186,28	820,63	63,07	22,52	21,14	4,13	24,45	**188,06**
	4. NISKI POZIOM EDUKACJI I KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	4.1. Średnie wyniki egzaminu szóstoklasisty – cz. 1 wśród uczniów w danej jednostce	56,53	62,07	64,71	67,04	69,76	57,00	70,96	71,48	68,76	75,80	68,71	72,55	65,18	57,09	**64,98**
		4.2. Średnie wyniki egzaminu szóstoklasisty – cz. 2 wśród uczniów w danej jednostce	68,72	77,34	80,04	82,15	82,79	81,75	84,52	88,26	82,73	85,67	80,96	79,10	82,09	70,25	**79,01**
		4.3. Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców w danej jednostce	6,73	3,05	2,17	2,84	2,20	14,78	4,98	4,07	1,13	2,73	2,02	1,69	1,22	3,20	**3,43**

Rodzaj zjawiska	Kategoria	Wskaźnik	Jednostka urbanistyczna 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Miasto ogółem
	5. NIEWYSTARCZAJĄCY POZIOM UCZESTNICTWA W ŻYCIU PUBLICZNYM I KULTURALNYM	5.1. Średnia wypożyczeń w filiach Miejskiej Biblioteki Publicznej	12,15	14,70	12,40	15,50	20,50	b.d.	b.d.	b.d.	22,75	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	**14,70**
	6. ANALIZA PRZESTRZENNEJ DYSFUNKCJI SPOŁECZNEJ	6.1. Liczba środowisk / rodzin dysfunkcyjnych na 1 km kw. powierzchni jednostki	763,96	643,92	243,84	43,31	31,97	4,65	16,17	23,38	99,80	0,00	1,85	3,54	3,90	5,09	**56,85**
	II. GOSPODARCZE	7. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą pod numerem PKD 92.00.Z oraz 64.92.Z na 1000 mieszkańców w danej jednostce	2,94	2,68	1,25	1,60	1,47	0,67	1,53	2,22	0,63	2,73	1,51	1,27	0,00	0,00	**1,87**
		8. Punkty sprzedaży alkoholu na 1 km kw. pow. jednostki	25,52	22,22	10,81	3,15	3,40	2,04	2,77	2,73	16,18	0,33	1,48	0,46	0,34	1,02	**3,25**
	III. ŚRODOWISKOWE	9. Liczba pojemników na popiół na 1 km kw. powierzchni jednostki	107,92	104,23	153,75	94,02	86,51	75,89	75,08	46,57	4,05	8,50	63,49	45,48	21,05	26,49	**52,52**
	IV PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNE	10. Liczba placów zabaw na 1 km kw. powierzchni jednostki	2,13	7,94	5,41	0,00	0,40	0,29	0,00	0,39	26,97	0,08	0,00	0,23	0,17	0,34	**1,14**
		11. Liczba obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków na 1 km kw. powierzchni jednostki	319,51	179,37	93,09	14,96	42,96	18,32	23,33	11,30	0,00	0,00	0,18	0,00	0,00	0,17	**23,49**
		12. Średni wiek obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków	130	101	94	101	101	95	108	99	n.d.	n.d.	91	n.d.	n.d.	106	**110**

Rodzaj zjawiska	Kategoria	Wskaźnik	Jednostka urbanistyczna 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Miasto ogółem
	V. TECHNICZNE	13. Liczba awarii instalacji gazowych na 1 km kw. powierzchni jednostki	28,71	23,28	14,41	1,57	2,20	0,00	1,16	2,34	10,79	0,16	0,92	0,00	0,00	1,02	**2,72**
		14. Liczba pożarów na 1 km kw. powierzchni jednostki	34,56	23,81	7,81	4,25	3,40	3,20	3,93	5,07	16,86	0,98	1,66	1,71	0,17	1,19	**4,18**

Źródło: Diagnoza. Delimitacja..., 2016, s. 85-89.

Dodatkowo w delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wzięto pod uwagę wyniki frekwencji wyborczej z wyborów samorządowych przeprowadzonych w 2014 r. oraz dane za 2013 r. z Programu ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, PM2,5 oraz benzo(a)pirenu dla strefy Miasto Kalisz obrazujące stężenia poszczególnych substancji na obszarze Miasta.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy wyznaczono obszar zdegradowany – jednostki urbanistyczne nr 1 i nr 2, które charakteryzują się największym stopniem degradacji we wszystkich analizowanych sferach.

Wyniki poszczególnych wskaźników diagnozy w jednostkach urbanistycznych uznanych za obszar zdegradowany wykazały jednak bardziej niekorzystne wartości w jednostce urbanistycznej nr 1 i silniejszą koncentrację negatywnych zjawisk niż w jednostce urbanistycznej nr 2. Ponadto jednostka urbanistyczna nr 1 ma istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gminy. Tutaj koncentruje się życie miasta, ma ona ogromny potencjał, przede wszystkim w sferze przestrzenno-funkcjonalnej wyrażającej się w wysokiej wartości historycznej zabudowy, atrakcyjnych terenów zielonych oraz bliskości rzeki i jej kanałów. Dlatego ten obszar został wskazany jako obszar rewitalizacji.

W dniach od 6 maja do 6 czerwca 2016 r. przeprowadzono konsultacje społeczne dotyczące projektu uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Kalisza. Wskutek uwag i wniosków złożonych w trakcie konsultacji Rada Miejska Kalisza zadecydowała o rozszerzeniu obszaru rewitalizacji o część jednostki urbanistycznej nr 5. Ostatecznie, zgodnie z uchwałą Rady Miejskiej Kalisza[2] obszar ten ograniczony jest: Al. Gen. Władysława Sikorskiego, ul. Warszawską, ul. Winiarską, ul. Ciepłą, granicą północno-zachodnią działki nr ewid. 2/20 (obręb 033 Tyniec) usytuowaną na terenie Stadionu Miejskiego, Kanałem Bernardyńskim, rzeką Prosną, ul. Szlak Bursztynowy, ul. Nowy Świat, ul. Harcerską, ul. Poznańską oraz Al. Wojska Polskiego.

Wytypowany obszar rewitalizacji spełnia ustawowe warunki dotyczące wielkości obszaru, zajmuje bowiem 3,55% powierzchni miasta Kalisza oraz jest zamieszkiwany przez 19,90% mieszkańców. Poniżej na ryc. 2 przedstawiono obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Miasta Kalisza.

Rycina 2. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Miasta Kalisza.

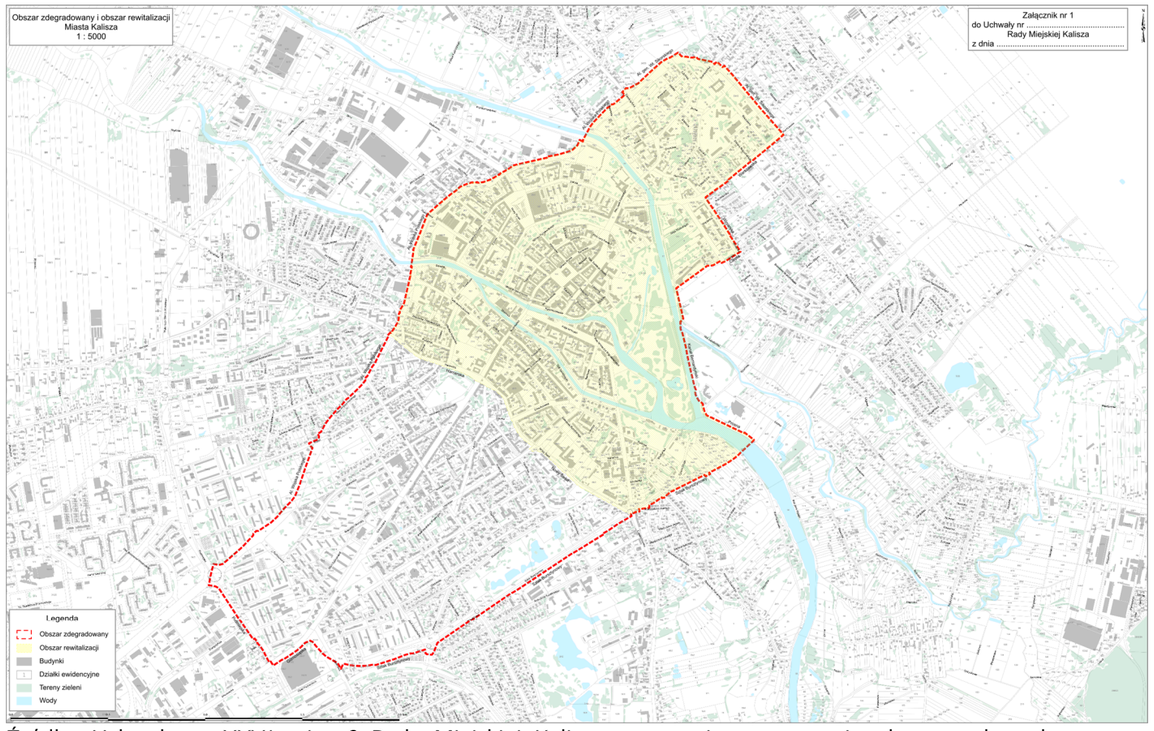

Źródło: Uchwała nr XXV/313/2016 Rady Miejskiej Kalisza w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Kalisza.

[2] Uchwała nr XXV/313/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 21 czerwca 2016 r. wyznaczono obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Miasta Kalisza.

Szczegółowa diagnoza sporządzana na potrzeby *Gminnego programu rewitalizacji* obejmuje analizę negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, środowiskowych i technicznych oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie obszaru rewitalizacji. Powinna ona wykorzystywać obiektywne i weryfikowalne mierniki i metody badawcze dostosowane do lokalnych uwarunkowań. Niniejszy rozdział stanowi syntezę zawierającą kluczowe ustalenia diagnostyczne dotyczące obszaru rewitalizacji. Szczegółowe opracowanie zawarto w Załączniku nr 2.

W celu przeanalizowania problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji miasta Kalisza zastosowano szereg metod badawczych:

- **Wywiady kwestionariuszowe** z: mieszkańcami obszaru rewitalizacji (n=350), właścicielami lub zarządcami budynków (n=30), przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarze rewitalizacji (n=75), przedstawicielami organizacji pozarządowych (n=52).
- **Zogniskowane wywiady grupowe** z: przedsiębiorcami, właścicielami i zarządcami budynków, przedstawicielami organizacji pozarządowych.
- **Spotkania plenerowe** z wykorzystaniem różnorodnych metod pracy, w tym 8 punktów terenowych i 2 debaty publiczne.
- **Analiza *desk research*** wspomagana **jakościową analizą treści** (*content analysis*). Analiza *desk research* i jakościowa analiza treści obejmują wszelkie dokumenty strategiczne, programowe i przestrzenne mające związek z działaniami rewitalizacyjnymi, w których zamieszczono fakty odnoszące się do problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji.
- **Statystyki opisowe oraz metoda wskaźnikowa**. W analizie wykorzystano statystyczne miary położenia, zastosowano również proste wskaźniki opisujące strukturę, natężenie oraz dynamikę zjawisk. Dane wykorzystane w diagnozie pochodzą z zasobów Urzędu Miejskiego w Kaliszu, jednostek podległych Miastu, pozostałych miejscowych instytucji publicznych oraz banku danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Dane te pochodzą z lat 2014-2016.
- **Inwentaryzacja urbanistyczna** – celem zastosowania inwentaryzacji urbanistycznej przy pogłębianiu diagnozy obszaru rewitalizacji miasta Kalisza była identyfikacja i ocena stanu zagospodarowania tego terenu. Przedmiotem identyfikacji były następujące elementy:
  - typ budynku (warianty: kamienica czynszowa, blok mieszkalny, dom jednorodzinny, willa, zabudowa zagrodowa, garaż, pawilon, hala, budynek gospodarczy, wiata, obiekty usługowe, obiekty użyteczności publicznej, obiekty sakralne, inne),
  - wysokość budynku mierzona liczbą kondygnacji,
  - geometria dachu (warianty: jednospadowy, dwuspadowy, czterospadowy, wielospadowy, mansardowy, płaski),
  - kolorystyka elewacji,
  - stan techniczny budynku (warianty: bardzo zły, raczej zły, umiarkowany, raczej dobry, bardzo dobry),
  - funkcja budynku (warianty: mieszkaniowa, usługowa, produkcyjna lub magazynowa, inna).

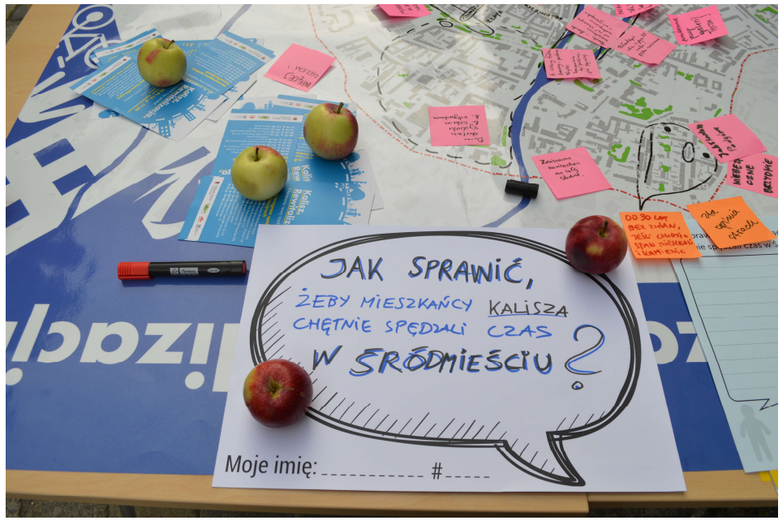

Warto dodać, że dane statystyczne wykorzystywane w diagnozie pochodzą z pierwotnych i wtórnych źródeł. Część z nich była dostępna dla jednostek bardziej szczegółowych niż obszar rewitalizacji. W związku z tym zdecydowano się wzbogacić niniejszą diagnozę o szczegółową analizę przestrzenną wybranych zjawisk kryzysowych. Jej podstawą były tzw. **wewnętrzne jednostki analityczne** wyznaczone we współpracy z Urzędem Miejskim w Kaliszu (ryc. 3). Ostatecznie do celów badawczych wyodrębniono 9 jednostek analitycznych o zbliżonej liczbie ludności, które mają wyłącznie instrumentalny charakter. Nie należy ich traktować jako jakichkolwiek jednostek administracyjnych, urbanistycznych, czy nawet – statystycznych. Mają one wyłącznie sens analityczny, wykorzystany na potrzeby pogłębienia niniejszej diagnozy. Obszarom tym nadano nazwy, do zdefiniowania których wykorzystano nazwy głównych ulic, ważnych obiektów znajdujących się na terenie obszaru lub zwyczajowe określenia przyjęte dla danej jednostki:

- Obszar 1 „Centrum Sukiennicza",
- Obszar 2 „Centrum Kanonicka",

- Obszar 3 „3 maja”,
- Obszar 4 „Chmielnik i okolice”,
- Obszar 5 „Złota”,
- Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze”,
- Obszar 7 „Śródmiejska”,
- Obszar 8 „Wyspa”,
- Obszar 9 „Ułańska-UAM”.

Rycina 3. Jednostki analityczne na obszarze rewitalizacji wyznaczone do celów badawczych

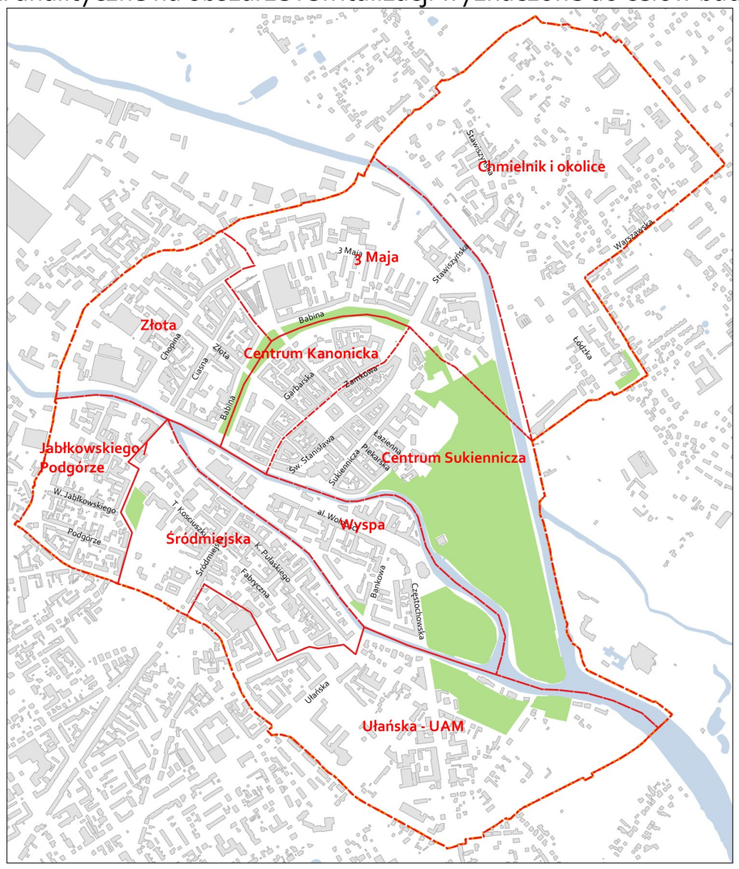

źródło: opracowanie własne.

Poniżej, w ramach pięciu podrozdziałów, przedstawiono kluczowe fragmenty szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji, w podziale na aspekty wynikające z zapisów *Ustawy o rewitalizacji*. Całość analiz szczegółowych kończy synteza diagnozy w formie analizy SWOT-TOWS i TOWS-SWOT[3] wraz z rekomendacjami w zakresie preferowanej strategii wyprowadzania obszaru rewitalizacji z sytuacji kryzysowej.

[3] Analiza SWOT-TOWS została wyjaśniona w rozdziale 4.6.

4.1 Aspekt społeczny

Ustawa o rewitalizacji wskazuje, że spośród pięciu typów negatywnych zjawisk, tylko problemy społeczne mają charakter zjawisk koniecznych do uznania określonego obszaru za obszar zdegradowany. Potwierdzają to także zapisy Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 (*Wytyczne w zakresie…*, 2016, s. 6) oraz Zasad programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego (WRPO) (*Zasady programowania…*, 2016, s. 14). Powoduje to, że pogłębienie diagnozy problemów społecznych stanowi kluczowy aspekt niniejszego opracowania.

Społeczność obszaru rewitalizacji tworzy ok. 18 tys. osób (ok. 20% mieszkańców Kalisza)[4]. Jest to **teren ze stosunkowo dużym udziałem osób starszych** – średnia wieku na całym obszarze jest relatywnie wysoka i wynosi ok. 41,5. Różni się ona w poszczególnych jednostkach analitycznych. Najstarszą demograficznie jednostką jest obszar 9 „Ułańska-UAM” – średnia wieku na tym terenie jest większa od przeciętnej dla całego obszaru rewitalizacji o ok. 5 lat (wynosi 46,1). Wartości wyższe od średniej dla całego obszaru rewitalizacji zanotowano także na obszarze 3 „3 maja” (44,2) i obszarze 8 „Wyspa” (44,1). Z kolei społeczność relatywnie najmłodszą stanowią mieszkańcy obszarów: 2 „Centrum Kanonicka” (38,8), 4 „Chmielnik i okolice” (39,4), i 7 „Śródmiejska” (39,8). Do podobnych wniosków prowadzi analiza wskaźnika obciążenia demograficznego, którego wartość powyżej 1 oznacza, że na danym obszarze grupa osób w wieku 65 i więcej lat jest liczniejsza niż grupa osób poniżej 19 roku życia. W tym przypadku także najmniej korzystną sytuację obserwujemy na obszarze 9 „Ułańska-UAM” – wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wynosi 1,7. Możemy więc mówić o wyraźnym procesie starzenia się społeczności tego terenu. Za próg starości demograficznej traktuje się najczęściej 7% udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie mieszkańców (*Starzenie się…*, 2011: 6). Analogiczne wartości dla jednostek na obszarze rewitalizacji (od 12 do 26%) świadczą o bardzo trudnej sytuacji w tej materii. Oprócz obszaru 9, jest ona skrajnie niekorzystna na obszarze 3 „3 maja” (wskaźnik obciążenia demograficznego = 1,35) oraz obszarze 8 „Wyspa” (1,19). Świadomość istnienia problemu starości demograficznej na obszarze rewitalizacji jest zróżnicowana w różnych grupach interesariuszy. Mieszkańcy obszaru rewitalizacji mają wobec niego stosunek neutralny. Z kolei pozostałe grupy interesariuszy oceniają problem starzenia się społeczeństwa dużo bardziej krytycznie.

Skala problemu starzenia się społeczeństwa zależy od dwóch czynników: **niskiego poziomu dzietności** oraz ujemnego bilansu migracyjnego. Jedną z form analizy zmian poziomu dzietności w określonym czasie jest porównanie liczebności poszczególnych roczników wieku osób zamieszkujących dany teren. Dane opisujące to zjawisko pokazują wyraźne rozpoczęcie negatywnej tendencji po mniej więcej 1985 r. (liczebność roczników młodszych niż 31 lat). Obecnie roczniki 0-15 stanowią grupę prawie o połowę mniejszą niż roczniki 30-40 i 57-63. Oznacza to pojawienie problemów infrastrukturalnych, społecznych i finansowo-organizacyjnych

[4] Liczba ludności na podstawie danych meldunkowych.

na obszarze rewitalizacji już za kilka- kilkanaście lat, a ich kumulację za ok. 25-30 lat. Należy więc już teraz planować działania wyprzedzające tę sytuację i rozwiązujące problemy, które mogą być jej konsekwencją.

Drugim aspektem związanym z niekorzystnymi zmianami w strukturze ludności wg wieku jest **ujemny bilans migracji,** czyli różnica między napływem a odpływem ludności, która jest ujemna. Opinie przedstawicieli poszczególnych grup interesariuszy rewitalizacji na temat tego problemu są dość jednoznaczne. Większość respondentów uznaje jego rangę jako dużą lub bardzo dużą (sumy tych dwóch odpowiedzi wahają się od 53 do 80%). Z drugiej strony 31% mieszkańców uważa, że problem „ucieczki" młodych osób nie istnieje lub ma małe znaczenie (w pozostałych grupach odsetek takich odpowiedzi waha się od 4 do 10%). Wytłumaczeniem tego może być fakt dostrzegania przez mieszkańców pozytywnych stron zjawiska emigracji w postaci sukcesu zawodowego, wzrostu zarobków itp., obserwowanych np. wśród znajomych, sąsiadów lub rodziny. Znaczna przewaga odpowiedzi negatywnych wśród przedsiębiorców (70%) może wiązać się z problemami w rekrutacji młodych, ambitnych i dobrze wykształconych osób. Podobnie przedstawiciele organizacji pozarządowych – NGO (76%) mogą mieć kłopoty z pozyskiwaniem nowych, aktywnych osób do realizacji swoich działań, które często są także reprezentantami młodszych grup wiekowych.

Rycina 4. Liczba osób bezrobotnych (prawa mapa) i liczba osób korzystających z pomocy na dożywianie (lewa mapa) na obszarze rewitalizacji.

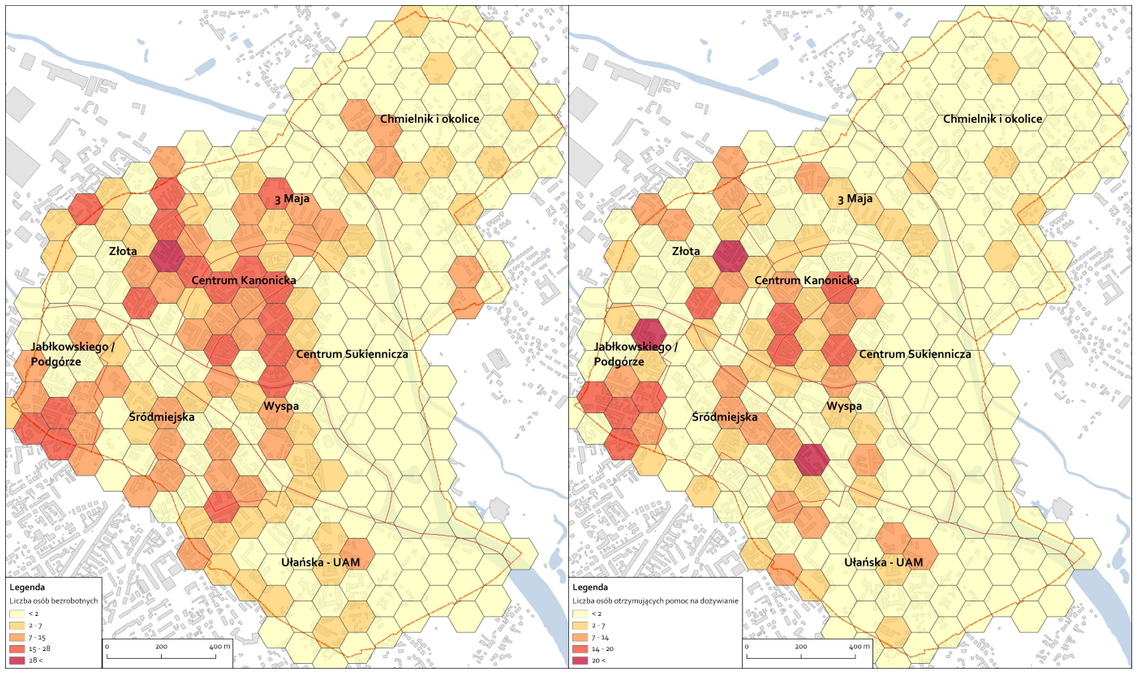

źródło: opracowanie własne.

Kolejnym bardzo istotnym problemem społecznym jest **zjawisko bezrobocia**. Zjawisko to jest na ogół przyczyną innych problemów społecznych, dlatego działania zmierzające do niwelowania bezrobocia mają tak ogromną wagę. W sumie na całym obszarze rewitalizacji wskaźnik liczby osób bezrobotnych na 1000 mieszańców wynosi 48. Dla porównania, wartość tego wskaźnika dla Kalisza wynosi 25, a dla Polski – 41. Skala bezrobocia na obszarze rewitalizacji jest więc istotnym problemem społecznym. Problem ten dotyka w największym stopniu trzy obszary: 5 „Złota" (liczba bezrobotnych na 1000 m. = 69), 2 „Centrum Kanonicka" (66) oraz 1 „Centrum Sukiennicza" (61). Z kolei subiektywna ocena problemu bezrobocia dokonana przez interesariuszy rewitalizacji nie jest szczególnie krytyczna. Przedstawiciele przedsiębiorców i NGO w znacznej części uznali, że nie stanowi ono problemu lub stanowi mały problem (w sumie w obu grupach odsetek tych odpowiedzi wynosi ok. 43%). Z kolei odmiennego zdania są mieszkańcy, którzy w przeważającej części zadeklarowali znacznie bardziej krytyczną opinię co do skali tego problemu (44% z nich uznało, że stanowi ono duży lub bardzo duży problem), jednak 35% mieszkańców nie ma zdania na ten temat.

Zjawisko bezrobocia jest często powiązane z innym problemem – **ubóstwa**. Do opisu zjawiska ubóstwa i określania jego skali wykorzystano wskaźniki: % osób korzystających z pomocy na dożywianie dzieci oraz % osób objętych zasiłkiem celowym na opał. W świetle informacji płynących z analizy tych wskaźników, największe natężenie zjawiska ubóstwa występuje na obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" (odpowiednio 6,3 i 6,1%) – oba wskaźniki przyjmują w tym przypadku wartości mniej więcej dwukrotnie wyższe od średniej dla całego obszaru rewitalizacji (3,4 i 3,1%). Pozostałe tereny o ponadprzeciętnej kumulacji problemu ubóstwa to obszar 5 „Złota" (5,1 i 4,6%) i obszar 1 „Centrum Sukiennicza (4,7 i 3,4%). Zjawisko ubóstwa jest różnie oceniane przez poszczególne grupy interesariuszy. W każdej z nich odsetki odpowiedzi „stanowi duży problem" i „stanowi bardzo duży problem" znacznie przeważają (stanowią od 46 do 60% odpowiedzi) nad tzw. pozytywną stroną skali ocen (od 10 do 29% odpowiedzi). Najbardziej krytyczni są reprezentanci właścicieli i zarządców nieruchomości, choć bardzo rzadko pojawiają się w tej grupie oceny skrajne (całkowity brak odpowiedzi „nie stanowi problemu" i tylko 3% odpowiedzi „stanowi bardzo duży problem").

Negatywnym zjawiskiem wywołującym sytuację kryzysową w aspekcie społecznym jest także **przestępczość**. Do oceny zjawiska wzięto pod uwagę liczbę przestępstw oraz interwencji na poszczególnych ulicach obszaru rewitalizacji. Szczególnie dużą koncentrację takich zjawisk notujemy na obszarach 5 „Złota", 3 „3 maja", 7 „Śródmiejska" i 8 „Wyspa". Stosunkowo bezpieczne pod tym względem wydają się obszary 4 „Chmielnik i okolice", 1 „Centrum Sukiennicza", 2 „Centrum Kanonicka". Z kolei odpowiedzi respondentów pokazują różnice w ocenie tego problemu. Wszystkie grupy interesariuszy relatywnie rzadko wskazywały odpowiedzi „stanowi duży problem" lub „stanowi bardzo duży problem" (w sumie od 20 do 27%). Częściej jednak wskazywano odpowiedzi (46% mieszkańców), że jest to mały problem lub w ogóle go nie ma, co może mieć związek z dość wysokim deklaratywnym poczuciem bezpieczeństwa wśród mieszkańców.

Innym analizowanym problemem, stwierdzonym w toku analiz sporządzanych na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest **niski poziom edukacji**. Przeprowadzone badania społeczne pokazały, że kwestia poziomu wykształcenia nie jest istotnym problemem – w każdej z grup przeważają bowiem oceny „nie stanowi problemu" i „stanowi mały problem" (od 25 do 42%) wobec „stanowi duży problem" i „stanowi bardzo duży problem" (11 do 36%).

Kolejne z analizowanych zagadnień dotyczy **poziomu zaufania i kapitału społecznego**. Jednym z częściej zadawanych pytań przy badaniu tego kryterium jest ustosunkowanie się do stwierdzenia „uważam, że generalnie ludziom można ufać". Wyniki przeprowadzonych badań pokazują przewagę odpowiedzi negatywnych (44%) w stosunku do pozytywnych (31%). Trzeba jednak zaznaczyć, że w świetle wyników Diagnozy Społecznej i Europejskiego Sondażu Społecznego, Polacy są przeciętnie znacznie bardziej sceptyczni i nieufni wobec innych (udział odpowiedzi pozytywnych wśród Polaków w dwóch ww. sondażach oscyluje wokół 16-18%). Dlatego należy uznać, że sytuacja relatywnie nie jest zła, jednak kryzys zaufania wśród mieszkańców niewątpliwie występuje. Ponadto, informacją uzupełniającą powyższe wnioski jest fakt większego poziomu deklarowanego zaufania wśród osób o wyższym wykształceniu i uczących się (*Kalisz. Rewitalizacja…*, 2016: 17), co jest powszechne. W ramach badań zdiagnozowano wśród mieszkańców także skłonność do współpracy. Najbardziej pozytywnie oceniają oni podtrzymywanie relacji i dobrych kontaktów z sąsiadami (w sumie 66% odpowiedzi pozytywnych). W dalszej kolejności możemy mówić o wyraźnie pozytywnym stosunku do współpracy w ramach społeczności całego miasta Kalisza (57% odpowiedzi „raczej tak" lub „zdecydowanie tak"). Z kolei diagnoza opinii na temat stanu współpracy mieszkańców Śródmieścia przynosi nieco bardziej sceptyczny obraz – tylko 36% opinii zgadzających się z twierdzeniem, że „mieszkańcy Śródmieścia i okolicy potrafią się zorganizować i zrobić coś dla swojej dzielnicy" (odsetek odpowiedzi negatywnych jest do tego relatywnie wysoki i wynosi 32%).

Warto w tym miejscu odnieść się do **poziomu aktywności społecznej** z wykorzystaniem wyników badań społecznych z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Na pytanie o łatwość angażowania mieszkańców Kalisza w działania, odsetek odpowiedzi pozytywnych (37%) jest wyższy od odsetka odpowiedzi negatywnych (26%). Jednak podczas spotkania z NGO pojawiały się komentarze dotyczące zaangażowania mieszkańców i poziomu ich aktywności obywatelskiej i były one w większości negatywne. Oprócz tych opinii dość często pojawiały się bardzo sceptyczne oceny sytuacji NGO oraz ewentualnego dalszego rozwoju tego sektora. Liczba negatywnych opinii jest znaczna i dość niepokojąca.

Kolejnym interesującym zagadnieniem z punktu widzenia poziomu lokalnej samoorganizacji i aktywności społecznej jest **zakres i ocena współpracy kaliskich organizacji pozarządowych z innymi podmiotami instytucjonalnymi**. W świetle wyników badania kwestionariuszowego, współdziałanie z innymi lokalnymi NGO oceniane jest wyraźnie pozytywnie (56% odpowiedzi „4" i „5" w skali 1-5). Podobnie wyglądają odpowiedzi na temat współdziałania NGO z Urzędem Miejskim (60% odpowiedzi „4" i „5"). W przypadku pozostałych podmiotów znacznie liczniejsze są przypadki braku oceny, wynikające prawdopodobnie z niepodejmowania współpracy z tego rodzaju podmiotami – np. krajowe NGO – 35% z brakiem zdania, Urząd Marszałkowski – 44% z brakiem zdania, partnerzy zagraniczni – 62% z brakiem zdania. Nieco inny obraz sytuacji przynoszą wyniki badań jakościowych, podczas których zdiagnozowano stosunkowo niski poziom tej kooperacji. Interesariusze zaangażowani w lokalne organizacje mają bardzo krytyczny stosunek wobec współpracy międzysektorowej.

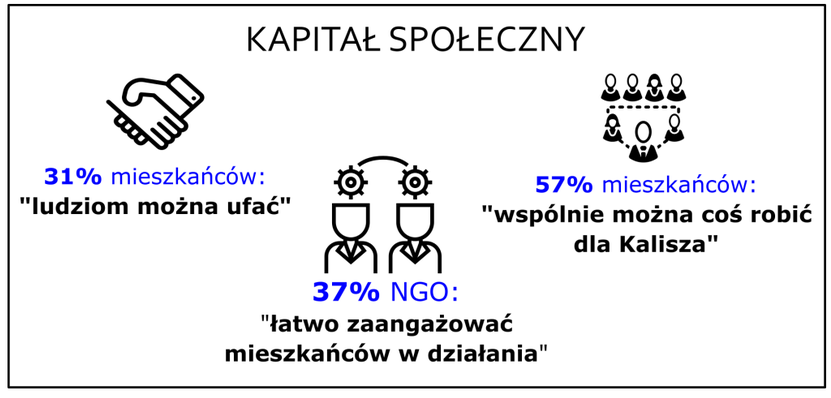

Kluczowym potencjałem obszaru rewitalizacji jest również **poziom lokalnej tożsamości i związku z miastem**. Mieszkańcy wykazują relatywnie wysoki poziom związania z lokalną wspólnotą – przede wszystkim na poziomie całego miasta. Ma to najpewniej związek z historycznymi procesami i zdarzeniami o charakterze symbolicznym, wzmacniającym lokalne zakorzenienie – najbardziej istotnym faktem jest uznanie Kalisza za najstarsze miasto w Polsce, co niewątpliwie buduje lokalną dumę artykułowaną w relacjach zewnętrznych i zwiększa poziom wspólnej identyfikacji z miastem.

Można także z pewną dozą ostrożności stwierdzić, że **Śródmieście ma dobry wizerunek**. Pomaga on przyciągać nowe zasoby rozwojowe i rozwijać istniejące. Należy podjąć dodatkowe i bardziej szczegółowe próby weryfikacji rozpoznawalności Śródmieścia Kalisza i skojarzeń z nim związanych. Jednak w świetle dotychczas przeprowadzonych badań można wskazać, że wizerunek jest potencjałem obszaru rewitalizacji. Zdaniem przeważającej grupy mieszkańców obszaru rewitalizacji, Śródmieście Kalisza jest dobrym lub bardzo dobrym miejscem do życia (65% odpowiedzi). W związku z tak dużym potencjałem jakości życia, Śródmieście jest w stanie (zdaniem mieszkańców) przyciągać do siebie nowe osoby – twierdzi tak blisko 60% mieszkańców. Może to świadczyć o pozytywnym wizerunku tego obszaru wśród mieszkańców.

4.2 Aspekt gospodarczy

W opracowanej na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji analizie sytuacji kryzysowych jako mierniki w aspekcie gospodarczym wykorzystano **koncentrację rodzajów działalności gospodarczych uznawanych za niekorzystne ze społecznego punktu widzenia**, tj. punktów sprzedaży alkoholu oraz punktów związanych z grami losowymi i zakładami wzajemnymi. Choć lokalizacja tych typów działalności może być postrzegana jako zjawisko negatywne społecznie, to konieczna jest dalsza, bardziej szczegółowa analiza wyznaczonego obszaru z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej.

Na obszarze rewitalizacji działa ok. **1.200 osób prowadzących działalność gospodarczą**, co oznacza ponad 65 osób w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (dla całego miasta wartość ta wynosi ok. 59). Analizując wyodrębnione jednostki analityczne zwraca uwagę fakt, że wskaźnik ten jest zdecydowanie wyższy od przeciętnego dla obszaru 8 „Wyspa" (ponad 83 podmioty na 1000 mieszkańców), obszaru 2 „Centrum Kanonicka" (81,9), obszaru 1 „Centrum Sukiennicza" (81,2) oraz obszaru 9 „Ułańska-UAM" (80,5). W pozostałych jednostkach wskaźnik ten kształtuje się na poziomie zbliżonym bądź nieco niższym od średniej dla całego analizowanego terenu.

Oprócz informacji na temat skali aktywności gospodarczej w poszczególnych jednostkach, starano się zebrać dane pokazujące strukturę rodzajową tych działalności. W związku z tym, w ramach inwentaryzacji urbanistycznej zidentyfikowane zostały **typy działalności gospodarczej** prowadzonej na obszarze rewitalizacji. Prawie 39% spośród tych działalności stanowił handel, natomiast ok. 12% - działalność o charakterze prawno-finansowym. Kolejnymi rodzajami działalności były usługi hotelowo-gastronomiczne (11%), usługi publiczne (9%), usługi rzemieślnicze (8%), gabinety lekarskie (5%) oraz inne usługi (16%).

Analizując 9 jednostek analitycznych, na które podzielony został obszar rewitalizacji, najwięcej spośród wskazanych powyżej działalności zlokalizowanych było w obszarze 1 „Centrum Sukiennicza" (ponad 20 % wszystkich podmiotów), obszarze 2 „Centrum Kanonicka" (17%) oraz obszarze 9 „Ułańska-UAM" (14%). Najmniej, bo zaledwie 4% podmiotów występowało na obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze". Bardziej dogłębna analiza **rodzajów działalności** zlokalizowanych w poszczególnych obszarach wykazała, że niemal we wszystkich obszarach (z wyjątkiem 8 „Wyspa") najwięcej było podmiotów handlowych. Z kolei najwięcej usług o charakterze hotelowo-gastronomicznym występowało na obszarach 1 „Centrum Sukiennicza" (niemal 18% spośród wszystkich zlokalizowanych tam podmiotów gospodarczych), obszarze 3 „3 maja" (15%) oraz obszarze 5 „Złota" (13%). Najlepszy dostęp do usług publicznych mają mieszkańcy obszarów 8 „Wyspa" (25% spośród wszystkich zlokalizowanych tam podmiotów) i 7 „Śródmiejska" (14%). Z kolei rzemiosło dominuje w obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" (17%) i 1 „Centrum Sukiennicza" (12%), natomiast usługi prawno-finansowe w obszarze 8 „Wyspa" (26%) i 2 „Centrum Kanonicka" (16%).

Jednym z celów przeprowadzonych pogłębionych badań społecznych było uzupełnienie i uszczegółowienie wiedzy na temat problemów gospodarczych występujących na obszarze rewitalizacji. Według przedsiębiorców najważniejsze problemy, z którymi borykają się podmioty gospodarcze działające w Śródmieściu i jego okolicach wywołane są **ekspansją centrów handlowych** (ponad 74% wskazań). Przedsiębiorcy wskazywali również na **niewielką liczbę turystów** (ponad 53% wskazań) oraz **niskie płace** (niemal 49% wskazań). Przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz właścicieli i zarządców nieruchomości również jako największy problem wskazywali **negatywny wpływ centrów handlowych** – odpowiednio 63% oraz 80%. Opinie mieszkańców były niejednoznaczne. Prawie 40% przychyliło się do zdania, że centra handlowe są problemem dla działalności przedsiębiorców w Śródmieściu Kalisza, podczas gdy niewiele ponad 36% wyraziło odmienny pogląd, a jedna czwarta badanych nie miała zdania na ten temat.

W oczach mieszkańców najważniejszymi problemami Śródmieścia są **niskie płace** (ponad 60% wskazań) oraz brak miejsc pracy (prawie 52% odpowiedzi). Warto zwrócić uwagę, że niemal 45% respondentów uznała, że oferta usługowa nie stanowi problemu na obszarze Śródmieścia, podczas gdy około 27% wyraziła odmienną opinię.

Przedstawiciele organizacji pozarządowych, obok wspomnianych wcześniej problemów wynikających z ekspansji centrów handlowych, uznali, że ważnym problemem Śródmieścia i jego okolic są **niskie płace** (ponad 60% wskazań) oraz **niewielka liczba turystów** (prawie 44% odpowiedzi).

Wydaje się, że najbardziej krytyczną była grupa właścicieli i zarządców nieruchomości. Oprócz problemów wywołanych **ekspansją centrów handlowych**, połowa z nich wymieniała **brak szerokiej oferty usługowej**, **niskie płace** (prawie 54% wskazań), **brak miejsc pracy** oraz **niewielką liczbę turystów** (ponad 41%).

Jednym z aspektów poruszanych w analizie sfery gospodarczej jest **potencjał turystyczny Kalisza**. Jest to jedno z najstarszych miast w Polsce, bogate w zabytki oraz wydarzenia kulturalne. W związku z tym ważną rolę w gospodarce miasta, a w szczególności Śródmieścia, odgrywa ruch turystyczny. Wg danych GUS w 2014 r. w Kaliszu udzielono blisko 46 tys. noclegów, natomiast średnia noclegów udzielonych turystom w latach 2006-2014 wyniosła ponad 540 osób na 1000 mieszkańców i była porównywalna do innych miast tej wielkości. Niewątpliwie dalszy rozwój infrastruktury turystycznej oraz wzmacnianie potencjału turystycznego Śródmieścia i jego okolic powinno stanowić ważny element strategii odnowy tej części miasta.

Przedsiębiorcy zostali również poproszeni o wyrażenie ocen na temat sytuacji w obszarze rewitalizacji z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej. W świetle przeprowadzonych badań można stwierdzić, że dwiema najważniejszymi **przeszkodami w tym aspekcie** są: **wysokość czynszu dla przedsiębiorców** oraz **możliwość zakupu lokali przez przedsiębiorców**. W obydwu przypadkach około 34% badanych oceniło sytuację w tym zakresie jako bardzo złą lub złą. Warto również zwrócić uwagę, że ponad 40% spośród badanych przedsiębiorców bardzo dobrze lub dobrze oceniło dostępność lokali pod wynajem dla przedsiębiorców. Odmiennego zdania było około 15% badanych. Ponad 33% badanych nie zgodziło się lub zdecydowanie nie zgodziło się ze stwierdzeniem, że „Śródmieście i okolice są dobrym miejscem do prowadzenia biznesu". Z kolei pozytywnie to stwierdzenie oceniło niecałe 23% respondentów. Poproszeni o porównanie warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Śródmieściu oraz innych dzielnicach, 40% badanych uznało, że na obszarze rewitalizacji warunki te nie są tak dobre jak w innych częściach miasta. Zaledwie 12% pytanych zgodziło się z tym stwierdzeniem. Warto również zwrócić uwagę, że zaledwie 21,5% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że „W Śródmieściu i okolicach opłaca się prowadzić biznes", podczas gdy odmienną opinię wyraziło ponad 41%.

Badani przedsiębiorcy zostali również zapytani o rolę jaką odgrywa Miasto w promowaniu i wspieraniu lokalnych przedsiębiorców. Zaledwie 9% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że „Miasto pomaga w rozwoju firm", natomiast aż 61% badanych było przeciwnego zdania. Podczas spotkania z przedsiębiorcami zwracali oni uwagę m. in. na brak współpracy z Miastem oraz słabą komunikację ze strony Urzędu Miejskiego. Przedsiębiorcy bardzo krytycznie ocenili **działania Miasta we wspieraniu i promowaniu rozwoju i promocji lokalnych firm**.

Przedsiębiorcy zostali także poproszeni o wskazanie jakie działania powinny zostać podjęte, aby ułatwiać prowadzenie działalności gospodarczej oraz wspierać przedsiębiorczość. Najczęściej wskazywanymi działaniami były inwestycje o charakterze infrastrukturalnym, takie jak poprawa jakości dróg, ograniczenie lub likwidacja strefy parkowania, zwiększenie liczby miejsc parkingowych itd. Warto jednak zwrócić uwagę, że przedsiębiorcy podkreślali potrzebę kompleksowego i całościowego rozwiązania problemów dostępności komunikacyjnej (samochodowej, pieszej, rowerowej, autobusowej) w Śródmieściu. Drugą, niemal równie liczną kategorią odpowiedzi były te dotyczące warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Śródmieściu i jego okolicach. Przedsiębiorcy wskazywali m. in. przygotowywanie lokali dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, obniżenie czynszu dla podmiotów prowadzących działalność w Śródmieściu oraz wprowadzanie innych ułatwień.

Bardzo ważne z punktu widzenia prowadzenia działań rewitalizacyjnych były również opinie przedsiębiorców dotyczące prowadzenia przez miasto aktywnej polityki w zakresie lokalizacji działalności gospodarczej nie tylko na obszarze rewitalizacji, ale na terenie całego Kalisza. Zdaniem badanych lokalizowanie kolejnych działalności o jednolitym charakterze w Śródmieściu powoduje odpływ ludzi do innych miejsc. Przyczyniają się do tego również kolejne centra handlowe powstające w innych częściach miasta, w tym na jego obrzeżach.

Kilku z badanych przedsiębiorców zwróciło uwagę na konieczność poprawy architektury i zagospodarowania Śródmieścia i jego okolic. Wśród potencjalnych działań wymieniali oni uatrakcyjnienie deptaka oraz rozwój infrastruktury dla osób niepełnosprawnych. Wśród pozostałych opinii pojedyncze osoby wskazywały na potrzebę zmiany rozwiązań komunikacyjnych w Śródmieściu, obniżenie czynszów dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, poprawę jakości powietrza, budowę mieszkań komunalnych, rozwiązanie problemów własnościowych na obszarze Śródmieścia oraz prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej dotyczącej rewitalizacji.

Przedsiębiorcy zostali również poproszeni o wskazanie aspektów, które mogą stać się podstawą rozwoju Śródmieścia i jego okolic. Za ważny ich zdaniem atut należy uznać **potencjał miejscowych przedsiębiorstw** oraz ich **skłonność do nauki i doskonalenia biznesu**. Ponadto najwięcej, bo aż 57% respondentów wskazało, że takim potencjałem mogą być zabytki i miejsca historyczne. Odpowiednio 44% oraz 41% przedsiębiorców uznało, że mocną stroną Śródmieścia są atrakcyjne obszary zieleni oraz interesujące wydarzenia kulturalne i artystyczne. Ponad 37% respondentów wymieniło rzekę Prosnę i jej dopływy, natomiast 36% dobrze prosperujące przedsiębiorstwa.

4.3 Aspekt środowiskowy

Obszar rewitalizacji położony jest w dolinie rzeki Prosny, około 35 m n. p. m. niżej od pozostałych części miasta. **Najważniejszymi zasobami przyrodniczymi obszaru rewitalizacji są rzeka Prosna oraz tereny zieleni**.

Jakość powietrza na obszarze rewitalizacji kształtowana jest przez kilka czynników. Pierwszy dotyczy ukształtowania terenu, które wpływa na słabe przewietrzenie Śródmieścia. Drugim czynnikiem jest tzw. niska emisja i związany z tym sposób ogrzewania budynków (lokalne kotłownie, indywidualne paleniska) – istotny w tym aspekcie jest również rodzaj i charakter zabudowy na obszarze rewitalizacji. Kolejnym jest emisja liniowa wynikająca z natężenia ruchu samochodowego. Czynniki te powodują, że na obszarze rewitalizacji notuje się najwyższe w mieście przekroczenia standardów jakości powietrza związanych ze stężeniem całkowitego pyłu zawieszonego PM 2,5 oraz PM 10, a także benzo(a)piranu. Przekroczenia te należy uznać za bardzo wysokie także w skali całego kraju. Wysokie stężenie oraz długotrwałe narażenie na działanie pyłu zawieszonym PM 10, a przede wszystkim pyłu PM 2,5 (średnica aerodynamiczna ziaren jest mniejszej niż 2,5 µm, co powoduje, że wnikają one bezpośrednio do płuc, oskrzeli oraz przedostają się do krwiobiegu) może podrażniać naskórek i śluzówkę, powodować zapalenie górnych dróg oddechowych, a także skracać średnią długość życia ludności, powodować wzrost liczby zgonów z powodu chorób układu krążenia oraz układu oddechowego, nasilać objawy alergii oraz astmy. Z kolei benzo(a)piren jest zanieczyszczeniem rakotwórczym. Około 50% respondentów we wszystkich grupach interesariuszy wskazuje, że zanieczyszczenie powietrza przez piece węglowe jest dużym albo bardzo dużym problemem na obszarze rewitalizacji. Podobnie przedstawia się struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące uciążliwości ruchu samochodowego. Około 50% respondentów we wszystkich grupach badawczych wskazuje, że emisja spalin przez ruch samochodowy jest dużym albo bardzo dużym problemem.

Na obszarze rewitalizacji występuje **problem przekraczania dopuszczalnych norm hałasu** pochodzenia głównie komunikacyjnego. Przekroczenia wartości wskaźnika LDWN[5] wynoszą najczęściej 0-5 dB, a czasami nawet 5-10 dB, a LN[6] również w przedziałach 0-5 i 5-10 dB. Przekroczenia te występują głównie na następujących ulicach: Warszawska, Al. gen. W. Sikorskiego, Al. Wojska Polskiego, 3 Maja, Harcerska, Częstochowska. Problem przekroczenia dopuszczalnych norm poziomu hałasu podkreślany jest przede wszystkim przez mieszkańców. Dla 54% z nich jest to duży albo bardzo duży problem. Najważniejszym źródłem hałasu na obszarze rewitalizacji jest ruch samochodowy. Ponad 65% badanych mieszkańców miasta podkreśla, że ruch samochodowy w tym obszarze jest zbyt intensywny. Przeciwnego zdania jest prawie 20% respondentów.

Na obszarze rewitalizacji występuje **zanieczyszczenie i zły stan wód powierzchniowych** cieków wodnych, a także niebezpieczeństwo wystąpienia powodzi (*Program ochrony środowiska dla Kalisza – miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022*). W celu ochrony wód powierzchniowych należy podejmować działania zmniejszające zrzuty ścieków nieoczyszczonych do cieków wodnych przepływających przez teren miasta (w tym wód opadowych). Prawie 50% respondentów stwierdziło, że stan rzeki Prosny w Śródmieściu jest niezadowalający, co uniemożliwia wykorzystanie jej walorów np. wypoczynkowych, czy też związanych z łowieniem ryb. Pomimo występującego zanieczyszczenia wód powierzchniowych, rzekę Prosnę należy traktować jako jeden z najważniejszych potencjałów przyrodniczych obszaru rewitalizacji. Można ją wykorzystać przede wszystkim w celach wypoczynkowo-rekreacyjnych. Prawie 45% mieszkańców traktuje rzekę jako podstawowy potencjał przyrodniczy występujący na obszarze rewitalizacji.

Źródłem zaopatrzenia mieszkańców Kalisza w wodę są ujęcia infiltracyjne wzdłuż rzeki Prosny oparte na zasobach poziomu wodonośnego głównego zbiornika wód podziemnych nr 311. Studnie głębinowe rozmieszczone są w całym mieście, a obszar rewitalizacji zasilany jest głównie z ujęcia stacji uzdatniania wody Fabryczna-Poznańska.

Bardzo ważnym zasobem przyrodniczym na obszarze rewitalizacji są **tereny zieleni**. Znajdują się tam ogólnodostępne tereny zieleni urządzonej o dużej wartości przyrodniczej, którymi są Park Miejski, Planty Miejskie oraz Park im. Ignacego Paderewskiego (Ogród Jordanowski). Tereny te należy objąć ochroną i powinny one stanowić z jednej strony miejsce wypoczynku mieszkańców, a z drugiej powinny zapewniać zachowanie równowagi ekologicznej na terenie miasta, determinującej warunki życia mieszkańców. Około 30% respondentów podkreśla duże walory rekreacyjno-wypoczynkowe tych terenów. Mieszkańcy Kalisza zwracają jednak uwagę na to, że są one zaniedbane.

Na obszarze rewitalizacji należy uwzględniać wyzwania wynikające z konieczności prowadzenia **kompleksowej gospodarki odpadami**, a zwłaszcza promowania selektywnej zbiórki odpadów, eliminacji z przestrzeni miasta materiałów szkodliwych (azbest), a także dbałości o gospodarowanie odpadami przemysłowymi, w tym niebezpiecznymi. Na obszarze rewitalizacji szczególnie istotny jest problem odpadów powstających w wyniku spalania paliw stałych. Liczba pojemników na popiół na 1 km² powierzchni na tym terenie jest znacznie większa niż w pozostałych częściach miasta – przekracza 100 sztuk na 1 km² i jest ona 2-3 razy większa niż w innych częściach miasta. Ponad 40% respondentów twierdzi, że centrum miasta nie jest czyste i zadbane oraz że utrzymanie czystości w miejscach publicznych jest dużym problemem.

4.4 Aspekt przestrzenno-funkcjonalny

Obszar rewitalizacji jest terenem wielofunkcyjnym. W jego centralnej części przeważa funkcja mieszkaniowo-usługowa, natomiast jego obrzeża mają głównie charakter mieszkaniowy z towarzyszącymi obiektami usługowymi występującymi przeważnie jako osobne budynki. Należy wskazać także na występowanie funkcji produkcyjnej i magazynowej w południowej części obszaru rewitalizacji. Zgodnie z wytycznymi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, obszar rewitalizacji ma zachować swój wielofunkcyjny charakter, z współwystępowaniem terenów mieszkaniowych jednorodzinnych i wielorodzinnych z licznymi terenami usługowymi. Śródmieście powinno być terenem, na którym zieleń będzie odgrywała istotną rolę, jako przestrzeń wypoczynku i rekreacji. Jednocześnie powinna być to przestrzeń wolna od terenów produkcyjnych.

Mieszkańcy obszaru rewitalizacji wysoko oceniają możliwości poruszania się pieszo w Śródmieściu (ponad 87% pozytywnych odpowiedzi). Dużo gorzej wypada ocena wygody poruszania się rowerem (ponad 39% pozytywnych odpowiedzi), a szczególnie samochodem (ponad 26% pozytywnych odpowiedzi, negatywnych zaś ponad 44%). Mieszkańcy najsilniej odczuwają brak ścieżek rowerowych (45% badanych uznało to zagadnienie za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji). Zdecydowanie najgorzej ocenianym aspektem sfery przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji jest dostępność do miejsc parkingowych. Za duży lub bardzo duży problem uznaje go ponad 90% przedstawicieli organizacji pozarządowych, ponad 85% przedsiębiorców, 80% zarządców i ponad 67% mieszkańców. W opinii wszystkich badanych grup poprawa dostępności do miejsc parkingowych jest zatem priorytetem działań rewitalizacyjnych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.

[5] Wskaźnik L_{dwn} oznacza „długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB), wyznaczony w ciągu wszystkich dób w roku, z uwzględnieniem pory dnia (rozumianej jako przedział czasu od godz. 6.00 do godz.18.00), pory wieczoru (rozumianej jako przedział czasu od godz. 18.00 do godz. 22.00) oraz pory nocy (rozumianej jako przedział czasu od godz. 22.00 do godz. 6.00)" (*GIOŚ. Monitoring hałasu…*, 2016).

[6] Wskaźnik L_n oznacza „długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB), wyznaczony w ciągu wszystkich pór nocy w roku (rozumianych jako przedział czasu od godz. 22.00 do godz. 6.00)" (*GIOŚ. Monitoring hałasu…*, 2016).

Na **infrastrukturę techniczną** obszaru rewitalizacji składają się przede wszystkim sieci: wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa, energetyczna i ciepłownicza. Sieć wodociągowa na obszarze rewitalizacji została wybudowana w latach 40-tych XX wieku. Jej stan techniczny pod względem eksploatacyjnym nie budzi zastrzeżeń. Jednocześnie stale prowadzona jest wymiana starych (stalowych) przyłączy wody. Nie ma potrzeby budowy nowej sieci wodociągowej. Istniejąca kanalizacja ogólnospławna została wybudowana w tym samym okresie, co sieć wodociągowa, kanały w latach 2006-2014 zostały także poddane renowacji. Stan techniczny istniejących kanałów nie budzi zastrzeżeń. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na występujące w sytuacjach ekstremalnych opadów i wysokiego stanu wody w rzece Prośnie czasowe podtopienia kanałów. Sieć gazowa została wybudowana w okresie od 1971 roku do 2015 roku. W 2016 roku na obszarze rewitalizacji odnotowano 12 awarii, które były spowodowane korozją rur stalowych. Wszystkie nieszczelności i awarie usuwane są na bieżąco. Stan techniczny sieci gazowej na obszarze rewitalizacji nie zagraża bezpieczeństwu dostaw i eksploatacji. Sieć ciepłownicza, której łączna długość w Śródmieściu wynosi 7,12 km została wybudowana w latach 1995-2015. W okresie od 2011 do 2015 roku stwierdzono łącznie 13 awarii sieci cieplnej. Należy jednocześnie podkreślić, że znaczna część mieszkań zasilana jest indywidualnie, wykorzystując w tym celu piece węglowe, piece centralnego ogrzewania opalane koksem, gazem, olejem, ewentualnie używając energii elektrycznej. Na obszarze rewitalizacji występują odcinki sieci energetycznych wszystkich napięć tj. od wysokiego WN, przez średnie napięcie SN, do niskiego napięcia nN. Ich czas budowy jest zróżnicowany i obejmuje lata 1968 – 2016. Gestor sieci dokonuje ich sukcesywnych modernizacji i wymiany. W ostatnim czasie nie odnotowano zwiększonej awaryjności na obszarze rewitalizacji. Stan techniczny sieci nie odbiega znacząco od sytuacji obserwowanej w innych częściach Kalisza. **Ocena wyposażenia przez mieszkańców w infrastrukturę techniczną** w dużym stopniu potwierdza wysoką jakość świadczonych usług na obszarze rewitalizacji. Szczególnie pozytywnie oceniany jest dostęp mieszkań do multimediów (telewizja, Internet). Prawie 60% respondentów oceniło ten element infrastruktury dobrze lub bardzo dobrze. Równie wysoko oceniana jest także jakość usług komunalnych (68,6% ocen pozytywnych). Na tym tle nieco gorzej oceniane jest wyposażenie mieszkań w media (woda, kanalizacja, gaz), chociaż i w tym przypadku przeważają pozytywne oceny (58%). Największą niedogodnością w opinii mieszkańców obszaru rewitalizacji jest słaby dostęp do infrastruktury ciepłowniczej. Negatywnie oceniło go 39% respondentów. Większość badanych grup społecznych nie uznaje braku podstawowych mediów w lokalach mieszkalnych (woda, kanalizacja, gaz, ciepło) za istotny problem obszaru rewitalizacji.

Na **infrastrukturę społeczną** składają się obiekty stanowiące podstawę świadczenia usług socjalnych i kulturalnych, tj. szpitale, przychodnie, domy pomocy społecznej, świetlice środowiskowe, żłobki, przedszkola, uczelnie itp. Obszar rewitalizacji, z uwagi na centralne położenie charakteryzuje się bardzo dobrym wyposażeniem w infrastrukturę społeczną, której stan techniczny jest w większości przypadków dobry. Na obszarze rewitalizacji swoją siedzibę ma wiele placówek edukacyjnych. Śródmieście stanowi także centrum życia kulturalnego całego miasta. Należy w tym względzie wskazać na kilka kluczowych obiektów infrastruktury kulturalnej, w tym m.in. Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, Filharmonię Kaliską, Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu oraz Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej. Obszar rewitalizacji pełni także ważną rolę w zakresie świadczenia usług zdrowotnych. Zlokalizowana jest tutaj część oddziałów Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego im. Ludwika Perzyny, przychodnie lekarskie. Jest to także centrum usług administracyjnych Kalisza. Swoje siedziby mają tutaj: Urząd Miejski, Sąd Okręgowy, Sąd Rejonowy, Delegatura Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, Starostwo Powiatowe, Urząd Statystyczny, Urzędy Skarbowe, Komenda Miejska Policji, Straż Miejska oraz Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej.

Mieszkańcy Kalisza wysoko oceniają wyposażenie w infrastrukturę społeczną obszaru rewitalizacji. Szczególnie ceniony jest dostęp do instytucji edukacyjnych, który pozytywnie oceniany jest przez blisko 79% respondentów. Minimalnie słabiej na tym tle wypada ocena dostępu szpitali i przychodni oraz urzędów. W obydwu przypadkach jednak odnotowano sumę odpowiedzi pozytywnych zdecydowanie wyższą od 50%. Na tym tle najgorzej wypada ocena liczby miejsc kultury, w których respondenci mogą ciekawie spędzić czas. Duży udział stanowiły w tym przypadku odpowiedzi negatywne (łącznie 29,6%). Jednocześnie 33% respondentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić tego zagadnienia.

Kolejne zagadnienie dotyczy **dostępu do podstawowych usług i ich jakości**. Przez usługi podstawowe rozumie się usługi towarzyszące funkcji mieszkaniowej, zaspokajające podstawowe potrzeby mieszkańców. W opinii mieszkańców obszar rewitalizacji charakteryzuje się bardzo dobrą dostępnością do podstawowych usług komercyjnych. Wysoko oceniany jest zarówno dostęp do sklepów spożywczych, jak i kawiarni, i restauracji. Raczej dobrze i zdecydowanie dobrze w obydwu przypadkach ocenia go niemal 80% respondentów.

Kolejnym ważnym zagadnieniem jest **poziom usług transportu publicznego**. Obszar rewitalizacji jest obsługiwany przez Kaliskie Linie Autobusowe Sp. z o.o. (KLA). Dziennie z usług KLA w całym mieście korzysta ponad 30 tys. pasażerów. W chwili obecnej spółka posiada 63 autobusy, które obsługują 28 linii o łącznej długości tras 265 km. Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest 38 przystanków autobusowych. Znaczna część obszaru rewitalizacji znajduje się w zasięgu maks. 200 m od przystanku (ok. 5-8 min. dojścia pieszego). Gorzej w tym względzie wypada południowo-wschodnia część miasta lokacyjnego, a więc miejsce koncentracji obiektów kulturalnych, oraz teren Parku Miejskiego. Na obszarze rewitalizacji w październiku 2016 roku przeprowadzono pomiary na natężenia ruchu drogowego na ulicach zlokalizowanych na jego obrzeżach, tj. na Al. Wojska Polskiego, ul. Łódzkiej i ul. Warszawskiej. Średni dobowy ruch na tych ulicach, na odcinkach przechodzących przez obszar rewitalizacji jest nieco niższy niż na innych drogach stanowiących podstawowy układ drogowy miasta Kalisz i wynosi on od 15,6 tys. (ul. Łódzka) do 19 tys. (al. Wojska Polskiego) pojazdów. Ruch samochodowy jest najczęstszym sposobem poruszania się mieszkańców po obszarze rewitalizacji.

Poziom usług transportu publicznego obszaru rewitalizacji jest stosunkowo wysoko oceniany przez respondentów. Ponad 64% badanych uważa, że nie ma problemu, aby dostać się

do Śródmieścia i okolicy różnymi środkami transportu. Jednocześnie przeważają opinie, że ruch samochodowy w Śródmieściu i okolicy jest zbyt intensywny, co rodzi problemy z dostępnością miejsc parkingowych. Brak połączeń komunikacyjnych Śródmieścia z innymi częściami miasta nie stanowi problemu obszaru rewitalizacji. Jednakże 26% przedsiębiorców uznało słabą dostępność komunikacyjną za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji. Inaczej niż w przypadku dostępności komunikacyjnej duży i uciążliwy ruch samochodowy w opinii większości respondentów stanowi duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji. Wśród mieszkańców, przedsiębiorców oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych ponad 60% respondentów uznało duży i uciążliwy ruch samochodowy za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji.

Kolejnym elementem analizy aspektu przestrzenno-funkcjonalnego jest **niedobór lub niska jakość terenów publicznych**. Przez tereny publiczne rozumie się obszary o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia, sprzyjające nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne. Obszar rewitalizacji obfituje w przestrzenie publiczne, szczególnie w centralnej i południowej części. Do najważniejszych przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji należy zaliczyć: place, w tym: Główny Rynek, plac Świętego Józefa, plac Jana Pawła II, plac przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat, targowisko Nowy Rynek, skwery, w tym: Skwer Rozmarek, Skwer Eligiusza Kor-Walczaka, tereny zieleni urządzonej, w tym: Planty, Park Miejski, Park im. Ignacego Jana Paderewskiego, Cmentarz Żołnierzy Radzieckich oraz ciągi spacerowe: ul. Śródmiejska, ul. Zamkowa, ul. Kanonicka, al. Wolności, ul. Złota, ul. Piskorzewska, Wał Staromiejski i inne tereny spacerowe wzdłuż Prosny, Aleja Walecznych. Wśród wskazanych powyżej przestrzeni publicznych pilnej interwencji wymagają przede wszystkim: targowisko Nowy Rynek, Złoty Róg, a także plac przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat. Są to obszary, których aktualne zagospodarowanie nie odpowiada współczesnym wytycznym w zakresie kształtowania przestrzeni publicznych. Dotyczy to w szczególności jakości obiektów architektonicznych (targowisko Nowy Rynek, Złoty Róg), a także organizacji zieleni (plac przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat) i elementów małej architektury (wszystkie obszary). Dodatkowo należy wskazać, że w sąsiedztwie Parku im. Ignacego Jana Paderewskiego koncentrują się problemy społeczne.

Przestrzenie publiczne na obszarze rewitalizacji są stosunkowo nisko oceniane przez mieszkańców. Dotyczy to szczególnie zapewnienia odpowiedniej ilości miejsc do siedzenia (ławek). Ten element zagospodarowania został oceniony negatywnie przez ponad 40% mieszkańców. Z drugiej strony prawie 50% badanych spędzając czas w Śródmieściu i okolicy nie musi iść do kawiarni/pubu i może spotykać się w otwartej przestrzeni. Jednocześnie ponad 50% respondentów uważa, że w Śródmieściu i okolicy może aktywnie wypocząć i spędzić czas bez udziału w specjalnie organizowanych wydarzeniach. Należy odnotować duże niezdecydowanie respondentów w zakresie możliwości uprawiania sportu na wolnym powietrznym na obszarze rewitalizacji. Prawie 40% badanych nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Może rodzić to przypuszczenie, że w Śródmieściu brakuje miejsc do uprawiania sportu, które są łatwo identyfikowalne przez mieszkańców. Przestrzeń publiczna wymieniana jest jako element stanowiący istotny problem w sferze przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji. We wszystkich badanych grupach nisko oceniany jest stan techniczny dróg i chodników. Słabo oceniany jest także dostęp do przestrzeni publicznych. Dotyczy to szczególnie przedsiębiorców, wśród których ponad 62% badanych uznało brak atrakcyjnych przestrzeni publicznych za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji. Podobnego zdania jest 50% ankietowanych mieszkańców.

4.5 Aspekt techniczny

Obszar rewitalizacji jest wyjątkowy pod względem technicznym, ponieważ pokrywa w pełni historyczne założenie urbanistyczne miasta Kalisza uznane za zabytek, a w konsekwencji, w granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowana jest największa liczba budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków w przeliczeniu na 1 km^2. Na obszarze tym średni wiek budynków przekracza 100 lat, a ich stan techniczny charakteryzuje się istotnymi deficytami, dużym udziałem przestarzałych węglowych systemów grzewczych oraz niską efektywnością energetyczną skutkującą dużymi stratami ciepła. Nie zmienia to jednak faktu, że obszar rewitalizacji, a zwłaszcza jego część centralna obejmująca ścisłe Śródmieście, pomimo jego problemów w sferze technicznej, posiada swój potencjał rozwojowy i pozostaje nadal atrakcyjną dla mieszkańców częścią miasta. Około ¼ kaliszan deklaruje chęć zamieszkania w tym obszarze (*Jakość życia…*, 2013). Warto jednak podkreślić, że opinii tej nie podzielają właściciele i zarządcy nieruchomości, którzy w większości (63%) twierdzą, że Śródmieście i jego okolice są złym lub raczej złym miejscem do życia w Kaliszu. W rezultacie nie widzą oni również potencjału w Śródmieściu jako miejscu do zamieszkania (aż 90% respondentów podziela taki pogląd). Z tak radykalnym stanowiskiem nie zgadzają się jednak przedsiębiorcy – 30% z nich wskazuje na potencjał Śródmieścia jako miejsca do zamieszkania.

Obszar rewitalizacji miasta Kalisza w aspekcie technicznym charakteryzuje się istotnymi zróżnicowaniami wewnętrznymi, które powinny determinować wybór i zakres działań

planowanych do realizacji w ramach programu rewitalizacji. W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 1791 budynków. Z tej ogólnej liczby, 1190 budynków (66%) poddano inwentaryzacji urbanistycznej, zachowując jednak w każdej jednostce analitycznej udział budynków poddanych inwentaryzacji na poziomie co najmniej 50%. Ze względu na specyfikę zabudowy (zabudowa zwarta, wielokondygnacyjna z dużym udziałem terenów zieleni) relatywnie najmniejsza liczba budynków zlokalizowana jest w ścisłym Śródmieściu, tj. obszarach 1 „Centrum Sukiennicza", 2 „Centrum Kanonicka", 3 „3 maja", i 8 „Wyspa". Największą liczbą budynków charakteryzuje się obszar 9 „Ułańska-UAM" cechujący się dużą powierzchnią przy niskim udziale terenów zielonych z udziałem rozproszonego budownictwa jednorodzinnego oraz dużą koncentracją przestrzenną obiektów o funkcjach usługowych. Przeprowadzona inwentaryzacja pozwala na dokonanie syntetycznej charakterystyki badanych jednostek analitycznych wyróżnionych w granicach obszaru rewitalizacji w zakresie wybranych czynników mających istotny wpływ przy identyfikacji stanu zasobów pod względem ich walorów technicznych odpowiadających procesowi rewitalizacji:

- obszar 1 „Centrum Sukiennicza" – obszar obejmujący południowo-wschodnią część miasta lokacyjnego wraz z terenami Parku Miejskiego, charakteryzujący się największą liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków, o wyraźnej dominacji w strukturze zabudowy kamienic czynszowych, z przewagą budynków do 4 kondygnacji oraz o raczej dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym (o jednej z najwyższych wartości średniej – 3,8)[7].
- obszar 2 „Centrum Kanonicka" – obszar obejmujący północno-zachodnią część miasta lokacyjnego, stanowiący najmniejszą część obszaru rewitalizacji, charakteryzujący się bardzo dużą liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków, o wyraźnej dominacji w strukturze zabudowy kamienic czynszowych, z przewagą budynków do 3,5 kondygnacji oraz o umiarkowanym, raczej złym i bardzo złym stanie technicznym budynków (średnia wartość – 3,1). W granicach jednostki znajduje się ulica Piskorzewska z wyraźną koncentracją budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie ścisłego Śródmieścia, którą należy zaliczyć do głównych problemów obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym.
- obszar 3 „3 maja" – obszar położony na północ od miasta lokacyjnego, charakteryzujący się przeciętną liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków, o wyraźnym udziale w strukturze zabudowy domów wielorodzinnych (bloki) oraz obiektów usługowych oraz o umiarkowanym, raczej złym i bardzo złym stanie technicznym budynków (średnia wartość – 3,0).
- obszar 4 „Chmielnik i okolice" – obszar położony na północny-wschód od miasta lokacyjnego, o największej powierzchni w strukturze wyróżnionych obszarów strefy rewitalizacji, charakteryzujący się relatywnie dużą liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków, o zróżnicowanym typie zabudowy. Obszar ten cechuje także zróżnicowanie budynków pod względem liczby kondygnacji oraz stanu technicznego (średnia wartość – 3,0). W granicach jednostki znajduje się ulica Stawiszyńska z wyraźną aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym, częściowo niezamieszkanych (pustostany), którą należy zaliczyć do głównych problemów obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym.
- obszar 5 „Złota" – obszar położony na zachód od miasta lokacyjnego, charakteryzujący się jedną z najmniejszych liczebności obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o wyraźnym udziale w strukturze zabudowy kamienic czynszowych oraz obiektów usługowych, o dominacji budynków do 2 kondygnacji oraz z relatywnie wysokim udziałem budynków o raczej złym i bardzo złym stanie technicznym (średnia wartość – 3,3). W granicach jednostki znajduje się ulica Ciasna z wyraźną koncentracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym, którą należy zaliczyć do głównych problemów obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym.
- obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" – obszar położony na zachód od miasta lokacyjnego, będący drugim najmniejszym spośród wyróżnionych jednostek, charakteryzujący się przeciętną liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o przeważającym udziale w strukturze zabudowy kamienic czynszowych oraz obiektów innych (garaże), z jednym z największych udziałów budynków jednokondygnacyjnych oraz o blisko 50% udziale budynków o raczej złym i bardzo złym stanie technicznym, przy najniższej wartości średniej – 2,6. W granicach jednostki znajdują się dwie ulice: Jabłkowskiego i Podgórze stanowiące kwartał z największą koncentracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji, które należy zaliczyć do głównych problemów tego terenu w aspekcie technicznym.
- obszar 7 „Śródmiejska" – obszar położony na południowy-zachód od ścisłego Śródmieścia, charakteryzujący się znaczną liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o przeważającym udziale w strukturze zabudowy kamienic czynszowych oraz obiektów usługowych, z przewagą budynków niskich do 2 kondygnacji oraz pojedynczymi budynkami wysokimi (w tym 6-kondygnacyjnymi) oraz o przeważającym udziale budynków o przeciętnym i raczej dobrym stanie technicznym (średnia wartość – 3,0).
- obszar 8 „Wyspa" – obszar położony na południe od ścisłego Śródmieścia, charakteryzujący się relatywnie niską liczbą obiektów wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o największym zróżnicowaniu typów budynków, z najmniejszym udziałem budynków mieszkalnych, z przewagą obiektów 3- i 4-kondygnacyjnych, największym relatywnym udziałem budynków wysokich, w tym 6-kondygnacyjnych oraz charakteryzujący się przeważającym udziałem budynków o przeciętnym i raczej złym stanie technicznym (średnia wartość – 3,2).

[7] Stan techniczny budynków był oceniany w ramach inwentaryzacji urbanistycznej w skali 1 – 5, w której 1 oznacza bardzo zły stan, 5 – stan bardzo dobry.

– obszar 9 „Ułańska-UAM" – obszar położony na południowy-wschód od ścisłego Śródmieścia, druga pod względem wielkości wydzielona jednostka analityczna. Teren ten charakteryzuje relatywnie niewielka liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, duże zróżnicowanie typów zabudowy, z wyraźną dominacją obiektów 2-kondygnacyjnych oraz o przeważającym udziale budynków o raczej dobrym i bardzo dobrym stanie technicznym i najwyższej wartości średniej stanu technicznego – 3,9. W granicach jednostki znajduje się ulica Parkowa z wyraźną aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym, którą należy zaliczyć do głównych problemów obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym.

Za główne zagrożenie w analizowanym aspekcie należy uznać zły stan techniczny budynków w tym budynków mieszkalnych, który postrzegany jest jako podstawowy problem rozwojowy przez wszystkich respondentów. Co istotne wynika on zarówno ze stanu technicznego samych budynków, jak również braku lub dekapitalizacji infrastruktury technicznej zapewniającej optymalne ich wykorzystanie (m.in. sieć grzewcza). Należy podkreślić, że obszar rewitalizacji charakteryzuje się istotnymi zróżnicowaniami stanu w analizowanym zakresie. Za szczególnie niebezpieczne należy uznać tendencje do postępującej koncentracji budynków o najgorszym stanie technicznym w wybranych kwartałach miasta, które identyfikuje się jako miejsca problemowe obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym (ulice: Jabłkowskiego, Podgórze, Stawiszyńska, Ciasna, Parkowa i Piskorzewska). Dodatkowym wyzwaniem dla działań interwencyjnych podejmowanych w aspekcie technicznym procesu rewitalizacji na wyznaczonym obszarze jest fakt dużego udziału na tym terenie obiektów zabytkowych objętych ochroną konserwatorską, który skutkuje ograniczeniem swobody działań inwestycyjnych oraz wpływa na podniesienie ich kosztów.

Wśród potencjałów obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym należy zwrócić uwagę na dwa najważniejsze. Pierwszym istotnym potencjałem są pozytywne opinie mieszkańców na temat postrzegania Śródmieścia i jego okolic jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania, co zmniejsza zagrożenie dalszym „kurczeniem się" tej części miasta oraz wskazuje na możliwości jej aktywizacji społeczno-gospodarczej. Drugim istotnym potencjałem są aktualne możliwości montażu programowego i finansowego działań interwencyjnych w aspekcie technicznym wynikające z funkcji pełnionych przez obszar rewitalizacji, którego przywracanie do życia i wzmacnianie stanowi priorytet przeciwdziałający tendencjom do kurczenia się miasta. Nie bez znaczenia jest również fakt występowania na obszarze rewitalizacji dużego udziału zabytków, których walory historyczne i architektoniczne mogą być wykorzystane w działaniach ukierunkowanych na aktywizację gospodarczą obszaru rewitalizacji poprzez wprowadzanie do tych obiektów nowych funkcji społeczno-gospodarczych (wykorzystanie obiektów poprzemysłowych na nowe funkcje) lub też systemowego zagospodarowania turystycznego tych obiektów (zintegrowane produkty turystyczne).

4.6 Synteza pogłębionej diagnozy

Najczęściej stosowanym narzędziem w celu syntezy diagnozy wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego jest **analiza SWOT** (Parysek 1997; Dutkowski 2004; Miszczuk 2007; Dziemianowicz i in. 2012). Polega ona na podsumowaniu diagnozy poprzez określenie mocnych stron (*Strengths*), słabych stron (*Weaknesses*), szans (*Opportunities*) i zagrożeń (*Threats*) mogących wpłynąć na sytuację rozwojową danego obszaru. Różnice pomiędzy tymi czterema elementami są często przedmiotem dyskusji i powodem wielu nieporozumień metodycznych (zob. Dutkowski 2003). Nie budzi wątpliwości, że mocne strony oraz szanse to pewne pozytywne czynniki, natomiast słabe strony i zagrożenia – negatywne. Problem pojawia się jednak przy definiowaniu różnic między mocnymi stronami i szansami oraz między słabymi stronami i zagrożeniami. W tym celu można zastosować trzy rozróżnienia. Pierwsze z nich odróżnia mocne i słabe strony od szans i zagrożeń z uwzględnieniem miejsca ich powstania – tym sposobem można wyodrębnić te czynniki, które identyfikujemy w obrębie danej jednostki (czynniki wewnętrzne) oraz te, które identyfikujemy w jej otoczeniu (czynniki zewnętrzne). Drugie z nich (nazywane analizą instytucjonalną) definiuje szanse i zagrożenia jako czynniki, na które miasto (jako podmiot administracji publicznej) nie ma bezpośredniego wpływu, natomiast mocne i słabe strony leżą w obszarze jego oddziaływania. Trzecim sposobem jest analiza dynamiczna, w świetle której czynnikiem różnicującym silne strony i szanse oraz słabe strony i zagrożenia jest czas ich występowania, tj. szanse i zagrożenia dotyczą przyszłości, natomiast mocne i słabe strony – teraźniejszości. Ten trzeci sposób postępowania przyjęto w syntezie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji miasta Kalisza. Tym samym przyjęto następujące ustalenia definicyjne:

– Mocne strony – wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę (aktualna sytuacja obszaru rewitalizacji);
– Słabe strony – wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę (aktualna sytuacja obszaru rewitalizacji);
– Szanse – wszystko to, co stwarza szansę korzystnej zmiany (perspektywa zmiany obszaru rewitalizacji);
– Zagrożenia – wszystko to, co stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej (perspektywa zmiany obszaru rewitalizacji).

Stosując powyższe założenia i interpretując wyniki pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji bazującej na analizie statystycznej oraz analizie jakościowej i ilościowej danych uzyskanych w drodze badań społecznych oraz pozostałych wykorzystanych informacji zidentyfikowano 8 mocnych stron, 15 słabych stron, 9 szans oraz 9 zagrożeń.

Do mocnych stron obszaru rewitalizacji miasta Kalisza zaliczono:

- Wysoki poziom tożsamości lokalnej na poziomie całego miasta,
- Stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa,
- Determinację przedsiębiorców do działania,
- Rzekę Prosnę i tereny zieleni,
- Dobrą dostępność do infrastruktury społecznej,
- Dobry dostęp do usług komercyjnych,
- Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego.

Zidentyfikowane słabe strony obszaru rewitalizacji stanowi katalog następujących słabości, barier oraz wad:

- Starzenie się społeczeństwa,
- Bezrobocie skutkujące wysokim poziomem ubóstwa w wybranych obszarach,
- Niski poziom samoorganizacji i aktywności społecznej,
- Koncentracja „niekorzystnych" punktów usługowych (sklepy z alkoholem, pożyczki w formie tzw. „chwilówek", gry i hazard),
- Niski poziom ruchu turystycznego,
- Zły stan powietrza atmosferycznego,
- Zanieczyszczenie wód powierzchniowych,
- Przekroczenie norm hałasu,
- Niewystarczający dostęp do sieci ciepłowniczej,
- Brak dostatecznej liczby miejsc parkingowych,
- Brak spójnej sieci ścieżek rowerowych,
- Duże natężenie ruchu samochodowego,
- Niska jakość części przestrzeni publicznych,
- Zły stan techniczny budynków,
- Niski poziom współpracy między poszczególnymi grupami interesariuszy.

W ramach analizy przyszłościowych, korzystnych zmian określono 9 szans:

- Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania działań rewitalizacyjnych związanych z nową polityką miejską,
- Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni,
- Właściwy kierunek przekształceń przestrzenno-funkcjonalnych określony w dokumentach polityki przestrzennej,
- Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych,
- Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach,
- Zmiany prawne i społeczne związane z partycypacją interesariuszy rewitalizacji,
- Współpraca w ramach aglomeracji kalisko-ostrowskiej,
- Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje w pustostanach),
- Rozwój sektora srebrnej gospodarki (usługi dla osób starszych).

Natomiast w grupie możliwych do wystąpienia w przyszłości zmian negatywnych wskazano na 9 zagrożeń:

- Zagrożenia demograficzne,
- Konflikty między interesariuszami rewitalizacji,
- Ekspansja centrów handlowych i wyprowadzanie handlu poza Śródmieście,
- Zagrożenie zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza (wskutek niskiej emisji i dużego ruchu samochodowego),
- Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych,
- Wzrost obciążeń zadaniowych samorządów lokalnych powodujących zmniejszenie możliwości inwestycyjnych,
- Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych,
- Postępujący proces suburbanizacji i przenoszenia aktywności inwestycyjnej poza granice miasta,
- Potencjalne zjawisko gentryfikacji i wzrostu czynszów wskutek realizacji działań rewitalizacyjnych.

Powyższe wyniki poddano weryfikacji w ramach warsztatu z Zespołem roboczym ds. rewitalizacji w Urzędzie Miejskim (interesariuszami wewnętrznymi) i przedstawicielami Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza (interesariuszami zewnętrznymi) pn. *Synteza diagnozy początkiem budowania programu*[8]. Za najważniejsze silne strony obszaru rewitalizacji miasta Kalisza uznano zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego, bliskość Parku Miejskiego, Rzekę Prosnę oraz tereny zieleni. Wśród najistotniejszych barier rozwojowych obszaru rewitalizacji zidentyfikowano cztery czynniki: zanieczyszczenie powietrza, zły stan techniczny budynków, koncentrację problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie) oraz duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczającą liczbę miejsc parkingowych. Uwzględniając przyszłe, możliwe pozytywne zmiany za najistotniejsze szanse rozwoju obszaru rewitalizacji uznano trzy czynniki: wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania, wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych. Natomiast najważniejszymi zagrożeniami rozwoju tego obszaru są: przenoszenie

[8] Z wynikami warsztatów z interesariuszami można zapoznać się na stronie internetowej www.rewitalizacjakalisz.pl

aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji oraz niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych. Tabela 3 przedstawia wyniki rangowania poszczególnych silnych i słabych stron oraz stron i zagrożeń nadane przez uczestników warsztatów.

Tabela 3. Macierz wynikowa SWOT obszaru rewitalizacji miasta Kalisza

SILNE STRONY	waga	SŁABE STRONY	waga
Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego	0,38	Zanieczyszczenie powietrza	0,19
Bliskość Parku Miejskiego, rzeka Prosna i tereny zieleni	0,31	Zły stan techniczny budynków	0,18
Koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych	0,15	Koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie)	0,18
Liczne imprezy kulturalne	0,05	Duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczająca liczba miejsc parkingowych	0,17
Silne więzi społeczne	0,05	Zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu	0,11
Prestiż dzielnicy „salon" miasta – szczególnie Główny Rynek	0,05	Starzenie się społeczeństwa	0,11
		Brak infrastruktury ciepłowniczej	0,05
SZANSE	**waga**	**ZAGROŻENIA**	**waga**
Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania	0,25	Przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miast (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji	0,21
Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni	0,22	Niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych	0,17
Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych	0,22	Zagrożenia zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza (wskutek niskiej emisji i dużego ruchu samochodowego)	0,15
Zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (zmniejszenie ruchu samochodowego, zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego)	0,15	Konflikty między interesariuszami rewitalizacji	0,15
Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki)	0,09	Zagrożenia demograficzne	0,14
Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach	0,07	Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych	0,11
		Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych	0,06

źródło: opracowanie własne.

Ostatnim etapem syntezy ustaleń diagnostycznych jest analiza powiązań TOWS/SWOT. Polega ona na połączeniu podejścia „od wewnątrz na zewnątrz" (SWOT) z podejściem „z zewnątrz do wewnątrz" (TOWS) w dokonywaniu wyborów strategicznych dla obszaru rewitalizacji. Zgodnie z metodologią tworzenia analizy TOWS/SWOT, zostało sporządzonych 8 macierzy relacji pomiędzy zdiagnozowanymi czynnikami rozwoju. Przy tworzeniu każdej z nich ważne były następujące pytania:

- Czy dana mocna strona pozwoli wykorzystać daną szansę?
- Czy dana słabość „zablokuje" wykorzystanie danej szansy?
- Czy dana mocna strona pozwoli na przezwyciężenie danego zagrożenia?
- Czy dana słabość wzmocni negatywny skutek danego zagrożenia?
- Czy dane zagrożenie osłabi daną mocną stronę?
- Czy dana szansa spotęguje daną mocną stronę?
- Czy dane zagrożenie spotęguje daną słabość?
- Czy dana szansa pozwoli przezwyciężyć daną słabość?

W procedurze oceny związku pomiędzy poszczególnymi mocnymi i słabymi stronami oraz szansami i zagrożeniami wykorzystano trzystopniową skalę, obejmującą następujące poziomy: brak zależności (0), słabą zależność (1) oraz silną zależność (2). Po określeniu związku pomiędzy poszczególnymi czynnikami, przyznana wartość została pomnożona przez wagę, jaką nadano danej mocnej i słabej stronie, szansie i zagrożeniu. W ten sposób zidentyfikowano kluczowe związki czynników w oparciu o które powinno się budować strategię rozwoju obszaru

rewitalizacji, czyli kluczowe cele, kierunki działań i przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Sposób przeprowadzenia powyższej procedury szczegółowo opisał Obłój (2014: 279-300).

4.6.1. Mocne strony i szanse

Analiza powiązań poszczególnych czynników wynikających z diagnozy obszaru rewitalizacji wykazała, że najsilniejsze związki występują między silnymi stronami, a szansami rozwojowymi tego obszaru (suma korelacji ważonych = 28,87). Wśród tych dwóch grup czynników najintensywniejsze związki występują między (patrz tabela 4):

- zasobami dziedzictwa historyczno-kulturowego (jako mocna strona) i możliwością wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 2,39),
- bliskością Parku Miejskiego, rzeki Prosny i terenów zieleni (jako mocna strona) oraz wykorzystaniem turystyczno-rekreacyjnym rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 2,15).

Wyżej wymienione relacje pokazują dwa główne zasoby obszaru rewitalizacji miasta Kalisza, na których powinno się koncentrować dalsze działania interwencyjne. Są nimi: zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz bliskość Parku Miejskiego, rzeki Prosny i terenów zieleni. Wzmacnianie tych silnych stron w ramach ofensywnej strategii rozwoju obszaru rewitalizacji powinno w maksymalnym stopniu opierać się na wspieraniu możliwości wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych oraz podejmowaniu działań na rzecz wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego rzeki i terenów zieleni. Druga grupa mocno powiązanych par silnych stron i szans składa się z trzech par:

- zasoby dziedzictwa historyczno kulturowego (jako mocna strona) oraz wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania (jako szansa) (wskaźnik powiązań ważonych 1,89),
- zasoby dziedzictwa historyczno kulturowego (jako mocna strona) oraz wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,81),
- bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni (jako mocna strona) oraz wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,69).

Relacje te potwierdzają znaczenie dwóch zasadniczych zasobów obszaru rewitalizacji zwracając uwagę na kluczowe znaczenie w ich pełnym wykorzystaniu możliwości dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania. Wzajemne zależności między tymi zasobami wskazują na potrzebę wspólnego ich rozpatrywania w ramach projektów sprzyjających restytucji funkcji lub wprowadzaniu nowych funkcji oraz zmieniających formę i jakość zagospodarowania obszaru rewitalizacji. Działania podejmowane w tym zakresie muszą uwzględniać pełne wykorzystanie w planowanej interwencji zewnętrznych środków finansowych. Ostatnią grupę silnie powiązanych czynników tworzą cztery pary:

- bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni (jako mocna strona) oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,59),
- zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego (jako mocna strona) oraz przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki) (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,42),
- koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych (jako mocna strona) oraz wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,21),
- liczne imprezy kulturalne (jako mocna strona) oraz wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,10).

Tabela 4. Macierz korelacji ważonych strategii ofensywnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: mocne strony – szanse

Strategia ofensywna 28,87	Szanse: Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania	Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni	Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych	Zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (zmniejszenie ruchu samochodowego, zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego)	Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki)	Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach
Mocne strony: Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego						
Mocne strony: Bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni						
Mocne strony: Koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych						
Mocne strony: Liczne imprezy kulturalne						
Mocne strony: Silne więzi społeczne						
Mocne strony: Prestiż dzielnicy („salon" miasta – szczególnie Główny Rynek)						

źródło: opracowanie własne.

Zakres tych zależności potwierdza wcześniej zdefiniowane prawidłowości wskazując na dodatkowe zasoby obszaru rewitalizacji (koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych i liczne imprezy kulturalne), które stanowią jego mocne strony. Nie zmienia to jednak faktu, że kluczowe znaczenie dla efektywnej i skutecznej zmiany rozwojowej obszaru rewitalizacji oraz wzmacniania jego mocnych stron ma dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania będący jego główną szansą rozwojową.

4.6.2. Słabe strony i zagrożenia

Druga grupę najsilniej skorelowanych czynników obszaru rewitalizacji miasta Kalisza stanowią słabe strony i zagrożenia (suma powiązań ważonych 22,47), których wykorzystanie w działaniach rozwojowych wiąże się z zastosowaniem strategii defensywnej. W grupie najsilniej powiązanych par czynników w tej grupie identyfikuje się dwie relacje (patrz tab. 5):

- zły stan techniczny (jako słaba strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,58),
- zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu (jako słaba strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,32).

Tabela 5. **Macierz korelacji ważonych strategii defensywnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: słabe strony – zagrożenia**[9]

Strategia defensywna 22,47	Przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji	Niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych	Zagrożenie zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza i ruchem samochodowym	Konflikty między interesariuszami rewitalizacji	Zagrożenia demograficzne	Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych	Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych
Zanieczyszczenie powietrza							
Zły stan techniczny budynków							
Koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie),							
Duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczająca liczba miejsc parkingowych							
Zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu							
Starzenie się społeczeństwa							
Brak infrastruktury ciepłowniczej							

[9] Barwa poszczególnych pól macierzy jest uzależniona od wartości wskaźnika tzw. korelacji ważonej. Im ciemniejsza barwa zielona, tym wyższa wartość wskaźnika.

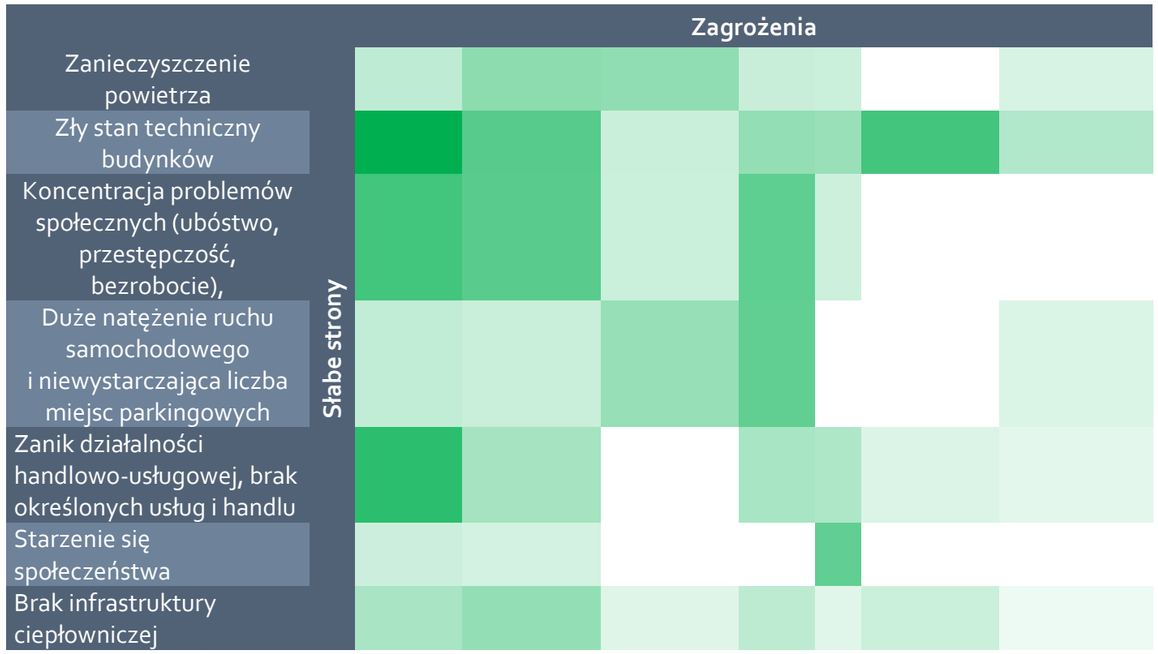

źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę powyższą analizę dokonaną dla strategii ofensywnej i defensywnej należy rekomendować w działaniach rewitalizacyjnych obok interwencji wzmacniającej mocne strony i szanse także oddziaływania obniżające prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń, które mogą spotęgować negatywne oddziaływanie słabych stron tego obszaru. Uzyskane wyniki wskazują, że przedmiotowe działania powinny koncentrować się przede wszystkim na przeciwdziałaniu procesowi przenoszenia aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta, co powinno skutecznie ograniczyć pogarszanie się złego stanu budynków oraz zaniku działalności handlowo-usługowej, stanowiących już obecnie istotne słabe strony analizowanego obszaru.

4.6.3. Słabe strony i szanse

Trzecią grupę najsilniej skorelowanych czynników obszaru rewitalizacji miasta Kalisza tworzą słabe strony i szanse (suma powiązań ważonych 19,15), których wykorzystanie w procesach rozwojowych w literaturze przedmiotu określa się mianem strategii konkurencyjnej.

Tabela 6. **Macierz korelacji ważonych strategii konkurencyjnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: słabe strony – szanse**

Strategii konkurencyjna 19,15	Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania	Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni	Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych	Zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (zmniejszenie ruchu samochodowego, zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego)	Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki)	Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach
Słabe strony / **Szanse**						
Zanieczyszczenie powietrza						
Zły stan techniczny budynków						
Koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie),						
Duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczająca liczba miejsc parkingowych						
Zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu						
Starzenie się społeczeństwa						
Brak infrastruktury ciepłowniczej						

źródło: opracowanie własne.

W tej grupie zidentyfikowano trzy najsilniejsze relacje czynników (patrz tab. 6):

- zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu (jako słaba strona) oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,33),
- koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie) (jako słaba strona) oraz wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,20),
- zły stan techniczny budynków (jako słaba strona) oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,19).

Uzyskane wyniki prowadzą do wniosku, że stosując strategię konkurencyjną rozwoju obszaru rewitalizacji miasta Kalisza należy skupić się na maksymalnym wykorzystaniu szans związanych z możliwościami zagospodarowania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych oraz nadania nowych funkcji turystyczno-rekreacyjnych obszarom nadrzecznym i terenom zieleni. Należy jednak pamiętać, że udzielana w tym zakresie interwencja będzie istotnie osłabiana zanikiem działalności handlowo-usługowej, koncentracją problemów społecznych oraz złym stanem budynków występujących w granicach obszaru rewitalizacji.

4.6.4. Mocne strony i zagrożenia

Grupę najsłabiej powiązanych czynników obszaru rewitalizacji miasta Kalisza tworzą mocne strony i zagrożenia, budujące podstawę dla strategii konserwatywnej (suma powiązań ważonych 11,5). W przypadku wykorzystania w działaniach prorozwojowych obszaru rewitalizacji powiązań mocnych stron i zagrożeń należy zwrócić uwagę na dwie pary relacji (patrz tab. 7):

- zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego (jako mocna strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,19),
- prestiż dzielnicy („salon" miasta – szczególnie Główny Rynek jako mocna strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,06).

Tabela 7. **Macierz korelacji ważonych strategii konserwatywnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: mocne strony – zagrożenia**

Strategia konserwatywna 11,5	Przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji	Niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych	Zagrożenie zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza i ruchem samochodowym	Konflikty między interesariuszami rewitalizacji	Zagrożenia demograficzne	Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych	Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych
Mocne strony / **Zagrożenia**							
Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego							
Bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni							

źródło: opracowanie własne.

Działania podejmowane zgodnie z założeniami strategii konserwatywnej powinny zatem zmierzać do osłabiania zagrożeń wynikających z przenoszenia aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta przede wszystkim poprzez wykorzystanie zasobów dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz wykorzystanie prestiżu dzielnicy stanowiącej swoisty „salon" miasta.

Wyniki przeprowadzonej analizy na podstawie sum powiązań ważonych pozwalają sformułować końcowe rekomendacje w zakresie wyboru jednej z czterech strategii dalszego działania przy opracowywaniu *Gminnego programu rewitalizacji* (patrz tab. 8):

- **Strategia ofensywna** – cechuje jednostki, które stawiają przede wszystkim na wykorzystanie mocnych stron i nadarzających się szans. Za pomocą swoich atutów wykorzystują one szanse rozwoju, a z kolei nadarzające się okazje przekładają się na dalsze wzmocnienie atutów.
- **Strategia konkurencyjna** – cechuje jednostki, które nastawiają się na wykorzystywanie nadarzających się szans do eliminowania słabych stron i zamieniania ich w atuty.
- **Strategia konserwatywna** – cechuje jednostki, które planują maksymalnie wykorzystać mocne strony przy jednoczesnym zmniejszaniu znaczenia dla rozwoju nadchodzących zagrożeń.
- **Strategia defensywna** – cechuje jednostki, które bronią się przed kryzysem, eliminując słabe strony i przeciwstawiając się zagrożeniom.

Tabela 8. **Macierz normatywnych strategii działania dla obszaru rewitalizacji miasta Kalisza**

	Szanse	Zagrożenia
Mocne strony	**strategia ofensywna 28,87**	strategia konserwatywna 11,50
Słabe strony	strategia konkurencyjna 19,15	**strategia defensywna 22,57**

źródło: opracowanie własne.

W konsekwencji przeprowadzonej analizy, w przypadku obszaru rewitalizacji miasta Kalisza, rekomendowaną strategią dalszego działania jest strategia ofensywna ukierunkowana na wykorzystanie szans we wzmacnianiu mocnych stron tego obszaru, która jednak w przypadku wybranych istotnych negatywnych czynników musi uwzględniać elementy strategii defensywnej sprofilowanej na osłabianie zagrożeń mogących wzmacniać słabe strony analizowanego obszaru. Prowadzi to do końcowych wniosków, które można uporządkować w trzech zasadniczych punktach:

- Rekomendowaną strategią dalszego postępowania w procesie tworzenia *Gminnego programu rewitalizacji* jest strategia ofensywna z elementami strategii defensywnej,
- Określając cele i działania rozwojowe obszaru rewitalizacji miasta Kalisza należy bazować na jego głównych zasobach, które stanowią: zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz bliskość Parku Miejskiego, rzeki Prosny i terenów zieleni. Ich wzmacnianie powinno wzajemnie się przenikać prowadząc do tworzenia nowego zintegrowanego zasobu tego obszaru, którego skuteczna budowa warunkowana jest pełnym wykorzystaniem szansy możliwości dostępu do środków zewnętrznych,
- W działaniach rozwojowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza nie można zapominać o konieczności osłabiania zagrożeń, wśród których najważniejszym pozostaje niebezpieczeństwo dalszego przenoszenia aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) oraz postępujący proces suburbanizacji. Brak działań w tym zakresie może pogłębić negatywne oddziaływanie słabych stron analizowanego obszaru, w tym pogorszyć zły stan budynków oraz zwiększyć skalę zaniku działalności handlowo-usługowej w granicach obszaru rewitalizacji.

5 Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Jednym z kluczowych elementów każdego programu rewitalizacji jest opis wizji stanu obszaru po przeprowadzaniu rewitalizacji. Wynika to zarówno z dotychczasowego dorobku badawczego (Roberts, Sykes 2000; Li i in. 2016), jak i z obowiązujących w Polsce i województwie wielkopolskim reguł wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych (*Ustawa o rewitalizacji*, *Wytyczne w zakresie…*, 2016; *Zasady programowania…*, 2016). Wizja formułowana w ramach programu jest swego rodzaju projekcją przyszłości do jakiej dążą interesariusze rewitalizacji. Opisuje ona pożądany stan docelowy w perspektywie kilkunastu lat i pełni następujące funkcje:

- zobrazowanie stanu docelowego – wizja stanowi cel całkowicie nadrzędny nad wszystkimi, zawierający w sobie pozostałe cele sformułowane w GPR; wizja powinna także nadawać programowi określony kierunek – jest więc efektem dokonania określonych wyborów spośród wielu możliwości rozwojowych,
- informowanie o aspiracjach osób formułujących wizję – wizja powinna inspirować i motywować interesariuszy rewitalizacji do działania na rzecz rozwoju obszaru zdegradowanego; by tak się stało powinna być interesująca, ciekawa i pobudzająca wyobraźnię,
- jednoczenie wokół idei – wizja powinna łączyć różne środowiska skupione wokół przedsięwzięć rewitalizacyjnych i powodować, że ludzie się z nią utożsamiają; wizja nie może zatem dzielić i być poglądem jednej, wybranej grupy interesariuszy;

Stawiając sobie powyższe warunki jako podstawę wizji obszaru rewitalizacji, przystąpiono do formułowania jej treści w sposób oddolny, podczas warsztatów z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi[8]. Wypracowane przez uczestników warsztatów wyniki podlegały dalszej analizie i ocenie zespołu opracowującego program i w efekcie doprowadziły do sformułowania następującej wizji obszaru rewitalizacji:

ZADOWOLENI MIESZKAŃCY REALIZUJĄCY SWOJE CELE I MARZENIA W PRZYJAZNEJ I ESTETYCZNEJ PRZESTRZENI

Tak sformułowana wizja rozwoju obszaru rewitalizacji kładzie nacisk na trzy elementy:

- **Społeczną stronę procesu odnowy** („zadowoleni mieszkańcy") – rewitalizacja jest procesem wyprowadzania obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej głównie w aspekcie społecznym. Mieszkańcy są bowiem podstawową i najważniejszą grupą interesariuszy. Ich pozytywny stosunek do obszaru uzależniony jest od (zgodnie z przyjętą strategią) możliwości rozwiązania najbardziej dotkliwych problemów społecznych (ubóstwo, bezrobocie, niski poziom kapitału społecznego i uczestnictwa w życiu publicznym) poprzez wykorzystanie pozytywnych powiązań kluczowych mocnych stron i szans obszaru rewitalizacji. Nade wszystko zobowiązaniem wpisującym się w ten element wizji jest szeroki proces uspołecznienia procesu tworzenia i realizacji programu rewitalizacji.
- **Dobrze zagospodarowaną przestrzeń** („w przyjaznej i estetycznej przestrzeni") – decyzje lokalizacyjne i inwestycyjne zawsze zakładają konieczność dokonania określonego wyboru. Racjonalność tych decyzji musi polegać na wyborze takich form i obiektów, które będą w sposób przemyślany tworzyły wysoką jakość życia dla miejscowej społeczności poprzez estetyczne, funkcjonalne i przyjazne rozwiązania. By tę wysoką jakość życia zagwarantować, należy w decyzjach rewitalizacyjnych dokonywać rachunku kosztów i korzyści nowych rozwiązań, obiektów czy też prawnych ograniczeń lub preferencji. Wiąże się to z koniecznością wprowadzenia większych ograniczeń w ruchu samochodowym w centrum miasta, a także rozwiązaniem problemu parkingowego (poprzez wykorzystanie nowych lokalizacji pod parkingi buforowe położone poza ścisłym Śródmieściem). Przyjęta wizja zakłada także rewaloryzację i ożywienie głównych przestrzeni publicznych obszaru rewitalizacji, w tym terenów zieleni (Park Miejski, planty i in.), nabrzeża rzeki Prosny, Głównego Rynku, Nowego Rynku i Złotego Rogu. Całość tych działań ma prowadzić do stworzenia przestrzeni wysokiej jakości, która będzie budować pozytywny wizerunek tej części miasta.
- **Szczególny, śródmiejski charakter obszaru rewitalizacji** – obszar rewitalizacji ma szczególną wartość z punktu widzenia rozwoju całego miasta. Stanowi on „salon miasta", miejsce prestiżowe o dużej wartości historycznej i symbolicznej dla mieszkańców Kalisza. W związku z tym, należy dążyć do zwiększania jakości i standardu nie tylko przestrzeni publicznych, ale także sąsiedzkich i prywatnych – szczególnie w sektorze mieszkalnictwa. Wizja, cele i działania powinny doprowadzić miasto do procesu powrotu do Śródmieścia i odwrócenia dekoncentracyjnych tendencji osadniczych. Śródmieście Kalisza powinno w przyszłości być więc miejscem szczególnie atrakcyjnym mieszkaniowo. Należy prowadzić politykę wsparcia prywatnego, publicznego i społecznego mieszkalnictwa, a także wspomagać wszelkie działania marketingowe i medialne odwracające negatywne trendy migracyjne w układzie Śródmieście – strefa podmiejska.

Wyznaczenie celów rozwojowych jest kluczowym etapem opracowywania GPR, ponieważ w nim dokonują się istotne wybory strategiczne, zarysowuje się droga jaką musi przejść grupa interesariuszy, by zrealizować wizję rozwoju obszaru rewitalizacji. Cele przy tym mają zawsze układ hierarchiczny, tj. cel niższego rzędu stanowi część celu wyższego rzędu. W *Gminnym programie rewitalizacji* przyjęto czteropoziomowy, hierarchiczny układ celów (ryc. 4). Cel główny stanowić będzie wizja rozwoju. Kolejno, na niższym poziomie hierarchicznym określone zostały cele strategiczne (dość ogólne sformułowania) oraz cele szczegółowe (znacznie bardziej skonkretyzowane) i kierunki działań (sposoby osiągnięcia wyznaczonych celów szczegółowych). Nie określano uprzednio dokładnej liczby celów strategicznych i szczegółowych, starano się jednak by liczba celów strategicznych mieściła się w przedziale 3-5, a liczba celów szczegółowych w przedziale 15-20. Nadmierne rozbudowywanie części postulatywnej programu nie służy bowiem jego skuteczności i utrudnia percepcję dokumentu.

Rycina 5. **Przyjęty układ hierarchiczny części postulatywnej programu rewitalizacji**

źródło: opracowanie własne.

Każdy z wyznaczonych celów powinien spełniać kryteria wynikające ze standardów metodologicznych stosowanych w tego typu dokumentach. W związku z tym, wyznaczone cele zostały także poddane weryfikacji z zastosowaniem tzw. filtru SMART (nazwa pochodzi od pierwszych liter angielskich słów określających zasady konstruowania celów). Polega on na ocenie czterech aspektów:

- precyzyjności (ang. *specific*) – cele powinny być na tyle precyzyjne, aby nie mogły być interpretowane w odmienny sposób,
- mierzalności (ang. *measurable*) – cele powinny być tak formułowane, by można było liczbowo wyrazić stopień ich realizacji (by można było przypisać im konkretne miary),
- akceptowalności (ang. *accepted*) – cele powinny być akceptowane przez podmioty, które będą dążyć do ich osiągnięcia (tj. podmioty realizujące strategię),
- realistyczności (ang. *realistic*) – cele powinny być określane realnie (strategia nie może być zbiorem „pobożnych życzeń"), tzn. tak by możliwe było ich osiągnięcie w zakładanej perspektywie czasowej,
- terminowości (ang. *time-dependent*) – cele muszą być zdefiniowane precyzyjnie w wymiarze czasowym po to, by móc określać poziom ich realizacji i prowadzić monitoring.

Punktem wyjścia do określania celów rewitalizacji oraz kierunków działań dla miasta Kalisza były:

- Strategia rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2024 przyjęta Uchwałą Nr XLIX/651/2014 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 26 czerwca 2014 r.,
- *Strategia zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej* przyjęta Uchwałą Nr 3/2016 Rady Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej z dnia 20 kwietnia 2016 roku,
- pozostałe dokumenty strategiczne, planistyczne i programowe na poziomie miasta (w tym szczególnie *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Kalisza na lata 2016-2025* przyjęta Uchwałą NR XXI/265/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 31 marca 2016 roku oraz *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza* przyjęte Uchwałą Nr XXXVIII/543/2009 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 3 września 2009 r.),
- zasady, cele i działania wskazane w *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020* przyjętej Uchwałą Nr XXIX/559/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 17 grudnia 2012 r. oraz *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* przyjętego Uchwałą NR XLVI/690/10 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.,
- sformułowana w programie wizja rozwoju, a także wnioski wynikające z opracowanej części diagnostycznej (szczególnie jej syntezy w formie analizy SWOT-TOWS),
- wyniki prac warsztatowych z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi, stanowiące formę uspołecznienia procesu opracowania programu rewitalizacji.

Procedura określenia celów oraz kierunków działań miała podobny przebieg jak w przypadku ustalania wizji rozwoju obszaru rewitalizacji. Po przeanalizowaniu zasad, kierunków i celów płynących z dokumentów strategicznych szczebla regionalnego i lokalnego, a także wizji i ustaleń diagnostycznych, wyodrębniono 16 celów, które mogłyby stanowić potencjalne kierunki dalszych działań na rzecz odnowy obszaru rewitalizacji. Zaproponowane cele miały stanowić ogólny i całościowy obraz możliwości rozwojowych – nie należy utożsamiać ich z którymkolwiek z poziomów hierarchicznych części postulatywnej programu rewitalizacji. Tak przygotowany materiał został poddany warsztatom z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi[8]. W ten sposób za cele strategiczne służące osiągnięciu wizji rozwoju obszaru rewitalizacji uznano (ryc. 5):

- Ograniczenie skali problemów społecznych,
- Wzmocnienie potencjału gospodarczego,

– Podniesienie jakości przestrzeni publicznej,
– Poprawa funkcjonowania systemu transportowego,
– Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa.

Rycina 6. **Wizja i cele strategiczne dla obszaru rewitalizacji**

źródło: opracowanie własne na podstawie wyników warsztatów z interesariuszami[8].

Cel strategiczny 1 „Ograniczenie skali problemów społecznych" jest podstawowym i kluczowym kierunkiem związanym z odnową obszaru zdegradowanego miasta Kalisza. Rewitalizacja jest bowiem procesem, który powinien w swej istocie dążyć przede wszystkim do rozwiązania (lub minimalizowania skali) problemów społecznych. Ma on bezpośredni związek z ustaleniami diagnostycznymi, które potwierdzają dużą skalę problemów społecznych na tym obszarze, tj. stwierdzone występowanie szeregu zjawisk kryzysowych o dużym natężeniu: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom wyników edukacyjnych wśród dzieci, niski poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Trzeba także dodać, że cel ten wpisuje się bezpośrednio w sformułowane w *Strategii rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2020* cele strategiczne ze sfery społecznej, tj.: (1) Kalisz – tu chcę żyć (przeciwdziałanie zjawisku bezrobocia, ubóstwa, wykluczenia społecznego), (2) Kalisz – aktywne miasto, aktywni obywatele (działania na rzecz zwiększenia poziomu uczestnictwa interesariuszy w życiu publicznym) i (3) Kalisz – kuźnia talentów (wzmocnienie działań na rzecz podniesienia jakości edukacji). Jest on także bezpośrednio związany z celami rozwojowymi przyjętymi w *Strategii zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej*: celem nr 2 „Rozwój edukacji ponadgimnazjalnej i kształcenia zawodowego/ustawicznego i nr 3 „Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich AKO". Z kolei w przypadku relacji z ustaleniami *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020*, można stwierdzić istotny związek celu „Ograniczenie skali problemów społecznych" z regionalnymi celami strategicznymi: nr 5 „Zwiększenie spójności województwa", nr 7 „Wzrost kompetencji mieszkańców i zatrudnienia" i nr 8 „Zwiększanie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa". Należy więc pierwszy cel strategiczny rewitalizacji w Kaliszu uznać jako najważniejszy w całym zbiorze celów strategicznych.

Drugi z wyznaczonych celów dotyczy sfery gospodarczej i został określony jako **„wzmocnienie potencjału gospodarczego"** obszaru rewitalizacji. To dzięki dochodom podmiotów gospodarczych można bowiem budować wartość dodaną, nadwyżkę finansową, która z kolei zwiększa możliwości inwestowania w zidentyfikowane zasoby oraz poziom i jakość życia mieszkańców. Samo rozwiązanie problemów społecznych nie będzie mogło zaistnieć w sposób trwały, jeśli obszar rewitalizacji nie uzyska bezpieczeństwa ekonomicznego. Istnienie problemów gospodarczych zostało stwierdzone w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji. Mimo tego, że natężenie podmiotów gospodarczych na obszarze rewitalizacji jest stosunkowo duże, to indywidualna ocena ich funkcjonowania wypadła negatywnie. Jako główne przyczyny zjawisk kryzysowych miejscowi przedsiębiorcy wymienili przede wszystkim: ekspansję centrów handlowych (powodującą problemy małego, rodzimego handlu), niewielką liczbę turystów (oddziałującą negatywnie przede wszystkim na sektor usług hotelowych i gastronomicznych) oraz niskie płace i złą kondycję miejscowych przedsiębiorstw. Realizacja tego celu strategicznego ma za zadanie przeciwdziałać negatywnym efektom tych zjawisk. Jest to także zbieżne z celami nadrzędnych dokumentów strategicznych. Cel „Wzmocnienie potencjału gospodarczego" wpisuje się bowiem bezpośrednio w realizację celów gospodarczych *Strategii rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2020*: (1) Kalisz biegun wzrostu, (2) Kalisz – synergia aglomeracji i (3) Kalisz – unikatowe dziedzictwo; celów *Strategii zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej*: (1) Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich AKO i (2) Wzmacnianie rozwoju gospodarczego AKO, przedsiębiorczości, zatrudnienia i aktywności zawodowej oraz celów *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020*: (1) Zwiększanie konkurencyjności metropolii poznańskiej i innych ośrodków wzrostu w województwie, (2) Zwiększenie spójności województwa i (3) Wzmocnienie potencjału gospodarczego regionu.

Kolejny z celów strategicznych odnosi się do **„podniesienia jakości przestrzeni publicznej"** obszaru rewitalizacji. Ta tematyka była przedmiotem szczególnego zainteresowania wśród różnych grup interesariuszy rewitalizacji podczas prac warsztatowych. Główne przestrzenie publiczne obszaru rewitalizacji (Główny Rynek, ulice w Śródmieściu, Park Miejski, nabrzeże rzeki Prosny, pozostałe tereny zielone) zostały dość jednoznacznie uznane za kluczowy potencjał tego terenu. Ich wykorzystanie warunkuje więc stopień realizacji zarówno celów społecznych, jak i gospodarczych. Przestrzeń publiczna wysokiej jakości jest bowiem jednym z kluczowych elementów budowania więzi międzyludzkich i wspólnej świadomości lokalnej z jednej strony oraz atrakcyjności turystycznej, popytu na usługi gastronomiczne i hotelowe – z drugiej strony. Uwzględnienie zagadnień przestrzeni publicznej na poziomie celów strategicznych programu rewitalizacji jest praktycznym wdrożeniem zapisów *Strategii rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-*

2020, a szczególnie celów strategicznych: „Kalisz – unikatowe dziedzictwo" i „Kalisz – funkcjonalne miasto". Cel ten ma także istotny związek ze *Strategią zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej*, a w szczególności z celami: „Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich AKO" i „Poprawa dostępu i jakości usług publicznych na całym obszarze funkcjonalnym". Jest on również praktyczną formą wdrożenia zapisów *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020*, w szczególności celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa".

Czwarty cel strategiczny dotyczy kwestii transportowych – określono go ostatecznie jako **„poprawa funkcjonowania systemu transportowego"**. Sprawy transportu indywidualnego, ruchu samochodowego są szczególnie dotkliwe dla mieszkańców obszaru rewitalizacji. Skala ruchu samochodowego znacznie wykracza poza przeciętne wartości wskaźników dla miast subregionalnych – Kalisz pod względem poziomu motoryzacji wyprzedza wszystkie porównywane miasta. Znaczna część tego ruchu koncentruje się na obszarze rewitalizacji, co negatywnie wpływa na stan techniczny zabytkowej części miasta, zaburza jej funkcjonalny charakter („salon miasta") oraz generuje duże zanieczyszczenie powietrza. Skala tego problemu jest wg interesariuszy rewitalizacji bardzo duża i wymaga pilnej i radykalnej interwencji. Zmiany w systemie transportowym, oprócz rozwiązania problemów przeanalizowanych w pogłębionej diagnozie, wynikają z wdrożenia celu strategicznego Kalisz – funkcjonalne miasto, wyznaczonego w *Strategii rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2020* oraz celu „Rozwój zrównoważonego systemu transportu publicznego AKO", określonego w *Strategii zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej*. Jest on także praktyczną formą realizacji celów *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020* – „Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej regionu" oraz „Zwiększenie spójności województwa".

Ostatni z celów strategicznych dotyczy technicznego aspektu rewitalizacji. Określono go jako **„poprawę stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa"**. Cel ten wpisuje się z jednej strony w realizację strategii defensywnej (rozwiązanie problemu złego stanu technicznego zabudowy w połączeniu z wysokimi kosztami remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych), z drugiej – w realizację strategii ofensywnej (wykorzystanie mocnych stron w postaci wartościowych obiektów dziedzictwa historycznego w kontekście nadarzających się szans). Ma on zatem silne uzasadnienie w wynikach pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji. Zagadnienia związane z mieszkalnictwem i stanem zabudowy były także przedmiotem szczególnego zainteresowania interesariuszy uczestniczących w warsztatach, uzyskiwały także niejednokrotnie najwyższą rangę wśród wszystkich zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji. Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa, wpisuje się w realizację celów strategicznych „Kalisz – tu chcę żyć" oraz „Kalisz – funkcjonalne miasto" zapisanych w *Strategii rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2020*. Ponadto, jest ona formą realizacji celów: „Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich AKO", „Poprawa stanu środowiska na obszarze funkcjonalnym AKO" (w zakresie niskiej emisji), „Wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych" oraz „Rozwój infrastruktury AKO", wprowadzonych do *Strategii zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej* i wpisuje się w cele „Zwiększenie spójności województwa" oraz „Zwiększanie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa" wyznaczonych do realizacji w *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020*.

Realizacja pięciu założonych celów strategicznych będzie możliwa dzięki osiągnięciu 18 celów szczegółowych (5 z nich odnosi się do celu pierwszego, po 3 do celów drugiego, trzeciego i czwartego oraz 4 do celu piątego). Dodatkowo, 8 spośród 18 wymienionych celów szczegółowych uznano za cele priorytetowe. Oznacza to, że powinny one być realizowane w pierwszej kolejności w związku z pilną potrzebą minimalizacji skutków zjawisk kryzysowych lub znacznym potencjałem możliwym do wykorzystania w celu rozwoju obszaru rewitalizacji. Każdemu z celów szczegółowych przypisano kierunki działań. Całość tych ustaleń przedstawiono poniżej.

6.1 Cel strategiczny 1: Ograniczenie skali problemów społecznych

Cel strategiczny 1 „Ograniczenie skali problemów społecznych" to kluczowy element *Gminnego programu rewitalizacji*. Rewitalizacja jako proces wieloaspektowej, kompleksowej odnowy, ma docelowo prowadzić do rozwoju lokalnej wspólnoty. W centrum tak rozumianego procesu znajdują się przede wszystkim mieszkańcy. By ten pierwszy kluczowy cel osiągnąć zaplanowano realizację pięciu celów szczegółowych (ryc. 6).

Rycina 7. **Cel strategiczny 1 „Ograniczenie skali problemów społecznych" i cele szczegółowe**

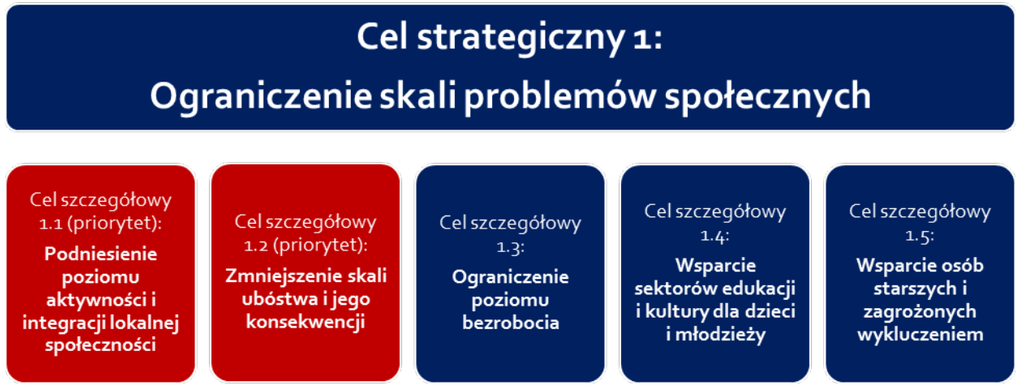

źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów z interesariuszami rewitalizacji.

Cel szczegółowy 1.1 (priorytet): Podniesienie poziomu aktywności i integracji lokalnej społeczności

Powiązanie z diagnozą: Wyniki przeprowadzonych badań pokazały przewagę negatywnych postaw i opinii opisujących zaufanie mieszkańców do innych. Ma to także konsekwencje w obserwowanych postawach społecznych. Podczas badań jakościowych stwierdzono, że

znaczna część aktywności obywatelskiej oparta jest na kontestacji. Budowa od podstaw nowych, zorganizowanych, społecznych inicjatyw jest relatywnie niewielka. Reprezentanci organizacji pozarządowych są dość sceptyczni w ocenie poziomu lokalnej samoorganizacji oraz współpracy międzysektorowej.

Kierunki działań:

- Wsparcie organizacji pozarządowych i inicjatyw oddolnych
- Zwiększenie poziomu partycypacji społecznej interesariuszy rewitalizacji
- Organizacja różnego rodzaju przedsięwzięć integrujących lokalną społeczność

Cel szczegółowy 1.2 (priorytet): Zmniejszenie skali ubóstwa i jego konsekwencji

Powiązanie z diagnozą: Na obszarze rewitalizacji obserwuje się negatywne zjawiska kryzysowe dotyczące ubóstwa mieszkańców, objawiające się zwiększonym zainteresowaniem i wsparciem materialnym ze strony jednostek odpowiedzialnych za pomoc społeczną. Największe natężenie zjawiska ubóstwa można zaobserwować na obszarach 6 „Jabłkowskiego-Podgórze", 5 „Złota" i 1 „Centrum Sukiennicza".

Kierunki działań:

- Działania edukacyjne, kulturalne i sportowe dla dzieci i młodzieży
- Wsparcie osób o najniższych dochodach
- Zmniejszenie skali problemów społecznych w rodzinach
- Poprawa stanu bezpieczeństwa w przestrzeni sąsiedzkiej i społecznej

Cel szczegółowy 1.3: Ograniczenie poziomu bezrobocia

Powiązanie z diagnozą: Istotnym problemem społecznym zdiagnozowanym na obszarze rewitalizacji jest zjawisko bezrobocia. Wykorzystane wskaźniki pokazują, że jego skala jest blisko dwukrotnie większa niż średnia dla całego miasta. Problem bezrobocia koncentruje się przestrzennie w obszarach: 5 „Złota", 2 „Centrum Kanonicka" oraz 1 „Centrum Sukiennicza".

Kierunki działań:

- Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych – staże, szkolenia, kursy
- Organizacja prac interwencyjnych w przestrzeni publicznej
- Wsparcie dla osób chcących założyć działalność gospodarczą

Cel szczegółowy 1.4: Wsparcie sektorów edukacji i kultury dla dzieci i młodzieży

Powiązanie z diagnozą: Problemem stwierdzonym w toku prac diagnostycznych związanych z delimitacją obszaru rewitalizacji jest relatywnie niski poziom edukacji. Przeprowadzone badania społeczne (w zasadzie we wszystkich grupach interesariuszy) pokazały jednak, że problem wykształcenia nie jest postrzegany szczególnie negatywnie na tle pozostałych zjawisk kryzysowych. Nie zmienia to jednak faktu konieczności wsparcia sektorów edukacji i kultury dla dzieci i młodzieży, co związane jest z generalną zasadą interwencji w sferę społeczną – próby dokonywania realnych, pozytywnych zmian pokoleniowych. Dotyczą one zarówno bazy edukacyjnej, sfery infrastrukturalnej, a także działań miękkich, zwiększających aktywność i szanse osób młodych. Warto także dodać, że na obszarze rewitalizacji obserwujemy znaczną koncentrację działalności edukacyjnych i kulturalnych, co może stać się istotnym argumentem przy wykorzystaniu tych sektorów w budowaniu przyszłości dzieci i młodzieży.

Kierunki działań:

- Modernizacje obiektów edukacyjnych i kulturalnych
- Organizacja warsztatów, konkursów, zajęć i przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży
- Wsparcie instytucji edukacyjnych w podnoszeniu poziomu edukacji

Cel szczegółowy 1.5: Wsparcie osób starszych i zagrożonych wykluczeniem

Powiązanie z diagnozą: Na obszarze rewitalizacji obserwujemy bardzo niepokojącą skalę zjawisk demograficznych, dotyczących struktury wieku. Jest to bowiem teren ze stosunkowo dużym udziałem osób starszych i coraz mniejszym udziałem osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Skala zjawiska starzenia się społeczności różni się w poszczególnych jednostkach analitycznych. Najmniej korzystnie wygląda ono na obszarach: 9 „Ułańska-UAM", 3 „3 maja" i 8 „Wyspa". Przyczyną tego problemu jest przede wszystkim ciągle obniżający się w mieście (na obszarze rewitalizacji szczególnie) poziom dzietności. Dane opisujące to zjawisko pokazują wyraźne rozpoczęcie negatywnej tendencji po mniej więcej 1985 r. Wszystko to oznacza nadejście nowych wyzwań infrastrukturalnych, społecznych i finansowo-organizacyjnych (konieczność zapewnienia opieki, udostępnienie przestrzeni dostosowanych do potrzeb i możliwości osób starszych i in.) na obszarze rewitalizacji już za kilka-kilkanaście lat, a ich kumulację za ok. 25-30 lat. Ponadto, obszar rewitalizacji boryka się także z różnymi innymi formami wykluczenia społecznego. Obejmują one problemy osób z niepełnosprawnością, kobiet samotnie wychowujących dzieci, przewlekle chorych, bezdomnych, długotrwale bezrobotnych, ubogich.

Kierunki działań:

- Rozwój działalności z tzw. sektora srebrnej gospodarki (usługi dla osób starszych)
- Dostosowanie przestrzeni publicznych do możliwości i potrzeb osób starszych
- Działania na rzecz włączenia społecznego osób niepełnosprawnych
- Pomoc osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym
- Działania edukacyjne podnoszące świadomość i wrażliwość społeczną na sytuację osób wykluczonych

6.2 Cel strategiczny 2: Wzmocnienie potencjału gospodarczego

Lokalna gospodarka jest w rewitalizacji aspektem kluczowym. Również podczas badań jakościowych i ilościowych oraz przeprowadzonych warsztatów można było dostrzec relatywnie niewielki (w porównaniu do zagadnień infrastrukturalnych, mieszkaniowych, związanych

z przestrzenią publiczną) poziom zainteresowania problemami przedsiębiorstw na obszarze rewitalizacji. W ramach tego celu zaplanowano realizację trzech celów szczegółowych (ryc. 7).

Rycina 8. **Cel strategiczny 2 „Wzmocnienie potencjału gospodarczego" i cele szczegółowe**

źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów z interesariuszami rewitalizacji.

Cel szczegółowy 2.1 (priorytet): Wsparcie podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze rewitalizacji

Powiązanie z diagnozą: Na obszarze rewitalizacji działa około 1200 osób prowadzących działalność gospodarczą. Ich najwyższą koncentrację obserwujemy na obszarach: 8 „Wyspa", 2 „Centrum Kanonicka", 1 „Centrum Sukiennicza" oraz 9 „Ułańska-UAM". Tereny ścisłego Śródmieścia, jako obszary przestrzeni publicznej o dużym znaczeniu, są szczególnie ważne z punktu widzenia tzw. działalności miastotwórczych, towarzyszących turystyce, czyli podmiotów z szeroko pojętego sektora gastronomicznego i noclegowego. Warto także wspomnieć o fakcie lokalizacji na obszarze rewitalizacji Kaliskiego Inkubatora Przedsiębiorczości oraz targowiska na Nowym Rynku. Ważnym problemem wskazanym w diagnozie była ekspansja centrów handlowych, które drenują kapitał centrów miast i na ogół przenoszą go na przedmieścia do niekorzystnych, z punktu widzenia interesów Śródmieścia, lokalizacji. Przedsiębiorcy wskazywali także na problem niewielkiej liczby turystów (co potwierdzają także dane pokazujące liczbę udzielonych noclegów) oraz niskie płace.

Kierunki działań:

- Tworzenie sieci współpracy między lokalnymi przedsiębiorcami
- Promocja walorów turystycznych Śródmieścia
- Wsparcie w tworzeniu nowych przedsiębiorstw
- Wsparcie miejscowego biznesu poprzez korzystne rozwiązania prawne w zakresie opłat i podatków lokalnych
- Zwiększenie integracji i współpracy między przedsiębiorstwami i pozostałymi interesariuszami rewitalizacji
- Działania edukacyjne w zakresie przedsiębiorczości oraz podnoszenia kwalifikacji istniejących podmiotów gospodarczych

Cel szczegółowy 2.2: Nadanie nowych, komercyjnych funkcji obiektom poprzemysłowym

Powiązanie z diagnozą: Na obszarze rewitalizacji istnieje szereg obiektów poprzemysłowych lub związanych z innymi sektorami gospodarki, które utraciły swoje pierwotne funkcje. Wśród nich są m. in. dawna Fabryka Fortepianów i Pianin Arnolda Fibigera, później określana jako Fabryka Fortepianów i Pianin „Calisia" i fabryka Metalplast. Szczególnie to pierwsze miejsce stanowi dla Kalisza znaczną wartość historyczną i symboliczną z uwagi na swoją renomę.

Kierunki działań:

- Modernizacja starej zabudowy przemysłowej
- Adaptacja istniejących budynków do nowych funkcji
- Wykorzystanie materialnych i niematerialnych pozostałości po pierwotnej funkcji przemysłowej na cele promocji turystycznej i budowania tożsamości historycznej mieszkańców

Cel szczegółowy 2.3: Budowa atrakcyjnej oferty turystycznej

Powiązanie z diagnozą: Jak już wcześniej wspomniano, niewielka liczba turystów została uznana za jeden z kluczowych problemów Śródmieścia. Potwierdzają to także dane dotyczące udzielonych noclegów. Z drugiej strony, dość często interesariusze rewitalizacji podkreślali wartość potencjału turystycznego Kalisza, opartego na walorach rekreacyjnych (tereny zieleni i rzeka Prosna) oraz dziedzictwa historycznego. Jest to jedno z najstarszych miast w Polsce, bogate w zabytki oraz wydarzenia kulturalne. W związku z tym, turystyka powinna pełnić ważną rolę w gospodarce miasta, a w szczególności Śródmieścia. Niewątpliwie dalszy rozwój infrastruktury turystycznej oraz wzmacnianie potencjału turystycznego Śródmieścia i jego okolic powinno stanowić ważny element strategii odnowy tej części miasta.

Kierunki działań:

- Aktywna promocja turystyczna Śródmieścia – zbudowanie nośnej i medialnie spójnej „opowieści"
- Wsparcie podmiotów gospodarczych z sektora turystycznego
- Stworzenie spójnej i całorocznej oferty turystycznej
- Wykorzystanie unikalnych zasobów Kalisza (najstarsze miasto w Polsce, historyczny układ urbanistyczny, zabytki, dawna fabryka Calisii, centrum pielgrzymkowe) do zwiększania atrakcyjności turystycznej

6.3 Cel strategiczny 3: Podniesienie jakości przestrzeni publicznej

Przestrzeń publiczna stanowi największy zasób z punktu widzenia tworzenia pozytywnych więzi międzyludzkich w lokalnej społeczności. Wysoka jakość tego rodzaju przestrzeni niesie ze sobą

zwiększoną aktywność społeczną na tym obszarze, to z kolei pobudza lokalną gospodarkę i napędza koniunkturę inwestycyjną. Przestrzeń publiczna wpływa także pozytywnie na poziom integracji mieszkańców, przyczyniając się tym samym do realizacji celów społecznych rewitalizacji. Główne przestrzenie publiczne obszaru rewitalizacji na każdym z etapów oceny i określania znaczenia poszczególnych zasobów, były jednoznacznie wskazywane jako zasadniczy i główny potencjał, z którego powinno się korzystać przy budowaniu rozwoju tego terenu. Stąd dostrzeżenie tego aspektu rewitalizacji i uznanie go za jeden z celów strategicznych. Składają się na niego trzy cele szczegółowe (ryc. 8).

Rycina 9. **Cel strategiczny 3 „Podniesienie jakości przestrzeni publicznej" i cele szczegółowe**

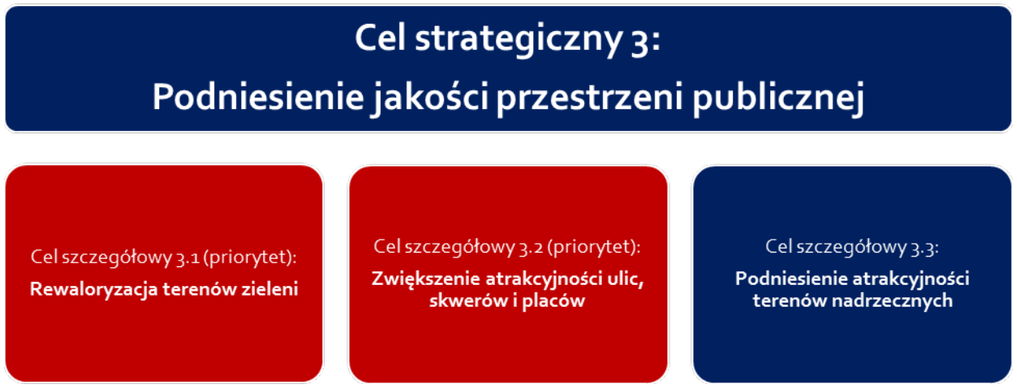

źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów z interesariuszami rewitalizacji.

Cel szczegółowy 3.1 (priorytet): Rewaloryzacja terenów zieleni

Powiązanie z diagnozą: W trakcie warsztatów diagnostycznych tereny zieleni (Park Miejski, planty, pozostałe tereny zieleni) zostały uznane za kluczową mocną stronę obszaru rewitalizacji. Z kolei w trakcie badań szczegółowych wiele z nich zostało uznanych za tereny o stosunkowo niskiej jakości, wymagające pilnej interwencji. Są to obszary, których aktualne zagospodarowanie w większości nie odpowiada współczesnym wytycznym w zakresie kształtowania przestrzeni publicznych.

Kierunki działań:

- Uporządkowanie drzewostanu i pozostałej roślinności
- Zwiększenie liczby miejsc spotkań i nawiązywania kontaktów (ławki, parklety, małe przestrzenie publiczne)
- Wprowadzenie i rozbudowa obiektów służących rekreacji na terenach zieleni
- Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa na terenach zieleni (oświetlenie, monitoring, patrole)

Cel szczegółowy 3.2 (priorytet): Zwiększenie atrakcyjności ulic, skwerów i placów

Powiązanie z diagnozą: Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego zostały uznane przez interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych za najważniejszą silną stronę obszaru rewitalizacji. Kwestie zwiększenia atrakcyjności ulic, skwerów i placów należy rozpatrywać pod kątem zidentyfikowanych szans: możliwości wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych oraz zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (w tym głównie zwiększenie ruchu pieszego). Główny Rynek jest centralnym punktem miasta i ogniskuje szczególną uwagę wśród turystów i mieszkańców. Łącząc jego potencjał z zasobami pozostałych ulic i placów (m.in. Plac Jana Kilińskiego, Plac Jana Pawła II, Plac św. Józefa, Plac Bogusławskiego, Nowy Rynek, Śródmiejska, Zamkowa, Kanonicka, Złota, Złoty Róg) oraz terenami zieleni – można zbudować bardzo atrakcyjny i zintegrowany system przestrzeni publicznych obszaru rewitalizacji.

Kierunki działań:

- Modernizacje nawierzchni ulic, skwerów i placów
- Wprowadzenie elementów małej architektury o znaczeniu rekreacyjnym lub symbolicznym
- Preferencje dla ruchu pieszego i integracja poszczególnych przestrzeni ulic, skwerów i placów
- Wykorzystanie zasobów ulic, skwerów i placów pod kątem prowadzenia działalności gospodarczej
- Zmniejszenie skali parkingowego wykorzystania ulic i placów

Cel szczegółowy 3.3: Podniesienie atrakcyjności terenów nadrzecznych

Powiązanie z diagnozą: Podniesienie atrakcyjności terenów nadrzecznych jest odpowiedzią na proces degradacji, dezaktualizacji tych przestrzeni oraz jednym ze sposobów ponownego włączenia rzeki w system przestrzeni publicznych miasta. Może to nadać obszarowi rewitalizacji, a także całemu miastu nowy impuls rozwojowy, podnieść jego atrakcyjność. Należy mówić zarówno o wykorzystaniu nabrzeża Prosny, jak i kanałów – Rypinkowskiego i Bernardyńskiego. Trzeba jednak także dostrzegać wszelkie trudności i ograniczenia wynikające z aktualnej sytuacji przyrodniczej tego terenu – chodzi tu głównie o niski stan wód w niektórych okresach, a tym samym obniżoną atrakcyjność rekreacyjną i turystyczną.

Kierunki działań:

- Rozbudowa i modernizacja ciągów pieszych i rowerowych na terenach nadrzecznych
- Tworzenie małych przestrzeni publicznych dla mieszkańców
- Modernizacja zabudowy zlokalizowanej bezpośrednio nad rzeką
- Próba zwiększenia przepływu wód oraz poprawa stanu czystości rzeki
- Aktywizacja gospodarcza w zakresie prowadzenia lokali gastronomicznych, kawiarni

6.4 Cel strategiczny 4: Poprawa funkcjonowania systemu transportowego

Kwestie komunikacyjne są jedną z form odpowiedzi na problemy środowiskowe (skala zanieczyszczenia powietrza) i społeczne (dezintegracja przestrzeni publicznych podnoszących poziom integracji mieszkańców). W ramach tego celu wyodrębniono trzy najważniejsze cele szczegółowe dotyczące poprawy funkcjonowania systemu transportowego (ryc. 9).

Rycina 10. **Cel strategiczny 4 „Poprawa funkcjonowania systemu transportowego" i cele szczegółowe**

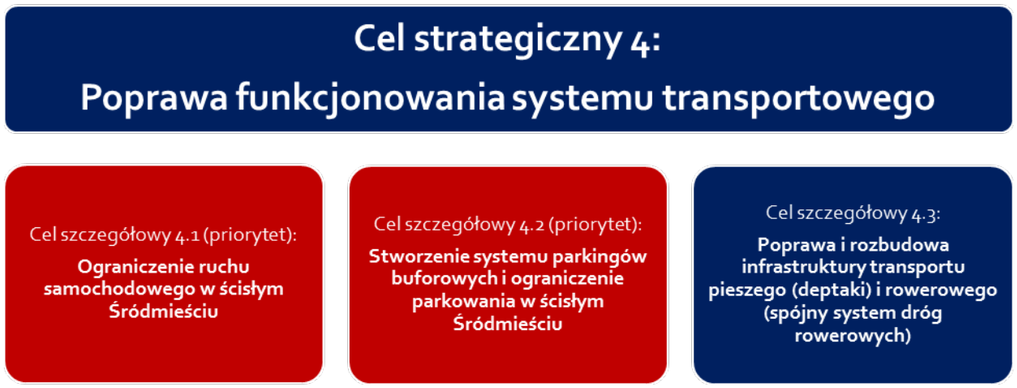

źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów z interesariuszami rewitalizacji.

Cel szczegółowy 4.1 (priorytet): Ograniczenie ruchu samochodowego w ścisłym Śródmieściu

Powiązanie z diagnozą: Kalisz jest miastem, w którym notuje się bardzo wysoką wartość wskaźnika motoryzacji – od kilkunastu do 30% wyższą niż w innych miastach subregionalnych. Znaczna część ruchu samochodowego koncentruje się z kolei na obszarze rewitalizacji, wywołując tym samym szereg problemów. Jednym z nich jest emisja liniowa wynikająca z dużego natężenia ruchu samochodowego. Czynnik ten (wraz z dużą skalą niskiej emisji i warunkami topograficznymi Śródmieścia) powoduje znaczne przekroczenia standardów jakości powietrza związanych ze stężeniem całkowitego pyłu zawieszonego PM 2,5 oraz PM 10, a także benzo(a)pirenu. Przekroczenia te należy uznać za bardzo wysokie w skali całego kraju. Problem ten dostrzegają mieszkańcy obszaru rewitalizacji – ponad połowa z nich wskazuje, że emisja spalin przez ruch samochodowy jest dużym albo bardzo dużym problemem.

Kierunki działań:

- Wprowadzenie strefowych ograniczeń prędkości
- Ograniczenie możliwości postoju w ścisłym Śródmieściu
- Wzmocnienie transportu publicznego, a także rowerowego i pieszego
- Tworzenie woonerfów i przestrzeni współdzielonej w ciągach dróg ścisłego Śródmieścia

Cel szczegółowy 4.2 (priorytet): Stworzenie systemu parkingów buforowych i ograniczenie parkowania w ścisłym Śródmieściu

Powiązanie z diagnozą: Brak miejsc parkingowych został sklasyfikowany w grupie czterech najistotniejszych problemów dla obszaru rewitalizacji. W świetle informacji płynących z diagnozy, istnieje więc duża potrzeba rozbudowy systemu parkingowego. Nie może się on jednak dokonywać w obszarze ścisłego Śródmieścia – z uwagi na brak miejsca oraz walory historyczne tej przestrzeni. Stąd potrzeba realizacji rozwiązań alternatywnych, opartych przede wszystkim na spójnym i nowoczesnym systemie parkingów buforowych, zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie ścisłego Śródmieścia.

Kierunki działań:

- Budowa parkingów buforowych w sąsiedztwie ścisłego Śródmieścia
- Nowe ograniczenia w parkowaniu w ścisłym Śródmieściu
- Modernizacja istniejącego systemu zarządzania strefą parkowania – nowoczesny system informowania o wolnych miejscach parkingowych

Cel szczegółowy 4.3: Poprawa i rozbudowa infrastruktury transportu pieszego (deptaki) i rowerowego (spójny system dróg rowerowych)

Powiązanie z diagnozą: W strefie śródmiejskiej powinny być zapewnione bardzo dobre warunki dla ruchu pieszego oraz rowerowego. Kluczowe wydaje się również wyłącznie niektórych głównych ulic Śródmieścia z ruchu kołowego i parkowania lub przynajmniej wprowadzenie przestrzeni współdzielonej. Z kolei w strefie dookoła ścisłego centrum miasta powinny być dopuszczalne lokalne trudności w korzystaniu z samochodów osobowych, przy preferencji ruchu pieszego i rowerowego. Jest to także związane z oceną spójności i jakości sieci ścieżek rowerowych na obszarze rewitalizacji, dokonaną przez mieszkańców – blisko połowa z nich ocenia tę sferę negatywnie.

Kierunki działań:

- Wyłączenie wybranych ulic ścisłego Śródmieścia z ruchu samochodowego
- Wprowadzanie rozwiązań przestrzeni współdzielonej (*shared space*) w ścisłym Śródmieściu
- Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych
- Poprawa nawierzchni istniejących ciągów pieszych i rowerowych

6.5 Cel strategiczny 5: Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa

Jedną z kwestii podejmowanych w ramach diagnozy były problemy techniczne zabudowy i problemy demograficzne, które będą występować na obszarze rewitalizacji w najbliższych latach. Odpowiedzią na te problemy może być zwiększenie roli polityki mieszkaniowej w polityce rozwoju tego obszaru, również w zakresie wsparcia poprawy stanu technicznego zabudowy. Oceny i ewaluacje programów rewitalizacji w Polsce od lat formułują postulat zwiększenia roli projektów mieszkaniowych centralnych dzielnic miast. Niską rangę problematyki mieszkaniowej w polskich programach rewitalizacji widać wyraźnie na tle sytuacji w innych krajach Unii Europejskiej. Wynika to z jednej strony z ogromnych kosztów realizacji przedsięwzięć mieszkaniowych oraz braku odpowiednich środków na finansowanie tego typu przedsięwzięć. Przy tych wszystkich ograniczeniach, ciągle podkreślane są duże zapóźnienia i potrzeby w sferze mieszkalnictwa w historycznych częściach miast (określane często mianem „luki remontowej").

W związku z tymi potrzebami i oczekiwaniami zdecydowano się wyodrębnić cztery cele szczegółowe realizujące ten cel strategiczny (ryc. 10).

Rycina 11. **Cel strategiczny 5: „Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa" i cele szczegółowe**

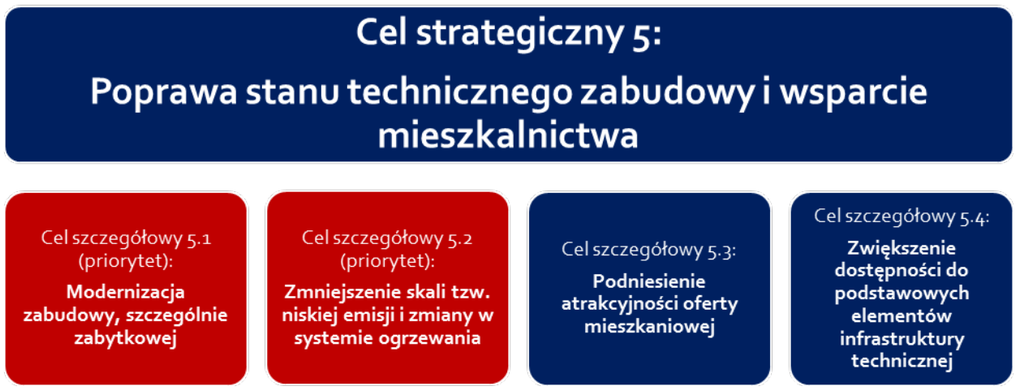

źródło: opracowanie własne na podstawie warsztatów z interesariuszami rewitalizacji.

Cel szczegółowy 5.1 (priorytet): Modernizacja zabudowy, szczególnie zabytkowej

Powiązanie z diagnozą: Większość budynków zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji charakteryzuje się umiarkowanym, raczej złym lub bardzo złym stanem technicznym. Jedynie stan techniczny kilkunastu % budynków można uznać za bardzo dobry. Za obszary szczególnie dotknięte problemem niskiego stanu technicznego budynków uznać należy obszary: 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" oraz 4 „Chmielnik i okolice" (szczególnie ul. Stawiszyńska ze sporą ilością pustostanów). Pozostałe obszary dotknięte tym problemem (choć w nieco mniejszym stopniu) skupione są wokół ulic: Ciasnej, Piskorzewskiej i Parkowej. Mieszkańcy i właściciele oraz zarządcy nieruchomości zgodnie, przeważnie negatywnie ocenili stan techniczny budynków. Należy jednak pokreślić, że obecny stan prawny uniemożliwia władzom miejskim realizację inwestycji w nieruchomościach stanowiących w większości własność prywatną.

Kierunki działań:

- Wsparcie właścicieli prywatnych w mieszkaniowych działaniach inwestycyjnych
- Wprowadzenie specjalnej strefy rewitalizacji
- Modernizacja obiektów użyteczności publicznej
- Renowacja najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych
- Uregulowanie stanu prawnego nieruchomości

Cel szczegółowy 5.2 (priorytet): Zmniejszenie skali tzw. niskiej emisji i zmiany w systemie ogrzewania

Powiązanie z diagnozą: Jakość powietrza na obszarze rewitalizacji kształtowana jest przez kilka czynników. Jeden z nich dotyczy ukształtowania terenu i ma charakter niesterowalny. Z kolei drugim czynnikiem jest tzw. niska emisja i związany z tym sposób ogrzewania budynków (lokalne kotłownie, indywidualne paleniska). Czynniki te powodują (o czym wspomniano przy okazji opisu celu szczegółowego 4.1), że na tym terenie notuje się znaczne przekroczenia standardów jakości powietrza – zostało to jednoznacznie negatywnie ocenione przez interesariuszy rewitalizacji w trakcie badań ilościowych i jakościowych oraz warsztatów.

Kierunki działań:

- Rozbudowa infrastruktury ciepłowniczej
- Zwiększenie wykorzystania gazu jako źródła ogrzewania
- Termomodernizacje zabudowy
- Wprowadzenie alternatywnych źródeł energii jako uzupełniającej formy ogrzewania

Cel szczegółowy 5.3: Podniesienie atrakcyjności oferty mieszkaniowej

Powiązanie z diagnozą: Zasoby mieszkaniowe zlokalizowane w granicach obszaru rewitalizacji w znacznym stopniu stanowią tylko częściową własność miasta Kalisza, co utrudnia zarządzanie nimi (skomplikowane zależności własnościowe). Stan techniczny tych zasobów jest na ogół zły, a stopień dekapitalizacji determinuje bardzo wysokie koszty remontów. Dotyczy to zarówno wymiaru technicznego stanu budynków, jak również stopnia dysfunkcji infrastruktury zapewniającej ich właściwe użytkowanie. Realizacja tego celu ma umożliwić rozbudowę oferty mieszkaniowej na obszarze rewitalizacji, a także wzbogacenie jej o elementy wsparcia prywatnych właścicieli nieruchomości mieszkaniowych.

Kierunki działań:

- Wsparcie w formie zachęt i preferencji w osiedlaniu się na obszarze rewitalizacji
- Wprowadzenie nowych, korzystnych instrumentów organizacyjnych i prawnych, umożliwiających podniesienie atrakcyjności oferty mieszkaniowej
- System wsparcia wynajmu nieruchomości mieszkaniowych

Cel szczegółowy 5.4: Zwiększenie dostępności do podstawowych elementów infrastruktury technicznej

Powiązanie z diagnozą: W ramach przeprowadzonej diagnozy uzyskano informacje o braku podstawowego wyposażenia mieszkań w infrastrukturę techniczną (głównie toalety) w niektórych starych zasobach mieszkaniowych. Są to sytuacje stosunkowo nieliczne, jednak nie powinny one mieć miejsca biorąc pod uwagę obecne standardy poziomu życia w miastach.

Kierunki działań:

- Modernizacja i zwiększenie dostępności mieszkań do mediów
- Likwidacja sanitariatów na zewnątrz budynków.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne to jedna z najistotniejszych części *Gminnego programu rewitalizacji*. Są one definiowane jako „projekty w rozumieniu art. 2 pkt 18 *Ustawy o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020*, wynikające z programu rewitalizacji, tj. zaplanowane w programie rewitalizacji i ukierunkowane na osiągnięcie jego celów lub logicznie powiązane z treścią i celami programu, zgłoszone do objęcia albo objęte współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego; wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza wskazanie go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych". Jest to szczegółowe, ale także dość wąskie rozumienie, ponieważ sprowadza się ono do przedsięwzięć mających szansę na uzyskanie dofinansowania z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności. W *Gminnym programie rewitalizacji* rozszerzono ten katalog o przedsięwzięcia realizowane ze środków własnych interesariuszy oraz środków publicznych pochodzących ze źródeł innych niż unijne. Uznano bowiem, że opracowywany program nie jest tylko narzędziem pozyskiwania środków zewnętrznych, ale także realnym i kompleksowym planem działań na rzecz odnowy obszaru rewitalizacji Kalisza.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zaplanowane w ramach *Gminnego programu rewitalizacji* podzielono na dwie kategorie: (1) podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne i (2) pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Ich wyodrębnienie i określenie wynika z kilku czynników. Po pierwsze, katalog ten jest rezultatem warsztatów z wewnętrznymi i zewnętrznymi interesariuszami rewitalizacji. Podczas tych warsztatów określono wizję, wybrano cele rozwojowe i nakreślono kierunki działań. Także podczas warsztatów oceniono, zgłoszone w drodze wolnego naboru, pomysły rewitalizacyjne. Po drugie, katalog przedsięwzięć rewitalizacyjnych (szczególnie tych, których wykonawcą ma być miasto Kalisz) jest efektem decyzji samorządu miasta Kalisza, uwzględniających możliwości organizacyjne i finansowe tej jednostki. Po trzecie wreszcie, są one (w sensie tematycznym) kontynuacją wcześniejszych ustaleń i wniosków dotyczących: (1) zdiagnozowanych potrzeb, problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji, (2) wyznaczonej wizji oraz (3) określonych celów i kierunków działań dla tego terenu.

7.1 Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Tabela 9. **Lokalizacja podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w układzie 9 jednostek analitycznych wyodrębnionych przy okazji tworzenia pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji**

Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Obszar 1	Obszar 2	Obszar 3	Obszar 4	Obszar 5	Obszar 6	Obszar 7	Obszar 8	Obszar 9	Cały obszar rewitalizacji
1. Centrum Piskorzewska		x								
2. Jabłkowskiego – Podgórze OdNowa						x				
3. Aktywizacja społeczna i integracja mieszkańców	x	x	x	x	x		x			x
4. Aktywizacja zawodowa mieszkańców										x
5. Poprawa warunków edukacji i opieki		x	x	x		x	x		x	
6. Rozwój dostępnego budownictwa czynszowego	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
7. Poprawa jakości zamieszkania w zasobie miejskim		x		x	x	x			x	x
8. Wsparcie podmiotów gospodarczych	x									x
9. Adaptacja terenów poprzemysłowych			x		x					
10. Adaptacja zabytków na potrzeby turystyki	x									
11. Poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej	x		x						x	x
12. Renowacja zabytkowych kościołów	x	x					x			
13. Wsparcie modernizacji zabytkowej zabudowy	x	x								x

14. Zmiany w systemie ogrzewania					x								x					x
15. Rewaloryzacja terenów nadrzecznych															x	x		
16. Rewaloryzacja parku Miejskiego			x															
17. Rewaloryzacja ogrodu jordanowskiego w parku im. I. Paderewskiego																	x	
18. Zmiany systemu transportowego																		x
19. Modernizacja obiektów użyteczności publicznej													x		x			

źródło: opracowanie własne.

Tabela 10. **Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne a cele rewitalizacji**

Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	1. Ograniczenie skali problemów społecznych					2. Wzmocnienie potencjału gospodarczego			3. Podniesienie jakości przestrzeni publicznej			4. Poprawa funkcjonowania systemu transportowego			5. Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa			
	1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	1.5.	2.1.	2.2.	2.3.	3.1.	3.2.	3.3.	4.1.	4.2.	4.3.	5.1.	5.2.	5.3.	5.4.
1. Centrum piskorzewska					x			x	x	x		x		x	x	x		
2. Jabłkowskiego – Podgórze OdNowa	x	x		x					x	x					x	x	x	
3. Aktywizacja społeczna i integracja mieszkańców	x	x		x	x	x				x								
4. Aktywizacja zawodowa mieszkańców	x		x		x													
5. Poprawa warunków edukacji i opieki		x		x	x								x		x	x		
6. Rozwój dostępnego budownictwa czynszowego	x																x	
7. Poprawa jakości zamieszkania w zasobie miejskim															x		x	x
8. Wsparcie podmiotów gospodarczych			x			x												
9. Adaptacja terenów poprzemysłowych						x	x											
10. Adaptacja zabytków na potrzeby turystyki	x			x				x		x					x			
11. Poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej	x			x		x		x	x	x		x	x	x				
12. Renowacja zabytkowych kościołów								x							x			
13. Wsparcie modernizacji zabytkowej zabudowy				x				x		x					x			
14. Zmiany w systemie ogrzewania																x		
15. Rewaloryzacja terenów nadrzecznych						x		x	x	x	x				x			
16. Rewaloryzacja parku Miejskiego	x								x	x	x							
17. Rewaloryzacja ogrodu jordanowskiego w parku im. I. Paderewskiego	x								x									
18. Zmiany systemu transportowego										x		x	x	x				
19. Modernizacja obiektów użyteczności publicznej				x											x			

źródło: opracowanie własne.

Tabela 11. **Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne realizowane na całym obszarze rewitalizacji**

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
PRZEDSIĘWZIĘCIA REALIZOWANE NA CAŁYM OBSZARZE REWITALIZACJI – BEZ WSKAZANIA LOKALIZACJI								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Rozwój innowacji społecznych	Miasto Kalisz / MOPS we współpracy z WSSM, WSR	2017-2023	Zakres działania: 1. Rozwój asystentury rodziny – rola asystenta rodziny polega na niesieniu pomocy rodzinom dysfunkcyjnym, z małoletnimi dziećmi, w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, socjalnych, w tym w prowadzeniu gospodarstwa domowego, planowaniu wydatków i innych obowiązkach rodzicielskich. 2. Asystent osoby niepełnosprawnej – asystent będzie funkcjonować wspomagając osoby niepełnosprawne w pokonywaniu własnych i zewnętrznych ograniczeń. 3. Zwiększenie dostępności usług opiekuńczych dla osób starszych, niepełnosprawnych i dzieci – podejmowane są działania, które planowo i kompleksowo będą wpływały na poprawę ich życia, co może być dokonywane poprzez stwarzanie – obecnie i w przyszłości – warunków zaspakajania potrzeb oraz kształtowanie odpowiednich relacji, zapobiegania marginalizacji.	Obszar rewitalizacji	Wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- zwiększenie dostępności pomocy asystentów rodziny dla rodzin potrzebujących wsparcia; - zapewnienie specjalistycznych form pomocy osobom starszym, niepełnosprawnym i dzieciom, w celu zapobiegania marginalizacji tych grup.	- liczba rodzin korzystających ze wsparcia asystenta rodziny - liczba osób korzystających z pomocy
Wyjdź na podwórko	Miasto Kalisz / WSR we współpracy z organizacjami pozarządowymi	2017-2023	Działanie polega na ożywianiu kaliskich podwórek przez akcje animacyjne, edukacyjne, kulturalne. Nakierowane na aktywne uczestnictwo mieszkańców, decydowanie o zmianach w przestrzeni. Działania integrujące lokalną społeczność, uczące odpowiedzialności za wspólną przestrzeń i aktywnego działania na rzecz jej poprawy.	Obszar rewitalizacji	130.000,00	**Miasto Kalisz**	- integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej; - poprawa środowiska zamieszkania (przestrzeni społecznej).	- liczba podwórek, na których realizowane są działania
Uczelnia Otwarta	PWSZ, UAM we współpracy z Miastem Kalisz	2017-2023	Organizacja cyklu spotkań, debat o tematyce związanej z lokalną społecznością, rewitalizacją, partycypacją, rozwojem miast , ale także odpowiadająca na potrzeby i sugestie uczestników. Spotkania odbywające się w różnych lokalizacjach, otwarte dla mieszkańców. Goście będą zapraszani zarówno z kaliskich uczelni, jak i z zewnątrz. Wymiana dobrych praktyk, inspiracji.	Obszar rewitalizacji	70.000,00	**Miasto Kalisz, uczelnie wyższe**	- integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- liczba osób biorących udział w spotkaniach i debatach
Rewitalizacja przez kulturę	Miasto Kalisz / WKST, WSR we współpracy	2017-2023	Wypracowanie z instytucjami kultury oferty kulturalnej angażującej mieszkańców obszaru rewitalizacji. Otwarcie instytucji kultury na działania ze społecznością lokalną.	Obszar rewitalizacji	210.000,00	**Miasto Kalisz, instytucje kultury**	- animacja, aktywizacja mieszkańców różnych grup wiekowych;	- liczba zrealizowanych wydarzeń - liczba osób biorących

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
	z instytucjami kultury		Realizacja wydarzeń, warsztatów, organizacja czasu wolnego mieszkańców, także w przestrzeni miejskiej. Działania uczące alternatywnych form spędzania czasu wolnego, brania odpowiedzialności za rozwój osobisty, a także zmiany w najbliższym otoczeniu.				- zwiększenie oferty kulturalnej; - dopasowanie oferty kulturalnej do potrzeb mieszkańców.	udział w organizowanych wydarzeniach
Rewitalizacja przez edukację	Miasto Kalisz / WE, WSR we współpracy ze szkołami i uczelniami	2017-2023	Działania edukacyjne w szkołach i na uczelniach mające na celu zapoznanie uczniów, studentów, a także nauczycieli z tematyką rewitalizacji, problemami i rozwojem miast, możliwościami inicjowania i włączania się w działania na rzecz otoczenia.	Obszar rewitalizacji	Bezkosztowe	-	- zwiększenie wiedzy na temat rewitalizacji oraz rozwoju miast wśród odbiorców; - zapoznanie odbiorców z problemami i potencjałami Śródmieścia.	- liczba osób uczestniczących w organizowanych działaniach
Przyjazna przestrzeń	Miasto Kalisz / WSR, WSRK, MZDiK	2017-2023	Organizacja wydarzeń mających na celu zwiększenie aktywności mieszkańców i ich integrację. W ramach działań zostaną zorganizowane inicjatywy mające na celu podniesienie atrakcyjności przestrzeni publicznej (np. Parking Day, budowa parkletów, tymczasowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych).	Obszar rewitalizacji	195.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - animacja, aktywizacja mieszkańców różnych grup wiekowych.	- liczba osób uczestniczących w organizowanych wydarzeniach; - liczba miejsc poddanych interwencji.
Włącz się w rewitalizację	Miasto Kalisz / WSSM, WSR	2017-2023	Organizacja konkursów oraz przyznawanie dotacji w trybie pozakonkursowym dla organizacji pozarządowych na działania wspierające proces rewitalizacji, integrację społeczności lokalnej, promocję i organizację wolontariatu, działania wspierające rozwój gospodarczy oraz podnoszenie kompetencji organizacji pozarządowych.	Obszar rewitalizacji	470.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- zwiększenie zaangażowania organizacji pozarządowych w działania rewitalizacyjne; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej; - poszerzenie wachlarza działań na rzecz społeczności lokalnej, w tym lokalnych przedsiębiorców.	- liczba inicjatyw realizowanych w ramach otwartych konkursów ofert oraz przyznawania dotacji w trybie pozakonkursowym - liczba osób biorących udział w organizowanych wydarzeniach
Osiedlowe Kluby Seniora	Miasto Kalisz / WSSM, WSR we współpracy z radami osiedli, organizacjami pozarządowymi	2018-2023	Zapewnienie wsparcia seniorom (osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 50+) poprzez umożliwienie im korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywizacji, w tym oferty prozdrowotnej, a także oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej, w zależności od potrzeb stwierdzonych i rozpoznanych w środowisku lokalnym. Istotne jest umożliwienie seniorom korzystania z infrastruktury pozwalającej na aktywne spędzanie wolnego czasu, a także zaktywizowanie i zaangażowanie seniorów w działania samopomocowe i na rzecz środowiska lokalnego. Inicjowanie działań międzypokoleniowych (np. warsztaty kulinarne, spisywanie historii osób mieszkających na	Obszar rewitalizacji	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poszerzenie oferty edukacyjnej, kulturalnej, prozdrowotnej dla osób starszych; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej; - zdiagnozowanie i odpowiedź na potrzeby osób starszych.	- liczba osób biorących udział w organizowanych wydarzeniach - liczba organizowanych wydarzeń

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			obszarze rewitalizacji).					
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4. AKTYWIZACJA ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW								
Wspieranie tworzenia i działalności podmiotów ekonomii społecznej	Miasto Kalisz / PUP, WSSM	2017-2023	Motywowanie, wspieranie i promowanie rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej, które pozwolą na zwiększenie aktywności mieszkańców, społeczności lokalnej przy jednoczesnym ograniczeniu skutków wykluczenia społecznego w wymiarze ekonomiczno-społecznym. Opracowanie puli stabilnych zamówień miejskich dla podmiotów ekonomii społecznej.	Obszar rewitalizacji	Bezkosztowe	-	- promocja działalności podmiotów ekonomii społecznej i zatrudnienia socjalnego; - podniesienie poziomu wiedzy związanej z działalnością podmiotów ekonomii społecznej;	- liczba zamówień zamówień miejskich dla podmiotów ekonomii społecznej; - liczba uczestników szkoleń i godzin doradztwa osób prowadzących lub zamierzających założyć podmiot ekonomii społecznej.
Aktywizacja osób bezrobotnych	Miasto Kalisz / PUP	2017-2023	Projekt zakłada organizację szkoleń, staży dla osób bezrobotnych. Ponadto planuje się organizację staży w miejscu pracy, skierowanie osób bezrobotnych do wykonywania prac społecznie użytecznych i robót publicznych. Istnieje także możliwość refundacji części kosztów zatrudnienia dla osób do 30 roku życia.	Obszar rewitalizacji	3.150.000,00	**Miasto Kalisz**	- wzrost aktywności zawodowej osób bezrobotnych - umożliwienie wejścia lub powrotu na rynek pracy - zmniejszenie bezrobocia	- odsetek osób bezrobotnych uczestniczących w szkoleniach dla osób bezrobotnych; - odsetek osób bezrobotnych korzystających z oferty staży i realizujących program prac społecznie użytecznych; - liczba osób bezrobotnych.
PRZEDSIĘWZIĘCIE 6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Opracowanie polityki mieszkaniowej	Miasto Kalisz/WSR, WSSM	2018-2019	Opracowanie polityki mieszkaniowej, zgodnej z Wieloletnim programem gospodarowania zasobem Miasta Kalisza, dotyczącej: zarządzania zasobem mieszkaniowym Miasta Kalisza, tworzenia innowacyjnych i dostępnych form mieszkalnictwa (m. in. Społeczne Agencje Najmu, mieszkania czynszowe z dojściem do własności, rozwój mieszkalnictwa komercyjnego).	Obszar rewitalizacji	150.000,00	**Miasto Kalisz**	- zdiagnozowanie i odpowiedź na potrzeby mieszkaniowe obecnych i przyszłych mieszkańców obszaru rewitalizacji;	- opracowanie dokumentu
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7. POPRAWA JAKOŚCI ZAMIESZKANIA W ZASOBIE MIEJSKIM								
Poprawa estetyki	Miasto Kalisz /	2017-2023	Likwidacja pomieszczeń gospodarczych (bardzo często w bardzo złym	Obszar	1.000.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa jakości przestrzeni	- liczba budynków

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
terenów wokół posesji miejskich	MZBM		stanie technicznym) oraz toalet podwórzowych. Zagospodarowanie powstałej przestrzeni na potrzeby mieszkańców. Wprowadzenie pomieszczeń toalet do lokali mieszkalnych.	rewitalizacji			publicznej; - poprawa jakości zamieszkania w zasobie miejskim;	miejskich objętych programem
Program modernizacji zasobów mieszkalnych	Miasto Kalisz/MZBM	2018-2023	Remont budynków będących w zasobie miejskim: remonty elewacji, miejsc wspólnych, sanitariatów.	Obszar rewitalizacji	900 000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - poprawa jakości zamieszkania w zasobie miejskim;	- liczba budynków miejskich objętych programem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 8. WSPARCIE PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH								
Rozwój działalności gospodarczej	Miasto Kalisz/WSR we współpracy z Fundacją Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości i Regionalną Izbą Gospodarczą	2017-2019	Wypracowanie wspólnie z przedsiębiorcami i właścicielami nieruchomości strategii działań wspierających lokalnych przedsiębiorców, w tym m.in.: zachęty czynszowe, zwolnienie z podatku od nieruchomości, preferencje w opłacie za zajęcie pasa drogowego, organizacja targów, jarmarków w przestrzeni publicznej, święta Śródmieścia, akcji promocyjnych, np. „Centrum za pół ceny", różnicowanie funkcji gospodarczych - konkursy celowe, kampania promocyjna obszaru – mapa działalności gospodarczych, strona internetowa, twarze lokalnej przedsiębiorczości – prezentacja dobrych praktyk, strategia promocji, spójna identyfikacja wizualna, dopłaty do szyldów, szkolenia dla przedsiębiorców, open space.	Obszar rewitalizacji	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- promocja obszaru objętego programem; - promocja działalności gospodarczej; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze rewitalizacji; - wypracowanie planu działań rozwoju gospodarczego obszaru objętego programem; - poprawa wizerunku działalności gospodarczej w obszarze rewitalizacji.	- opracowanie strategii działań wspierających działalność gospodarczą na obszarze rewitalizacji; - mapa działalności gospodarczej.
Przedsiębiorcza Młodzież	Fundacja Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości Miasto Kalisz, szkoły ponadgimnazjalne	2018-2023	Program edukacyjny skierowany do młodzieży mający na celu budowanie postawy przedsiębiorczej, zaznajomienie z lokalnymi przedsiębiorcami, rynkiem, praca z ekspertami nad wypracowaniem i realizacją pomysłów młodzieży, wizyty studyjne w wiodących przedsiębiorstwach. Lekcje przedsiębiorczości dla uczniów kaliskich szkół ponadgimnazjalnych. Opracowanie i realizacja kompleksowego programu w zakresie przedsiębiorczości.	Obszar rewitalizacji	60.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa kompetencji w zakresie przedsiębiorczości uczniów i uczennic takich jak: otwartość, gotowość do podejmowania inicjatywy, wyzwań i ryzyka, kreatywność.	- liczba organizowanych wydarzeń w ramach programu - liczba uczniów biorących udział w programie
Kaliski Fundusz Grantowy	Fundacja Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości we współpracy z Miastem Kalisz	2019-2023	Możliwość uzyskania bezzwrotnego dofinansowania na otworzenie działalności gospodarczej z utworzonego przez Miasto Kalisz Funduszu Grantowego. Program obejmował będzie kompleksowe wsparcie osób zainteresowanych założeniem działalności gospodarczej, w tym: - wsparcie doradcze i szkoleniowe przy przygotowywaniu pomysłu - wizyty studyjne, przykłady dobrych praktyk	Obszar rewitalizacji	1.500.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze rewitalizacji; - podniesienie wiedzy z zakresu prowadzenia działalności	- opracowanie programu Kaliskiego Funduszu Grantowego; - liczba przyznanych grantów.

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			- udostępnienie przestrzeni do pracy – open space - wsparcie merytoryczne i infrastrukturalne przez pierwsze 2 lata prowadzenia firmy - pomoc w nawiązaniu kontaktów z potencjalnymi kontrahentami				gospodarczej; poprawa kompetencji w zakresie przedsiębiorczości osób prowadzących działalność gopodarczą takich jak: otwartość, gotowość do podejmowania inicjatywy, wyzwań i ryzyka, kreatywność.	
PRZEDSIĘWZIĘCIE 11. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ								
Zmiana oznaczenia ulic, numerów posesji, tablic informacyjnych wg przyjętego systemu informacji miejskiej (SIM)	Miasto Kalisz/MZDiK	2017-2023	Sukcesywna wymiana nośników informacyjnych: tablic na budynkach, tablic informacyjnych, drogowskazów.	Obszar rewitalizacji	1.000.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa czytelności nośników informacyjnych.	- odsetek nośników informacji zgodnych z przyjętym systemem informacji miejskiej
PRZEDSIĘWZIĘCIE 13. WSPARCIE MODERNIZACJI ZABYTKOWEJ ZABUDOWY								
Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane dla obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków	Miasto Kalisz/WKST	2017-2023	Program dotyczy udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie miasta Kalisza, dostępnych publicznie, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Łączna kwota dotacji udzielonych ze środków publicznych tj. z budżetu Kalisza i innych źródeł publicznych na dofinansowanie prac lub robót przy zabytku, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.	Obszar rewitalizacji	4.200 000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznych; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych.	- liczba obiektów objętych programem
System dotacji dla właścicieli nieruchomości	Miasto Kalisz / WF, WSR	2019-2023	Działanie będzie polegało na przygotowaniu programu dotacyjnego dla właścicieli nieruchomości, którzy będą prowadzić remonty i modernizacje budynków położonych na obszarze rewitalizacji. Zasady dotyczące dotacji określone zostaną w odrębnej uchwale Rady Miejskiej Kalisza.	Obszar rewitalizacji	7.000.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa właściwości użytkowych zabudowy; - poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - wsparcie właścicieli nieruchomości w realizowanych inwestycjach;	- opracowanie zasad programu; - liczba obiektów objętych programem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
PRZEDSIĘWZIĘCIE 14. ZMIANA W SYSTEMIE OGRZEWANIA								
Zmiany w systemie ogrzewania	Miasto Kalisz/WSR	2018-2023	Zadanie będzie polegało na przeprowadzeniu zmian w systemie ogrzewania na podstawie rekomendacji zawartych w ekspertyzie w zakresie opłacalności rozwiązań dotyczących infrastruktury ciepłowniczej (systemu ogrzewania) na obszarze rewitalizacji Miasta Kalisza.	Obszar rewitalizacji	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa jakości powietrza.	- liczba obiektów, w których dokonana zostanie zmiana ogrzewania na bardziej ekologiczne
Budowa sieci cieplnej poprzez Śródmieście łącząca obszary zasilania z EC i CR, umożliwiająca zasilanie obiektów zlokalizowanych w rejonie tej sieci.	Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o.	2019-2025	Rozbudowa sieci cieplnej z rejonu ulic Rumińskiego, Pułaskiego, Częstochowska w kierunku ulicy Kolegialnej i Placu św. Józefa do połączenia z siecią w ulicy Babina oraz budowa w obszarze rewitalizacji sieci cieplnej z przyłączami do budynków zlokalizowanych w rejonie budowanej sieci.	Kalisz - Śródmieście	5.000.000,00	**Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o., Fundusze zewnętrzne**	- zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji;	- długość nowej sieci cieplnej
Modernizacja systemu grzewczego wielorodzinnych budynków mieszkalnych	Miasto Kalisz/MZBM	2017-2023	Zmiany systemu ogrzewania na ekologiczne w budynkach MZBM.	Obszar rewitalizacji	3.500.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa jakości powietrza.	- liczba obiektów, w których dokonana zostanie zmiana ogrzewania na bardziej ekologiczne
Dofinansowanie inwestycji proekologicznych	Miasto Kalisz/WSRK	2017-2023	Zadanie realizowane w ramach Programu ochrony powietrza dla strefy – Miasto Kalisz, mającego na celu likwidację tzw. niskiej emisji zanieczyszczeń, realizowane na podstawie uchwały Rady Miejskiej Kalisza w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej na dofinansowanie kosztów inwestycji proekologicznych realizowanych przez podmioty niezaliczane do sektora finansów publicznych oraz jednostki sektora finansów publicznych będące gminnymi lub powiatowymi osobami prawnymi.	Obszar rewitalizacji	2.500.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa jakości powietrza.	- liczba lokali, w których dokonana zostanie zmiana ogrzewania na bardziej ekologiczne
PRZEDSIĘWZIĘCIE 18. ZMIANY SYSTEMU TRANSPORTOWEGO								
Program zmian transportowych	Miasto Kalisz/MZDiK, WSR	2017-2018	Projekt obejmuje zaprogramowanie niezbędnych zmian w systemie transportu, wynikających z przeprowadzonej ekspertyzy transportowej, z której wynikać będzie konieczność w szczególności: wyłączenia ulic z ruchu kołowego, preferencji ruchu pieszego i rowerowego, wyznaczenie woonerfów, inne lokalne ograniczenia w korzystaniu z samochodów osobowych.	Obszar rewitalizacji	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- podniesienie atrakcyjności przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności poruszania się po obszarze; - zmniejszenie niskiej emisji; - zmniejszenie hałasu.	- przygotowanie programu zmian wynikających z ekspertyzy transportowej.

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
Strefa „Tempo 30"	Miasto Kalisz/MZDiK	2017-2019	Działanie polega na przygotowaniu koncepcji i wprowadzeniu elementów uspokojenia ruchu na całym obszarze rewitalizacji.	Obszar rewitalizacji	- 150.000,00 (koncepcja) - 3.000.000,00 (realizacja)	**Miasto Kalisz**	- podniesienie jakości przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - poprawa atrakcyjności poruszania się po obszarze; - zmniejszenie niskiej emisji; - zmniejszenie hałasu.	- przygotowanie koncepcji Strefy „Tempo 30" - długość odcinków ulic o uspokojonym ruchu
Opracowanie polityki parkingowej	Miasto Kalisz/MZDiK	2017-2018	Projekt obejmuje przygotowanie polityki parkingowej obowiązującej na obszarze rewitalizacji. Będzie ona obejmować zasady dotyczące strefy parkowania (zasięg, opłaty), zasady wyznaczania parkingów w przestrzeni miejskiej, estetykę parkingów w przestrzeni miejskiej, parkingi buforowe (lokalizacja, opłaty).	Obszar rewitalizacji	100.000,00	**Miasto Kalisz**	- zdiagnozowanie i odpowiedź na potrzeby parkingowe użytkowników obszaru rewitalizacji.	- przygotowanie polityki parkingowej;
Wyposażenie Strefy Płatnego Parkowania	Miasto Kalisz/MZDiK	2013-2020	Zainstalowanie i zaprogramowanie 65 szt. parkomatów dla Strefy Płatnego Parkowania wraz z prowadzeniem czynności techniczno-organizacyjnych związanych z ich serwisowaniem, obsługą i kompleksowym utrzymaniem.	Obszar Strefy Płatnego Parkowania	3.421.703,30	**Miasto Kalisz**	- poprawa jakości funkcjonowania systemu poboru opłat parkingowych w strefie płatnego parkowania.	- liczba urządzeń zainstalowanych na obszarze rewitalizacji
Budowa parkingów buforowych	Miasto Kalisz/WRI	2017-2020	Projekt obejmuje opracowanie analizy lokalizacyjnej dla budowy buforowego parkingu wielopoziomowego. Następnie na tej podstawie opracowana zostanie dokumentacja projektowa oraz zostanie zrealizowana inwestycja.	Obszar rewitalizacji	- 150.000,00 (dokumentacja) - realizacja – wg kosztorysu	**Miasto Kalisz**	- zdiagnozowanie i odpowiedź na potrzeby parkingowe użytkowników obszaru rewitalizacji; - podniesienie jakości przestrzeni publicznej.	- przygotowanie analizy lokalizacyjnej - liczba wybudowanych parkingów buforowych - liczba nowopowstałych miejsc postojowych
Ograniczenie nieprawidłowości w parkowaniu	Miasto Kalisz/WSR, SM, MZDiK	2017-2018	Działanie polega na wyposażeniu przestrzeni publicznej w elementy ograniczające nieprawidłowe parkowanie. Podstawą do określenia zakresu interwencji w przestrzeni publicznej będzie opracowanie mapy potrzeb, która zostanie przygotowana we współpracy ze strażą miejską oraz społecznością lokalną.	Obszar rewitalizacji	1.500.000,00	**Miasto Kalisz**	- ograniczenie nieprawidłowości w parkowaniu na obszarze rewitalizacji; - podniesienie jakości przestrzeni publicznej.	- mapa potrzeb w zakresie elementów ograniczających nieprawidłowości w parkowaniu - długości ulic objętych działaniem
System informacji o wolnych stanowiskach postojowych	Miasto Kalisz/MZDiK, WRI	2018-2019	System informacji ma za zadanie informować i naprowadzać kierowców na wolne miejsca parkingowe zlokalizowane przy ulicach objętych tym systemem lub na parkingach buforowych. Narzędzie w trybie ciągłym zbiera i przekazuje informacje o wolnych miejscach postojowych oraz wyświetla informację na ten temat na tablicach	Obszar rewitalizacji	2.000.000,00	**Miasto Kalisz**	- usprawnienie możliwości parkowania; - efektywne wykorzystanie dostępnych miejsc parkingowych.	- przygotowanie systemu informacji o wolnych stanowiskach postojowych

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			zlokalizowanych przy wjazdach do śródmieścia.					
Wygodne chodniki	Miasto Kalisz/MZDiK	2017-2023	W ramach projektu nastąpi modernizacja nawierzchni chodników, ulic i placów w obszarze rewitalizacji zgodnie ze „Standardami dla projektantów, wykonawców i zarządców infrastruktury dla pieszych", które poprawią bezpieczeństwo i komfort pieszych.	Obszar rewitalizacji	3.050.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa bezpieczeństwa i komfortu pieszych; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- długości ulic objętych działaniem
Budowa systemu ścieżek rowerowych	Miasto Kalisz/MZDiK	2016-2023	Budowa spójnego systemu ścieżek rowerowych na podstawie *Koncepcji przebiegu tras rowerowych dla miasta Kalisza*	Obszar rewitalizacji	5.000.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze Zewnętrzne**	- poprawa bezpieczeństwa i komfortu rowerzystów.	- długości ulic objętych działaniem - długość wybudowanych ścieżek rowerowych

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 1. „CENTRUM SUKIENNICZA"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Prowadzenie świetlic środowiskowych realizujących pozalekcyjne programy opiekuńczo-wychowawcze zawierające elementy socjoterapii dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym	Dom Zgromadzenia Sióstr Nauczycielek Św. Doroty Córki Najświętszych Serc pl. św. Stanisława 4	2017 - 2023	Prowadzenie świetlicy dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, w tym zapewnienie opieki, dożywianie, wyrównywanie braków i zaległości szkolnych, realizacja programu socjoterapeutycznego, organizacja obozu profilaktyczno – terapeutycznego. Prowadzenie diagnozy problemów opiekuńczo – wychowawczych i podjęcie działań profilaktycznych, korekcyjnych, terapeutycznych. Współpraca z rodzicami przy realizowanych działaniach.	św. Stanisława 4	350.000,00	**Miasto Kalisz**	- wzmocnienie kompetencji społecznych podopiecznych objętych opieką; - zdiagnozowanie potrzeb i problemów podopiecznych; - wsparcie w zakresie edukacji; - atrakcyjne spędzanie czasu wolnego.	- liczba podopiecznych objętych pomocą
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz/MZBM	2020-2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Browarna 3, Piekarska 10, Św. Stanisława 8	1.500.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.8. WSPARCIE PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH								
Open Space Śródmieście	Miasto Kalisz / WSR we współpracy z Fundacją Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości	2018-2023	Tworzenie przestrzeni do pracy dla przedsiębiorców, osób chcących założyć działalność gospodarczą, a także dla przedstawicieli organizacji pozarządowych, tzn. open space. Taka forma organizacji przestrzeni do pracy będzie sprzyjać obniżeniu kosztów, wymianie kontaktów, tworzeniu wspólnych inicjatyw, pobudzaniu kreatywności użytkowników.	Śródmiejska / Złota / Kanonicka / Zamkowa	300.000,00	**Miasto Kalisz**	- zwiększenie dostępności lokali dla osób prowadzących działalność gospodarczą; - usieciowienie środowiska gospodarczego; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji.	- liczba lokali objętych działaniem - liczba osób korzystających z przestrzeni open space
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.10. ADAPTACJA ZABYTKÓW NA POTRZEBY TURYSTYKI								
Zagospodarowanie Baszty Dorotki wraz z przyległym terenem	Miasto Kalisz/WRI	2016-2017	Adaptacja obiektu na potrzeby Centrum Kaliskich Baśni i Legend, w tym: remont elewacji murów miejskich i baszty, zagospodarowanie otoczenia obiektu, aranżacja wnętrza baszty.	Plac Jana Pawła II	525 000,00	**WRPO 2014+, Miasto Kalisz**	- nowa oferta kulturalno – turystyczna; - promocja kultury Miasta Kalisza; -wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne; - zachowanie i ochrona zabytkowego budynku; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba odwiedzających
Adaptacja pomieszczeń zabytkowego budynku ratusza miejskiego (piwnic, wnętrza wieży ratuszowej wraz z tarasem widokowym oraz patio) na ekspozycję poświęconą dziedzictwu historyczno - kulturowemu Kalisza i regionu	Miasto Kalisz/WRI	2016-2018	Przedmiotem projektu jest rewaloryzacja części wnętrz zabytkowego budynku ratusza miejskiego w Kaliszu oraz stworzenie oferty kulturalnej opartej na nowoczesnych technologiach multimedialnych, poświęconej dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu.	Główny Rynek	5 879 500,59	**WRPO 2014+, Miasto Kalisz**	- nowa oferta kulturalno – turystyczna; - promocja kultury Miasta Kalisza; -wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje	- liczba odwiedzających

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
							turystyczne; - zachowanie i ochrona zabytkowego budynku; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	
Mury Calisii - rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego	Miasto Kalisz/WRI	2017-2019	Wykonanie wielobranżowej dokumentacji projektowej dla zadania pn. „Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego”. Przedmiotem projektu jest rewaloryzacja zachowanych fragmentów murów, rekonstrukcja i odbudowa niektórych fragmentów murów oraz aranżacja konserwatorska ich otoczenia w celu wyeksponowania walorów historycznych i turystycznych Kalisza.	Obszar miasta lokacyjnego	Dokumentacja projektowa 232.962,00 - realizacja – wg kosztorysu	**WRPO 2014+, Miasto Kalisz**	- przygotowanie koncepcji rewaloryzacji zachowanych fragmentów murów miejskich, - zachowanie i ochrona zabytkowych obiektów; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- dokumentacja projektowa; - liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.11. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ								
Modernizacja płyty Głównego Rynku	Miasto Kalisz/WRI	2016-2017	Przygotowanie wielobranżowej dokumentacji projektowej modernizacji płyty Głównego Rynku. Przeprowadzenie inwestycji.	Główny Rynek	2 460 000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- dokumentacja projektowa - powierzchnia obszaru objętego działaniem
Rewaloryzacja placu Św. Józefa	Miasto Kalisz/WRI	2017-2023	1) Realizacja projektu wybranego w Budżecie Obywatelskim „Zieleń wraca na plac św. Józefa”. 2) Przygotowanie docelowej koncepcji rewaloryzacji placu. 3) Opracowanie dokumentacji projektowej. 4) Realizacja inwestycji na jej podstawie	Plac Św. Józefa	1) 425.000,00 2) - 3) 150.000,00 4) wg kosztorysu	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski)**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników.	- dokumentacja projektowa - powierzchnia obszaru objętego działaniem
Zagospodarowanie terenu przy ul. Kolegialnej 4 w Kaliszu	Powiat Kalisz we współpracy z Miastem Kalisz	2017-2018	Zagospodarowanie przestrzeni obejmującej wschodnie skrzydło kolegium jezuickiego (ob. Starostwo Powiatu Kaliskiego) z przeznaczeniem na przestrzeń ogólnodostępną i parkingową.	Kolegialna 4	wg kosztorysu	**Powiat Kaliski, Miasto Kalisz**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników.	- dokumentacja projektowa - powierzchnia obszaru objętego działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.12. RENOWACJA ZABYTKOWYCH KALISKICH KOŚCIOŁÓW								
"Z tradycją w przyszłość –	Rzymskokatolick	2017-2020	W ramach prac konserwacyjnych zostaną zrealizowane następujące	Kościół św.	3.976.886,40	**WRPO**	- poprawa estetyki	- liczba

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
renowacja zabytkowego kościoła pojezuickiego w centrum Kalisza i modernizacja wnętrza na potrzeby organizacji działań kulturalnych" dla Rzymskokatolickiej Parafii Ordynariatu Polowego św. Wojciecha i św. Stanisława	a Parafia Ordynariatu Polowego św. Wojciecha i św. Stanisława		działania: remont elewacji kościoła pojezuickiego wraz z konserwacją okien, konserwacja ścian i sklepień wewnątrz kościoła, konserwacja sztukaterii, konserwacja zabytków ruchomych (ołtarz główny, epitafia, portale, elementy drewniane), konserwacja empory, remont posadzki w nawie głównej.	Stanisława i Wojciecha Kolegialna 2		**2014+, Miasto Kalisz (dotacja – 950.000,00)**	przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	obiektów objętych działaniem
"Prace konserwatorsko-budowlane wraz z kompleksową restauracją wnętrza kościoła przy zabytkowym zespole kościelno-klasztornym OO. Franciszkanów w Kaliszu przy ul. Sukienniczej 7"	Klasztor OO.Franciszkanów w Kaliszu	2017-2018	W ramach prac konserwacyjnych zostaną zrealizowane następujące działania: roboty budowlane przy elewacji ceglanej i tynkowanej kościoła, roboty budowlane dotyczące posadzki w kościele, klasztorze, zakrystii oraz pomieszczeniach pomocniczych, prace konserwatorskie i rewaloryzacyjne w zakresie: konserwacji ścian wewnętrznych i sklepienia kościoła, zakrystii, klasztoru, stolarki drzwiowej, okien witrażowych, prace zewnętrzne związane z zagospodarowaniem terenu, małej architektury i ogrodzenia.	Zespół kościelno-klasztorny OO. Franciszkanów Sukiennicza 7	19.757.437, 15	**WRPO 2014+, Miasto Kalisz (dotacja – 2.105.323,70)**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem
„Szlakiem zabytkowych kościołów Diecezji Kaliskiej – rewaloryzacja i konserwacja zabytków drewnianych celem ochrony dziedzictwa kulturowego"	Klasztor OO.Franciszkanów w Kaliszu	2017-2018	I etap - konserwacja prospektu organowego, ambony, konfesjonałów (5 sztuk), obrazów olejnych, rzeźb, krucyfiksów, II etap – konserwacja drogi krzyżowej, ławek z kościoła, stalli wraz z boazerią, obrazów, rzeźb i krucyfiksów.	Zespół kościelno-klasztorny OO. Franciszkanów Sukiennicza 7	2.467.337,46	**Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Miasto Kalisz (dotacja 394.676,30)**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.13. WSPARCIE MODERNIZACJI ZABYTKOWEJ ZABUDOWY								
Podwórko artystyczne - rewaloryzacja przestrzeni wirydarza użytkowanego przez Galerię Sztuki im. Jana Tarasina w Kaliszu	Galeria Sztuki im. Jana Tarasina	2017-2018	Projekt rewitalizacji wirydarza zakłada przystosowanie przestrzeni podwórka na potrzeby Galerii Sztuki im. Jana Tarasina oraz dostosowanie jej do możliwości spędzania czasu przez mieszkańców.	Pl. Św. Józefa 5 – Galeria Sztuki im. Jana Tarasina	25.250,00	**Miasto Kalisz**	- podniesienie atrakcyjności przestrzeni; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- liczba obiektów objętych działaniem - liczba wydarzeń realizowanych w przestrzeni wirydarza

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
PRZEDSIĘWZIĘCIE 1.16. REWALORYZACJA PARKU MIEJSKIEGO								
Przeprowadzenie rewaloryzacji Parku Miejskiego	Miasto Kalisz/WRI	2017-2019	1). Przygotowanie dokumentacji projektowej na podstawie koncepcji rewaloryzacji wyłonionej w ramach konkursu urbanistyczno – architektonicznego. 2) Przeprowadzenie inwestycji, w tym gospodarka drzewostanem, zmiana przebiegu i nawierzchni ścieżek parkowych, rekonstrukcja oranżerii i Domku Szwajcarskiego, mała architektura, oświetlenie, regulacja cieków wodnych.	Park Miejski	12.040.000,00	**Miasto Kalisz, fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - nowa oferta kulturalno – turystyczna; - budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- dokumentacja projektowa - liczba nowych obiektów kubaturowych - odsetek długości alejek parkowych objętych działaniem - liczba odwiedzających obiekt
Przebudowa Placu Kilińskiego	Miasto Kalisz/WRI	2017	Projekt przewiduje przebudowę terenu z dostosowaniem do spędzania wolnego czasu przez mieszkańców. Centralne miejsce terenu stanowić będzie fontanna nieckowa, wzbogacona o elementy fontanny posadzkowej na przebiegu dawnego kanału Babinka oraz elementy fontanny kaskadowej od strony Parku Miejskiego.	Plac Kilińskiego	3.357.900,00	**Miasto Kalisz, fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- liczba obiektów objętych działaniem
Remont kapitalny budynku przystani zimowej Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego	Kaliskie Towarzystwo Wioślarskie	2018 – 2023	Przedmiotem projektu jest remont kapitalny obiektu z przywróceniem dawnej funkcji restauracyjnej i biurowej. W ramach modernizacji wykonany zostanie remont elewacji, modernizacja źródeł ogrzewania, sieci gazowej, wykonanie kanalizacji sanitarnej z podłączeniem do miejskiej sieci sanitarnej.	Park Miejski	wg kosztorysu	**Kaliskie Towarzystwo Wioślarskie, fundusze zewnętrzne**	- zachowanie i ochrona zabytkowego budynku; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 2. „CENTRUM KANONICKA"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.1. CENTRUM PISKORZEWSKA								
Centrum Aktywności	Miasto	2017-2018	Adaptacja obiektu przy ul. Piskorzewskiej 9 na potrzeby Centrum	Piskorzews	5.000.000,00	**Miasto Kalisz,**	- integracja i aktywizacja	- liczba osób

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
Mieszkańców	Kalisz/WSR, WRI		Aktywności Mieszkańców - centrum spotkań, spędzania czasu dla mieszkańców. Tworzone i realizowane pod kątem potrzeb społeczności lokalnej. Prowadzące zajęcia zarówno dla dzieci, młodzieży, a także seniorów. Posiadające przestrzeń do pracy dla organizacji pozarządowych, oraz centrum wolontariatu. W ramach działalności prowadzone będzie wsparcie odpowiadające na potrzeby społeczności lokalnej, w tym osób bezrobotnych (poradnictwo zawodowe, szkolenia dla osób bezrobotnych, wspieranie powstawania podmiotów ekonomii społecznej) i zagrożonych ubóstwem (działania animacyjne i integracyjne dla różnych grup wiekowych). Szczegółowy plan działań zostanie wypracowany wspólnie z mieszkańcami w ramach konsultacji społecznych.	ka 9		**WRPO2014+**	mieszkańców, w tym różnych grup wiekowych; - podnoszenie kompetencji społecznych, obywatelskich mieszkańców; - próba ograniczenia dziedziczenia ubóstwa; - podnoszenie kompetencji zawodowych osób bezrobotnych; - wzrost aktywności organizacji pozarządowych i liderów społecznych.	korzystających z oferty Centrum - liczba wydarzeń organizowanych w Centrum - liczba organizacji korzystających z oferty Centrum;
Zagospodarowanie działki Piskorzewska 11	Miasto Kalisz / WSR, WRI	2018	Zagospodarowanie działki zlokalizowanej przy ul. Piskorzewskiej 11 na potrzeby działań plenerowych Centrum Aktywności Mieszkańców, lokalizacja tymczasowego obiektu budowlanego (np. kontener, altana) otoczonego zielenią, stanie się miejscem spotkań i aktywności mieszkańców.	Piskorzewska 11	150.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - integracja i aktywizacja mieszkańców; - utworzenie przestrzeni kreatywnej, udostępnianej na potrzeby inicjatyw lokalnych.	- liczba osób korzystających z oferty; - liczba organizowanych wydarzeń ;
Modernizacja budynków będących w zasobie MZBM	Miasto Kalisz/MZBM	2017-2019	Przeprowadzenie ekspertyzy konserwatorskiej określającej wartościowe elementy elewacji i przygotowanie na jej podstawie dokumentacji projektowej. Remont elewacji, remont miejsc wspólnych, zmiany systemu ogrzewania.	A. Parczewskiego 7, 8, Piskorzewska 4, 8, 10, 14 Złota 13, 15	2.500.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
Modernizacja ulicy Piskorzewskiej	Miasto Kalisz/MZDiK	2018-2019	Utworzenie woonerfu we fragmencie ulicy od ul. A. Parczewskiego do ul. Garbarskiej oraz utworzenie deptaka we fragmencie ulicy od ul. Garbarskiej do Głównego Rynku. W ramach tego działania zostanie wymieniona nawierzchnia, utworzony parklet, zlokalizowana zostanie mała architektura.	Piskorzewska	1.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników.	- długość ulicy objętej działaniem
Rewaloryzacja podwórka na nieruchomościach miejskich	Miasto Kalisz/WSR	2018	Zagospodarowanie podwórka – przeprowadzenie konsultacji z mieszkańcami, wspólne zaprojektowanie przestrzeni i wspólna	Piskorzewska 10, 14,	200.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości	- liczba procesów

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
zlokalizowanych przy ul. A. Parczewskiego, Piskorzewskiej, Złotej			realizacja.	A.Parczewskiego 7, 8, Złota 15			społeczności lokalnej; -poprawa środowiska zamieszkania (przestrzeni społecznej); - opracowanie z mieszkańcami wspólnej wizji podwórka.	konsultacyjnych - powierzchnia podwórka
Utworzenie deptaka na ulicach Śródmiejska od ul. G. Narutowicza do ul. Złotej – Zamkowa od Głównego Rynku do ul. Grodzkiej	Miasto Kalisz / WRI, WSR	2017 - 2018	Opracowanie dokumentacji projektowej oraz przeprowadzenie na jej podstawie inwestycji. Włączenie przedsiębiorców w zarządzanie przestrzenią.	Śródmiejska od G. Narutowicza do Głównego Rynku Zamkowa od Głównego Rynku do Grodzkiej	- opracowanie dokumentacji projektowej 150 000,00 - realizacja – wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji; - poprawa jakości przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników.	- odsetek długości ulicy objętej działaniem
Rewaloryzacja Plant Miejskich	Miasto Kalisz/WRI	2018-2020	Rewaloryzacja śródmiejskiego pierścienia zieleni: 1) Etap 1 – od ul. Kanonickiej do ul. Złotej 2) Etap 2 – od ul. Złotej do ul. Wodnej 3) Etap 3 – od ul. Pl. Jana Pawła II do ul. Kanonickiej	Planty miejskie	5.604.524,41	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- powierzchnia obszaru objętego działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Targ Rozmarek	Miasto Kalisz / WSR	2017- 2023	Kontynuacja targu organizowanego od 2015 r. Wydarzenie mające na celu ożywienie skweru Rozmarek oraz integrację wystawców, mieszkańców okolicy.	Skwer Rozmarek	50.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji; - atrakcyjne sposoby spędzania wolnego czasu; - integracja mieszkańców; - promocja działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji.	- liczba wydarzeń realizowanych w ramach działania
Śniadanie na Rozmarku	Miasto Kalisz / WKST, WSR	2017 – 2023	Organizacja spotkań „przy śniadaniu", które przyczynią się do integracji społeczności lokalnej. Spotkania będą okazją do spróbowania zdrowych	Skwer Rozmarek	75.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności	- liczba wydarzeń

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			i ekologicznych produktów zarówno od lokalnych producentów jak i samych mieszkańców.				gospodarczej na obszarze rewitalizacji; - atrakcyjne sposoby spędzania wolnego czasu; - integracja mieszkańców; - promocja działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji, - promocja zdrowego i ekologicznego żywienia.	realizowanych w ramach działania
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.5. POPRAWA WARUNKÓW EDUKACJI I OPIEKI								
Modernizacja I Liceum Ogólnokształcącego im. A. Asnyka	Miasto Kalisz / WRI	2016-2017	Zakres prac obejmuje: wymianę pokrycia dachowego, osuszanie i wykonanie izolacji ścian oraz adaptację pomieszczeń budynku I Liceum Ogólnokształcącego, zaprojektowanie na dziedzińcu szkoły zieleni, położenie nowego i naprawa istniejącego bruku, wyposażenie w małą architekturę (ławki, donice, kosze na śmieci).	Grodzka 1	2.187.290,00	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski), Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego**	- poprawa warunków edukacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Grodzka 3, 11, Piskorzewska 2, Złota 5, 6	2.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.7. POPRAWA JAKOŚCI ZAMIESZKANIA W ZASOBIE MIEJSKIM								
Termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego	Miasto Kalisz/MZBM	2015-2020	Termomodernizacja obiektów mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego.	A. Parczewskiego 5-6	500.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic;	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
							- poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.12. RENOWACJA ZABYTKOWYCH KOŚCIOŁÓW								
Katedra św. Mikołaja (XIII w.): prace konserwatorskie i restauratorskie elewacji płd. I płn. prezbiterium oraz wschodnia nawa boczna - kontynuacja	Katedra św. Mikołaja	2017 – 2018	Prace konserwatorskie i restauratorskie ceglanej elewacji płd. i płn. prezbiterium oraz wschodnia nawa boczna.	Kanonicka 5	450.000,00 zł	**Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.13. WSPARCIE MODERNIZACJI ZABYTKOWEJ ZABUDOWY								
Dawny hotel na hostel - remont dawnego Hotelu Wiedeńskiego	Krzysztof Pietrzak	2017 – 2023	Generalny remont kamienicy poprawi jej stan techniczny. Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej zabezpieczy budynek przed utratą ciepła. Wymiana tynków zewnętrznych nada obiektowi nowego charakteru, przywracając jego dawną świetność. Kompleksowy remont dachu zabezpieczy budynek przed wilgocią, natomiast wymiana ogrzewania przyczyni się do poprawy środowiska. Planowana jest również wymiana drewnianych stropów i schodów prowadzących na poszczególne kondygnacje.	Garbarska 1	3.500.000,00	**Krzysztof Pietrzak, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 2.14. ZMIANY W SYSTEMIE OGRZEWANIA								
Budowa sieci cieplnej w ul.: Złotej, Parczewskiego, Piskorzewskiej i Babina	Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o.	2017-2018	Budowa sieci cieplnej w ul.: Złotej, Parczewskiego, Piskorzewskiej i Babina z przyłączami do bud. przy ulicach: Babina 6-7 i 13a, Ciasnej 7-9, Złotej 12 i 19, Chopina 8 oraz Piskorzewskiej 14 Łącznie 1700 m sieci cieplnej	Kalisz - Śródmieście	3.000.000,00 zł	**Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o., Fundusze zewnętrzne**	- zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji;	- długość nowej sieci cieplnej

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 3. „3 MAJA"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Prowadzenie świetlic środowiskowych realizujących pozalekcyjne programy opiekuńczo-wychowawcze zawierające elementy socjoterapii dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym	Parafia Katedralna św. Mikołaja	2017 - 2023	Prowadzenie świetlicy dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, w tym zapewnienie opieki, dożywianie, wyrównywanie braków i zaległości szkolnych, realizacja programu socjoterapeutycznego, organizacja obozu profilaktyczno – terapeutycznego. Prowadzenie diagnozy problemów opiekuńczo – wychowawczych i podjęcie działań profilaktycznych, korekcyjnych, terapeutycznych. Współpraca z rodzicami przy realizowanych działaniach.	Dom Parafialny 3-go Maja 13	610.050,00	**Miasto Kalisz**	- wzmocnienie kompetencji społecznych podopiecznych objętych opieką; - zdiagnozowanie potrzeb i problemów podopiecznych; - wsparcie w zakresie edukacji; - atrakcyjne spędzanie czasu wolnego.	- liczba podopiecznych objętych pomocą
PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.5. POPRAWA WARUNKÓW EDUKACJI I OPIEKI								
Termomodernizacja budynku Żłobka nr 2	Miasto Kalisz / WRI	2016 - 2017	Zakres prac obejmuje wymianę stolarki okiennej, ocieplenie ścian, modernizację systemu ogrzewania.	Babina 3A	953.780,00	**Miasto Kalisz, Fundusze Zewnętrzne**	- poprawa warunków opieki.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Stawiszyńska 7	750.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.9. ADAPTACJA TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH								
Modernizacja fabryki Metalplast (trzeci etap)	KAL-PAB sp. z o. o.	2017-2020	Projekt obejmuje: prace przygotowawcze, usunięcie i naprawę ścian wewnętrznych i dotychczasowej infrastruktury, prace budowlane i wykończeniowe, dostosowanie wydzielonych pomieszczeń w części bocznej, dolnej oraz na górnej sali do potrzeb nowej funkcjonalności oraz ich wyposażenie (sprzęt SPA, wellness, symulatory), modernizację i przystosowanie dachu budynku na potrzeby tarasu z własną zabudową i windą, wyposażenie pokoi w nowej części, wykonanie wentylacji i ogrzewania w pozostałej części budynku, proekologiczne rozwiązania pozyskiwania energii do ogrzewania, przygotowanie pomieszczeń	Niecała 6a	3 300 000,00	**KAL-PAB sp. z o. o.**	- poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			z przeznaczeniem na ekspozycję pamiątek z dziejów budynku, w którym mieściła się znana na całym świecie Fabryka Lalek Szrajera oraz pamiątek po znanych kaliszanach bezpośrednio związanych z tym miejscem tj. Stefanem Szolc Rogozińskim oraz rodziną Wiłkomirskich. Ponadto w ramach przystosowania otoczenia obiektu planowana jest poprawa terenu parkingowego poprzez jego ogrodzenie, poprawę funkcjonalności, oświetlenie, prace wykończeniowe wewnętrznej fasady budynku od strony parkingu.				gospodarczej.	
PRZEDSIĘWZIĘCIE 3.11. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ								
Rewaloryzacja Nowego Rynku	Miasto Kalisz / WSR, WRI	2017 - 2023	Projekt obejmuje: 1) opracowanie koncepcji rewaloryzacji z zachowaniem funkcji targowej, przeprowadzenie konkursu na zagospodarowanie Nowego Rynku, przygotowanie dokumentacji projektowej; 2) przeprowadzenie rewaloryzacji.	Nowy Rynek	1) 700 000,00 2) wg kosztorysu	**Miasto Kalisz**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- dokumentacja projektowa - liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 4. „CHMIELNIK I OKOLICE"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4.3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Prowadzenie świetlicy środowiskowej realizującej pozalekcyjne programy opiekuńczo-wychowawcze zawierające elementy socjoterapii dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym	Caritas Diecezji Kaliskiej	2017 - 2023	Prowadzenie świetlicy dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, w tym zapewnienie opieki, dożywianie, wyrównywanie braków i zaległości szkolnych, realizacja programu socjoterapeutycznego, organizacja obozu profilaktyczno – terapeutycznego. Prowadzenie diagnozy problemów opiekuńczo – wychowawczych i podjęcie działań profilaktycznych, korekcyjnych, terapeutycznych. Współpraca z rodzicami przy realizowanych działaniach.	ul. Prosta 1a	770.000,00	**Miasto Kalisz**	- wzmocnienie kompetencji społecznych podopiecznych objętych opieką; - zdiagnozowanie potrzeb i problemów podopiecznych; - wsparcie w zakresie edukacji; - atrakcyjne spędzanie czasu wolnego.	- liczba podopiecznych objętych pomocą
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4.5. POPRAWA WARUNKÓW EDUKACJI I OPIEKI								
Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej nr 11	Miasto Kalisz / WRI	2015 - 2018	Projekt obejmuje remont dachu i wymianę stolarki okiennej.	ul. Pomorska 9	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz**	- poprawa warunków edukacji.	- liczba obiektów

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
								objętych działaniem
Modernizacja obiektów i terenu szpitala zlokalizowanego przy ul. Toruńskiej	Wojewódzki Szpital Zespolony im. Ludwika Perzyny w Kaliszu ul. Poznańska 79, 62-800 Kalisz	2018 – 2021	Zakres projektu obejmuje modernizację istniejących dróg dojazdowych, chodników, parkingów oraz remont sieci wodno –kanalizacyjnej i oświetlenia zewnętrznego, wykonanie nowego ogrodzenia wraz z renowacją elewacji przyległych budynków, wjazdu do Szpitala oraz rekultywację terenów zielonych, modernizację Budynku Psychiatrii, modernizację Budynku Oddziału Zakaźnego, modernizację Budynku Głównego, wyburzenie nieużytkowanych budynków.	teren Szpitala Toruńska 7	28.100.000,00	**Wojewódzki Szpital Zespolony im. Ludwika Perzyny w Kaliszu**	- poprawa warunków opieki zdrowotnej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Garncarska 14, Skarszewska 14, 16, 17, 18, Stawiszyńska 11, 19, 29	6.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4.7. POPRAWA JAKOŚCI ZAMIESZKANIA W ZASOBIE MIEJSKIM								
Termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego	Miasto Kalisz / MZBM	2015 - 2020	Termomodernizacja obiektów mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego.	Stawiszyńska 13.	500.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4.11. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ								
Skwer Tyniecki	Miasto Kalisz / WRI	2016 - 2018	Uporządkowanie przestrzeni położonej u zbiegu ulic Winiarskiej i Ciepłej poprzez organizację placu zabaw oraz placu rekreacji dla dorosłych.	Winiarska / Ciepła	74.500,00	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski)**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - integracja i aktywizacja mieszkańców, w tym różnych grup wiekowych;	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
PRZEDSIĘWZIĘCIE 4.18. ZMIANY SYSTEMU TRANSPORTOWEGO								
Budowa ścieżki rowerowej w ciągu ul. Warszawskiej	Miasto Kalisz / MZDiK	2017-2018	Budowa ścieżki rowerowej w ciągu ulicy Warszawskiej	Warszawska	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz**	- poprawa bezpieczeństwa i komfortu rowerzystów; - promocja zrównoważonego transportu.	- długość ścieżki rowerowej

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 5. „ZŁOTA"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 5.3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Miejsce Aktywności Mieszkańców	Miasto Kalisz / WSR	2018 – 2019	Projekt będzie obejmować utworzenie miejsca spotkań i aktywności mieszkańców. Będzie ono oferować zajęcia dla różnych grup wiekowych, mające na celu przeciwdziałanie dziedziczeniu ubóstwa, bezrobociu, wspierające rozwój kapitału społecznego.	Ciasna / Złota / Chopina	wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- integracja i aktywizacja mieszkańców, w tym różnych grup wiekowych; - podnoszenie kompetencji społecznych, obywatelskich mieszkańców; - próba ograniczenia dziedziczenia ubóstwa; - podnoszenie kompetencji zawodowych osób bezrobotnych.	- liczba osób korzystających z oferty placówki, - liczba organizowanych wydarzeń,
Utworzenie ogrodu społecznego	Miasto Kalisz / WSR	2017 – 2019	Projekt obejmuje wspólne z mieszkańcami: przygotowanie, sadzenie i pielęgnowanie roślin, najlepiej "użytkowych", np. ziół lub warzyw. Dostępne dla wszystkich bez względu na wiek, status społeczny, zasoby finansowe.	Ciasna / Złota / Chopina	10.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności terenów zieleni; - aktywizacja i integracja społeczności lokalnej.	- liczba powstałych ogrodów społecznych
PRZEDSIĘWZIĘCIE 5.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Chopina 11, 12, Ciasna 21, Złota 18	3.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic;	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
							- poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	
PRZEDSIĘWZIĘCIE 5.7. POPRAWA JAKOŚCI ZAMIESZKANIA W ZASOBIE MIEJSKIM								
Termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego	Miasto Kalisz / MZBM	2015 - 2020	Termomodernizacja obiektów mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego.	Babina 13	500.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 5.9. ADAPTACJA TERENÓW POPRZEMYSŁOWYCH								
Calisia – Centrum Kultury i Biznesu	Antczak Marek sp. z o. o. ul. Metalowców 13-19 62-800 Kalisz	2017 – 2019	Centrum Kultury i Biznesu, które będzie swego rodzaju centrum aktywności. Obiekt zlokalizowany będzie w dawnej Fabryce Fortepianów i Pianin Calisia w Kaliszu. Wyjątkowe walory architektoniczne i urbanistyczne w połączeniu z bogatą historią fabryki sprawiają, że obiekt ten jest szczególnie ważny dla miasta , stanowiący integralną część jego dziedzictwa kulturowego. Rewaloryzacja zakłada odnowienie zabytkowej tkanki i wprowadzenie nowoprojektowanej zabudowy podkreślającej historyczny charakter obiektów, które wspólnie wpisują się w układ urbanistyczny. Koncepcja zakłada przekształcenie obiektu w reprezentacyjne Centrum Kultury i Biznesu dopełnione funkcjami usługowo-hotelowymi oraz miejscami pamięci Fabryki Calisia pokazującej dawną jej świetność. W rezultacie projektowany kompleks stanowić będzie połączenie wielu zróżnicowanych funkcji, w tym m. in. funkcji usługowych i rekreacyjnych. Rewaloryzacja dziecińca fabryki przewiduje stworzenie zielonej przestrzeni publicznej dostępnej dla mieszkańców, gdzie w przyjaznej atmosferze będzie możliwość skorzystania z oferty restauracji, showroom-ów. Zamknięcie urbanistycznego wnętrza zaplanowano jednokondygnacyjnym pawilonem od strony północnej, podkreślając industrialny charakter kameralnej przestrzeni dla aranżowania koncertów, wystaw oraz otwartych spotkań kaliszan.	Złota 9	46.000.000,00	**Antczak Marek sp. z o. o.**	- poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej.	- liczba obiektów objętych działaniem
Rodzinny Dom Arnolda Fibigera	P. W. Kristidan sp. z o. o.	2017-2018	Projekt obejmuje: przebudowę i nowy wystrój wnętrz obiektu nawiązujący do okresu przedwojennego, odnowienie zabytkowej sztukaterii oraz klatki schodowej, stworzenie możliwości organizacji	F. Chopina 9	1.850.000,00	**P. W. Kristidan sp. z o. o.**	- poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji;	- liczba obiektów objętych

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			wystaw i innych inicjatyw, budowa oranżerii nawiązującej do architektury budynku, łączącej się z architekturą przemysłową dawnej fabryki fortepianów. Ponadto częścią projektu będzie stworzenie zielonej przestrzeni publicznej, dostępnej dla mieszkańców, gdzie będzie możliwość skorzystania z oferty restauracji jak również organizacji spotkań, warsztatów.				- podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej.	działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 6. „JABŁKOWSKIEGO - PODGÓRZE"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 6.2. JABŁKOWSKIEGO – PODGÓRZE ODNOWA								
Sąsiedzka klubo-kawiarnia	Miasto Kalisz / WSR, WRI, WSSM we współpracy z organizacjami pozarządowymi	2017-2023	Stworzenie sąsiedzkiej klubo-kawiarni dla mieszkańców. Miejsca, gdzie osoby w każdym wieku mogą przyjść, spędzić czas, zainspirować się do działania, nawiązać relacje. Dla najmłodszych dzieci prowadzone będą zajęcia świetlicowe, które będą rozwijać ich talenty i mocne strony, kształtować dobre postawy i pomagać w nawiązywaniu nowych relacji. Będzie to szansa dla dzieci, których nie stać na zajęcia dodatkowe albo zwyczajnie rodzice zaniedbują ich rozwój. Zakłada się zaangażowanie w działanie wolontariuszy, którzy będą pomagać w realizację działań. W tym miejscu będą prowadzone również zajęcia edukacyjne, kulturalne, szkoleniowe zarówno dla młodzieży jak i dorosłych. W razie potrzeby osoby te będą otrzymywać pomoc prawną czy psychologiczną. Ideą jest to, aby to mieszkańcy, w drodze konsultacji społecznych, sami zdecydowali o kierunkach działań prowadzonych w tym miejscu, wskazali jakie mają oczekiwania, zadeklarowali w czym mogą pomóc. Sąsiedzka klubo-kawiarnia ma być miejscem tworzonym w dużej części właśnie przez mieszkańców, miejscem, w którym mogą się realizować, podejmować różne inicjatywy, uczyć się i zdobywać nowe umiejętności, by móc świadomie kształtować swoje otoczenie. Miejscem, które	Podgórze 2-4	500.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- integracja i aktywizacja mieszkańców, w tym różnych grup wiekowych; - podnoszenie kompetencji społecznych, obywatelskich mieszkańców; - próba ograniczenia dziedziczenia ubóstwa; - podnoszenie kompetencji zawodowych osób bezrobotnych; - wzrost aktywności organizacji pozarządowych i liderów społecznych.	- liczba osób korzystających z oferty; - liczba organizowanych wydarzeń - liczba zaangażowanych organizacji pozarządowych

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
			zainspiruje ich do zmian, pokaże nowe możliwości i szanse.					
Modernizacja nawierzchni ulic Jabłkowskiego, Podgórze, Gołębia, Wronia	Miasto Kalisz / MZDiK	2021-2022	Utworzenie woonerfów na wszystkich ulicach tego kwartału. Dzięki temu stworzona zostanie przestrzeń przyjazna i otwarta dla mieszkańców, co sprawi, że będą oni mogli bardziej się z nią identyfikować i utożsamiać. Wpłynie to również na pozytywne postrzeganie tego kwartału przez inne osoby.	Kwartał ulic: Jabłkowskiego – Podgórze	7.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - poprawa bezpieczeństwa i komfortu użytkowników.	- długość ulic objętych działaniem
Rewaloryzacja podwórek na nieruchomościach miejskich zlokalizowanych na obszarze	Miasto Kalisz / WSR, MZBM	2018 – 2019	Działanie obejmuje prototypowanie przestrzeni podwórek przez działania miękkie i tymczasowe, które pozwolą wspólnie z mieszkańcami wypracować docelowe rozwiązania, które zostaną zrealizowane po przeprowadzeniu tzw. „twardych inwestycji" - remontów kamienic, budowy społecznych budynków czynszowych, modernizacji nawierzchni.	Jabłkowskiego 11, 16, 18, 20 Gołębia 1, Podgórze 3, 5, 22, 24, Poznańska 5	50.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej; -poprawa środowiska zamieszkania (przestrzeni społecznej); - opracowanie z mieszkańcami wspólnej wizji podwórka.	- liczba procesów konsultacyjnych - odsetek powierzchni podwórka objętej zmianą
Modernizacje kamienic miejskich wraz z ich otoczeniem	Miasto Kalisz / MZBM	2018 – 2020	Remont elewacji wraz z termomodernizacją obiektów, remont miejsc wspólnych, zmiany systemu ogrzewania, modernizacja podwórek.	Gołębia 1, Harcerska 15, Jabłkowskiego 11, 16, 18, 20 M. Kopernika 21, Podgórze 3, 5, 22, 24, Poznańska 5	5.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Gołębia 3, Jabłkowskiego 6, 8, 12, 14, 15, 22, M.Kopernika 11, Podgórze 6, 8, 11, 12,	12.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
				16, 17, 19, Wronia 1				
Rewaloryzacja Skweru im. L. Kor-Walczaka (przy Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej)	Miasto Kalisz / WSR, WRI	2018 – 2020	Zagospodarowanie skweru – przeprowadzenie konsultacji z mieszkańcami, wspólne zaprojektowanie przestrzeni i wspólna realizacja.	Skwer im. L. Kor-Walczaka	100.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - integracja, aktywizacja oraz budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	- liczba obiektów objętych działaniem
Budowa sieci cieplnej	Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o.	2018-2019	Budowa sieci cieplnej w ulicach Jabłkowskiego i Podgórze.	Jabłkowskiego, Podgórze	wg kosztorysu	**Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o., Fundusze zewnętrzne**	- zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji;	- długość nowej sieci cieplnej
PRZEDSIĘWZIĘCIE 6.5. POPRAWA WARUNKÓW EDUKACJI I OPIEKI								
Modernizacja II Liceum Ogólnokształcącego im. T. Kościuszki	Miasto Kalisz / WRI	2017 - 2018	Projekt obejmuje remont dachu wraz z wymianą pionów centralnego ogrzewania i grzejników oraz izolację poziomych ścian piwnicznych.	Szkolna 1-5	504.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa warunków edukacji.	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 7. „ŚRÓDMIEJSKA"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7.3. AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I INTEGRACJA MIESZKAŃCÓW								
Prowadzenie świetlic środowiskowych realizujących pozalekcyjne programy opiekuńczo-wychowawcze zawierające elementy socjoterapii dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym	Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu	2015 - 2023	Prowadzenie świetlicy dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, w tym zapewnienie opieki, dożywianie, wyrównywanie braków i zaległości szkolnych, realizacja programu socjoterapeutycznego, organizacja obozu profilaktyczno – terapeutycznego. Prowadzenie diagnozy problemów opiekuńczo – wychowawczych i podjęcie działań profilaktycznych, korekcyjnych, terapeutycznych. Współpraca z rodzicami przy realizowanych działaniach.	Śródmiejska 43 – wejście i budynek świetlicy od ul. Kopernika	110.731 ,00	**Miasto Kalisz**	- wzmocnienie kompetencji społecznych podopiecznych objętych opieką; - zdiagnozowanie potrzeb i problemów podopiecznych; - wsparcie w zakresie edukacji; - atrakcyjne spędzanie czasu wolnego.	- liczba podopiecznych objętych pomocą

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7.5. POPRAWA WARUNKÓW EDUKACJI I OPIEKI								
Modernizacja III Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika	Miasto Kalisz / WRI	2017 – 2023	1) Budowa ścieżki przyrodniczo – dydaktycznej na terenie Liceum. Projekt umożliwi mieszkańcom Kalisza poznanie podstawowych gatunków roślin w obowiązującej nomenklaturze polskiej i łacińskiej. Ścieżka będzie również doskonałym polem do praktycznego nauczania w postaci „laboratorium natury". 2) Budowa pełnowymiarowej sali gimnastycznej z boiskiem do gry w koszykówkę i siatkówkę. 3) Budowa parkingu na 47 miejsc (w tym 2 miejsca dla niepełnosprawnych).	ul. T. Kościuszki 10	10.644.000,00	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski)**	- poprawa warunków edukacji.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Fabryczna 7, K. Pułaskiego 17, 25, 27	3.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7.12. RENOWACJA ZABYTKOWYCH KALISKICH KOŚCIOŁÓW								
Rewaloryzacja kościoła i klasztoru poreformackiego	Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu Dom zakonny	2017 – 2018	Projekt obejmuje zabezpieczenie obiektu przed zaawansowanym procesem zawilgocenia, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, konserwacja wypraw tynkowych.	Śródmiejska 43	150.000,00 zł	**Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem
Renowacja muru przy kościele i klasztorze poreformackim	Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu Dom zakonny	2017 – 2020	Projekt obejmuje kompleksowy remont muru przy zachowaniu jego wyglądu zespolonego z zabytkiem.	Śródmiejska 43	250.000,00 zł	**Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu Dom**	- poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
						zakonny	obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza.	
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7.14. ZMIANY W SYSTEMIE OGRZEWANIA								
Budowa sieci cieplne w ul.: Fabrycznej, Joselewicza, Pułaskiego, Krótkiej i Kościuszki	Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o.	2015-2017	Rozbudowa sieci cieplnej od ul. Fabrycznej w kierunku ul. Śródmiejskiej i Kościuszki z przyłączami do budydnków przy ulicach Śródmiejskiej 35 oraz Kościuszki 6 Łącznie 633 m sieci cieplnej	Kalisz - Śródmieście	1.212.000,00 zł	**Energa Ciepło Kaliskie Sp. z o.o., fundusze zewnętrzne**	- zmniejszenie niskiej emisji; - poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji;	- długość nowej sieci cieplnej
PRZEDSIĘWZIĘCIE 7.19. MODERNIZACJA OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ								
Rozbudowa budynku przy ul. Krótkiej na potrzeby Urzędu Miejskiego	Miasto Kalisz / WRI	2016 - 2017	Przedmiotem projektu jest rozbudowa istniejącego budynku magazynowego w celu przeznaczenia powstałej powierzchni na cele magazynowe, socjalno- bytowe oraz archiwum UM w Kaliszu, oraz nadbudowie o jedną kondygnację środkowej części rozbudowanego budynku z przeznaczeniem powstałej powierzchni na cele biurowe.	Krótka 1	2.000.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa warunków w obiektach użyteczności publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 8. „WYSPA"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 8.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Al. Wolności 27	3.000.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 8.15. REWALORYZACJA TERENÓW NADRZECZNYCH								
Rewaloryzacja nabrzeży rzeki	Miasto Kalisz /	2020-2023	Projekt obejmuje przygotowanie inwestycji w ramach której przewiduje	Odcinek	1)	**Miasto Kalisz**	- poprawa atrakcyjności	**-** dokumentacja

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
Prosny od Mostu Teatralnego do mostu w ciągu Al. Wojska Polskiego	WRI		się wyposażenie przestrzeni w małą architekturę i oświetlenie, poprawę atrakcyjności nabrzeży, usunięcie parkingu z ulicy Kazimierzowskiej oraz przekształcenie tej przestrzeni na otwartą i atrakcyjną przestrzeń publiczną.	nabrzeży od Mostu Teatralnego do mostu w ciągu Al. Wojska Polskiego	przygotowanie koncepcji – 100 000,00 2) Przeprowadzenie inwestycji – na podstawie koncepcji		przestrzeni publicznej; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - budowanie tożsamości społeczności lokalnej.	projektowa - długość nabrzeży objętych działaniem
Dom pod Aniołami	Hotel Europa	2017-2023	Projekt obejmuje przygotowanie koncepcji ożywienia tego obszaru, w ramach której planuje się remont budynku z przeznaczeniem na działania społeczno – kulturalne, lokalizację parkingu oraz modernizację dróg dojazdowych.	Dom pod Aniołami	1) przygotowanie koncepcji 100.000,00 2) realizacja inwestycji 5.000.000,00	**Hotel Europa**	- poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru rewitalizacji; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej; - poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru.	**-** dokumentacja projektowa - liczba obiektów objętych działaniem
Zabudowa Złotego Rogu	Miasto Kalisz / WRI	2017-2023	Projekt obejmuje przygotowanie dokumentacji projektowej oraz realizację na jej podstawie inwestycji. W obiekcie w parterze planuje się lokalizację przestrzeni z przeznaczeniem na działania społeczno – kulturalne, zaś na pozostałych poziomach zlokalizowana zostanie część biurowa i mieszkalna. Realizacja prowadzona w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego / umowy urbanistycznej.	Złoty Róg	1) opracowanie dokumentacji – 150.000,00 2) realizacja inwestycji – wg kosztorysu	**Miasto Kalisz, Fundusze Zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności turystycznej; - podniesienie trwałości obiektów zabytkowych; - nowa jakość zabytkowej przestrzeni Miasta Kalisza; - poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej.	**-** dokumentacja projektowa - liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 8.19. MODERNIZACJA OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ								
Remont kapitalny Domu Muzyka i Biura Filharmonii Kaliskiej	Miasto Kalisz / WRI	2017-2018	wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, wymiana instalacji centralnego ogrzewania, wylewki betonowe, gipsowanie i malowanie okien	Al. Wolności 2	600.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze Zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności oferty kulturalnej; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej; - zachowanie i ochrona zabytkowego budynku.	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
OBSZAR 9. „UŁAŃSKA – UAM"								
PRZEDSIĘWZIĘCIE 9.5. POPRAWA WARUNKÓW EDUKACJI I OPIEKI								
Termomodernizacja budynku Publicznego Przedszkola nr 1	Miasto Kalisz / WRI	2016 – 2017	Projekt obejmuje wymianę stolarki okiennej, ocieplenie ścian, modernizacja systemu ogrzewania.	ul. K. Pułaskiego 52	738.470,00	**Miasto Kalisz, Fundusze Zewnętrzne**	- poprawa warunków edukacji.	- liczba obiektów objętych działaniem
Dotacja na modernizację budynków UAM - Rozwój infrastruktury edukacyjnej i społecznej	UAM	2016 – 2017	Modernizacja obiektów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza zlokalizowanych przy ul. Nowy Świat.	Kampus UAM – Nowy Świat	2 200 000,00	**Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Miasto Kalisz**	- poprawa warunków w zakresie szkolnictwa wyższego.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 9.6. ROZWÓJ DOSTĘPNEGO BUDOWNICTWA CZYNSZOWEGO								
Rozwój społecznego budownictwa czynszowego	Miasto Kalisz / MZBM	2020 – 2023	Działanie obejmuje nabycie nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym będących w zarządzie MZBM na cele publiczne służące rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego.	Lotnicza 4, Nowy Świat 44, Parkowa 2, K. Pułaskiego 49	2.500.000,00	**Miasto Kalisz, WRPO2014+**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 9.7. POPRAWA JAKOŚCI ZAMIESZKANIA W ZASOBIE MIEJSKIM								
Termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego	Miasto Kalisz / MZBM	2015 - 2020	Termomodernizacja obiektów mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego.	K. Pułaskiego 47, 56	1.000.000,00	**Miasto Kalisz, Fundusze zewnętrzne**	- poprawa atrakcyjności zamieszkania w obszarze rewitalizacji; - odpowiedź na problemy obecnych mieszkańców wskazanych kamienic; - poprawa estetyki przestrzeni publicznej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 9.11. POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ								
Przyjaźń pokoleń - czar podwórka	Miasto Kalisz / WRI	2017	Zagospodarowanie terenu Szkoły Podstawowej Nr 16: stworzenie terenu zieleni z ławkami do odpoczynku oraz urządzeniami rekreacyjno-sportowymi.	Fabryczna 11-15	155 500,00	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski)**	- poprawa warunków edukacji; - poprawa jakości przestrzeni publicznej;	- liczba obiektów objętych działaniem

Tytuł zadania	Podmiot odpowiedzialny / Jednostka realizująca	Czas realizacji	Zakres	lokalizacja	Szacowana wartość	Źródła finansowania	Rezultaty	Wskaźniki rezultatów
							- integracja środowiska szkolnego.	
Skwer przy ul. Bankowej	Miasto Kalisz / WSRK	2017	Lokalizacja: teren zielony przy Kanale Rypinkowskim, u zbiegu ulic Bankowej i ścieżki rowerowej wzdłuż ulicy Wał Staromiejski. Podniesienie koron drzew, koszenie i pielęgnacja trawnika, instalacja słupków ograniczających wjazd samochodów, wyrównanie płyty betonowej, instalacja małej architektury.	Bankowa	11 225,00	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski)**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - integracja społeczności lokalnej.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 9.15. REWALORYZACJA TERENÓW NADRZECZNYCH								
Kompleksowa rekultywacja nabrzeży rzeki Prosny na odcinku od Mostu Teatralnego do Rezerwatu Archeologicznego na Zawodziu w Kaliszu	Miasto Kalisz / WRI	2017-2023	Przedmiotem projektu jest adaptacja terenów nadbrzeżny rzeki, budowa miejsc rekreacji i aktywnego wypoczynku wzdłuż rzeki Prosny w tym: zagospodarowanie wyspy przy teatrze wraz z budową mostu drewnianego, budowa fontann, budowa ścieżek rowerowych, budowa plaż (piaszczystej i trawiastej), posadowienie pomostów pływających, budowa placu szachowego i schodów terenowych, budowa ścieżki spacerowej, urządzenie terenów piknikowych, urządzenie miejsca edukacji ekologicznej.	Odcinek nabrzeży od Mostu Teatralnego do Rezerwatu Archeologicznego na Zawodziu.	15.000.000,00	**Miasto Kalisz**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej, - stworzenie miejsca wypoczynku ;	- liczba obiektów objętych działaniem
Plaża miejska	Miasto Kalisz / WRI	2017	Przedmiotem projektu jest budowa plaży trawiastej przy ul. Wał Piastowski wraz z towarzyszącą infrastrukturą, tj. pomostem pływającym, miejscem pod punkt gastronomiczny oraz wykonaniem tablicy regulaminowej.	ul. Wał Piastowski 3 i 3a (dz. nr 8 i 10 obr 034)	Dokumentacja projektowa 4.428,00 - realizacja – wg kosztorysu	**Miasto Kalisz**	- przygotowanie dokumentacji projektowej, - stworzenie miejsca wypoczynku, - nowa jakość przestrzenie Miasta Kalisza.	- liczba obiektów objętych działaniem
PRZEDSIĘWZIĘCIE 9.17. REWALORYZACJA OGRODU JORDANOWSKIEGO W PARKU IM. I. PADEREWSKIEGO								
Modernizacja wyposażenia w Ogrodzie Jordanowskim w Parku im. I. Paderewskiego	Miasto Kalisz / WRI	2017 – 2018	Projekt obejmuje rozbudowę placu zabaw oraz siłowni plenerowej w Ogrodzie Jordanowskim.	Park im. I. Paderewskiego	233.500,00	**Miasto Kalisz (w tym Budżet Obywatelski)**	- poprawa jakości przestrzeni publicznej; - integracja społeczności lokalnej.	- liczba obiektów objętych działaniem

7.2 Pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

7.2.1. Przedsięwzięcia ogólnomiejskie

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne, które zostały wskazane w pkt 7.1. zostaną uzupełnione o działania realizowane na obszarze całego miasta, a które w znacznym stopniu oddziałują na obszar rewitalizacji w sferach problemowych określonych w pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji. We wszystkich poniższych przedsięwzięciach mogą brać udział również mieszkańcy obszaru rewitalizacji.

Równi na starcie - Rozwój usług społecznych i zdrowotnych.
Jednostka realizująca: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kaliszu.
Zakres przedsięwzięcia: Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej. Usługi opieki nad osobami niesamodzielnymi. Zwiększenie dostępu do mieszkalnictwa wspomaganego. Utworzenie grup wsparcia dla: opiekunów faktycznych, rodzin zastępczych i wychowanków pieczy zastępczej, dla rodzin objętych asystenturą rodzin, dla osób uzależnionych i współuzależnionych. Terapia rodzin. Indywidualne porady prawne i psychologiczne. Projekt skierowany do mieszkańców Kalisza, korzystających ze wsparcia Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kaliszu. Wsparciem objęte będą 184 osoby.
Szacunkowa wartość: 332.230,00 zł
Rezultaty: Utworzenie miejsc krótkookresowego pobytu dla 20 osób niepełnosprawnych – oraz 2 miejsca całodobowego pobytu.
Czas realizacji: 01.06.2017 – 31.05.2019.

Lepsze jutro. Integracja społeczno-zawodowa osób z terenu miasta Kalisza.
Jednostka realizująca: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kaliszu we współpracy z Zakładem Doskonalenia Zawodowego.
Zakres przedsięwzięcia: Głównym celem projektu jest aktywizacja społeczno-zawodowa 200 osób bezrobotnych, ubogich, niepełnosprawnych. W projekcie zaplanowano kursy zawodowe, warsztaty, spotkania indywidualne, grupy samopomocowe, wyjazdowe warsztaty, poprawę sytuacji życiowej osób bezrobotnych, osób niepełnosprawnych.
Szacunkowa wartość: 1.913.275,20 zł (wielkość dofinansowania 1.626.275,20 zł)
Rezultaty: Integracja i aktywizacja społeczno-zawodowa poprzez kompleksowe wsparcie 200 osób z terenu Miasta Kalisza zagrożonych ubóstwem spełniających przesłankę wielokrotnego wykluczenia społecznego (w tym nie mniej niż: 132 kobiety, 42 osoby otrzymujące wsparcie z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa, 18 osób o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, 2 osoby z niepełnosprawnością intelektualną i/lub z zaburzeniami psychicznymi, 120 osób bezrobotnych z III profilu).
Czas realizacji: 01.06.2017 – 31.05.2019.

Kalisz-przestrzeń dla profesjonalistów. Rozwój kwalifikacji zawodowych dorosłych mieszkańców Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej.
Jednostka realizująca: Miasto Kalisz / Wydział Strategii i Rozwoju.
Zakres przedsięwzięcia: Projekt ma na celu podniesienie kompetencji/kwalifikacji 152 mieszkańców Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej do 31.03.2020 r. Projekt adresowany jest do 156 kobiet i mężczyzn dorosłych z terenu Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej w wieku aktywności zawodowej, w szczególności w wieku 25-64 lata (głównie o niskich kwalifikacjach i kompetencjach i/lub 50+) zgłaszających z własnej inicjatywy potrzebę podniesienia kwalifikacji.
W ramach realizacji projektu zaplanowano następujące działania: doradztwo edukacyjno-zawodowe; kurs spawania metodą MAG (135) z uprawnieniami spawalniczymi; kurs spawania metodą TIG (141) z uprawnieniami spawalniczymi; kurs z zakresu instalacji elektrycznych z uprawnieniami na świadectwo kwalifikacji grupa 1 „Eksploatacja"; kurs programowania sterowników PLC z uprawnieniami na świadectwo kwalifikacji grupa 1 „Eksploatacja"; kurs operatora obrabiarki CNC.
Szacunkowa wartość: 748.815,00 zł
Rezultaty: 141 osób uzyska kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia; 11 osób podniesie swoje kompetencje zawodowe, zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy; 152 osoby dzięki realizowanemu doradztwu zawodowemu zwiększy swoją świadomość zawodową.
Czas realizacji: 1.04.2018 – 31.03.2020.

Kalisz-przestrzeń dla profesjonalistów. Kwalifikacje i doświadczenie inwestycją w przyszłość młodzieży z Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej.
Jednostka realizująca: Miasto Kalisz / Wydział Edukacji
Zakres przedsięwzięcia: Projekt ma na celu dostosowanie oferty kształcenia zawodowego sześciu kaliskich placówek edukacji zawodowej do potrzeb rynku pracy: Technikum Nr 2 im. Gen. M. Smorawińskiego w Zespole Szkół Ekonomicznych, Technikum Nr 4 im. Ks. J. Sieradzana w Zespole Szkół Techniczno-Elektronicznych, Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2, Zespołu Szkół Samochodowych im. Stanisława Staszica , Zespołu Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich im. J. Bytnara „Rudego", Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego.
Projekt adresowany jest do 96 uczennic i 152 uczniów kaliskich szkół zawodowych, 23 nauczycielek, 30 nauczycieli, 2 instruktorek i 2 instruktorów praktycznej nauki zawodu, kształcących się i uczących na kierunkach o największym potencjale rozwojowym, strategicznym dla województwa wielkopolskiego. W ramach projektu wsparcie ukierunkowanie zostanie na zawody, wskazane jako deficytowe w powiecie, na terenie którego znajduje się szkoła lub na terenie powiatu z nim sąsiadującego z obszaru województwa wielkopolskiego.
Przedmiotem projektu w zakresie wspierania rozwoju zawodowego uczniów są: staże i praktyki zawodowe, doradztwo zawodowe, obóz naukowy, wsparcie w zakresie zdobywania dodatkowych uprawnień zwiększających szanse uczniów na rynku pracy, dodatkowe zajęcia specjalistyczne

realizowane we współpracy z podmiotami z otoczenia społeczno-gospodarczego szkół, kursy przygotowawcze na studia we współpracy ze szkołami wyższymi; w zakresie wsparcia nauczycieli: staże, szkolenia, doradztwo zawodowe, budowanie i moderowanie sieci współpracy, studia podyplomowe. Ponadto wsparcie infrastrukturalne placówek, w zakresie wyposażenia w dodatkowy sprzęt podnoszący jakość kształcenia zawodowego.
Szacunkowa wartość: 1.395.370,98 zł
Rezultaty: podniesienie kompetencji do wykonywania zawodu przez 52 nauczycieli; doposażenie 6 placówek kształcenia zawodowego; podniesienie kwalifikacji zawodowych przez 244 uczniów uczestniczących w stażach i praktykach zawodowych; przygotowanie 63 uczniów do podjęcia studiów na uczelni wyższej; zwiększenie kompetencji zawodowych w zakresie pracy wychowawczej w obszarze rozpoznawania potrzeb zawodowych uczniów.
Czas realizacji: 1.04.2017 – 30.04.2019.

Kalisz – przestrzeń dla profesjonalistów. Nowoczesne pracownie kluczem do sukcesu Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej
Jednostka realizująca: Miasto Kalisz / Wydział Rozbudowy Miasta i Inwestycji.
Zakres przedsięwzięcia: Celem projektu jest poprawa jakości i atrakcyjności kształcenia zawodowego i ustawicznego w Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej oraz jego dostosowanie do potrzeb rynku pracy poprzez wyposażenie istniejących oraz utworzenie nowych wysokospecjalistycznych pracowni w szkołach i placówkach w Kaliszu.
Przedmiot projektu: Zadania inwestycyjne w infrastrukturę 5 szkół i placówek oświaty prowadzących kształcenie zawodowe i ustawiczne w Kaliszu. Projekt obejmuje rozbudowę, przebudowę, modernizację oraz adaptacje pomieszczeń wraz z zakupem wysokospecjalistycznego, nowoczesnego sprzętu i wyposażenia - doposażenie istniejących oraz utworzenie nowych pracowni w: Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2, Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich, Zespole Szkół Techniczno-Elektronicznych, Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego, Zespole Szkół Ekonomicznych.
Szacunkowa wartość: 12.516.626,04 zł
Rezultaty: liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego: 6, liczba osób korzystających ze wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego: 1.908.
Czas realizacji: 28.04.2017 – 30.06.2018.

Innowacje dla integracji cyfrowej – przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu na terenie Kalisza
Jednostka realizująca: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kaliszu.
Zakres przedsięwzięcia: Zapewnienie bezpłatnego dostępu do szerokopasmowego Internetu dla 60 gospodarstw domowych z terenu miasta Kalisza oraz dostarczenie, instalacje i serwisowanie sprzętu teleinformatycznego. Sprzęt został dostarczony na podstawie umowy użyczenia na okres trwania działań i 5 lat po jego zakończeniu. Osoby zakwalifikowane do ww. działań i jednostki organizacyjne miasta Kalisza uczestniczyły w szkoleniu podnoszącym kompetencje w zakresie podstawowej obsługi komputera oraz korzystania z Internetu. Ponadto na terenie Miasta Kalisza utworzono 9 Punktów Koordynacyjnych w jednostkach organizacyjnych miasta Kalisza umożliwiających powszechny dostęp do Internetu dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym.
Szacunkowa wartość: 578 743,91 zł
Rezultaty: zapewnienie bezpłatnego dostępu do szerokopasmowego Internetu dla gospodarstw domowych z terenu miasta Kalisza. Zwiększenie powszechności dostępu do Internetu dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym poprzez utworzenie Punktów Koordynacyjnych w jednostkach organizacyjnych miasta Kalisza zapewniających dostęp do komputera i Internetu.
Czas realizacji: 2014 – 2019.

Akademia rozwoju w szkołach podstawowych i liceach Miasta Kalisza
Jednostka realizująca: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu we współpracy z Miastem Kalisz.
Zakres przedsięwzięcia: Projekt ma na celu poprawę jakości i efektywności kształcenia w 10 szkół podstawowych i 3 liceów ogólnokształcących w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych oraz języków nowożytnych z wykorzystaniem eksperymentu, poprzez: doposażenie 29 pracowni matematycznych, przyrodniczych, fizyki, chemii, biologii oraz sali sensorycznej, udział 537 uczennic i uczniów w zajęciach pozalekcyjnych, w tym wyrównujących, rozwijających oraz doradztwie edukacyjno-zawodowym, udział 120 nauczycielek i nauczycieli w kursach doskonalących.
Szacunkowa wartość: 1.114.306,80 zł
Rezultaty: nabycie przez 386 uczennic i uczniów kompetencji kluczowych, wyrównanie szans edukacyjnych 17 uczennic i uczniów z niepełnosprawnością, nabycie przez 120 nauczycielek i nauczycieli kompetencji zawodowych, poprawa jakości infrastruktury w placówkach objętych projektem.
Czas realizacji: 1.05.2017 – 31.08.2019.

7.2.2. Pozostałe dopuszczalne przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Dla realizacji celów i kierunków działań wskazanych we wcześniejszych rozdziałach możliwa jest również realizacja dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Dla takich przedsięwzięć w niniejszym Programie nie ustala się wymaganego zakresu projektu, muszą one jednak wpisywać się w poniższy zakres. Dla przedsięwzięć tych nie ustala się ram finansowych. Mogą one być sfinansowane w przypadku pojawienia się dodatkowych źródeł finansowania.

W ramach celu 1.1. Podniesienie poziomu aktywności i integracji lokalnej społeczności akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 1. Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu i poprawie funkcjonowania ośrodków infrastruktury społeczno-kulturalnej, w szczególności: klubów integracyjnych, centrów aktywizacji i rehabilitacji osób zagrożonych wykluczeniem, dziennych domów pomocy społecznej, domów sąsiedzkich, osiedlowych klubo-kawiarni.
Typ 2. Przedsięwzięcia skupione na animacji i integracji społeczności lokalnej poprzez działania kulturalne.

W ramach celu 1.2. Zmniejszenie skali ubóstwa i jego konsekwencji akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 3. Przedsięwzięcia polegające na wdrażaniu programów wspierających, aktywizacyjnych i budujących kompetencje osób doświadczających ubóstwa.
Typ 4. Przedsięwzięcia obejmujące inicjatywy samopomocowe, sąsiedzkie, programy wymiany usług i współużytkowania dóbr.
Typ 5. Przedsięwzięcia polegające na poszerzeniu infrastruktury socjalnej, w szczególności: mieszkania wspomagane, mieszkania chronione, rodzinne domy pomocy, domy pomocy społecznej i ośrodki wsparcia.

W ramach celu 1.3. Ograniczenie poziomu bezrobocia akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 6. Przedsięwzięcia polegające na wsparciu działalności i tworzenia podmiotów ekonomii społecznej.
Typ 7. Przedsięwzięcia polegające na wsparciu doradczym i szkoleniowym osób bezrobotnych.

W ramach celu 1.4. Wsparcie sektorów edukacji i kultury dla dzieci i młodzieży akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 8. Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu i poprawie funkcjonowania infrastruktury edukacyjnej oraz dostosowaniu jej do współczesnych potrzeb.
Typ 9. Przedsięwzięcia polegające na modernizacji obiektów szkolnictwa wyższego i ich otoczenia.
Typ 10. Przedsięwzięcia polegające na rozszerzeniu oferty zajęć pozalekcyjnych o działania animacyjne, kulturalne i społeczne.

W ramach celu 1.5. Wsparcie osób starszych i zagrożonych wykluczeniem akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 11. Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu i poprawie funkcjonowania ośrodków infrastruktury społeczno-kulturalnej, w szczególności: dziennych domów pomocy społecznej, domów dla seniorów.
Typ 12. Przedsięwzięcia polegające na wspieraniu inicjatyw kulturalnych i animacyjnych skierowanych do seniorów i osób zagrożonych wykluczeniem. Wsparcie zaangażowania seniorów w działalność organizacji pozarządowych oraz rozwój wolontariatu senioralnego.
Typ 13. Przedsięwzięcia polegające na rozwoju instytucjonalnych usług opiekuńczych – zwiększenie liczby miejsc w zakładach opieki długoterminowej i tworzenie nowych placówek.

W ramach celu 2.1. Wsparcie podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze rewitalizacji akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 14. Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu powierzchni do działalności gospodarczej, w szczególności: przystosowanie lokali i budynków do potrzeb prowadzenia działalności gospodarczej, zabezpieczenie nowych lokali na potrzeby działalności gospodarczej.
Typ 15. Działania na rzecz zwiększenia różnorodności prowadzonej działalności gospodarczej.
Typ 16. Przedsięwzięcia polegające na podejmowaniu działań wspierających przedsiębiorczość wśród dzieci i młodzieży.
Typ 17. Przedsięwzięcia na rzecz uspójnienia wizerunku i reklamy.

W ramach celu 2.2. Nadanie nowych, komercyjnych funkcji obiektom poprzemysłowym akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 18. Przedsięwzięcia polegające na adaptacji obiektów poprzemysłowych na potrzeby nowych funkcji, w tym prowadzenia działalności gospodarczej, kulturalnej, mieszkaniowej.

W ramach celu 2.3. Budowa atrakcyjnej oferty turystycznej akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 19. Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu placówek społeczno-turystycznych, w szczególności: muzeów, przestrzeni wystawienniczych.
Typ 20. Przedsięwzięcia na rzecz rozwoju potencjału turystycznego.
Typ 21. Przedsięwzięcia na rzecz rozwoju bazy hotelowo – gastronomicznej.

W ramach celu 3.1. Rewaloryzacja terenów zieleni akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 22. Przedsięwzięcia polegające na rozwoju zieleni w śródmieściu, w tym nowych form takich jak: zielone elewacje, zielone dachy, parklety, parki kieszonkowe, zazielenianie kwartałów.
Typ 23. Przedsięwzięcia polegające na zwiększeniu dostępności terenów zieleni.
Typ 24. Określenie jakości utrzymania zieleni.

Typ 25. Przedsięwzięcia mające na celu włączanie społeczności lokalnej w tworzenie i opiekę nad miejscami zieleni.

W ramach celu 3.2. Zwiększenie atrakcyjności ulic, skwerów i placów akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 26. Przedsięwzięcia polegające na zwiększaniu bezpieczeństwa użytkowników przestrzeni poprzez w szczególności: rozbudowę monitoringu miejskiego, zwiększenie patroli Straży Miejskiej i policji.
Typ 27. Przedsięwzięcia polegające na zwiększeniu atrakcyjności przestrzeni publicznej poprzez lokalizację obiektów małej architektury.
Typ 28. Przedsięwzięcia polegające na estetyzacji przestrzeni publicznej poprzez zmniejszenie liczby reklam, znaków drogowych, nośników informacji, utrzymanie czystości.

W ramach celu 3.3. Podniesienie atrakcyjności terenów nadrzecznych akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 29. Przedsięwzięcia polegające na poprawie atrakcyjności terenów nadrzecznych, przez co rozumie się w szczególności: zwiększenie możliwości spędzania wolnego czasu nad wodą, poprawa dostępności komunikacyjnej miejsc nadrzecznych.

W ramach celu 4.1. Ograniczenie ruchu samochodowego w ścisłym Śródmieściu akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 30. Przedsięwzięcia polegające na usuwaniu wszelkich kolizji z ruchem pieszym, szczególnie parkowanie samochodów kosztem ruchu pieszego.
Typ 31. Przedsięwzięcia mające na celu wprowadzanie stref uspokojonego ruchu.

W ramach celu 4.2. Stworzenie systemu parkingów buforowych i ograniczenie parkowania w ścisłym Śródmieściu akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 32. Przedsięwzięcia polegające na tworzeniu parkingów buforowych typu Park&Ride, Park&Go.

W ramach celu 4.3. Poprawa i rozbudowa infrastruktury transportu pieszego (deptaki) i rowerowego (spójny system dróg rowerowych) akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 33. Przedsięwzięcia promujące korzystanie z rowerów przy przemieszczaniu się po mieście, w szczególności: system roweru miejskiego, ścieżki rowerowe, drogi rowerowe.
Typ 34. Przedsięwzięcia obejmujące tworzenie warunków do rozwoju ruchu pieszego w kontekście zmian klimatu: tworzenie miejsc zielonych, zacienionych z dostępem do wody.

W ramach celu 5.1. Modernizacja zabudowy, szczególnie zabytkowej akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 35. Przedsięwzięcia polegające na adaptacji obiektów zabytkowych, w szczególności: budynku Narodowego Banku Polskiego położonego przy Al. Wolności, budynku byłego zakładu karnego położonego przy ul. Łódzkiej.
Typ 36. Przedsięwzięcia polegające na modernizacji i renowacji obiektów zabytkowych, w tym program poprawy termoizolacji budynków (ścian, okiem, dachów) z zachowaniem ich wartości architektonicznej.

W ramach celu 5.2. Zmniejszenie skali tzw. niskiej emisji i zmiany w systemie ogrzewania akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 37. Program wspierający przyłączanie budynków do sieci ciepłowniczej.
Typ 38. Program wspierający instalowanie źródeł energii odnawialnej.
Typ 39. Działania edukacyjne skierowane do różnych grup wiekowych w zakresie przeciwdziałania niskiej emisji i podnoszące wiedzę z tego zakresu.

W ramach celu 5.3. Podniesienie atrakcyjności oferty mieszkaniowej akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 40. Przedsięwzięcia polegające na podniesieniu technicznego standardu mieszkań i części wspólnych budynków.
Typ 41. Program na rzecz ułatwiania zamian mieszkań, w tym zamiany mieszkań zadłużonych na lokale o niskim czynszu całkowitym i niskich kosztach eksploatacyjnych.
Typ 42. Program na rzecz odpracowywania zadłużenia czynszowego.

W ramach celu 5.4. Zwiększenie dostępności do podstawowych elementów infrastruktury technicznej akceptowalne są następujące typy projektów:
Typ 43. Poprawa wyposażenia obszaru w niezbędną infrastrukturę sieciową, w tym: ciepłowniczą, gazową i teletechniczną.

8 Mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Jednym z kluczowych aspektów działań na rzecz odnowy obszarów miejskich jest zintegrowany charakter podejmowanych działań. Oznacza on konieczność łączenia działań i przedsięwzięć relacją komplementarności (wzajemnego uzupełniania się). Tylko w takim przypadku jest bowiem szansa na wzmocnienie pozytywnego efektu rewitalizacyjnego i wypracowanie synergii kilku lub kilkunastu przedsięwzięć. Dotyczy to zwłaszcza:

- **Komplementarności przestrzennej** – oznacza ona dwojakiego rodzaju uzupełnianie się. Po pierwsze, zachodzi konieczność wzięcia pod uwagę podczas programowania i realizacji procesu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy działaniami i projektami realizowanymi zarówno na obszarze zdegradowanym, jak i znajdujących się poza nim, ale na ten obszar oddziałujących. Zapewnienie komplementarności przestrzennej powinno wiązać się zatem z wprowadzeniem mechanizmów analizy następstw decyzji przestrzennych w skali gminy i otoczenia dla skuteczności programu rewitalizacji. Po drugie, zapewnienie komplementarności przestrzennej przedsięwzięć i działań rewitalizacyjnych wiąże się z odpowiednią ich lokalizacją na obszarze rewitalizacji. Program rewitalizacji powinien bowiem efektywnie oddziaływać na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach) wytwarzając warunki dla efektu synergii.

Tabela 12. **Rozkład przestrzenny podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w układzie jednostek analitycznych**

Obszar (jednostka analityczna)	Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	
	Liczba	Numery
1 „Centrum Sukiennicza",	8	3, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 16
2 „Centrum Kanonicka",	7	1, 3, 5, 6, 7, 12, 13
3 „3 maja",	5	3, 5, 6, 9, 11
4 „Chmielnik i okolice",	4	3, 5, 6, 7
5 „Złota",	4	3, 6, 7, 9
6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	4	2, 5, 6, 7
7 „Śródmiejska",	6	3, 5, 6, 12, 14, 19
8 „Wyspa",	3	6, 15, 19
9 „Ułańska-UAM"	6	5, 6, 7, 11, 15, 17

źródło: opracowanie własne.

W Gminnym programie rewitalizacji zaplanowano realizację 19 podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Każde z tych przedsięwzięć składa się z kilku projektów o podobnym charakterze. Część z nich to przedsięwzięcia realizowane na całym obszarze rewitalizacji – przy ich wdrażaniu należy zachować możliwie pełną równowagę przestrzenną. Inne są z kolei dedykowane poszczególnym fragmentom obszaru rewitalizacji. W tab. 12 przedstawiono skalę działań w poszczególnych jednostkach analitycznych wyznaczonych na potrzeby opracowania pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji. Informacje w niej zawarte potwierdzają zastosowanie mechanizmów komplementarności przestrzennej – w każdej z jednostek zaplanowano realizację przynajmniej 3 dedykowanych przedsięwzięć podstawowych. Największą skalę inwestycji w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych założono w ścisłym Śródmieściu (obszary 1 i 2).

- **Komplementarności problemowej** – oznacza ona konieczność realizacji działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie sprawiając, że proces rewitalizacji będzie odczuwany we wszystkich niezbędnych aspektach, w tym w aspekcie społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, środowiskowym i technicznym. Komplementarność problemową powinno się zapewniać stosując mechanizm powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami miasta w innych sferach, co wpływa na lepszą koordynację tematyczną oraz sprawną organizację działań. Komplementarność problemową Gminnego programu rewitalizacji opisano (w układzie kierunki działań – aspekty rewitalizacji) w tab. 13.

Tabela 13. **Komplementarność problemowa – kierunki działań *Gminnego programu rewitalizacji* a pięć głównych aspektów rewitalizacji**

Cel	Kierunek działań	Aspekt rewitalizacji				
		społ.	gosp.	środ.	przest. -funk.	techn.
Cel strategiczny 1 „Ograniczenie skali problemów społecznych"	1.1.1 Wsparcie organizacji pozarządowych i inicjatyw oddolnych	X				
	1.1.2 Zwiększenie poziomu partycypacji społecznej interesariuszy rewitalizacji	X				
	1.1.3 Organizacja różnego rodzaju przedsięwzięć integrujących lokalną społeczność	X	x			
	1.2.1 Działania edukacyjne, kulturalne i sportowe dla dzieci i młodzieży	X				
	1.2.2 Wsparcie osób o najniższych dochodach	X	x			
	1.2.3 Zmniejszenie skali problemów społecznych w rodzinach	X				
	1.2.4 Poprawa stanu bezpieczeństwa w przestrzeni sąsiedzkiej i społecznej	X			x	
	1.3.1 Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych – staże, szkolenia, kursy	X	x			
	1.3.2 Organizacja prac interwencyjnych w przestrzeni publicznej	X	x		x	

Cel	Kierunek działań	Aspekt rewitalizacji				
		społ.	gosp.	środ.	przest. -funk.	techn.
	1.3.3 Wsparcie dla osób chcących założyć działalność gospodarczą	X	X			
	1.4.1 Modernizacje obiektów edukacyjnych i kulturalnych	x			X	
	1.4.2 Organizacja warsztatów, konkursów, zajęć i przedsięwzięć kulturalnych i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży	X				
	1.4.3 Wsparcie instytucji edukacyjnych w podnoszeniu poziomu edukacji	X				
	1.5.1 Rozwój działalności z tzw. sektora srebrnej gospodarki (usługi dla osób starszych)	X	X		x	
	1.5.2 Dostosowanie przestrzeni publicznych do możliwości i potrzeb osób starszych	X			X	
	1.5.3 Działania na rzecz włączenia społecznego osób niepełnosprawnych	X				
	1.5.4 Pomoc osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym	X				
	1.5.5 Działania edukacyjne podnoszące świadomość i wrażliwość społeczną na sytuację osób wykluczonych	X				
Cel strategiczny 2 „Wzmocnienie potencjału gospodarczego”	2.1.1 Tworzenie sieci współpracy między lokalnymi przedsiębiorcami	x	X			
	2.1.2 Promocja walorów turystycznych Śródmieścia		X			
	2.1.3 Wsparcie w tworzeniu nowych przedsiębiorstw		X			
	2.1.4 Wsparcie miejscowego biznesu poprzez korzystne rozwiązania prawne w zakresie opłat i podatków lokalnych		X			
	2.1.5 Zwiększenie integracji między przedsiębiorstwami i pozostałymi interesariuszami rewitalizacji	x	X			
	2.1.6 Działania edukacyjne w zakresie przedsiębiorczości oraz podnoszenia kwalifikacji istniejących podmiotów gospodarczych	x	X			
	2.2.1 Modernizacja starej zabudowy przemysłowej		X		X	x

Cel	Kierunek działań	Aspekt rewitalizacji				
		społ.	gosp.	środ.	przest. -funk.	techn.
	2.2.2 Adaptacja istniejących budynków do nowych funkcji		X		X	x
	2.2.3 Wykorzystanie materialnych i niematerialnych pozostałości po pierwotnej funkcji przemysłowej na cele promocji turystycznej i budowania tożsamości historycznej mieszkańców	X	X			
	2.3.1 Aktywna promocja turystyczna Śródmieścia Kalisza – zbudowanie nośnej i medialnie spójnej „opowieści”		X			
	2.3.2 Wsparcie podmiotów gospodarczych z sektora turystycznego		X			
	2.3.3 Stworzenie spójnej i całorocznej oferty turystycznej		X			
	2.3.4 Wykorzystanie unikalnych zasobów Kalisza (najstarsze miasto w Polsce, historyczny układ urbanistyczny, zabytki, dawna Fabryka Calisia, centrum pielgrzymkowe) do zwiększania atrakcyjności turystycznej		X			
Cel strategiczny 3 „Podniesienie jakości przestrzeni publicznej”	3.1.1 Uporządkowanie drzewostanu i pozostałej roślinności			X	X	
	3.1.2 Zwiększenie liczby miejsc spotkań i nawiązywania kontaktów (ławki, parklety, małe przestrzenie publiczne)	x			X	
	3.1.3 Wprowadzenie i rozbudowa obiektów służących rekreacji na terenach zieleni				X	
	3.1.4 Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa na terenach zieleni (oświetlenie, monitoring, patrole)				X	
	3.2.1 Modernizacje nawierzchni ulic, skwerów i placów			x	X	
	3.2.2 Wprowadzenie elementów małej architektury o znaczeniu rekreacyjnym lub symbolicznym				X	
	3.2.3 Preferencje dla ruchu pieszego i integracja poszczególnych przestrzeni ulic, skwerów i placów				X	

Cel	Kierunek działań	Aspekt rewitalizacji				
		społ.	gosp.	środ.	przest. -funk.	techn.
	3.2.4 Wykorzystanie zasobów ulic, skwerów i placów pod kątem prowadzenia działalności gospodarczej		X		X	
	3.2.5 Zmniejszenie skali parkingowego wykorzystania ulic3 i placów			x	X	
	3.3.1 Rozbudowa i modernizacja ciągów pieszych i rowerowych na terenach nadrzecznych			x	X	
	3.3.2 Tworzenie małych przestrzeni publicznych dla mieszkańców				X	
	3.3.3 Modernizacja zabudowy zlokalizowanej bezpośrednio nad rzeką				X	X
	3.3.4 Próba zwiększenia przepływu wód oraz poprawa stanu czystości rzeki	x	x	X		
	3.3.5 Aktywizacja gospodarcza w zakresie prowadzenia lokali gastronomicznych, kawiarni		X			
Cel strategiczny 4 „Poprawa funkcjonowania systemu transportowego"	4.1.1 Wprowadzenie strefowych ograniczeń prędkości			x	X	
	4.1.2 Ograniczenie możliwości postoju w ścisłym Śródmieściu				X	
	4.1.3 Wzmocnienie transportu publicznego a także rowerowego i pieszego	x		x	X	
	4.1.4 Tworzenie woonerfów i przestrzeni współdzielonej w ciągach dróg ścisłego Śródmieścia	x	x		X	
	4.2.1 Budowa parkingów buforowych w sąsiedztwie ścisłego Śródmieścia				X	
	4.2.2 Nowe ograniczenia w parkowaniu w ścisłym Śródmieściu				X	
	4.2.3 Modernizacja istniejącego systemu zarządzania strefą parkowania – nowoczesny system informowania o wolnych miejscach parkingowych				X	
	4.3.1 Wyłączenie wybranych ulic ścisłego Śródmieścia z ruchu samochodowego			x	X	
	4.3.2 Wprowadzanie rozwiązań przestrzeni współdzielonej (shared space) w ścisłym Śródmieściu		x		X	
	4.3.3 Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych			x	X	
	4.3.4 Poprawa nawierzchni istniejących ciągów pieszych i rowerowych				X	
Cel strategiczny 5 „Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa	5.1.1 Wsparcie właścicieli prywatnych w mieszkaniowych działaniach inwestycyjnych	x				X
	5.1.2 Wprowadzenie specjalnej strefy rewitalizacji					X
	5.1.3 Modernizacja obiektów użyteczności publicznej			x	X	X
	5.1.4 Renowacja najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych		x		X	X
	5.1.5. Uregulowanie stanu prawnego nieruchomości				x	x
	5.2.1 Rozbudowa infrastruktury ciepłowniczej			X	X	X
	5.2.2 Zwiększenie wykorzystania gazu jako źródła ogrzewania			X	X	
	5.2.3 Termomodernizacje zabudowy			x		X
	5.2.4 Wprowadzenie alternatywnych źródeł energii jako uzupełniającej formy ogrzewania			X	X	x
	5.3.1 Wsparcie publiczne w formie zachęt i preferencji w osiedlaniu się na obszarze rewitalizacji	X				x
	5.3.2 Wprowadzenie nowych, korzystnych instrumentów organizacyjnych i prawnych, umożliwiających podniesienie atrakcyjności oferty mieszkaniowej	x				X
	5.3.3 System wsparcia wynajmu nieruchomości mieszkaniowych					X
	5.4.1 Modernizacja i zwiększenie dostępności mieszkań do mediów				x	X
	5.4.2 Likwidacja sanitariatów na zewnętrz budynków				x	x

źródło: opracowanie własne (kolory czerwony i granatowy oznaczają, że kierunek działań oddziałuje przede wszystkim na dany aspekt rewitalizacji, natomiast kolory pomarańczowy i niebieski oznaczają, że kierunek działań realizuje także dodatkowe aspekty rewitalizacji).

– **Komplementarności instytucjonalnej** – oznacza ona konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędna jest weryfikacja osadzenia systemu zarządzania programem rewitalizacji

w przyjętym przez daną gminę ogólnym systemie zarządzania – zostało to zaprojektowane w rozdziale 10.

- **Komplementarności międzyokresowej** – oznacza ona uzupełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym), realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020. Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie. W przypadku miasta Kalisza, *Gminny program rewitalizacji* jest pierwszym tego rodzaju opracowaniem dedykowanym procesowi odnowy miasta. Dotychczasowe doświadczenia w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych ze źródeł unijnych na przedsięwzięcia rewitalizacyjne raczej nie miały miejsca. Jest to więc dla Kalisza szansa na otwarcie nowej karty w procesie rozwoju miasta.
- **Komplementarności źródeł finansowania** – oznacza ona, że projekty o charakterze rewitalizacyjnym wynikające z GPR powinny opierać się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia z różnych źródeł finansowania, tak publicznych, jak i prywatnych.

9 Ramy finansowe

Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Środki finansowe [mln zł]					RAZEM	Zadania nieoszacowane
	m. Kalisz	m. Kalisz + UE	inne publiczne	prywatne	prywatne + UE		
1. Centrum Piskorzewska	0	14,6	0	0	0	14,6	1
2. Jabłkowskiego – Podgórze OdNowa	0	24,7	0	0	0	24,7	1
3. Aktywizacja społeczna i integracja mieszkańców	2,4	0,7	0	0	0	3,1	4
4. Aktywizacja zawodowa mieszkańców	3,2	0	0	0	0	3,2	1
5. Poprawa warunków edukacji i opieki	15,5	1,7	28,1	0	0	45,3	1
6. Rozwój dostępnego budownictwa czynszowego	0,1	21,8	0	0	0	21,9	0
7. Poprawa jakości zamieszkania w zasobie miejskim	1,9	2,5	0	0	0	4,4	0
8. Wsparcie podmiotów gospodarczych	0,3	1,6	0	0	0	1,9	1
9. Adaptacja terenów poprzemysłowych	0	0	0	51,1	0	51,1	0
10. Adaptacja zabytków na potrzeby turystyki	0	6,6	0	0	0	6,6	1
11. Poprawa atrakcyjności przestrzeni publicznej	4,0	1,0	0	0	0	5,0	3
12. Renowacja zabytkowych kościołów	3,4	0	0,6	0,3	22,8	27,1	0
13. Wsparcie modernizacji zabytkowej zabudowy	4,2	7,0	0	0	3,5	14,7	0
14. Zmiany w systemie ogrzewania	6,0	0	0	0	9,2	15,2	1
15. Rewaloryzacja terenów nadrzecznych	15,3	0	0	5,1	0	20,4	3
16. Rewaloryzacja parku Miejskiego	0	15,4	0	0	0	15,4	1
17. Rewaloryzacja ogrodu jordanowskiego w parku im. I. Paderewskiego	0,2	0	0	0	0	0,2	0
18. Zmiany systemu transportowego	13,4	5,0	0	0	0	18,4	3
19. Modernizacja obiektów użyteczności publicznej	2,6	0	0	0	0	2,6	0
RAZEM	**72,5**	**102,6**	**28,7**	**56,5**	**35,5**	**295,8**	**21**

Zgodnie z art. 3 ust. 1 *Ustawy o rewitalizacji* przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy stanowi jej zadanie własne. Zadania te powinny być realizowane w sposób jawny i przejrzysty, z zapewnieniem aktywnego udziału interesariuszy na każdym etapie, a także w sposób zapobiegający wykluczeniu mieszkańców obszaru rewitalizacji z możliwości korzystania z pozytywnych efektów procesu rewitalizacji, w szczególności w zakresie warunków korzystania z gminnego zasobu mieszkaniowego.

Rycina 12. **Powiązania między interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi w procesie zarządzania *Gminnym programem rewitalizacji***

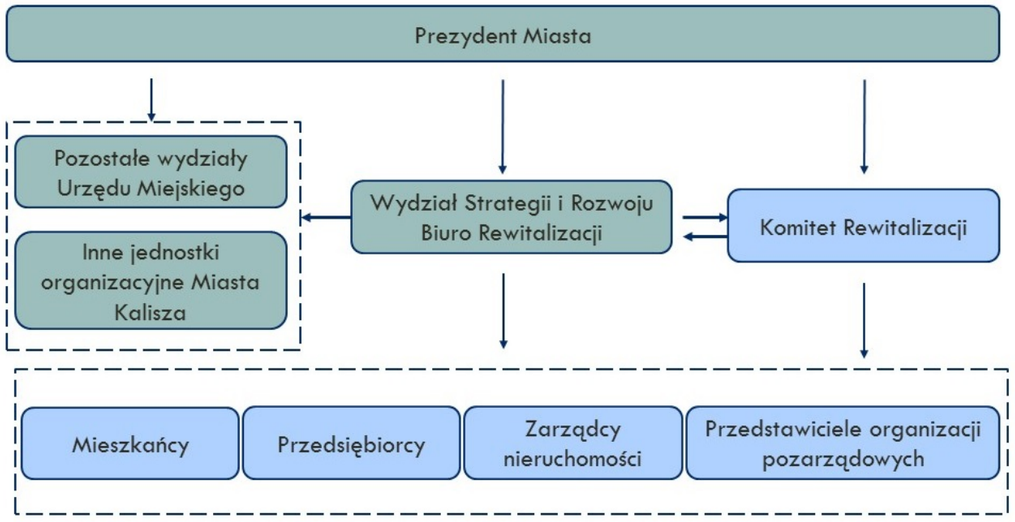

źródło: opracowanie własne.

Struktura zarządzania Gminnym programem rewitalizacji zapewnia szeroki udział interesariuszy wewnętrznych, jak i zewnętrznych (ryc. 12). Ich rola została opisana w dalszej części rozdziału.

10.1 Zadania interesariuszy wewnętrznych

Prezydent Miasta

Prezydent Miasta pełni rolę nadzorczą nad procesem rewitalizacji. Kieruje on pracą Urzędu Miejskiego, w tym także Wydziału Strategii i Rozwoju oraz Biura Rewitalizacji i innych jednostek organizacyjnych. Jednocześnie powołuje **Komitet Rewitalizacji** oraz **Zespół Roboczy ds. rewitalizacji**. W rezultacie nadaje tempo procesu rewitalizacji, dostosowując je do lokalnych możliwości i ograniczeń.

Biuro Rewitalizacji

Biuro Rewitalizacji (referat Wydziału Strategii i Rozwoju) jest jednostką organizacyjną Urzędu Miejskiego, do której zadań należy:

- przygotowanie w oparciu o współpracę z ekspertami *Gminnego programu rewitalizacji*, poprzedzonego diagnozą i delimitacją obszaru zdegradowanego;
- koordynacja realizacji Gminnego programu rewitalizacji:
- w zakresie działań w sferze społeczno-gospodarczej: podejmowanie współpracy z interesariuszami rewitalizacji, w szczególności mieszkańcami obszaru rewitalizacji, z podmiotami prowadzącymi lub zamierzającymi prowadzić działalność na obszarze rewitalizacji, inicjowanie oraz koordynowanie działań na obszarze rewitalizacji na rzecz przeciwdziałania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, na rzecz podnoszenia stopnia przedsiębiorczości oraz poprawy kondycji przedsiębiorstw;
- w zakresie działań w sferze przestrzenno-funkcjonalnej: podejmowanie współpracy z właścicielami, użytkownikami wieczystymi i podmiotami zarządzającymi nieruchomościami na obszarze rewitalizacji, inicjowanie oraz koordynowanie działań na obszarze rewitalizacji na rzecz obniżania negatywnych skutków zjawisk środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych;
- monitorowanie efektów działań realizowanych na obszarze rewitalizacji zapisanych w *Gminnym programie rewitalizacji*;
- podejmowanie działań w zakresie informacji i promocji *Gminnego programu rewitalizacji*.

Zadania Biura Rewitalizacji reguluje Zarządzenie Nr 583/2016 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 19 października 2016 r.

Pozostałe wydziały oraz jednostki organizacyjne Miasta Kalisza

Przedstawiciele innych wydziałów i jednostek organizacyjnych (jednostek budżetowych, spółek) Miasta Kalisza tworzą Zespół Roboczy ds. rewitalizacji. Zakres zadań Zespołu obejmuje w szczególności:

- gromadzenie, dostarczanie i analizowanie danych niezbędnych do opracowania, wdrażania i monitorowania *Gminnego programu rewitalizacji*;
- identyfikowanie problemów i wskazywanie możliwości eliminowania przeszkód w realizacji projektów rewitalizacyjnych;
- inspirowanie i zgłaszanie projektów rewitalizacyjnych w zakresie kompetencji poszczególnych jednostek organizacyjnych miasta Kalisza;
- opiniowanie i rekomendowanie propozycji w zakresie poszczególnych elementów *Gminnego programu rewitalizacji* bądź ich zmian;
- wdrażanie projektów rewitalizacyjnych zgodnie z kompetencjami poszczególnych jednostek organizacyjnych miasta Kalisza;

– przekazywanie informacji i sprawozdań z realizacji projektów rewitalizacyjnych będących w kompetencji poszczególnych wydziałów i jednostek miasta Kalisza.

Praca Zespołu może odbywać się zarówno w formie posiedzeń całego grona lub poszczególnych jego członków w zależności od potrzeb.

Zadania Zespołu Roboczego ds. Rewitalizacji reguluje Zarządzenie Nr 46/2017 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 29 września 2016 r.

10.2 Zadania interesariuszy zewnętrznych

Komitet Rewitalizacji Miasta Kalisza

Komitet Rewitalizacji miasta Kalisza wykonuje następujące zadania:

– wspiera działania Prezydenta Miasta Kalisza na obszarze rewitalizacji, stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami miasta, w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą Prezydenta Miasta Kalisza,
– reprezentuje interesariuszy rewitalizacji, w tym: mieszkańców obszaru rewitalizacji, właścicieli, użytkowników wieczystych nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami położonymi na tym obszarze, mieszkańców gminy niezamieszkujących obszaru rewitalizacji, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organy władzy publicznej oraz podmioty inne niż organy władzy publicznej, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa lub administracji rządowej;
– wyraża opinie oraz podejmuje inicjatywy w sprawie rozwiązań, odnoszących się do obszaru rewitalizacji Miasta Kalisza;
– uczestniczy w opiniowaniu oraz przygotowaniu projektów uchwał Rady Miejskiej Kalisza i zarządzeń Prezydenta Miasta Kalisza związanych z obszarem rewitalizacji.

Komitet Rewitalizacji w Kaliszu został powołany na mocy Zarządzenia Nr 43/2017 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 17 stycznia 2017 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza. Zadania Komitetu Rewitalizacji zostały określone w regulaminie stanowiącym załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXX/386/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 24 listopada 2016 r. w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza.

Inni interesariusze zewnętrzni, w tym mieszkańcy, przedsiębiorcy, właściciele i zarządcy nieruchomości i przedstawiciele organizacji pozarządowych

Inni interesariusze rewitalizacji włączają się w działania rewitalizacyjne, w zależności od ich potrzeb i możliwości poprzez:

– informowanie Biura Rewitalizacji i Komitetu Rewitalizacji o lokalnych problemach wymagających rozwiązania,
– konsultowanie proponowanych rozwiązań rewitalizacyjnych odnoszących się do lokalnych spraw i problemów,
– doradztwo w zakresie swoich możliwości jako lokalnych ekspertów,
– dzielenie się z władzami lokalnymi odpowiedzialnością za podejmowanie decyzji w sprawach bezpośrednio ich dotyczących,
– współrealizowanie projektów rewitalizacyjnych.

Ponadto w ramach realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych Miasto Kalisz wspierać będzie inicjatywy oddolne (np. w ramach inicjatywy lokalnej) oraz projekty realizowane przez organizacje pozarządowe (np. w ramach otwartych konkursów ofert oraz tzw. małych grantów).

10.3 Koszty zarządzania

Szacunkowe koszty zarządzania Gminnym programem rewitalizacji zostały przedstawione w poniższej tabeli. Odnoszą się one do rocznych kosztów funkcjonowania Biura Rewitalizacji, które jest koordynatorem procesu rewitalizacji w Kaliszu.

2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
332 938 zł	339 596 zł	346 388 zł	353 316 zł	360 382 zł	367 590 zł	374 942 zł

Właściwie zaprojektowany system monitorowania programu rewitalizacji zapewnia jego skuteczną i efektywną realizację oraz pozwala na szybką reakcję w przypadku pojawienia się wszelkich komplikacji. Pozwala na optymalne wykorzystanie środków finansowych w celu zmaksymalizowania spodziewanych efektów. Sprawny monitoring zapewnia również odpowiednią ocenę aktualności dokumentu oraz stopnia jego realizacji, zaś w kwestiach finansowych pozwala na najefektywniejsze dopasowanie sposobu finansowania do konkretnych potrzeb poszczególnych projektów. System monitorowania Gminnego programu rewitalizacji opiera się na monitoringu ilościowym i jakościowym.

11.1 Monitoring ilościowy

Monitoring ilościowy obejmuje cykliczną analizę wskaźników statystycznych odnoszących się do obszaru rewitalizacji. Odbywa się on na 3 poziomach:

- **Monitorowanie podstawowych parametrów** obszaru rewitalizacji na etapie przyjęcia programu oraz późniejszych *jego aktualizacji, takich jak: ludność oraz powierzchnia*, które wynikają z zapisów *Ustawy o rewitalizacji*. Monitorowanie podstawowych parametrów programu powinno odbywać się z w związku z każdą aktualizacją dokumentu.
- **Bieżące monitorowanie poziomu wdrażania** *Gminnego programu rewitalizacji* poprzez stałe aktualizowanie listy przyjętych przedsięwzięć podstawowych i dodatkowych ze statusem: „zakładane do realizacji", „w trakcie realizacji" lub „zrealizowane", w zależności od aktualnego postępu rzeczowego, wraz z podaniem poniesionych kosztów, montażem finansowym, a także rezultatów ich wdrożenia – efekty rzeczowe. Monitorowanie odbywać się powinno z częstotliwością półroczną.
- Ww. informacje zostaną przedstawione w *„Formularzu efektów monitorowania programów rewitalizacji"*, którego wzór zawarto w załączniku do *Zasad programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO 2014+*. Formularz będzie wypełniany przez Biuro Rewitalizacji raz na pół roku w różnym zakresie i dostarczany do Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, zgodnie z wytycznymi określonymi w powyższych Zasadach.
- **Monitorowanie realizacji celów i skutków wdrażania** *Gminnego programu rewitalizacji*, poprzez analizę:
  - wskaźników strategicznych, tj. kluczowych wskaźników realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
  - wskaźników kontekstowych, tj. wybranych wskaźników wykorzystanych na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz dodatkowo zaproponowanych wskaźników pokazujących skutki wdrażania *Gminnego programu Rewitalizacji*. Są to wskaźniki, które są zależne od wielu czynników, w związku z czym trudno jest udowodnić bezpośredni wpływ podejmowanych działań na ich osiągnięcie.

Za wartości bazowe uznano wartość wskaźników dla obszaru rewitalizacji wyliczone w ramach delimitacji obszaru rewitalizacji lub pogłębionej diagnozy. W Programie przyjęto, że należy dążyć do osiągnięcia wartości wskaźnika średniej dla całego miasta. W przypadku, gdy wartość wskaźnika bazowego osiągała wartość lepszą od średniej, za wartość docelową uznano utrzymanie wartości bazowej. W ramach sprawozdań z monitoringu realizacji celów i skutków *Gminnego Programu Rewitalizacji* wskazywany będzie poziom realizacji danego wskaźnika w odniesieniu do przyjętego trendu.

Sprawozdania zawierające ww. informacje będą przygotowywane przez Biuro Rewitalizacji raz na dwa lata w formie *Raportów z postępów realizacji Gminnego programu rewitalizacji*. Dokument będzie udostępniany/przekazywany w formie elektronicznej do Departamentu Polityki Regionalnej UMWW począwszy od pierwszego kwartału 2019 roku (kolejne na początku 2021, 2023 i 2025 roku).

Tabela 14. Wskaźniki mierzące realizację poszczególnych celów strategicznych

l.p	Nazwa wskaźnika	Definicja wskaźnika	Wartość bazowa	Zakładany trend	Wartość docelowa
		WSKAŹNIKI STRATEGICZNE			
Cel strategiczny 1: Ograniczenie skali problemów społecznych					
1.	Zwiększenie aktywności mieszkańców *(podnoszenie kompetencji społecznych, integracja mieszkańców, ograniczenie dziedziczenia ubóstwa)*	Liczba organizowanych wydarzeń w ramach Sąsiedzkiej klubo-kawiarni *(Przedsięwzięcie 6.2.)*	0	↑	12
2.	Zwiększenie aktywności organizacji pozarządowych *(rozwój instytucjonalny organizacji pozarządowych, podnoszenie kompetencji społecznych, integracja mieszkańców, ograniczenie dziedziczenia ubóstwa)*	Liczba organizacji pozarządowych korzystających z oferty Centrum Aktywności Mieszkańców *(Przedsięwzięcie 2.1.)*	0	↑	20

3.	Wzmocnienie kompetencji społecznych dzieci z obszaru rewitalizacji *(podnoszenie kompetencji społecznych, integracja mieszkańców, ograniczenie dziedziczenia ubóstwa)*	Liczba podopiecznych korzystających z oferty świetlic środowiskowych (*Przedsięwzięcie 7.3.*)	45	↔	45
4.	Zwiększenie dostępności usług wsparcia *(asystentura rodziny)*	Liczba rodzin korzystających z usług wsparcia *(Przedsięwzięcie 3.)*	0	↑	100
Cel strategiczny 2 Wzmocnienie potencjału gospodarczego					
5.	Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości *(poprawa atrakcyjności prowadzenia działalności gospodarczej w obszarze rewitalizacji)*	Liczba przyznanych grantów na rozpoczęcie działalności gospodarczej *(Przedsięwzięcie 8.)*	0	↑	8
Cel strategiczny 3 Podniesienie jakości przestrzeni publicznej					
6.	Atrakcyjność przestrzeni publicznej	Liczba placów zabaw na 1 km kw.	2,13	↑	3
7.		Powierzchnia zrewaloryzowanych terenów zieleni	*0*	↑	26 ha
8.		Powierzchnia ulic, placów i skwerów poddanych rewaloryzacji	*0*	↑	25 ha
Cel strategiczny 4 Poprawa funkcjonowania systemu transportowego					
9.	Atrakcyjność przestrzeni dla pieszych i rowerzystów	Długość ulic zamienionych na deptaki lub woonerfy	0	↑	5 km
10.		Długość nowowybudowanych ścieżek rowerowych.	1	↑	3
Cel strategiczny 5 Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa					
11.	Poprawa stanu technicznego zabudowy	Liczba budynków poddanych termomodernizacji w ogólnej liczbie budynków	*0*	↑	*5*

WSKAŹNIKI KONTEKSTOWE					
Cel strategiczny 1: Ograniczenie skali problemów społecznych					
1.	Ograniczenie ubóstwa	Liczba rodzin korzystających z pomocy na dożywianie dzieci na 1 km kw.	83,47	↓	5,03
2.	Ograniczenie przemocy w rodzinie	Liczba rodzin objętych przypadkami Przemocy („Niebieskie Karty") na 1 km kw.	10,10	↓	0,48
3.	Ograniczenie poziomu bezrobocia	Liczba osób bezrobotnych na 1000 mieszkańców	48,24	↓	33,43
4.		Liczba osób długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców	27,24	↓	17,70
Cel strategiczny 2 Wzmocnienie potencjału gospodarczego					
5.	Adaptacja obiektów poprzemysłowych	Liczba obiektów, które zaadoptowano na nowe funkcje	0	↑	3
6.	Potencjał gospodarczy obszaru rewitalizacji	Liczba podatników (osób fizycznych prowadzących działalność na obszarze rewitalizacji na 1000 mieszkańców	*Dane w trakcie pozyskiwania z Urzędu Skarbowego*		81,19
7.		Średnio naliczony podatek dochodowy przypadający na 1 podatnika	*Dane w trakcie pozyskiwania z Urzędu Skarbowego*		11.191
8.		Liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	4,99	↑	6,96
9.		Liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	7,05	↔	7,05

10.	Atrakcyjność turystyczna	Liczba udzielonych noclegów w Kaliszu	46 tys.	↑	55 tys.
Cel strategiczny 4 Poprawa funkcjonowania systemu transportowego					
11.	Atrakcyjność komunikacji publicznej	Liczba mieszkańców korzystających dziennie z komunikacji publicznej na 1000 mieszkańców	291,80	↑	*310,00*
Cel strategiczny 5 Poprawa stanu technicznego zabudowy i wsparcie mieszkalnictwa					
12.	Stan techniczny zabudowy	Liczba pożarów na 1 km kw. powierzchni	34,56	↑	4,18

źródło: opracowanie własne.

11.2 Monitoring jakościowy

Monitorowanie metodą jakościową będzie odbywać się za pomocą danych jakościowych mierzących skuteczność prowadzonych działań, tj. **systematycznego prowadzenia badań społecznych**. Wśród metod należy wymienić:

- **wywiady kwestionariuszowe** (badania ankietowe), które stanowią wywiad, w którym zadawane pytania, zebrane w formie kwestionariusza, są ustalone i identyczne dla wszystkich respondentów,
- **indywidualne wywiady pogłębione** (*individual depth interview* – IDI), które polegają na pogłębionej rozmowie z badanym, w czasie której można poświęcić więcej czasu na kwestie drażliwe i ciekawsze z poznawczego i praktycznego punktu widzenia,
- **zogniskowane wywiady grupowe** (*focus group interview* – FGI) – rodzaj wywiadu osobistego, przeprowadzanego w relatywnie jednolitej 10-12 osobowej grupie (mieszkańców obszaru rewitalizacji, przedsiębiorców, zarządców nieruchomości, przedstawicieli organizacji pozarządowych), w którym porusza się temat istotny z punktu widzenia założonego problemu badawczego lub praktycznego, a respondentom zostawia się duży margines swobody w wyrażaniu własnych poglądów.

Sprawozdania zawierające wyniki monitoringu jakościowego będą przygotowywane przez Biuro Rewitalizacji raz na dwa lata jako cześć *Raportów z postępów realizacji Gminnego programu rewitalizacji*.

12 Niezbędne zmiany w Wieloletnim programie gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza na lata 2015-2020 oraz w uchwale w sprawie ustalenia zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Kalisza

W Kaliszu obowiązują dwa programy dotyczące gospodarki mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza oraz zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Kalisza:

- Uchwała Nr XV/175/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 października 2015 r. w sprawie uchwalenia „Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza na lata 2015-2020" oraz
- Uchwała Nr XIV/155/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 17 września 2015 r. w sprawie ustalenia zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Kalisza.

W świetle przyjętych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a także wprowadzenia nowych rozwiązań planistycznych, należy podkreślić konieczność zmiany *Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem miasta Kalisza*. Zmiany w tym dokumencie powinny nawiązywać do przedsięwzięć mogących istotnie wpływać na jego charakter, tj.:

- Opracowanie polityki mieszkaniowej (przedsięwzięcie 6),
- Poprawa estetyki terenów wokół posesji miejskich (przedsięwzięcie 7),
- Program modernizacji zasobów mieszkalnych (przedsięwzięcie 7),
- Modernizacja systemu grzewczego wielorodzinnych budynków mieszkalnych (przedsięwzięcie 12),
- Rozwój społecznego budownictwa czynszowego (przedsięwzięcie 6),
- Termomodernizacja budynków mieszkalnych wielorodzinnych wraz z modernizacją systemu grzewczego (przedsięwzięcie 7),
- Modernizacja budynków będących w zasobie MZBM (przedsięwzięcie 1).

Wymienione wyżej przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz cała polityka rewitalizacyjna w ogóle, wpływają na zmianę okoliczności opracowywania *Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem miasta Kalisza*. W związku z tym odpowiedniej zmianie powinny podlegać następujące zagadnienia Wieloletniego programu:

- Prognoza wydatków na remonty zasobu mieszkaniowego Miasta Kalisza
- Zasady polityki czynszowej
- Warunki obniżania czynszu
- Dofinansowanie do czynszu
- Źródła finansowanie gospodarki mieszkaniowej w kolejnych latach
- W świetle przyjętych rozwiązań instytucjonalnych (specjalna strefa rewitalizacji, miejscowy plan rewitalizacji), należy podkreślić także konieczność zmiany *Uchwały Nr XIV/155/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 17 września 2015 r. w sprawie ustalenia zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Kalisza*.

Obecny zasób informacji oraz zakres ustaleń związanych z polityką planistyczną na obszarze rewitalizacji nie pozwalają na jednoznaczne i jasne sformułowanie uwag i propozycji do przedmiotowej uchwały. Zmianę tą powinno się określić i opisać po przyjęciu uchwały w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Specjalnej Strefy Rewitalizacji, która będzie zawierała kluczowe elementy, konieczne do sformułowania rekomendacji zmian w zakresie Uchwały Rady Miejskiej w sprawie ustalenia zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Miasta Kalisza.

13 Specjalna strefa rewitalizacji

Na całym obszarze rewitalizacji, w celu zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, przewiduje się ustanowienie na okres 10 lat Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w art. 25 ustawy z dnia 9 października 2016 r. o rewitalizacji. Ustanowienie Strefy oraz dokładny zakres jej regulacji będzie przedmiotem odrębnej uchwały Rady Miejskiej Kalisza.

14.1 Wskazanie zakresu niezbędnych zmian w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W świetle dokonanych ustaleń i przyjętych celów rozwojowych, a także kierunków działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, nie przewiduje się konieczności dokonania zmian w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kalisza.

14.2 Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwalenia albo zmiany

Na obszarze rewitalizacji obowiązuje jeden miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (ryc. 13), przyjęty *Uchwałą Nr XVII/290/2000 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 17 lutego 2000 roku w sprawie "Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic: Cicha-Prosta"*. W uchwale wskazano, że celem planu jest wyznaczenie terenów pod zabudowę mieszkaniową i usługową oraz zapewnienie ich obsługi w zakresie komunikacji i infrastruktury technicznej z jednoczesną ochroną walorów środowiska przyrodniczego. Dotychczas plan w dużej mierze nie został zrealizowany. W świetle dokonanych ustaleń i przyjętych celów rozwojowych, a także kierunków działań i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, nie przewiduje się konieczności dokonania zmian w opisanym powyższej planie miejscowym.

Rycina 13. **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obowiązujący na obszarze rewitalizacji**

źródło: opracowanie własne w oparciu o miejski system informacji przestrzennej Kalisza.

14.3 Miejscowe plany rewitalizacji

Na obszarze rewitalizacji przewiduje się uchwalenie następujących *Miejscowych planów rewitalizacji*:

- w rejonie ulic Podgórze – Jabłkowskiego,
- w rejonie ulic Stawiszyńskiej – Warszawskiej,
- w rejonie Złotego Rogu i ul. Mostowej.

Zasięgi obszarów, dla których przewiduje się opracowanie Miejscowych Planów Rewitalizacji określono na ryc. 13.

Ponadto powinno się dążyć do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego całego obszaru rewitalizacji (w szczególności obszar miasta lokacyjnego powinien zostać objęty miejscowym planem rewitalizacji).

Rycina 14. **Obszary dla których przewiduje się opracowanie *Miejscowych planów rewitalizacji***

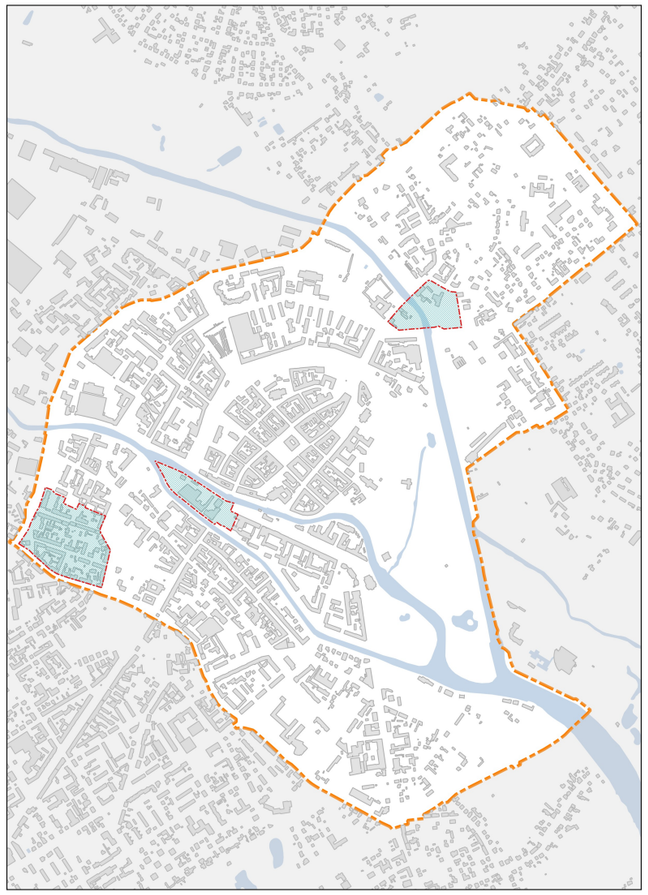

źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 1 lipca 2016 r. w sprawie zakresu projektu miejscowego planu rewitalizacji w części tekstowej oraz zakresu i formy wizualizacji ustaleń miejscowego planu rewitalizacji* (Dz. U. z 2016 r. poz. 1032) Miejscowy plan rewitalizacji powinien zawierać:

1) w zakresie zasad kompozycji przestrzennej nowej zabudowy i harmonizowania planowanej zabudowy z zabudową istniejącą regulacje dotyczące:
   a) minimalnych i maksymalnych odległości oraz minimalnych i maksymalnych różnic w wysokości pomiędzy sąsiednimi budynkami,
   b) zasad kształtowania formy budynków, z uwzględnieniem wskazanych do zachowania charakterystycznych cech zabudowy w regionie lub najbliższym otoczeniu, z określeniem:
      - proporcji i kształtu bryły,
      - proporcji pomiędzy wysokością górnej krawędzi elewacji frontowej, jej gzymsu lub attyki a wysokością dachu,
      - poziomu posadowienia parteru, dopuszczalnej wielkości i proporcji otworów okiennych i drzwiowych oraz podcieni i procentu przeszklenia elewacji,
   c) zasad stosowania zewnętrznych materiałów wykończeniowych, w tym charakterystycznych dla obszaru objętego planem i jego najbliższego otoczenia oraz dla danej jednostki osadniczej lub regionu, a także wpływających na poprawę estetyki otoczenia, wraz z określeniem ich rodzajów i standardów jakościowych,
   d) zasad stosowania i eksponowania zewnętrznych elementów konstrukcyjnych i zdobniczych, w tym regionalnych;
2) w zakresie ustaleń dotyczących charakterystycznych cech elewacji budynków – regulacje dotyczące:
   a) szczegółowej kolorystyki elewacji, w zakresie nieokreślonym ustaleniami, o których mowa w art. 15 ust. 3 pkt 8 *Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2016 r. poz. 778, 904 i 961),
   b) cech stolarki okiennej i drzwiowej, w tym:
      - kolorystyki,
      - dopuszczalnych lub zabronionych podziałów kwater okiennych,
      - dopuszczalnych lub zabronionych materiałów,
   c) zasad docieplania elewacji, dopuszczalnych lub zabronionych materiałów oraz sposobu zachowania lub odtworzenia zewnętrznych materiałów wykończeniowych i detali architektonicznych budynku w przypadku docieplania,
   d) dopuszczalnych lub zakazanych przekształceń formy, konstrukcji, układu i powierzchni elewacji;
3) w zakresie szczegółowych ustaleń dotyczących zagospodarowania i wyposażenia terenów przestrzeni publicznych regulacje dotyczące:

a) dopuszczalnych lub zakazanych sposobów wykorzystywania tych terenów, w tym wykorzystywania tymczasowego,
b) powiązań funkcjonalnych tych terenów z:
   – otaczającą zabudową,
   – infrastrukturą transportową,
   – innymi terenami przestrzeni publicznych,
c) urządzania i sytuowania zieleni, w tym:
   – struktury przestrzennej nasadzeń,
   – dopuszczalnych lub zakazanych gatunków roślin,
   – wysokości zieleni,
   – pełnionej funkcji,
d) powiązań funkcjonalnych terenów zieleni z:
   – otaczającą zabudową,
   – infrastrukturą transportową,
   – innymi terenami zieleni,
e) zapewnienia dostępu dla osób niepełnosprawnych zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania w rozumieniu art. 2 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169),
f) koncepcji organizacji ruchu na drogach publicznych, z zachowaniem warunków określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 10 ust. 12 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2012 r. poz. 1137, z późn. zm.2),
g) elementów pasa drogowego, z zachowaniem warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie wydanych na podstawie art. 7 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r. poz. 290 i 961), w tym części pasa drogowego przeznaczonych pod lokalizację ogródków gastronomicznych, rozumianych jako wyznaczone miejsca do sezonowego użytkowania dla celów gastronomicznych;

4) w zakresie zakazów i ograniczeń dotyczących działalności handlowej lub usługowej – regulacje dotyczące:
   a) rodzajów tej działalności,
   b) prowadzenia tej działalności w parterach budynków;
5) w zakresie określenia maksymalnej powierzchni sprzedaży obiektów handlowych, w tym obszarów rozmieszczenia obiektów handlowych o wskazanej w planie maksymalnej powierzchni sprzedaży i ich dopuszczalnej liczby – regulacje dotyczące maksymalnej wielkości tych powierzchni wyrażonych w metrach kwadratowych, z dopuszczeniem ich różnicowania w ramach obszaru objętego planem;
6) w zakresie niezbędnej do wybudowania infrastruktury technicznej, społecznej lub lokali – w przypadkach, o których mowa w art. 37i ustawy – regulacje dotyczące charakterystyki inwestycji uzupełniającej, obejmującej w szczególności jej lokalizację oraz opis podstawowych parametrów technicznych, a ponadto:
   a) w odniesieniu do infrastruktury technicznej – wymagania w zakresie powiązań z sieciami uzbrojenia terenu oraz sieciami przesyłowymi,
   b) w odniesieniu do infrastruktury społecznej – wymagania w zakresie funkcji inwestycji,
   c) w odniesieniu do lokali – wymagania w zakresie funkcji lokali, ich powierzchni i lokalizacji w budynku.

Wizualizacja ustaleń planu składać się powinna z:
1) koncepcji urbanistycznej obszaru objętego planem, obejmującej w zależności od potrzeb:
   a) ilustrację etapowania realizacji ustaleń planu, z uwzględnieniem inwestycji w fazie planowania lub realizacji na podstawie innej niż ustalenia planu, oraz ich stanu zaawansowania i korelacji z przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. poz. 1777 oraz z 2016 r. poz. 1020),
   b) wskazanie granic terenów wymagających zawarcia umowy urbanistycznej, o której mowa w art. 37i ust. 5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, oraz lokalizacji infrastruktury i lokali, o których mowa w § 3 pkt 6 rozporządzenia,
   c) wskazanie granic terenów wymagających scalenia i podziału nieruchomości,
   d) usytuowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji;
2) modelu struktury przestrzennej obszaru objętego planem, uwzględniającego charakterystyczne cechy ukształtowania terenu, sporządzonego w trójwymiarowej postaci fotorealistycznej, umożliwiającego zmianę punktu obserwacji w przestrzeni, z uwzględnieniem istniejących i projektowanych elementów zagospodarowania przestrzennego;
3) widoków wybranych charakterystycznych elewacji lub rozwinięć tych widoków od strony terenów przestrzeni publicznych z uwzględnieniem najbliższego otoczenia, sporządzonych w zależności od potrzeb w skali 1:500 lub większej.

Ponadto wizualizacje mogą także zawierać:
1) widok koncepcyjny wkomponowany w zdjęcie lotnicze jednostki osadniczej lub jej części, z uwzględnieniem powiązań kompozycyjno-przestrzennych z otoczeniem obszaru objętego planem, uwzględniającego przedsięwzięcia rewitalizacyjne, o których mowa w art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji;
2) koncepcję zagospodarowania terenów przestrzeni publicznych, sporządzoną w zależności od potrzeb w skali 1:500 lub większej;
3) koncepcję wybranych charakterystycznych fragmentów obszaru, sporządzoną w zależności od potrzeb w skali 1:500 lub większej;

4) przekroje terenu, w tym terenów przestrzeni publicznych oraz – jeśli w planie zawarto ustalenia, o których mowa w § 3 pkt 3 lit. G rozporządzenia – przekroje pasa drogowego, sporządzone w zależności od potrzeb w skali 1:500 lub większej.

PREZYDENT
MIASTA KALISZA
/ ... /
GRZEGORZ SAPIŃSKI

Aktualizacja zintegrowanego planu rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych miasta Kalisza do roku 2020. Uchwała Nr XLII/583/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 20 grudnia 2013 r. Kalisz.

Analiza dokumentów strategiczno-programowych w zakresie identyfikacji rekomendacji do Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Kalisza. Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM. Miasto Kalisz. Październik 2016. Poznań – Kalisz.

Buttolph Johnson J., Reynolds H.T., Mycoff J.D., 2010, Metody badawcze w naukach politycznych, Warszawa: PWN.

Cambridge Dictionaries Online, 2014. Desk research (http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/desk-research; dostęp: 20.07.2016).

Ciesiółka P., 2014a, „Wpływ funduszy Unii Europejskiej na proces rewitalizacji w Poznaniu na tle największych miast w Polsce", Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, vol. 27/2014, s. 101-121.

Ciesiółka P., 2014b, „Rewitalizacja jako element polityki rozwoju aglomeracji poznańskiej", Kwartalnik Problemy Rozwoju Miast, zeszyt 2/2014, s. 17-30.

Diagnoza. Delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Miasto Kalisz. Rewitalizacja. Załącznik nr 2 do Uchwały XXV/313/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 21.06.2016 r. Kalisz.

Dutkowski M., 2003, „Analiza SWOT w badaniach lokalnych i regionalnych – problemy stosowania i główne błędy interpretacji", w: H. Rogacki (red.), Problemy interpretacji wyników metod badawczych stosowanych w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, s. 43–49.

Dutkowski M., 2004. Problemy diagnozowania obszarów rozwoju regionalnego i lokalnego w Polsce. Rozprawy i Studia Uniwersytetu Szczecińskiego, t. 551.

Dziemianowicz W., Szmigiel-Rawska K., Nowicka P., Dąbrowska A. 2012, Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Frankfort-Nachmias C., Nachmias D., 2001, Metody badawcze w naukach społecznych, Warszawa: Wydawnictwo Zysk i S-ka.

GIOŚ. Monitoring hałasu. Wskaźniki. 2016. W:
http://www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/monitoring_halasu-/wskazniki.pdf.

Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016. Uchwała Nr XXXIV/474/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25 kwietnia 2013 r. Kalisz.

Heczko-Hyłowa E., 2009, „Rewitalizacja polskich miast w świetle wymagań Funduszy Strukturalnych UE 2004-2006 jako wdrażanie europejskiego podejścia systemowego", w: M. Bryx (red.), Finansowanie i gospodarka nieruchomościami w procesach rewitalizacji. Seria Rewitalizacja Miast Polskich, t. 7. Kraków: Instytut Rozwoju Miast, s. 157-186.

Jakość życia w Kaliszu. WYG International Sp. z o.o. 2013. Kalisz.

Kalisz. Rewitalizacja. Do trzech razy sztuka. Raport z badań ilościowych i jakościowych. PZR Consulting. Pracowania Zrównoważonego Rozwoju. Pracowania Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia". Miasto Kalisz. Rewitalizacja. 2016. Kalisz.

Kotus J., 2001, „Badania socjologiczne w poznaniu struktur i procesów społecznych dla potrzeb gospodarki przestrzennej", w: H. Rogacki (red.), Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, s. 99–108.

Miszczuk A., 2007, „Samorząd terytorialny jako stymulator lokalnego i regionalnego rozwoju gospodarczego", w: A. Miszczuk, M. Miszczuk, K. Żuk (red.), Gospodarka samorządu terytorialnego, Warszawa: PWN, s. 161–198.

Obłój K., 2014. Strategia organizacji. Wydanie III, zmienione. Warszawa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

Parysek J. J., 1997. Podstawy gospodarki lokalnej. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Parysek J. J., 2015, „Rewitalizacja miast w Polsce: wczoraj, dziś i być może jutro", Studia Miejskie, 17, s. 9-25.

Pszczołowski T., 1978. Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.

Roberts P., Sykes H. (red.), 2000, Urban Regeneration: a handbook, London: SAGE.

Siejkowska-Koberidze A. 2012, „Studia inwentaryzacji urbanistycznej", w: S. Liszewski (red.), Geografia Urbanistyczna, Warszawa: PWN, s. 409-428.

Siemiński W., Topczewska T. 2009, Rewitalizacja miast w Polsce przy wsparciu funduszami UE w latach 2004-2008, Warszawa: Wydawnictwo Delfin.

Sierpowska I., 2014. Pomoc społeczna. Komentarz do Ustawy. Wyd. Wolters Kluwer.

Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki, 2011. Opracowania tematyczne, 601. Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza. Uchwała nr XXXVIII/543/2009 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 3 września 2009 r. Kalisz.

Ustawa z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji. D.U. 2015, poz. 1777.

Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020. Dz.U. 2014 poz. 1146.

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem miasta Kalisza na lata 2015-2020. Uchwała nr XV/175/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 października 2015 r. Kalisz.

Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, 2016. Warszawa, Ministerstwo Rozwoju.

Zasady programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO 2014+, 2016. Poznań, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego.

16 SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1. Analiza dokumentów strategiczno-programowych w zakresie identyfikacji rekomendacji do Gminnego programu rewitalizacji Miasta Kalisza.

Załącznik 2. Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji.

Załącznik 3. Podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych.

Załącznik 1.

ANALIZA DOKUMENTÓW STRATEGICZNO-PROGRAMOWYCH W ZAKRESIE IDENTYFIKACJI REKOMENDACJI DO GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA KALISZA

Dokument sporządzony w ramach projektu „Opracowanie Gminnego programu rewitalizacji dla miasta Kalisza"

Gminny Program Rewitalizacji

Poznań - Kalisz – październik 2016

Projekt pt. „Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Kalisza" jest dofinansowany z Funduszy Europejskich w ramach konkursu organizowanego przez Województwo Wielkopolskie oraz Ministerstwo Rozwoju, o przyznanie dotacji na „Przygotowanie programów rewitalizacji"

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna

MINISTERSTWO ROZWOJU

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Unia Europejska Fundusz Spójności

Zgodnie z zasadą programowania, każdy proces przygotowywania dokumentu strategiczno-programowego powinien być poprzedzony analizą dotychczasowych uzgodnień oraz kierunków interwencji przyjętych w innych dokumentach o tym charakterze. Programowanie interwencji przy wykorzystaniu publicznych środków finansowych musi być bowiem skoncentrowane na wspieraniu całościowych programów, które charakteryzuje maksymalizacja efektów synergicznych a nie pojedynczych przedsięwzięć.

Przedmiotową zasadę należy również stosować w procesie opracowywania Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR). Jej wykorzystanie sprowadza się do poszukiwania i systematyzacji rekomendacji zawartych w obowiązujących dokumentach strategiczno-programowych, które powinny być uwzględnione w procesie programowania GPR.

W niniejszej analizie odnoszącej się do miasta Kalisza przeglądowi poddano zbiór wybranych 24 opracowanych, przyjętych i obowiązujących na dzień 10 października 2016 r. dokumentów strategiczno-programowych, który uporządkowano w układzie: dokumenty o charakterze ogólnym (3), dokumenty odnoszące się do sfer procesu rewitalizacji: gospodarczej (1), społecznej (7), technicznej (2), przestrzenno-funkcjonalnej (6) oraz środowiskowej (5). Niezależnie od ukierunkowania analizowanego dokumentu, każde opracowanie badano pod kątem zawartych w nim rekomendacji uporządkowanych w układzie wskazanych sfer procesu rewitalizacji (patrz załącznik 1):

DOKUMENTY O CHARAKTERZE OGÓLNYM:

- Strategia rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024 (2014)
- Wieloletnia prognoza finansowa dla Miasta Kalisza na lata 2016-2030 (2016)
- Strategia zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej (2016)

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ GOSPODARCZĄ:

- Zintegrowany plan rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych Miasta Kalisza do roku 2020 (2013)

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ SPOŁECZNĄ:

- Wieloletni program współpracy Miasta Kalisza z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2016-2020 (2015)
- Raport kultura 2014/2015 (2015)

- Miejski program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w Kaliszu na lata 2013 – 2017 (2013)
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Kalisza na lata 2016 – 2025 (2016)
- Miejski program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na 2016 rok (2016)
- Miejski program przeciwdziałania narkomanii na 2016 rok (2016)
- Miejski program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie na lata 2012-2016 (2012)

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ TECHNICZNĄ:

- Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza na lata 2015-2020 (2015)
- Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016 (2012)

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNĄ:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza (2009)
- Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego Miasta Kalisza (2013)
- Studium zrównoważonego rozwoju transportu Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej (2015)
- Koncepcja przebiegu tras rowerowych dla miasta Kalisza (2016)
- Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2017-2019 (2016)
- Założenia do planu zaopatrzenia Miasta Kalisza w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe (2014)

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ ŚRODOWISKOWĄ:

- Program ochrony środowiska dla Kalisza – Miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022 (2015)
- Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza (2016)
- Uzupełnienie planu gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Kalisza o elementy planu zrównoważonej mobilności miejskiej (2016)
- Program ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, pyłu PM2,5 oraz B(a)P dla strefy miasto Kalisz, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych w zakresie pyłów (2015)
- Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Kalisza (2013)

Wyniki przeprowadzonej analizy prowadzą do wniosku, że odniesienia o charakterze rekomendacji dla działań rewitalizacyjnych w badanych dokumentach występują zarówno w formie bezpośrednich odwołań, jak i celów, priorytetów i działań, które planuje się

realizować bez zwrócenia uwagi na możliwość ich włączenia w projekty rewitalizacyjne. W pierwszej grupie[1] wyróżnić należy np. Strategię rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2024 (2014), Wieloletnią prognozę finansową na lata 2016-2030 (2016), Strategię zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej (2016), Strategię rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Kalisza na lata 2016 – 2025 (2016), czy też Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza (2009), a w drugiej grupie np. Wieloletni program współpracy Miasta Kalisza z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2016-2020 (2015), czy też Program Ochrony Środowiska dla Kalisza – Miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022 (2015).

Synteza uzyskanych wyników pozwala zwrócić uwagę na następujące rekomendacje, które powinny być uwzględnione w procesie opracowywania GPR dla Miasta Kalisza w odniesieniu do poszczególnych sfer procesu rewitalizacji.

W **sferze gospodarczej** należy zwrócić uwagę na konieczność tworzenia warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Podejmowane działania w obszarze rewitalizacji powinny stymulować tworzenie nowych działalności gospodarczych (przy zwróceniu uwagi na potrzebę ich dywersyfikacji), których profil należy ukierunkowywać do potrzeb wynikających ze struktury wprowadzanych na ten teren funkcji. Należy jednak pamiętać aby działalność gospodarcza realizowana na tym obszarze nie była uciążliwa dla lokalnej społeczności, a oferta odpowiadała zarówno na potrzeby mieszkańców, jak i na potrzeby „zewnętrznych użytkowników" tego obszaru. Ważne jest aby w rozpatrywanej strukturze działalności uwzględniać również specyfikę społeczną obszaru rewitalizacji, w tym fakt koncentrowania się na tym obszarze zjawisk negatywnych społecznie, wymagających prewencji i systemowego oddziaływania (świetlice, poradnie, itp.). Podejmowane działania powinny również uwzględniać konieczność wspierania już działających podmiotów. W tym zakresie należy zadbać o wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu, a także dokonać przeglądu

[1] Zintegrowany plan rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych Miasta Kalisza do roku 2020 (2013) ze względu na jego specyfikę wynikającą z faktu pełnienia roli poprzedniego dokumentu programowego określającego kierunki i zakres działań rewitalizacyjnych w mieście należy pominąć w przedmiotowej systematyzacji i traktować jako jednoelementowy zbiór odrębny.

stosowanych przez samorząd miasta instrumentów zachęt (interwencjonizm fiskalny) opierających się przede wszystkim na kształtowaniu wysokości podatków i opłat lokalnych. Należy rozważyć możliwość wykorzystania projektów rewitalizacyjnych jako instrumentu wsparcia w zakresie wprowadzania na obszar rewitalizacji oczekiwanych przez mieszkańców i preferowanych przez władze samorządowe funkcji. W podejmowanych w ramach sfery gospodarczej rewitalizacji działaniach należy wykorzystać współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, której celem będzie m.in. wspomaganie rozwoju gospodarczego, w tym przedsiębiorczości. Działalność gospodarcza prowadzona w granicach obszaru rewitalizacji wymaga stałego monitoringu ukierunkowanego na identyfikację wyzwań i problemów, a także konieczność weryfikacji udzielonych zezwoleń i przestrzeganie prawa (sprzedaż alkoholu, godziny otwarcia lokali gastronomicznych i rozrywkowych, profil prowadzonej działalności). Należy pamiętać o konieczności prowadzenia przez samorząd miasta polityki czynszowej wobec mieszkańców obszaru rewitalizacji, której rezultaty nie będą powodowały zagrożenia w postaci wykluczenia społecznego, na przykład w następstwie wzrostu opłat za użytkowanie lokali, co bywa niepożądanym efektem realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Efektywność działań związanych ze sferą gospodarczą procesu rewitalizacji w dużym stopniu warunkowana jest sprawnością instytucjonalną administracji, którą należy nieustannie poprawiać i wzmacniać, zwłaszcza w triadzie administracja-mieszkańcy-przedsiębiorcy. Ważnym wsparciem działań przewidzianych do realizacji w ramach GPR dla Miasta Kalisza powinny być inicjatywy zidentyfikowane jako niezbędne dla osiągnięcia celów rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej (AKO). Zintegrowanie terytorialne działań gospodarczych na obszarze funkcjonalnym AKO, w tym w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji w mieście Kaliszu, sprzyjać będzie zwiększaniu ich efektów mnożnikowych.

W **sferze społecznej** niezbędne jest stworzenie warunków zmierzających do odbudowania potencjału społecznego śródmieścia Kalisza oraz obszarów bezpośrednio do niego przylegających, które znajdują się w granicach obszaru rewitalizacji. Podejmowane działania powinny skutecznie przeciwdziałać niebezpiecznym tendencjom do wyludniania się części centralnej miasta. Powinny one również przywrócić genius-loci tego obszaru oraz wzmacniać identyfikację mieszkańców miasta z jego śródmieściem, obiektami zlokalizowanymi w jego granicach, a przede wszystkich z aktywnościami tam powstającymi i tam oferowanymi.

W ramach działań rewitalizacyjnych należy uzupełnić strukturę oferty usług społecznych, do których dostęp nie jest wystarczający, a które ze względu na możliwości jakie daje obszar śródmiejski powinny być zlokalizowane w jego granicach. Niezbędne do zaplanowania i realizacji są również projekty wzmacniające kapitał społeczny. W tym zakresie należy bezpośrednio współpracować z placówkami edukacyjnymi oraz organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, co zwiększa możliwość kształtowania coraz większego poparcia społecznego dla podejmowanych działań. Planowane i realizowane działania powinny być dedykowane różnym segmentom grup wiekowych mieszkańców miasta. Ich struktura powinna zapewnić swoistą odnowę społeczną i zwiększyć świadomość mieszkańców w różnych wymiarach: interpersonalnym, ekonomicznym, ekologicznym, i innych. Projekty rewitalizacyjne powinny wprost wspierać tego rodzaju przedsięwzięcia wykorzystując wcześniejsze doświadczenia (np. artystyczna aktywizacja starówki). W podejmowanych działaniach należy pamiętać o konieczności integracji osób defaworyzowanych, w tym niepełnosprawnych, osób starszych, osób wykluczonych społecznie, itp. Działania skierowane do wymienionych grup osób powinny wykorzystywać zarówno instrumenty ekonomiczne (polityka czynszowa, wsparcie opieki społecznej), jak i instrumenty socjologiczno-psychologiczne (doradztwo rodzinne, doradztwo zawodowe, konsulting ekonomiczny). Ze względu na obecne wyzwania społeczne obszaru rewitalizacji niezbędne jest również podjęcie działań zmierzających do ograniczenia poziomu przestępczości oraz patologii społecznych, w tym zwłaszcza alkoholizmu, narkomanii oraz zagrożeń dla bezpieczeństwa rodzin. Podejmowane działania powinny mieć zarówno charakter prewencyjny (posterunki policji, monitoring, etc.), jak również edukacyjno-społeczny (poszerzenie problematyki na lekcjach wychowawczych w szkołach, szkolenia nauczycieli i pracowników służb społecznych, kursy, kluby, świetlice, miejsca spotkań, oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna).

W **sferze technicznej** działań rewitalizacyjnych za niezbędne należy uznać przeprowadzenie remontów budynków mieszkalnych znajdujących się na obszarze rewitalizacji, których obecny stan techniczny stanowi zagrożenie dla ich użytkowników. Działaniami tymi należy objąć również pustostany, przywracając ich pierwotne funkcje lub nadając im nowe funkcje. Zaplanowane i realizowane prace remontowe muszą uwzględniać obecne standardy energetyczne i ekologiczne. Należy dążyć do maksymalizacji udziału budynków objętych

termomodernizacją oraz podłączonych do miejskiego wytwórcy i dystrybutora centralnego ogrzewania (Energa – Ciepło Kaliskie Sp. z o.o.). Pozwoli to z jednej strony zmniejszyć zużycie energii, a z drugiej - obniżyć emisję zanieczyszczeń powietrza (dotyczy to również obiektów użyteczności publicznej – patrz sfera funkcjonalno-przestrzenna). Inwestycje budowlane i modernizacyjne dotyczące m.in. zasobu mieszkaniowego muszą również uwzględniać konieczność eliminowania barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i osób starszych. W celu objęcia przedmiotowymi działaniami również prywatnych właścicieli budynków należy poszerzać działania związane z inicjatywami władz samorządowych w zakresie uruchamiania zwrotnych i bezzwrotnych instrumentów finansowych (np. Fundusz Rewitalizacji zabytkowych kamienic w Kaliszu). Szczególną troską należy objąć obiekty zabytkowe. Ze względu na dodatkowe wyzwania związane z ich remontami, wynikające z konieczności spełnienia wymogów ochrony konserwatorskiej, należy dążyć do pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację tego typu przedsięwzięć. Realizowane w sferze technicznej projekty nie powinny mieć charakteru inwestycji punktowych tylko powinny dążyć do uzyskania zwartych zespołów urbanistycznych uzupełniających brakujące elementy infrastruktury i poprawiających stan estetyki zagospodarowania przestrzeni na obszarze rewitalizacji. W realizacji tych inwestycji należy dążyć do maksymalnego wykorzystania działań zaplanowane w ramach inicjatyw przewidywanych w dokumentach strategicznych określających kierunki rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej.

W ramach **sfery przestrzenno-funkcjonalnej** należy pamiętać o istotnej roli działań rewitalizacyjnych w zakresie porządkowania przestrzeni miasta. Działania te, przy właściwym zaprogramowaniu i realizacji, mogą doprowadzić do odtworzenia starych lub nadania nowych funkcji poszczególnym kwartałom miasta. Powinny im towarzyszyć prace remontowe i modernizacyjne obejmujące infrastrukturę sieciową: wodociągową, kanalizacyjną, gazową, ciepłowniczą, energetyczną, itd. Wymiana i modernizacja elementów tych sieci powinna poprzedzać zasadnicze działania rewitalizacyjne prowadzone w wybranych kwartałach obszaru rewitalizacji. W ramach prowadzenia nowych inwestycji budowlanych na obszarze rewitalizacji za priorytetowe uznać należy dwie kategorie. Pierwszą kategorię stanowią obiekty użyteczności publicznej, które muszą uzupełnić ofertę usług publicznych dostępnych na tym obszarze. Drugą kategorię stanowią inwestycje poprawiające dostępność komunikacyjną śródmieścia, w tym również optymalizujące

przepływy komunikacyjne na tym obszarze przy wykorzystaniu preferowanych form transportu (patrz dalej). Wśród wyzwań przestrzenno-funkcjonalnych na pierwszym miejscu należy wskazać pilną potrzebę wzmocnienia funkcji integracyjnych i reprezentacyjnych ścisłego centrum miasta (m.in. przy wykorzystaniu działań przewidzianych w sferze społecznej i technicznej). Ważnym wyzwaniem jest konieczność rozwiązania konfliktów związanych z organizacją ruchu oraz miejsc parkingowych w obszarze rewitalizacji. W tym zakresie przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny uwzględniać potrzebę uregulowania polityki parkingowej centrum miasta oraz wskazywać lokalizację nowych obiektów o tych funkcjach, które na obszarach zewnętrznych strefy rewitalizacji mogą mieć charakter obiektów *park&go*. Niezbędne do podjęcia są również, jak już wspomniano, działania mające na celu podkreślenie preferencyjnej roli transportu publicznego. Optymalizacja jego działania może doprowadzić w dłuższym horyzoncie czasu do ograniczenia natężenia ruchu pojazdów samochodowych w centrum miasta. Wymaga to jednak zarówno realizacji inwestycji komunikacyjnych określających preferowane ciągi komunikacyjne (przewidzianych w sferze technicznej), jak również poprawy funkcjonowania systemu poprzez optymalizację rozkładu jazdy. W celu poprawy komunikacji na obszarze miasta jego przestrzeń powinna być wyposażona w sieć ścieżek rowerowych, które mogą pełnić funkcję uzupełniającą wobec transportu publicznego, skutecznie ograniczając natężenie ruchu samochodowego. Obecny stan w tym zakresie należy uznać za niewystarczający i wymagający systemowych działań zmierzających do budowy zwartego układu komunikacyjnego dla tej formy transportu, wraz z zapleczem w postaci parkingów i wypożyczalni rowerów miejskich. Ze względu na konieczność kształtowania warunków dla rozwoju zrównoważonego miasta za istotny problem uznać należy, także ochronę jego wartości przyrodniczych, rozwój terenów zieleni oraz rekultywację terenów zdegradowanych. We wsparciu realizacji wskazanych przedsięwzięć, podobnie jak w sferze technicznej, należy dążyć do maksymalnego wykorzystania przedsięwzięć zaplanowanych w ramach inicjatyw przewidywanych w dokumentach strategicznych określających kierunki rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej.

W **sferze środowiskowej** działań rewitalizacyjnych za podstawowe wyzwanie, które należy uwzględnić w procesie ich programowania i realizacji, uznać należy: pilną potrzebę poprawy stanu powietrza atmosferycznego, obniżenie poziomu hałasu, zwrócenie uwagi na

systemową gospodarkę odpadami, wzmocnienie i ochronę terenów zielonych oraz poprawę stanu wód powierzchniowych. Projekty rewitalizacyjne zmierzające do restytucji lub wprowadzania nowych funkcji na obszarze rewitalizacji muszą w sferze technicznej przewidywać zmianę źródeł zaopatrzenia w energię cieplną. Wskazane jest odejście od indywidualnych systemów grzewczych na rzecz korzystania ze źródeł sieciowych lub instalacji OZE. Działania w tym zakresie powinny być wspierane rozwiązaniami systemowymi, wykorzystującymi dotychczasowe praktyki (system dopłat dla właścicieli zmieniających system ogrzewania z węglowego na ekologiczny). Należy pamiętać także o konieczności ograniczenia ruchu samochodowego w centrum miasta, co może istotnie obniżyć poziom zanieczyszczeń atmosferycznych oraz poziom hałasu. Ograniczenie to powinno być realizowane poprzez promowanie komunikacji zbiorowej oraz ruchu rowerowego, którym należy zapewnić właściwą infrastrukturę oraz preferencję w zarządzaniu ruchem, a także poprzez wdrażanie infrastruktury ograniczającej ruch drogowy w centrum miasta. Podejmowane przedsięwzięcia na obszarze rewitalizacji muszą uwzględniać wyzwania wynikające z konieczności prowadzenia kompleksowej gospodarki odpadami, a zwłaszcza promowania selektywnej zbiórki odpadów, eliminacji z przestrzeni miasta materiałów szkodliwych (azbest), a także dbałości o gospodarowanie odpadami przemysłowymi, w tym niebezpiecznymi. Za istotną z punktu widzenia zarówno aspektu środowiskowego, jak również przestrzennego uznać należy realizację potrzeb w zakresie restytucji i ochrony miejskich terenów zielonych, które powinny stanowić z jednej strony miejsce wypoczynku mieszkańców, a drugiej strony powinny zapewniać zachowanie równowagi ekologicznej na terenie miasta, determinującej warunki życia mieszkańców. Niezbędne jest również uwzględnienie w ramach działań rewitalizacyjnych inwestycji zmniejszających zrzut ścieków nieoczyszczonych do cieków wodnych przepływających przez teren miasta (w tym wód opadowych). Skuteczność wymienionych działań determinowana będzie w dużym stopniu poziomem świadomości ekologicznej mieszkańców. W tym celu należy wzmocnić działania edukacyjne, zwiększyć ofertę placówek publicznych i społecznych sprawujących opiekę nad dziećmi i młodzieżą, uruchomić kampanie promocyjne, wykorzystując w pełni możliwość zaangażowania wszystkich mieszkańców.

Powyższe rekomendacje, zgodnie z istotą procesu rewitalizacji, muszą być uwzględniane w procesie opracowywania GPR w sposób zintegrowany, a nie wybiórczy. Jedynie łączne ich

uwzględnienie bazujące na identyfikacji wewnętrznych relacji oraz efektów synergicznych może doprowadzić do przygotowania i zrealizowania skutecznego programu rewitalizacji miasta Kalisza odpowiadającego w maksymalnym stopniu na potrzeby wszystkich Interesariuszy tego procesu.

ZAŁĄCZNIK nr 1

ANALIZA SZCZEGÓŁOWA DOKUMENTÓW STRATEGICZNO-PROGRAMOWYCH - REKOMENDACJE DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI MIASTA KALISZA

DOKUMENTY O CHAKTERZE OGÓLNYM:

nazwa dokumentu

Strategia rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014 - 2024

rok i tryb przyjęcia

Uchwała *XLIX/651/2014 z dnia 26 czerwca 2014 roku*

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2014 – 2024, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Strategia rozwoju Miasta Kalisza zakłada interwencję w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzenno-ekologicznej. Realizowanie wyznaczonych ośmiu celów strategicznych w poszczególnych sferach opiera się o sformułowaną w następujący sposób wizję: „Kalisz – otwarte miasto o wysokiej jakości życia jego mieszkańców i dynamicznie rozwijającej się, nowoczesnej gospodarce". Tak zdefiniowana wizja zawiera ideę dobrze skomunikowanego, zarządzanego nowocześnie w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju miasta, w którym się dobrze mieszka, pracuje i spędza wolny czas. Wysoka jakość życia i nowoczesna gospodarka, postrzegane jako rezultaty podejmowanych przedsięwzięć, stanowią zarazem główne odpowiedzi na wyzwania społeczne, np. problemy demograficzne, bezrobocie, włączenie społeczne, jak również problemy gospodarcze, np. innowacyjność, dbałość o środowisko (zielony aspekt rozwoju), zabezpieczenie przed powodzią i inne.

W ramach realizacji celu strategicznego 7: Kalisz – funkcjonalne miasto zakłada się, że Kalisz stanie się miastem skutecznym w planowaniu i realizacji ambitnych przedsięwzięć infrastrukturalnych porządkujących tkankę miejską, w tym z **wykorzystaniem działań rewitalizacyjnych**.

Podstawą sformułowania rekomendacji jest analiza diagnozy, analizy SWOT, wizji i celów strategicznych.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- Konieczność wspierania lokalnych przedsiębiorców (diagnoza – str. 86).
- Tworzenie przyjaznego klimatu inwestycyjnego jako kluczowego czynnika w procesie pozyskiwania zarówno inwestorów krajowych jak i zagranicznych (cel 4 – str. 104).
- Rozwój narzędzi do kooperacji podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie Kalisza jako kluczowych w kontekście wzrostu gospodarczego (cel 4 – str. 105).
- Dążenie do tworzenia warunków do współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, a jednostkami edukacyjnymi (cel 3 – str. 103) oraz naukowymi (cel 4 – str. 105).
- Zwiększenie dostępności do usług sektora B+R jako warunki dla poprawy potencjału firm w zakresie wprowadzania i absorpcji innowacji (wizja – str. 95, cel 4 – str. 106).
- Poprawa promocji inicjatyw skierowanych do przedsiębiorców i inwestorów, zwłaszcza w skali ponadregionalnej. Sugeruje się wykorzystanie krajowych dostępnych nośników informacji w celu dotarcia do potencjalnych inwestorów i przedstawienia im szczegółowej oferty Kalisza (diagnoza – str. 86, SWOT – str. 92, cel 4 – str. 106).
- Wzmacnianie wsparcia przedsiębiorczości przez organy administracji samorządowej w Kaliszu, w tym zwolnienie z podatku od nieruchomości gruntów i budynków na okres 3 lat, co jest czynnikiem stymulującym rozwój działalności inwestycyjnej w Kaliszu (diagnoza – str. 53-54, cel 4 – str. 104).

SFERA SPOŁECZNA

- Konieczność przeprowadzenia **gruntownej rewitalizacji części centralnej, staromiejskiej Kalisza**, którą należy traktować jako konieczny nowy impuls rozwojowy dla tego obszaru miasta, by służył on mieszkańcom i był jego wizytówką, miejscem reprezentacyjnym i jednocześnie przyjaznym (diagnoza – str. 30), w tym wykorzystanie potencjału Starego Miasta oraz centralnej części miasta (SWOT – str. 91).
- Postrzeganie **działań rewitalizacyjnych** jako pierwszego kroku do odwrócenia negatywnej tendencji wyludniania się śródmiejskiej części Kalisza (cel 7 – str. 111).
- Konieczność zapewnienia miejsc pracy rosnącej populacji osób z wykształceniem wyższym oraz posiadających wyższe kwalifikacje (diagnoza – str. 57).
- Niewystarczająca dostępność podstawowej opieki medycznej i lekarzy specjalistów (diagnoza – str. 82; 86; cel 1 – str. 99).

- Konieczność poprawy dostępu do wydarzeń kulturalno-rozrywkowych oraz obiektów sportowych (diagnoza – str. 82; 87, cel 1 – str. 98-100, cel 5 – str. 108).
- Konieczność zmniejszenia utrzymującego się poziomu współczynnika przestępczości (diagnoza – str. 45-46, cel 1 – str.99).
- Dążenie do wzrostu poziomu bezpieczeństwa w mieście poprzez podniesienie skuteczności działania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo (diagnoza – str. 45-46, cel 1 – str.99).

SFERA TECHNICZNA

- Konieczność przeprowadzenia remontów wielu budynków mieszkalnych ze względu na ich wiek, stan techniczny i konieczność dostosowania do zmieniających się przepisów budowlano-technicznych (wysoki stopień zużycia budynków komunalnych i ograniczone środki na ich remonty i modernizację) (diagnoza – str. 30).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- **Zwrócenie uwagi na rewitalizację** jako na działanie porządkujące przestrzeń miasta i zmierzające do odtworzenia lub nadania śródmiejskiej części Kalisza nowych funkcji użytkowych (SWOT – str. 94).
- Pilna potrzeba **rewitalizacji centrum miasta** ze względu na wiele zaniedbanych obiektów oraz liczne nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym (co może spowodować roszczenia) (diagnoza – str. 30).
- Dążenie do **ożywienia Śródmieścia Kalisza** poprzez podjęcie działań zmierzających do uczynienia go atrakcyjnym miejscem do zamieszkania i spędzania czasu wolnego (diagnoza – str. 86).
- Konieczność przeprowadzenia **gruntownej rewitalizacji części centralnej, staromiejskiej Kalisza**, którą należy traktować jako konieczny nowy impuls rozwojowy dla tego obszaru miasta, by służył on mieszkańcom i był jego wizytówką, miejscem reprezentacyjnym i jednocześnie przyjaznym (diagnoza – str. 30).
- Budowa nowych obiektów użyteczności publicznej, które pozwolą na poprawę warunków życia w mieście oraz jego estetyki (diagnoza – str. 87, cel 7 – str. 110).
- Konieczność zaprowadzenia racjonalnej polityki parkingowej jako elementu przeciwdziałającego degradacji, szczególnie na terenie staromiejskiego centrum miasta (cel 7 – str. 111).
- Potrzeba uzupełnienia niewystarczającej sieci ścieżek rowerowych w mieście (diagnoza – str. 84, cel 7 – str. 110).
- Rekultywacja terenów zdegradowanych (cel 5 – str. 107; 113).
- Poprawa niedostatecznej dostępność komunikacyjnej centrum miasta poprzez udoskonalenie funkcjonowania komunikacji publicznej (diagnoza – str. 86, cel 7 – str. 110).
- Konieczność budowy południowo-wschodniej obwodnicy miasta (SWOT – str. 94, cel 5 – str. 107, cel 7 – str. 110).
- Dążenie do zapewnienia wysokiej dostępności terenów inwestycyjnych (cel 4 – str. 104).

SFERA ŚRODOWISKOWA

- Konieczność ograniczenia zanieczyszczenia wód powierzchniowych (diagnoza – str. 76, SWOT – str. 94).
- W kontekście stanu powietrza atmosferycznego w Kaliszu konieczna jest zmiana struktury źródeł wykorzystywanych w systemach grzewczych na poziomie miasta (SWOT – str. 94, cel 8 – str. 112).
- Potrzeba zwiększenia inwestycji w odnawialne źródła energii, w tym zaplanowania przedsięwzięć idących w kierunku inwestycji w infrastrukturę do pozyskiwania energii geotermalnej, farmy wiatrowe, biogazownie i inne alternatywne źródła energii (cel 8 – str. 112).
- Potrzeba kontynuacji rozpoczętego procesu termomodernizacji szkół w kierunku objęcia nim wszystkich obiektów użyteczności publicznej (cel 8 – str. 112).
- Dążenie do zwiększenia świadomości ekologicznej mieszkańców (cel 8 – str. 112).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.kalisz.pl/pl/system/files/tresc/zwyklestrony/2014/07/strategia-rozwoju-na-lata-2014-2024/zalacznik/strategiarozwoju miastakaliszanalata2014-2024a.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu

Wieloletnia prognoza finansowa dla Miasta Kalisza na lata 2016-2030

rok i tryb przyjęcia

Uchwały Nr XXVIII/337/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 września 2016 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres przestrzenny: lata 2016-2030, zakres czasowy: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Wieloletnia prognoza finansowa jest dokumentem określającym ekonomiczne możliwości realizacji działań przewidzianych w wieloletnim programie rozwoju miasta. Konkretyzuje ona zaplanowane przedsięwzięcia określając ich wartość i planując okres ich realizacji poprzez uwzględnienie w wydatkach samorządu oraz zaplanowanie ich finansowania po stronie przychodów budżetu lokalnego. Wieloletnią Prognozę Finansową dla Miasta Kalisza na lata 2016-2030 opracowano z wykorzystaniem głównie danych historycznych dla Miasta Kalisza oraz w oparciu o rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 stycznia 2013 r. w sprawie wieloletniej prognozy finansowej jednostki samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 86). Należy uznać, że planowanie na tak długi okres czasu obarczone jest bardzo dużym ryzykiem błędu, dlatego też dochody i wydatki bieżące od 2020 r. zaplanowano na tym samym poziomie.
Podstawą sformułowania rekomendacji jest analiza przedsięwzięć planowanych do realizacji.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- Partnerstwo na rzecz podnoszenia jakości i efektywności usług administracyjnych w miastach w zakresie podatków i opłat lokalnych oraz zarządzania nieruchomościami – doskonalenie, jakości oraz monitorowanie procesu świadczenia usług administracyjnych istotnych dla prowadzenia działalności (przedsięwzięcie 1.1.1.4 i 1.1.2.3).

SFERA SPOŁECZNA

- Aerobik językowy nauczycieli kluczem do zintegrowanego kształcenia językowo-przedmiotowego – rozwijanie kompetencji językowych przez nauczycieli III Liceum Ogólnokształcącego poprzez nauczanie i uczenie się języków obcych, zapoznanie się z nowymi innowacyjnymi programami nauczania, metodami edukacyjnymi (przedsięwzięcie 1.1.1.1).
- Aktywnie idziemy w przyszłość – wzrost szans na rynku pracy osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (przedsięwzięcie 1.1.1.3).
- Równi na starcie - rozwój usług społecznych i zdrowotnych (przedsięwzięcie 1.1.1.7).
- Adaptacja CKUiP wraz z zakupem wyposażenia, w ramach projektu "Przestrzeń dla profesjonalistów" – doposażenie istniejących oraz utworzenie nowych pracowni (przedsięwzięcie 1.1.2.1).
- Rozbudowa, modernizacja, adaptacja wraz z zakupem sprzętu dla szkół zawodowych na terenie Kalisza w ramach projektu "Przestrzeń dla profesjonalistów" – doposażenie istniejących oraz utworzenie nowych pracowni (przedsięwzięcie 1.1.2.5).
- Częściowe pokrycie kosztów związanych z przeprowadzaniem badań lekarskich osób zatrzymanych lub doprowadzanych przez Policję, pobieraniem krwi do badań dla celów procesowych i wystawianiem dokumentów potwierdzających zgon – zapewnienie funkcjonowania Policji (przedsięwzięcie 1.3.1.1).
- Innowacje dla integracji cyfrowej – przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu na terenie K@lisza - utrzymanie trwałości projektu - przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu (przedsięwzięcie 1.3.1.2).
- Zakup Systemu Informacji Prawnej – zapewnienie dostępu do aktualnych przepisów prawa dla pracowników Urzędu (przedsięwzięcie 1.3.2.48).

SFERA TECHNICZNA

- Program rozwoju zasobów mieszkalnych – budowa budynków wielorodzinnych (przedsięwzięcie 1.3.2.25).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Regionalna zintegrowana infrastruktura informacji przestrzennej Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej – wdrażanie technologii komunikacyjno-informacyjnych dla rozszerzenia stosowania e-usług (przedsięwzięcie 1.1.2.4).

- Rozwój systemu komunikacji publicznej Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej – Kalisz – rozwój systemu komunikacji publicznej (przedsięwzięcie 1.1.2.6).
- Termomodernizacja budynków Publicznych Przedszkoli miasta Kalisza nr: 1, 9, 18, 20, 27, 30 – poprawa stanu obiektów (przedsięwzięcie 1.1.2.7).
- Termomodernizacja budynków Żłobków miasta Kalisza nr: 2, 3, 4 – poprawa stanu obiektów (przedsięwzięcie 1.1.2.8).
- Zagospodarowanie Baszty Dorotki wraz z przyległym terenem – poprawa stanu obiektu (przedsięwzięcie 1.1.2.11).
- Zainstalowanie urządzeń do obsługi Strefy Płatnego Parkowania w Kaliszu wraz z prowadzeniem czynności techniczno-organizacyjnych związanych z ich serwisem i kompleksowym utrzymaniem – rozbudowa układu komunikacyjnego miasta (przedsięwzięcie 1.3.1.4).
- Dostosowanie budynków żłobków w Kaliszu do wymogów przeciwpożarowych – poprawa stanu obiektów (przedsięwzięcie 1.3.2.9).
- Dotacja celowa na realizację projektu pn. "Z tradycją w przyszłość – renowacja zabytkowego kościoła pojezuickiego w centrum Kalisza i modernizacja wnętrza na potrzeby organizacji działań kulturalnych" dla Rzymskokatolickiej Parafii... – zachowanie cennego dziedzictwa, utrwalenie i upowszechnienie wiedzy o historii miasta i regionu oraz stworzenie nowoczesnej przestrzeni dla organizacji przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych (przedsięwzięcie 1.3.2.10).
- Dotacja celowa na realizację zadania pn. "Prace konserwatorsko-budowlane wraz z kompleksową restauracją wnętrza kościoła przy zabytkowym zespole kościelno-klasztornym OO. Franciszkanów w Kaliszu przy ul. Sukienniczej 7" – zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturalnego (przedsięwzięcie 1.3.2.12).
- Dotacja na modernizację budynków UAM – rozwój infrastruktury edukacyjnej i społecznej (przedsięwzięcie 1.3.2.13).
- Modernizacja I Liceum Ogólnokształcącego – poprawa stanu technicznego obiektu (przedsięwzięcie 1.3.2.18).
- Mury Calisii – rewaloryzacja średniowiecznych fortyfikacji obronnych miasta – poprawa stanu obiektu (przedsięwzięcie 1.3.2.19).
- Program "Infrastruktura dla rozwoju terenów inwestycyjnych" – rozbudowa układu komunikacyjnego miasta (przedsięwzięcie 1.3.2.23).
- Program Rozwoju Dróg Osiedlowych – rozbudowa układu komunikacyjnego miasta (przedsięwzięcie 1.3.2.24).
- Przebudowa mostu w ciągu ulicy Chopina wraz z przebudową ulicy na odc. od ul. Kościuszki do ul. Piskorzewie – rozbudowa układu komunikacyjnego miasta (przedsięwzięcie 1.3.2.27).
- Przebudowa Placu Kilińskiego – rozbudowa układu komunikacyjnego miasta (przedsięwzięcie 1.3.2.28).
- Przebudowa skrzyżowania ul. 3-go Maja - ul. Warszawska wraz z odc. ul. Warszawskiej do ul. Łódzkiej – rozbudowa układu komunikacyjnego miasta (przedsięwzięcie 1.3.2.29).
- **Rewitalizacja Głównego Rynku** – poprawa stanu układu komunikacyjnego (przedsięwzięcie 1.3.2.35).
- Rozbudowa budynku przy ul. Krótkiej na potrzeby Urzędu Miejskiego – poprawa stanu technicznego obiektu (przedsięwzięcie 1.3.2.37).
- Rozbudowa placu zabaw w Ogródku Jordanowskim (os. Śródmieście II) (BO) - Realizacja Budżetu Obywatelskiego 2016 r. (przedsięwzięcie 1.3.2.40).
- Rozbudowa ulic w ciągu drogi wojewódzkiej nr 450 na odcinku od "Rogatki" do granicy miasta – rozbudowa ul. Nowy Świat, ul. Częstochowskiej i ul. Rzymskiej (przedsięwzięcie 1.3.2.41).
- Rozwój terenów zielonych w mieście – rozwój terenów zielonych (przedsięwzięcie 1.3.2.43).
- Siłownia plenerowa w Ogródku Jordanowskim (os. Śródmieście II) (BO) – realizacja Budżetu Obywatelskiego 2016 r. (przedsięwzięcie 1.3.2.44).

SFERA ŚRODOWISKOWA

- Akcje edukacyjne mające na celu uświadamianie społeczeństwa w zakresie dotyczącym gospodarki niskoemisyjnej – realizacja działań naprawczych wynikających z Planu Gospodarki Niskoemisyjnej (przedsięwzięcie 1.1.1.2).
- Promowanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii wśród mieszkańców i przedsiębiorców – realizacja działań naprawczych wynikających z Planu Gospodarki Niskoemisyjnej (przedsięwzięcie 1.1.1.5).

- Prowadzenie i aktualizowanie bazy Planu Gospodarki Niskoemisyjnej – realizacja działań naprawczych wynikających z Planu Gospodarki Niskoemisyjnej (przedsięwzięcie 1.1.1.6).
- Zanieczyszczenie! Znajdź rozwiązanie! – zainteresowanie uczniów sferą nauk ścisłych poprzez znajdowanie rozwiązań problemów ekologicznych, z jakimi boryka się współczesny świat (przedsięwzięcie 1.1.1.8).
- Przebudowa wylotów kanalizacji deszczowej do Prosny i jej dopływów z zamontowaniem urządzeń podczyszczających – poprawa stanu infrastruktury technicznej i środowiska naturalnego (przedsięwzięcie 1.3.2.32).
- Rozwój niskoemisyjnego systemu komunikacji publicznej Miasta Kalisza wraz z modernizacją oświetlenia ulicznego zwiększającego jego energooszczędność – rozwój systemu komunikacji publicznej (przedsięwzięcie 1.3.2.42).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu udostępnionego przez UM Kalisza.

nazwa dokumentu

Strategia zintegrowanych inwestycji terytorialnych dla rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej

rok i tryb przyjęcia

Uchwała Nr 3/2016 Rady Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej z dnia 20 kwietnia 2016 roku

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2014-2020, zakres przestrzenny: Aglomeracja Kalisko-Ostrowska

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Stworzenie spójnej wizji rozwoju Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej, wraz z identyfikacją istniejących problemów oraz przedstawieniem priorytetowych działań na przyszłość. W dokumencie określono, że w wyniku partnerskiej współpracy w 2020 r. Aglomeracja Kalisko-Ostrowska osiągnie następujące korzyści rozwojowe:

- będzie obszarem intensywnego rozwoju gospodarczego i społecznego,
- interwencja publiczna przyczyni się do wzrostu liczby przedsiębiorstw i miejsc pracy w sferze prywatnej,
- poprawi się konkurencyjność funkcjonujących tu przedsiębiorstw, które uzyskają większy dostęp do nowoczesnej infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej oraz wykwalifikowanych w toku ulepszanej edukacji zawodowej pracowników,
- podjęte działania w zakresie profilaktyki zdrowotnej poprawią kondycję fizyczną mieszkańców Aglomeracji, a lepsza jakość i dostęp do usług instytucji kultury i dziedzictwa narodowego pozytywnie wpłynie na rozwój społeczny obszaru,
- poprawi się jakość środowiska przyrodniczego dzięki inwestycjom w ekologiczny transport publiczny, infrastrukturę kanalizacyjną i usprawnienia efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej,
- **działania rewitalizacyjne** realizowane przez gminy Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej doprowadzą do rozwiązania wielu problemów społecznych zdegradowanych dzielnic miast i dysfunkcyjnych obszarów wiejskich i przyczynią się do poprawy jakości przestrzeni publicznej,
- mieszkańcy i przedsiębiorstwa Aglomeracji będą korzystać z szerokopasmowego Internetu, a rozwijająca się gospodarka będzie konkurencyjna na rynku krajowym. Nastąpi wielopłaszczyznowa integracja usług publicznych dostępnych dla mieszkańców Aglomeracji oraz wszystkich zainteresowanych usługami świadczonymi w obrębie Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej,
- poprawi się dostępność i jakość infrastruktury drogowej.

Działanie 4.3 Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej to **Rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich.**

Podstawą sformułowania rekomendacji jest analiza diagnozy, analizy SWOT, wizji i celów strategicznych oraz osi priorytetowych i działań.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- Potrzeba zwiększenia liczby podmiotów gospodarczych na obszarze śródmieścia (diagnoza – str. 91-92).
- Konieczność **wykorzystania działań rewitalizacyjnych** w celu zwiększenia dywersyfikacji działalności

gospodarczej (priorytet 4 – str. 188).

SFERA SPOŁECZNA

- Potrzeba ograniczenia wysokiego poziomu przestępczości, dużej liczby osób długotrwale bezrobotnych oraz korzystających z pomocy społecznej (diagnoza – str. 91-92).
- Konieczność **włączenia w działania rewitalizacyjne** projektów związanych z odnową społeczną i podnoszeniem aktywności gospodarczej, które mogą być finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego (diagnoza – str. 92-93).
- Potrzeba **wykorzystania działań rewitalizacyjnych** na rzecz aktywizacji mieszkańców w procesie tworzenia wspólnych rozwiązań problemów oraz w celu budowy ich identyfikacji z miastem (diagnoza – str. 93).
- Konieczność bezpośredniej aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców **obszarów rewitalizowanych** (diagnoza – str. 93-94).
- Potrzeba kształtowania w społeczeństwie większej świadomość na temat **potrzeby rewitalizacji** i termomodernizacji budynków (diagnoza – str. 142).
- Wskazanie na możliwość **wykorzystania projektów rewitalizacyjnych** do włączania społecznego osób zmarginalizowane oraz zagrożonych marginalizacją (diagnoza – str. 150).
- Zakładanym **efektem rewitalizacji** powinien być wzrost liczby ludności na obszarach poddanych zmianom (wskaźnik efektu działania 4.3 – str. 162).

SFERA TECHNICZNA

- Potrzeba poprawy złego stanu technicznego i niskiej efektywności energetycznej budynków oraz infrastruktury technicznej (diagnoza – str. 92).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Konieczność uwzględniania podczas opracowywania **programu rewitalizacji** obszarów zdegradowanych kontekstu aglomeracyjnego (diagnoza – str. 95).
- **Działania rewitalizacyjne** powinny się skupić na odtworzeniu centrotwórczej funkcji Śródmieścia przez zmniejszenie skutków zjawisk kryzysowych (diagnoza – str. 93) oraz na odwróceniu trendów depopulacyjnych i niekontrolowanej suburbanizacji (diagnoza – str. 95).
- W ramach działań podejmowanych na obszarach śródmiejskich należy dążyć do rozwiązania problemów związanych z parkowaniem. W tym zakresie zaleca się (diagnoza – str. 115-116):
    - uporządkowanie parkowania w rejonie śródmiejskim w zakresie wydzielenia, oznakowania stanowisk, weryfikacji dotychczasowego sposobu wyznaczania miejsc do parkowania,
    - wprowadzenie ograniczeń przestrzeni parkingowej w centrum,
    - budowę parkingów *Park&Go* w bliskim sąsiedztwie centrum,
    - wprowadzenie dynamicznego Systemu Informacji Parkingowej z danymi o liczbie i umiejscowieniu wolnych miejsc do parkowania.
- Zmiany w zakresie polityki transportowej powinny zmierzać do podkreślania priorytetowego charakteru transportu publicznego, który powinien korzystać z dedykowanych pasów ruchu. Zaleca się również promowanie transportu rowerowego poprzez budowę odpowiedniej infrastruktury (m.in.: stojaki, wiaty, system roweru miejskiego) (diagnoza – str. 116-117).
- Potrzebna realizacji stopniowej wymiany kanalizacji azbestocementowej(diagnoza – str. 75).

SFERA ŚRODOWISKOWA

- Konieczność poprawy stanu powietrza atmosferycznego, którego poziom zanieczyszczenia jest jednym ze skutków zjawisk kryzysowych w mieście (diagnoza – str. 93).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.sako-info.pl/strategia-zit-ako (pobrano 30.09.2016r.).

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ GOSPODARCZĄ:

nazwa dokumentu

Aktualizacja zintegrowanego planu rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych Miasta Kalisza do roku 2020

rok i tryb przyjęcia

Uchwała Nr XLII/583/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 20 grudnia 2013 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2013-2020, zakres przestrzenny : Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Dokument stanowi aktualizację „Zintegrowanego Planu Rozwoju Obszarów Miejskich i Poprzemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020" przyjętego uchwałą Rady Miejskiej Kalisza NR XXVII/355/2012 z dnia 27 września 2012r. Przedmiotowa aktualizacja została podyktowana potrzebą wytyczenia kolejnych obszarów, na których należy podjąć **działania rewitalizacyjne**.

Podstawą sformułowania rekomendacji, ze względu na następstwo przedmiotowego dokumentu i GPR, który *de facto* go zastąpi w obszarze rewitalizacji „Śródmieście" jest zwrócenie uwagi na zaplanowane w nim projekty rewitalizacyjne.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- „Dom pod Aniołami" – utworzenie kompleksu hotelowego i handlowo–usługowego. W ramach inwestycji planuje się kompleksową odbudowę oraz remont kamienicy, a także utworzenie parkingu i zagospodarowanie przyległych terenów obszarami zieleni oraz elementami małej architektury. Prace budowlane dotyczące kamienicy odbywać się będą pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w celu podkreślenia walorów historycznych budynku poprzez odtworzenie jego stanu pierwotnego. Realizacja projektu doprowadzi do powstania kompleksu, w którego skład wchodzić będą m.in.: kawiarnia, restauracja, spa, hotel, powierzchnie handlowe i usługowe (str. 40).
- Przygotowanie rzeki do przepływów łodzi oraz spływów kajakowych - przedmiotem projektu są prace związane z przygotowaniem odcinka rzeki Prosny przepływającego przez miasto do przepływu łodzi oraz spływów kajakowych. Działania te realizowane byłyby w ramach szlaku wodnego „Wielkiej Pętli Wielkopolski", będącego jednym z ważniejszych produktów turystycznych województwa (str. 41).
- Adaptacja obiektów w Śródmieściu do pełnienia funkcji usługowo–handlowych (Adaptacja zabytkowego budynku „Koszary Godebskiego" na cele handlowo–usługowe – zadanie zrealizowane przez prywatnego inwestora poprzez uruchomienie sklepu „Biedronka"; Nadanie nowych funkcji obiektom poprzemysłowym przy ul. Chopina 23 w Kaliszu – zadanie częściowo zrealizowane przez prywatnego inwestora; Remont części wspólnych oraz parteru o funkcji handlowo–usługowej Kamienicy przy ul. Franciszkańskiej 2; Zagospodarowanie kompleksu zabudowań po fabryce Calisia) (str. 42-44) – zadania planowane do realizacji przez prywatnych właścicieli nieruchomości

SFERA SPOŁECZNA

- Artystyczna aktywizacja starówki - projekt ma na celu aktywizację artystycznych przedsięwzięć na terenie Miasta Kalisza, poprzez zaproszenie artystów i wykonawców specjalizujących się w różnych dziedzinach sztuki: aktorów, muzyków, mimów, kuglarzy, kataryniarzy, szczudlarzy, władców ognia oraz innych związanych z nurtem *streetartu*. Miasto planuje przeznaczyć środki finansowe na niewielkie wstępne wynagrodzenie dla artystów, zachęcając do prezentacji swojego repertuaru w Kaliszu (str. 39).

SFERA TECHNICZNA

- Fundusz Rewitalizacji zabytkowych kamienic w Kaliszu - w ramach projektu planuje się stworzenie Funduszu Rewitalizacji, udzielającego niskooprocentowanych pożyczek właścicielom zabytkowych kamienic w mieście. Pożyczki te miałyby być przeznaczone na odbudowanie elewacji zabytkowych kamienic. Udzielane byłyby również na remonty parterów, pięter i podwórzy, pod warunkiem zmiany ich funkcji na pożądane z punktu widzenia rewitalizacji Rynku: gastronomicznej, turystycznej, handlowej opartej o sprzedaż sztuki, rękodzieła i produktów lokalnych (str. 39).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Rewitalizacja Głównego Rynku w Kaliszu - kompleksowa przebudowa płyty placu oraz

zagospodarowanie jej powierzchni. Inwestycja uwzględnia również remont dachu oraz elewacji Ratusza, która została zrealizowana w latach 2014-2015 (str. 39).

- Utworzenie deptaka spacerowego w ciągu ulic: Zamkowej, Kanonickiej oraz Śródmiejskiej - w ramach projektu planuje się utworzenie deptaka spacerowego przecinającego Śródmieście oraz Główny Rynek w Kaliszu w kierunku rzeki Prosny. Projekt obejmuje remont ulic i chodników w sposób ułatwiający komunikację pieszą oraz likwidację strefy parkowania (str. 40).
- Usprawnienie i reorganizacja ruchu drogowego w Śródmieściu - projekt polega na:
    - utworzeniu ciągów pieszo – jezdnych i wyznaczeniu miejsc parkingowych po jednej stronie ulicy;
    - ograniczeniu ruchu samochodowego na ulicach: Śródmiejskiej, Zamkowej, Kanonickiej, części Złotej, Rzeźniczej, Mariańskiej i części Łaziennej.
    - remoncie lub przebudowie ulic znajdujących się w złym stanie technicznym;
    - utworzeniu wielopoziomowych parkingów buforowych, ograniczających natężenie ruchu samochodowego oraz eliminujących problem małej liczby miejsc parkingowych na obszarze (str. 40).
- Zagospodarowanie bulwarów wzdłuż rzeki Prosny - projekt polega na zagospodarowaniu terenów nad brzegiem rzeki Prosny: od ulicy Śródmiejskiej do ulicy Wodnej. Zagospodarowanie obejmuje stworzenie terenów rekreacyjnych ze ścieżkami pieszymi i rowerowymi oraz instalację elementów małej architektury. Na zagospodarowanych terenach można utworzyć niewielkie stanowiska handlowo–gastronomiczne oraz wprowadzić małą architekturę (str. 41).
- Oznaczenie granic i obiektów dawnej Dzielnicy Żydowskiej - w ramach projektu planuje się czytelne oznaczenie granic poprzez przebudowę nawierzchni chodników z użyciem kolorów bądź symboliki, wyróżniających Dzielnicę Żydowską na tle pozostałej przestrzeni Śródmieścia. Ważne jest również oznaczenie obiektów związanych z historią kaliskich Żydów tablicami informacyjnymi, zawierającymi podstawowe informacje i ciekawostki historyczne (str. 42).
- Zagospodarowanie skweru na Rozmarku - Na małym skwerze, ściśle związanym z historią Żydów w Kaliszu przewidziano utworzenie makiety dawnej Dzielnicy Żydowskiej (str. 42) (zadanie zrealizowane).
- Zagospodarowanie pozostałej przestrzeni publicznej Śródmieścia (Wyeksponowanie reliktów zamku Kazimierzowskiego wraz z zagospodarowaniem przyległych terenów; Uporządkowanie Nowego Rynku; Przebudowa placu Św. Stanisława) (str. 44-45).

SFERA ŚRODOWISKOWA

nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.kalisz.pl/pl/q/o-miescie/dokumenty/zintegrowany-plan-rozwoju-obszarow-miejskich-i-poprzemyslowych-miasta-kalisza-do-roku-2020 (pobrano 30.09.2016r.).

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ SPOŁECZNĄ:

nazwa dokumentu **Wieloletni programu współpracy Miasta Kalisza z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2016-2020**
rok i tryb przyjęcia Uchwała nr XVI/186/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 20 listopada 2015 roku
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2016 – 2020, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Dokument określa założenia i kierunki współpracy w realizacji zadań publicznych przez samorząd i sektor pozarządowy. Program stwarza warunki do rozwoju aktywności mieszkańców, wyrażającej się w podejmowaniu działania na rzecz wspólnoty lokalnej, samoorganizujących się w tym celu w formalnych i nieformalnych strukturach, wraz z samorządem definiujących problemy i społeczne potrzeby oraz wyznaczających wspólne cele. Celem głównym Programu jest budowanie aktywności społecznej mieszkańców poprzez zwiększenie zaangażowania i odpowiedzialności w realizacji zadań publicznych Miasta przez organizacje pozarządowe, z zapewnieniem ich efektywności i dostosowaniem do potrzeb społecznych. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA • Współpraca Miasta Kalisza w kontekście sfery gospodarczej z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego dotyczy w szczególności zadań w zakresie (§3): o działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości.
SFERA SPOŁECZNA • Współpraca Miasta Kalisza w kontekście sfery społecznej z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego dotyczy w szczególności zadań w zakresie (§3): o pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, o ochrony i promocji zdrowia, w tym działalności leczniczej, o działalności na rzecz osób niepełnosprawnych, o działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym.
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Współpraca Miasta Kalisza w kontekście sfery przestrzennej z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego dotyczy w szczególności zadań w zakresie (§3): ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.
SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2015_16_186.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Raport kultura** **2014/2015** **fakty - liczby - wydarzenia**
rok i tryb przyjęcia publikacja w październiku 2015
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2014/2015, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Dokument ma charakter sprawozdawczo-informacyjny. Podkreśla sukcesy, a także analizuje szczegółowo aktywność kulturalną miasta w ostatnim sezonie tj. 2014/2015. Dokument pozwala zidentyfikować strukturę oferty kulturalno-rozrywkowej oraz jej odbiór przez mieszkańców. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA • Konieczność utrzymania i wzrostu aktywności kulturalnych finansowanych przez samorząd Kalisza (str. 8-11).
SFERA SPOŁECZNA • Identyfikacja dotychczasowych pomysłów na projekty i przedsięwzięcia kulturalne w Kaliszu WKiS, SiT (str. 8-25). • Identyfikacja frekwencji mieszkańców i popularności wydarzeń – aktywność kulturalna Kaliszan WKiS, SiT (str. 26-27). • Analiza aktywności wybranych placówek kultury: Filharmonia Kaliska, Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka, Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień", Galeria Sztuki im. Jana Tarasina, Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, Centrum Kultury i Sztuki, Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej (str. 28-69).
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA nie dotyczy
SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.kalisz.pl/pl/q/o-miescie/dokumenty/raport-kultura-20122013 (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Miejski program działań na rzecz osób niepełnosprawnych w Kaliszu**
rok i tryb przyjęcia Załącznik do Uchwały nr XXXIV/472/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25 kwietnia 2013 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2013 – 2017, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Celem programu jest stworzenie systemu umożliwiającego przywrócenie osoby niepełnosprawnej społeczeństwu, wytworzenie poczucia aktywnego uczestnictwa, eliminacji postawy roszczeniowej oraz „przekształcenie" osób niepełnosprawnych z „biorców" opieki społecznej w osoby zasilające budżet lokalny. W dokumencie podkreśla się znaczenie rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych. Osiągnięcie założonego celu strategicznego jakim jest wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych przewiduje realizację pięciu działań. Podstawą sformułowania rekomendacji jest analiza diagnozy, celu i działań przewidywanych do realizacji.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA

nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA • Dążenie do rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych, w ramach realizacji integralnej części Polityki Społecznej Miasta Kalisza (cel programu – str. 14). • Konieczność likwidowania barier w komunikowaniu się oraz zapewniania łatwiejszego dostępu do informacji - zapewnienie swobodnego komunikowania się oraz informacji dotyczącej usług i świadczeń dla osób niepełnosprawnych kompleksowej i łatwo dostępnej (działanie 1 – str. 14-15). • Potrzeba aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych - wzmocnienie poziomu przygotowania zawodowego i możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych (działanie 2 – str. 15). • Dążenie do integracji osób niepełnosprawnych - zapewnienie rozwoju osobistego poprzez aktywny udział w życiu społecznym, kulturalnym, sportowym miasta (działanie 3 – str. 15-16). • Konieczność wspierania dostępu do usług medycznych: rehabilitacyjnych i specjalistycznych - zwiększenie dostępności usług medycznych w celu dostosowania i rozszerzenia istniejących form świadczeń w ramach systemu opieki zdrowotnej (działanie 5 – str. 17).
SFERA TECHNICZNA • Potrzeba likwidacji barier architektonicznych oraz urbanistycznych, a także komunikacyjnych, technicznych - zniesienie wszelakich ograniczeń uniemożliwiających lub utrudniających swobodne przemieszczanie się osobom niepełnosprawnym w budynkach oraz w przestrzeni publicznej w celu korzystania w pełni z praw i przywilejów obywatelskich oraz prawidłowego ich funkcjonowania w miejscu zamieszkania i środowisku lokalnym (działanie 4 – str. 16-17). • Konieczność wspierania dostępu do usług medycznych: rehabilitacyjnych i specjalistycznych - zwiększenie dostępności usług medycznych w celu dostosowania i rozszerzenia istniejących form świadczeń w ramach systemu opieki zdrowotnej (działanie 5 – str. 17).
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA nie dotyczy
SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/zamierzenia/13.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Kalisza na lata 2016-2025**
rok i tryb przyjęcia Uchwała nr XXI/265/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 31 marca 2016 roku
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2016 – 2025, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Strategia rozwiązywania problemów społecznych jest jednym z podstawowych narzędzi realizacji lokalnej polityki społecznej Kalisza. Ma stanowić podstawę do realizacji względnie trwałych wzorów interwencji społecznych, podejmowanych w celu zmiany (poprawy) tych stanów rzeczy (zjawisk) występujących w obrębie danej społeczności, które oceniane są negatywnie. Jest dokumentem określającym strategię rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Jest wieloletnim dokumentem programowym, na bazie którego w perspektywie 10 lat będzie realizowana polityka społeczna miasta uwzględniająca podstawowe, przyjęte w przedmiotowym obszarze zasady, tj. w szczególności zasadę samopomocy, zasadę przezorności, zasadę solidarności społecznej, zasadę pomocniczości, zasadę partycypacji, zasadę samorządności, zasadę dobra wspólnego oraz zasadę wielosektorowości. Strategia wskazuje na szanse rozwiązania problemów społecznych miasta poprzez m.in. **realizację działań rewitalizacyjnych**. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA

- Konieczność przeciwdziałania negatywnym skutkom bezrobocia poprzez realizację programów na rzecz rozwoju przedsiębiorczości w mieście Kaliszu (cel ogólny 1.6 – str. 87).
- Utrzymywanie aktywności zawodowej poprzez rozwój systemu zapewnienia opieki dla osób zależnych (cel ogólny 2.1 – str. 90).

SFERA SPOŁECZNA

- Działania podejmowane w ramach polityki społecznej miasta wobec osób starszych (rozdział 3.1.3 oraz cel ogólny 2.3, 2.4 i 2.5 – str. 21 i 91-93) powinny m.in.:
  - tworzyć warunki do zaspokajania ich potrzeb oraz kształtować odpowiednie relacje między starszym pokoleniem a młodszymi generacjami,
  - zapobiegać marginalizacji ludzi starych oraz kształtować międzypokoleniową solidarność,
  - zapewniać specjalistyczne i efektywne formy pomocy osobom starszym, w celu jak najdłuższego utrzymania ich we własnym środowisku zamieszkania,
  - podejmować działania zarówno w obszarze opieki jak i aktywizacji osób w wieku senioralnym.
- Działania podejmowane w ramach polityki społecznej miasta wobec osób i rodzin (diagnoza oraz cel ogólny 1.1 - 1.5 – str. 84-86) powinny m.in.:
  - podejmować działania wspierające osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia bieżących potrzeb i umożliwienia im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka, przy współudziale osób ubiegających się o udzielenie pomocy,
  - pomagać w doprowadzeniu do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem,
  - umożliwić osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia,
  - pomagać dziecku i rodzinie odpowiednio do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy społecznej i w zakresie wynikającym z indywidualnych potrzeb,
  - umożliwić osobom niepełnosprawnym uczestnictwo w życiu społecznym.
- Działania podejmowane w ramach polityki społecznej miasta w celu zapobiegania negatywnym skutkom bezrobocia (cel ogólny 1.6, str. 87) powinny m.in. :
  - wzmacniać i podtrzymywać zdolności osób bezrobotnych,
  - intensyfikować działania wspierające osoby bezrobotne w nabywaniu umiejętności poszukiwania pracy, kształtować postawy osób bezrobotnych poprzez upowszechnianie działalności Klubu Integracji Społecznej,
  - zmierzać do tworzenia specjalistycznej sieci wsparcia, realizowanej przez profesjonalistów: pracowników socjalnych, pedagogów, psychologów, kuratorów, policjantów, lekarzy i innych osób w ramach szeroko zakrojonej współpracy interdyscyplinarnej,
  - zmierzać do kompleksowego rozwiązywania problemu bezdomności, nie tylko poprzez jednostki pomocy społecznej i działające w tym obszarze organizacje pozarządowe, ale przy współdziałaniu z innymi podmiotami, które bezpośrednio związane są z tym zjawiskiem.

SFERA TECHNICZNA

- W ramach marginalizacji i minimalizacji zagrożeń dla osób niepełnosprawnych (cel ogólny 2.1 – str. 89) powinno się likwidować bariery architektoniczne i technicznie, wynikające z indywidualnych potrzeb osób niepełnosprawnych.

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Polityka społeczna miasta powinna wspomagać rozwój usług z zakresu pomocy socjalnej oraz umożliwić osobom i rodzinom w sytuacjach kryzysowych jak najszersze korzystanie z sieci tych usług. Należy zadbać o rozwój liczby miejsc całodobowego pobytu, w tym sieci placówek rodzinnych, stwarzających osobom starszym najdogodniejsze warunki pobytu. W obszarze aktywizacji należy zadbać o zwiększenie dostępu do usług społecznych, np. placówek edukacyjnych, kulturalnych i rekreacyjno–sportowych oraz systematycznie podnosić jakość usług opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych (diagnoza – np. str. 39).
- Należy wspierać rodziny w zakresie zabezpieczenia potrzeb mieszkaniowych (cel ogólny 1.7, str. 87), poprzez dążenie do:
  - zwiększenia dostępności lokali socjalnych i mieszkań komunalnych,
  - zwiększenia ilości mieszkań chronionych na terenie miasta Kalisza.

SFERA ŚRODOWISKOWA

nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.mops-kalisz.pl/modules/srps/DOKUMENT_SRPS%202016%202025.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Miejski program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na 2016 rok**
rok i tryb przyjęcia Uchwała Nr XXI/267/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 31 marca 2016 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2016, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Program obejmuje opis dotychczas realizowanych działań oraz zadania planowane do realizacji w 2016 roku, wynikające z nałożonych przez ustawę zadań własnych gminy. Wszystkie zadania realizowane w ramach Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych ukierunkowane są na przeciwdziałanie zjawisku nadużywania alkoholu oraz zminimalizowanie jego skutków społecznych, w tym przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, a także szkód zdrowotnych u osób dotkniętych problemem alkoholowym. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu, a zwłaszcza wskazanych w jego treści pięciu problemów.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA • Konieczność ograniczania naruszania prawa na rynku alkoholowym (problem V: zadania własne Miasta - str. 22) poprzez prowadzenie działalności edukacyjnej i szkoleniowej oraz działań kontrolnych i interwencyjnych.
SFERA SPOŁECZNA • Konieczność zmniejszania rozmiarów szkód zdrowotnych i społecznych spowodowanych nadużywaniem alkoholu i uzależnieniem od alkoholu (problem I: cele i zadania do realizacji - str. 15-17) poprzez: o zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej, o zapobieganie wykluczeniu społecznemu, o wsparcie w utrzymaniu abstynencji, o działania edukacyjne na temat szkodliwości picia alkoholu. • Ograniczenie zaburzeń życia rodzinnego i społecznego, wywołanych nadużywaniem alkoholu, w tym szkód zdrowotnych i rozwojowych dzieci z rodzin alkoholowych poprzez(problem II: cele i działania do realizacji – str. 17-18): o zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej, o pomoc psychospołeczną i prawną, o pomoc dzieciom z rodzin alkoholowych, o poprawę funkcjonowania dorosłych członków rodzin osób uzależnionych, pijących alkohol szkodliwie i ryzykownie, o ochronę przed przemocą w rodzinie. • Konieczność ograniczenia zjawiska picia alkoholu przez dzieci i młodzież (problem III: cele i działania do realizacji – str. 18-20) poprzez: o zwiększenie dostępności oraz realizację programów profilaktycznych, o utrwalanie postaw abstynenckich wśród dzieci i młodzieży, o zwiększenie dostępności zajęć alternatywnych do sięgania po środki psychoaktywne, o zmniejszenie liczby młodzieży często pijącej alkohol, o udzielanie pomocy i wsparcia rodzicom, których dzieci piją alkohol, o zwiększenie kompetencji wychowawczych rodziców, o profilaktyczną działalność informacyjną i edukacyjną. • Wzrost aktywności oraz współpracy organizacji i instytucji w podejmowaniu działań na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych alkoholu i ich

rodzin (problem IV: cele i działania do realizacji – str. 20-22) poprzez:
- zwiększenie zakresu działań podejmowanych przez środowiska abstynenckie,
- włączenie się organizacji i stowarzyszeń w działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- podnoszenie kwalifikacji różnych grup zawodowych działających na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań na rzecz promowania abstynencji i trzeźwego stylu życia,
- podejmowanie działań edukacyjnych i profilaktycznych na rzecz lokalnej społeczności,
- podejmowanie działań zapobiegających wykluczeniu społecznemu i izolacji społecznej osób uzależnionych i ich rodzin.

- Promowanie wolontariatu jako sprawdzonej formy pracy na rzecz lokalnej społeczności.

SFERA TECHNICZNA

nie dotyczy

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

nie dotyczy

SFERA ŚRODOWISKOWA

nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2016_21_267.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu

Miejski program przeciwdziałania narkomanii

rok i tryb przyjęcia

Uchwała nr XXI/268/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 31 marca 2016 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2016r., zakres przestrzenny: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Program obejmuje opis dotychczas realizowanych działań oraz planowane do realizacji w 2016 roku, wynikające z nałożonych przez ustawę zadań własnych gminy: zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem, udzielanie rodzinom osób uzależnionych pomocy psychospołecznej i prawnej, prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej, wspomagania działań instytucji i organizacji służących rozwiązywaniu problemów narkomanii, pomoc społeczną osobom uzależnionym i ich rodzinom.
Wszystkie zadania realizowane w ramach Miejskiego Programu Przeciwdziałania Narkomanii, mają za zadanie rozwiązywanie problemów narkotykowych w mieście Kaliszu i spełniają wymienione powyżej przesłanki ustawowe.
Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu, a zwłaszcza wskazanych w jego treści pięciu problemów.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

nie dotyczy

SFERA SPOŁECZNA

- Działania mające na celu zmniejszenie rozmiarów szkód zdrowotnych i społecznych spowodowanych używaniem szkodliwym i uzależnieniem od narkotyków i innych środków psychoaktywnych (cel problemu I, str. 13), poprzez:
  - zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej (działania kierunkowe – 1), w tym:
    - poradnictwo ambulatoryjne dla osób używających narkotyki i inne środki psychoaktywne (zadanie – 3),
    - motywowanie do leczenia osób używających i uzależnionych od narkotyków (zadanie – 6),
    - podnoszenie kwalifikacji zawodowych osób zajmujących się profesjonalnie pomocą terapeutyczną i leczeniem osób używających i uzależnionych od narkotyków oraz szkolenia grup zawodowych mających styczność z osobami uzależnionymi od narkotyków (zadanie – 10),

  - prowadzenie działalności interwencyjnej wobec osób z problemem narkotykowym (zadanie – 12),
  - realizacja programu CANDIS – krótkoterminowego programu terapii dla osób uzależnionych od marihuany (zadanie – 13).
- zmniejszenie marginalizacji społecznej (działania kierunkowe – 2), w tym:
  - udzielanie świadczeń pomocy społecznej osobom uzależnionym od narkotyków (zadanie – 7),
  - prowadzenie działań rehabilitacyjnych i zapobiegających wykluczeniu społecznemu (zadanie – 8).
- wsparcie w utrzymaniu abstynencji (działania kierunkowe – 3), w tym: prowadzenie grupy terapeutycznej „After care" dla osób po podstawowym programie terapeutycznym (zadanie – 2),
- edukację na temat szkodliwości używania narkotyków i innych środków psychoaktywnych (działania kierunkowe – 4), w tym:
  - realizacja programu wczesnej interwencji wobec młodzieży eksperymentującej z narkotykami (zadanie – 1),
  - zajęcia informacyjno – edukacyjne dla osób uzależnionych i eksperymentujących z narkotykami (zadanie – 5),
  - prowadzenie edukacji publicznej na temat działania narkotyków i innych środków psychoaktywnych na organizm i ryzyka szkód wynikających z ich używania (zadanie – 9),
  - realizacja kampanii edukacyjnych (lokalnych i ogólnopolskich) na temat uzależnienia od środków psychoaktywnych (zadanie – 11).

- działania mające na celu ograniczenie zaburzeń życia rodzinnego wywołanych używaniem narkotyków i innych środków psychoaktywnych (cel problemu II, str. 15), poprzez:
  - zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej (działania kierunkowe – 1),
  - pomoc psychospołeczną i prawną (działania kierunkowe – 2), w tym:
    - konsultacje indywidualne, telefoniczne i e-mailowe dla rodzin z problemem narkomanii (zadanie – 1),
    - warsztaty umiejętności prospołecznych dla rodzin z problemem narkotykowym (zadanie – 3),
    - Prowadzenie grup wsparcia dla rodzin osób używających narkotyki (zadanie – 5).
  - pomoc społeczną rodzinom osób uzależnionych (działania kierunkowe – 3), w tym:
    - udzielanie pomocy psychospołecznej i prawnej rodzinom, w których występuje problem narkomanii (zadanie – 2),
    - wsparcie w działaniach mających na celu poprawę jakości życia osób współuzależnionych (zadanie – 4),
    - pomoc społeczna i zapobieganie wykluczeniu społecznemu rodzin osób uzależnionych z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego (zadanie – 6).
  - edukację na temat używania narkotyków i innych środków psychoaktywnych (działania kierunkowe – 4), w tym: prowadzenie działań informacyjno - edukacyjnych dla osób z rodzin z problemem narkotykowym (zadanie – 7).
- Działania mające na celu ograniczenie zjawiska używania narkotyków i innych środków psychoaktywnych przez dzieci i młodzież (cel problemu III, str. 16), poprzez:
  - zwiększenie dostępności programów profilaktyki uniwersalnej: szkolnej i pozaszkolnej (działanie kierunkowe – 1), w tym:
    - wspomaganie realizacji w szkołach podstawowych i gimnazjach „szkolnych programów profilaktyki" poprzez realizację programów profilaktycznych z zakresu uzależnienia od narkotyków i innych środków psychoaktywnych na podstawie diagnozy środowiska szkolnego (zadanie – 1),
    - podnoszenie kwalifikacji osób zaangażowanych w działalność profilaktyczną (zadanie – 2).
  - realizację programów profilaktyki selektywnej i wskazującej: reedukacyjnych i wczesnej interwencji dla dzieci i młodzieży z grup ryzyka oraz eksperymentującej i używającej narkotyków oraz innych środków psychoaktywnych (działanie kierunkowe – 2), w tym:
    - realizacja „Programu Trenerów Osiedlowych" – strategia profilaktyczna (zadanie – 5),
    - organizacja obozów profilaktycznoterapeutycznych dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych (zadanie – 4),
    - działania profilaktyczne z zakresu profilaktyki selektywnej i wskazującej adresowane do młodzieży z grup ryzyka (szkolne i pozaszkolne) (zadanie – 6),

        - zakup literatury i innych materiałów edukacyjnych z zakresu uzależnień (zadanie – 13).
    - utrwalanie postaw abstynenckich wśród dzieci i młodzieży (działanie kierunkowe – 3), w tym: wspieranie i organizacja szkolnych i pozaszkolnych strategii profilaktycznych dla dzieci i młodzieży promujących zdrowy tryb życia oraz konkursów o tematyce uzależnień (zadanie – 11),
    - pomoc opiekuńczo - wychowawczą i socjoterapeutyczną dzieciom z grup ryzyka(działanie kierunkowe – 4), w tym: funkcjonowanie świetlic środowiskowych realizujących pozalekcyjne programy opiekuńczo-wychowawcze zawierające elementy socjoterapii, w tym dożywianie (zadanie – 3),
    - organizację czasu wolnego dzieci i młodzieży jako strategii profilaktycznych będących alternatywą do używania środków psychoaktywnych (działanie kierunkowe – 5), w tym: realizacja programów wczesnej interwencji dla młodzieży przejawiającej zachowania ryzykowne, w tym np. program FreD goes NET (zadanie – 9),
    - pomoc rodzicom, których dzieci używają narkotyków i innych środków psychoaktywnych (działanie kierunkowe – 6), w tym:.
        - warsztaty i spotkania z zakresu profilaktyki uzależnień dla rodziców (zadanie – 8),
        - prowadzenie działań prewencyjnych z wykorzystaniem testów do wykrywania narkotyków (zadanie – 12).
    - podniesienie poziomu wiedzy społeczeństwa na temat problemów związanych z używaniem narkotyków, innych środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych (działanie kierunkowe – 7), w tym:.
        - realizacja lokalnych i ogólnopolskich kampanii profilaktyczno-edukacyjnych (zadanie – 10),
        - współpraca z mediami w zakresie informowania o problemach uzależnień (zadanie – 14).
- działania mające na celu zwiększenie stopnia aktywności i współpracy organizacji pozarządowych, instytucji i osób fizycznych działających na rzecz rozwiązywania problemów narkotykowych (cel problemu IV, str. 18), poprzez:
    - zwiększenie skuteczności i jakości działań podejmowanych w ramach Programu (działania kierunkowe – 1), w tym:
        - realizacja nowych, wspólnych projektów mających na celu rozwiązywanie problemów narkotykowych (zadanie – 2),
        - zakup materiałów, sprzętu i wyposażenia niezbędnego do realizacji zadań zawartych w MPPN (zadanie – 4),
        - produkcja lub zakup literatury fachowej, broszur, materiałów edukacyjnych z zakresu uzależnienia od narkotyków i innych środków psychoaktywnych (zadanie – 5).
    - organizację szkoleń mających na celu podwyższenie kwalifikacji różnych grup zawodowych z zakresu rozwiązywania problemów narkotykowych i innych środków psychoaktywnych (działania kierunkowe – 2), w tym: wymiana doświadczeń w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów narkotykowych poprzez współorganizowanie konferencji, narad, seminariów i szkoleń różnych grup zawodowych i przedstawicieli organizacji pozarządowych, a także współpracy międzynarodowej (zadanie – 7),
    - podejmowanie działań edukacyjnych i profilaktycznych na rzecz lokalnej społeczności (działania kierunkowe – 3), w tym: współudział w imprezach i kampaniach edukacyjnych, profilaktycznych, propagujących zdrowy tryb życia i zapobiegających izolacji społecznej osób uzależnionych i ich rodzin (zadanie – 8),
    - zwiększenie aktywności i zaangażowania instytucji oraz organizacji w rozwiązywanie problemów narkotykowych poprzez realizację wspólnych projektów (działania kierunkowe – 4), w tym:
        - pozyskiwanie nowych partnerów do realizacji Programu oraz wspieranie istniejących i sprawdzonych realizatorów (zadanie – 1),
        - włączenie się przedstawicieli organizacji pozarządowych, instytucji i lokalnej społeczności w działania na rzecz przeciwdziałania narkomanii (zadanie – 3),
        - wsparcie działań organizacji pozarządowych i instytucji w realizacji zadań z Programu np. poprzez zakup testów do wyrywania narkotyków (zadanie – 6),
- działania mające na celu zmniejszenie zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego osób uzależnionych od narkotyków i innych środków psychoaktywnych oraz ich rodzin (cel problemu V), poprzez:
    - pomoc społeczną osobom uzależnionym i ich rodzinom (działania kierunkowe – 1), w tym:
        - udzielanie pomocy finansowej i rzeczowej osobom uzależnionym i ich rodzinom (zadanie –

1), – poradnictwo i praca socjalna z osobami uzależnionymi i ich rodzinami z wykorzystaniem kontraktu socjalnego (zadanie – 2). o zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób uzależnionych i ich rodzin (działania kierunkowe – 2), w tym: – działania interwencyjne skierowane do osób uzależnionych i zagrożonych wykluczeniem społecznym (zadanie – 3), – działanie edukacyjne i rehabilitacyjne skierowane do osób uzależnionych od narkotyków i zagrożonych wykluczeniem społecznym (zadanie – 4). o integrację osób uzależnionych i ich rodzin ze środowiskiem lokalnym (działania kierunkowe – 3), w tym: udział osób uzależnionych i ich rodzin w lokalnych kampaniach społecznych i imprezach promujących rodzinę jako czynnik chroniący oraz promujących zdrowy tryb życia (zadanie – 5).
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA nie dotyczy
SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2016_21_268.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2012-2016**
rok i tryb przyjęcia Uchwała Rady Miasta Kalisza nr XXII/289/2012 z dnia 26 kwietnia 2012
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2012-2016, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Program powstał w celu systemowego i kompleksowego oraz długofalowego przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zakłada stworzenie spójnego systemu współpracy między służbami i instytucjami pomocy rodzinom oraz ofiarom dotkniętym przemocą. Program ma zwiększyć skuteczność dotychczasowych działań podejmowanych incydentalnie i niezintegrowanych instytucjonalnie. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA • Konieczność podniesienia świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie poprzez edukację społeczną oraz przeprowadzenie kampanii informacyjnej (str. 8), • Dążenie do zwiększenia dostępności i efektywności działań profilaktycznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie adresowanych do różnych grup społecznych (str. 9), • Konieczność zwiększenia kompetencji pracowników służb, instytucji i organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie (str. 9), • Potrzeba zapewnienia kompleksowej pomocy rodzinom, w których występuje przemoc z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodzin (str. 10), • Dążenie do integracji środowisk i działań na rzecz ograniczania zjawiska przemocy w rodzinie (str. 11)
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Konieczność zwiększenie dostępności działań profilaktycznych i terapeutycznych dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie poprzez stworzenie Punktu Konsultacyjnego dla rodziców

i nauczycieli (str. 9), jak również funkcjonowanie „Niebieskiego Pokoju”, czy miejsca do przyjaznego przesłuchiwania pokrzywdzonych dzieci (str. 10). • Potrzeba zapewnienie bezpiecznego miejsca schronienia osobom doznającym przemocy w rodzinie (str. 11).
SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/zamierzenia/11.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ TECHNICZNĄ:

nazwa dokumentu

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza na lata 2015-2020

rok i tryb przyjęcia

UCHWAŁA Nr XV/175/2015 RADY MIEJSKIEJ KALISZA z dnia 29 października 2015 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2015-2020, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta Kalisza na lata 2015-2020 jest dokumentem określającym zasady oraz cele prowadzonej przez gminę polityki mieszkaniowej.
Celem programu jest wdrożenie racjonalnej polityki gospodarowania zasobem mieszkaniowym, prowadzącej do:

1) zwiększenia mieszkaniowego zasobu miasta,
2) zwiększenia możliwości zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych osób o niskich dochodach,
3) poprawy stanu technicznego mieszkaniowego zasobu miasta,
4) poprawy jakości i warunków zamieszkiwania w mieszkaniowym zasobie miasta,
5) zakończenia zmian własnościowych w nieruchomościach, w których sprzedaż lokali została już rozpoczęta,
6) poprawy jakości zarządzania mieszkaniowym zasobem miasta.

Program zwraca uwagę wprost na **możliwości wykorzystania działań rewitalizacyjnych** w poprawie zasobów mieszkaniowych Kalisza.
Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- Przewiduje się sprzedaż lokali będących w zasobie komunalnym w celu dążenia do wychodzenia Miasta Kalisza ze wspólnot mieszkaniowych, racjonalizowania gospodarowania zasobami mieszkaniowymi (w tym zagospodarowywania pustostanów), zmniejszania kosztów utrzymania zasobów rozproszonych (str. 13).
- Zakłada się, że prowadzona polityka czynszowa powinna równoważyć koszty wynikające z utrzymania nieruchomości (str. 17).

SFERA SPOŁECZNA

- Zakłada się, ze prowadzona polityka czynszowa powinna w uzasadnionych przypadkach pełnić funkcję instrumentów społecznych skutecznie przeciwdziałających bezdomności i trwałemu wykluczeniu społecznemu (str. 17-19).

SFERA TECHNICZNA

- Zachodzi potrzeba przeprowadzenia remontów większości budynków znajdujących się w zasobie komunalnym, co jest niezbędne dla zachowania ich dobrego stanu technicznego, możliwości użytkowania lokali oraz zapewnienia wymaganego stanu estetycznego (str. 8).
- Zakłada się poprawę wizerunku ścisłego centrum Kalisza i obszarów objętych uchwalonymi przez Radę Miejską Kalisza **lokalnymi programami rewitalizacji**, m. in. poprzez remonty elewacji połączone z zakładaniem domofonów i malowaniem klatek schodowych (str. 10).
- W celu ograniczania niedostatecznej ilości lokali mieszkalnych stanowiących mieszkaniowy zasób gminy w stosunku do niezaspokojonych potrzeb mieszkaniowych mieszkańców wspólnoty samorządowej, zasadnym jest - w miarę możliwości – uzupełnianie lokali stanowiących ten zasób poprzez:
  - budowę lub zakup budynków mieszkalnych,
  - adaptację obiektów niemieszkalnych na lokale mieszkalne i socjalne,
  - zasiedzenie nieruchomości,
  - nabycie lokali w drodze np. spadkobrania, przejęcia za długi,
  - nabycie lokali w wyniku zniesienia współwłasności nieruchomości, w których Miasto Kalisz jest współwłaścicielem wraz z innymi osobami fizycznymi (str. 4).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA nie dotyczy
SFERA ŚRODOWISKOWA • Realizacja remontów budynków znajdujących się w zasobie komunalnym będzie skutkowała m.in. obniżeniem poziomu antropopresji (wymiana systemów ogrzewania) (str. 8).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2015_15_175.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013 - 2016**
rok i tryb przyjęcia Uchwała Nr XXXIV/474/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25 kwietnia 2013 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2013 - 2016, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Przedmiot gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016 stanowi zachowane materialne dziedzictwo kulturowe istniejące w granicach administracyjnych gminy, które najczęściej określane bywa mianem zabytków. Należy zaznaczyć, iż wymiar materialny zabytków ściśle związany jest z ich niemniej istotnym walorem niematerialnym pozwalającym budować indywidualną, lokalną świadomość miejsca współkształtowanego przez dziesiątki pokoleń mieszkańców Kalisza i okolic w jego ponad 1850-letniej historii. Cel opracowywania Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016 pozostał niezmienny i w dalszym ciągu opiera się o wykaz zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami sformułowany a art. 87. Ustawy z dnia 27 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.) obejmujących: 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy, 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. 4) Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego, 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego, 6) wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami, 7) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków, 8) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami. Program wielokrotnie odwołuje się do **znaczenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych** dla realizacji jego celów związanych z zapewnieniem opieki nad zabytkami. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA nie dotyczy

SFERA TECHNICZNA
• W ramach rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego (Priorytet 1 – str. 168-174) wskazuje się na potrzebę zahamowania procesu degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy ich stanu zachowania poprzez m.in.:
  o prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Miasta Kalisza,
  o przeprowadzenie prac remontowych w placówkach oświatowych zlokalizowanych w budynkach zabytkowych,

o dążenie do rewitalizacji kaliskiej Starówki – I etap – rewitalizacja płyty Głównego Rynku, przystąpienie do realizacji projektu rewitalizacji, o dążenie do rewitalizacji obszarów i obiektów poprzemysłowych zlokalizowanych na terenie miasta, o utrzymanie ograniczenia ruchu kołowego w obrębie kaliskiej starówki. • Podkreśla się konieczność podejmowania działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne (Kierunek działań nr 4 – str. 176).
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • W ramach ochrony i świadomego kształtowania krajobrazu kulturowego miasta (Priorytet 2 – str. 177-180) wskazuje się na konieczność: o zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, o ochrony historycznego układu przestrzennego na terenie Kalisza.
SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2013_34_474-1.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNĄ:

nazwa dokumentu

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kalisza – zmiana studium

rok i tryb przyjęcia

Uchwała Nr XXXVIII/543/2009 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 3 września 2009 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2009, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Celem tego dokumentu jest określenie uwarunkowań, kierunków zagospodarowania oraz polityki przestrzennej miasta, w tym realizacji ponadlokalnych celów publicznych. Studium jest aktem kierownictwa wewnętrznego. Ustalenia „Studium" są wykładnią polityki przestrzennej władz miasta w odniesieniu do całego jej obszaru, ale nie są bezpośrednią podstawą decyzji administracyjnych.
Studium wskazuje m.in. obszary wskazane do objęcia **programami rewitalizacji**.
Podstawą sformułowania rekomendacji jest analiza celów, kierunków rozwoju oraz kierunków polityki przestrzennej Miasta Kalisza określonych zapisami przedmiotowego dokumentu.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości, nowoczesności i innowacyjności gospodarki lokalnej oraz usług wyższego rzędu (polityka rozwoju społeczno-gospodarczego poza rolnictwem – str. 74).
- Kontynuacja przeobrażeń strukturalnych i własnościowych w dużych przedsiębiorstwach, ukierunkowanych na zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów materialnych (polityka rozwoju społeczno-gospodarczego poza rolnictwem – str. 74).
- Rozwój różnej wielkości przedsiębiorstw o zróżnicowanej strukturze produkcji dostosowanej do potrzeb rynkowych (polityka rozwoju społeczno-gospodarczego poza rolnictwem – str. 74).
- Promocja i tworzenie ofert lokalizacyjnych, dotyczących zakładów małych i drobnej wytwórczości (polityka rozwoju społeczno-gospodarczego poza rolnictwem – str. 74).
- Intensyfikacja wykorzystania istniejącego zaplecza technicznego i terenowego ww. funkcji poprzez promocję i interwencjonizm fiskalny (polityka rozwoju społeczno-gospodarczego poza rolnictwem – str. 74).

SFERA SPOŁECZNA

- Poprawa warunków życia i stanu bezpieczeństwa publicznego (polityka rozwoju społeczno-gospodarczego poza rolnictwem – str. 74).
- Kształtowanie świadomości społecznej (marketing - str. 95).
- Uzyskanie akceptacji społecznej, przychylności, a także współdziałania przy realizacji celów (marketing - str. 95).

SFERA TECHNICZNA

- Uzupełnienie i modernizacja dla uzyskania zwartych zespołów, wyposażenie infrastrukturalne i rehabilitacyjne oraz związane z przekształceniami, intensyfikacją lub dogęszczeniem dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz zagrodowej (kierunki rozwoju przestrzennego – str. 19).
- Poprawa stanu estetyki zagospodarowania i prawidłowa ekspozycja budynków przy dopuszczeniu modernizacji i uzupełnień dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (kierunki rozwoju przestrzennego – str. 19).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Ochrona wartości przyrodniczych miasta oraz ich odpowiednie eksponowanie i udostępnienie w celach poznawczych i rekreacyjnych (zasady rozwoju przestrzennego – str. 17).
- Integracja struktury przestrzennej miasta poprzez odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznych, zapewniające zintegrowanie nowych zespołów zabudowy z historycznym centrum (zasady rozwoju przestrzennego – str. 17).
- Podnoszenie standardu cywilizacyjnego miasta poprzez rozwój infrastruktury społecznej oraz rozwój infrastruktury technicznej ze szczególnym uwzględnieniem modernizacji i rozbudowy sieci ciepłowniczej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz likwidacji szamb (zasady rozwoju

przestrzennego – str. 18) i wylotów ścieków do wód powierzchniowych (zasady i kierunki rozwiązań infrastruktury technicznej – str. 38).

- Uzupełnienie brakujących elementów infrastruktury społecznej, technicznej i komunikacyjnej przy dopuszczeniu modernizacji i uzupełnień dla zabudowy usługowej o wysokiej, średniej i niskiej intensywności (kierunki rozwoju przestrzennego – str. 19).
- Restrukturyzacja i rehabilitacja oraz intensyfikacja poprzez wprowadzanie nowych podmiotów gospodarczych na terenach produkcyjno-usługowych i techniczno-produkcyjnych (kierunki rozwoju przestrzennego – str. 19).
- Zachowanie i należyte eksponowanie występujących wartości kulturowych (zasady rozwoju przestrzennego – str. 17).
- Dążenie do wykorzystania szans rozwojowych Kalisza wynikających z zachowania licznych zespołów i obiektów dziedzictwa kulturowego, z tradycji, z roli jaką Kalisz pełni w strukturach regionalnych i ponadregionalnych (kierunki rozwoju przestrzennego – str. 19).
- Eliminacja ruchu tranzytowego, usprawnienie relacji wewnętrznych, w tym poprawa funkcjonowania transportu publicznego (zasady rozwoju przestrzennego – str. 17).
- Realizacja obwodnicy wokół śródmieścia i rozbudowa skrzyżowań na tej obwodnicy z ulicami poprzecznymi (zasady i kierunki rozwoju systemu transportowego – str. 23).
- Modernizacja i budowa ścieżek rowerowych (zasady i kierunki rozwoju systemu transportowego – str. 29).
- Przyznanie w obszarach centralnych miasta priorytetu transportowi zbiorowemu (zasady i kierunki rozwoju systemu transportowego – str. 29).
- Modernizacja miejskiego systemu ciepłowniczego na osiedlach mieszkaniowych i w starej części miasta (zaopatrzenie w ciepło – str. 42).
- Modernizacja i rozbudowa sieci gazowej (zasady i kierunki rozwiązań infrastruktury technicznej – str. 47).
- Dalsza rozbudowa systemu segregacji odpadów w mieście pod kątem odzysku surowców wtórnych (zasady i kierunki rozwiązań infrastruktury technicznej – str. 50-52).
- Rekultywacja terenów zdegradowanych i włączenie ich w strukturę miasta (polityka w zakresie ochrony środowiska – str. 55).
- Zagospodarowanie terenów poeksploatacyjnych (głównie tereny lasów lub tereny sportu i rekreacji) (polityka w zakresie ochrony środowiska – str. 59).
- Rewaloryzacja zespołów zabudowy z przełomu wieków (szczególnie „otuliny" miasta lokacyjnego i wyspy) (polityka w zakresie ochrony dóbr kultury – str. 66-71).
- Obszary przewidziane do objęcia programami rewitalizacji w mieście Kaliszu to (obszary wskazane do objęcia programami rewitalizacji – str. 89):
    - teren pomiędzy ulicami: Mostową, Ciasną, Złotą, Parczewskiego, Franciszkańską, Targową oraz fragmentem wyspy,
    - teren po jednostce wojskowej przy ul. Poznańskiej -teren zrewaloryzowany, obecnie Kampus i obiekty dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Kaliszu.

SFERA ŚRODOWISKOWA

- Ograniczenie emisji zanieczyszczeń pyłowych do powietrza poprzez zaopatrzenie budynków w ciepło z nośników niepowodujących nadmiernej i niekontrolowanej emisji zanieczyszczeń, planowanie linii zabudowy nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem zapewnienia przewietrzania miasta (zasady rozwoju przestrzennego – str. 17).
- Eliminowanie węgla jako paliwa w lokalnych kotłowniach i gospodarstwach domowych, zastępowanie go ekologicznymi nośnikami energii i zwiększenie ilości energii otrzymanej ze źródeł odnawialnych poprzez wykorzystanie biomasy do produkcji energii w elektrociepłowni w Piwonicach, wprowadzanie zadań podstawowych w zakresie zastępowania ogrzewania indywidualnego sieciowym, modernizacja sieci cieplnych, zastępowanie ogrzewania węglowego gazowym lub olejowym (zasady i kierunki rozwiązań infrastruktury technicznej – str. 42-44).
- Poprawa stanu technicznego dróg i stosowanie mokrego czyszczenia zwłaszcza w centrum (zasady i kierunki rozwoju systemu transportowego – str. 29).
- Kształtowanie terenów zieleni izolacyjnej wzdłuż ciągów komunikacyjnych (polityka w zakresie ochrony środowiska – str. 62).
- Monitoring sieci kanalizacyjnej i wodociągowej (zasady i kierunki rozwiązań infrastruktury technicznej

– str. 34-38).

- Współpraca z władzami sąsiednich gmin położonych w zlewni rzek płynących przez teren Kalisza w celu zmniejszenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych; kontynuacja działań zmierzających do zabezpieczania ujęć wody, sanitacji wraz z unieszkodliwieniem odpadów oraz minimalizację uciążliwości spowodowanych działalnością gospodarczą (polityka w zakresie ochrony środowiska – str. 62).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.kalisz.pl/pl/q/o-miescie/dokumenty/studium-uwarunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego -miasta-kalisza (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu
Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu Miasta Kalisza
rok i tryb przyjęcia
Uchwała Nr XXXIX/527/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 26 września 2013 r.
zakres czasowy i przestrzenny
zakres czasowy: brak informacji (prawdopodobnie 2013-2020), zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny
(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)
Głównym celem planu zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego Miasta Kalisza jest zaplanowanie publicznego transportu zbiorowego organizowanego przez Miasto Kalisz tak, aby rozwój tego transportu przebiegał zgodnie z postulatami zrównoważonego rozwoju i zaspokajał potrzeby mieszkańców związane z lokalnym transportem zbiorowym. Celem zrównoważonego rozwoju transportu jest optymalny podział zadań przewozowych pomiędzy transport indywidualny i transport zbiorowy. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA
nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA
nie dotyczy
SFERA TECHNICZNA
nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA
• Konieczność skupienia szczególnej uwagi na szeroko rozumianym wzroście standardu jakości usług organizowanych przez miasto, tak aby w możliwe pełny sposób spełnione były oczekiwania jakościowe mieszkańców odnośnie realizacji przez transport zbiorowy postulatów przewozowych (str. 48-49). • Dążenie do wzrostu dostępności do publicznego transportu zbiorowego poprzez modernizację bądź rozbudowę infrastruktury transportowej dedykowanej w szczególności dla publicznego transportu zbiorowego (wizja – str. 112). • Optymalizacja dostępu do przystanków poprzez ich optymalne usytuowanie i gęstość oraz eliminację barier na drodze dojścia do/z przystanków (wizja – str. 112). • Dążenie do wzrostu prędkości podróży poprzez podjęcie działań mających na celu poprawienie płynności ruchu w Kaliszu oraz zastosowanie rozwiązań z zakresu inżynierii ruchu zapewniających priorytety dla publicznego transportu zbiorowego (wizja – str. 112). • Ograniczanie skutków rozprzestrzeniania się zabudowy Kalisza wpływające na zwiększenie zapotrzebowania na długie podróże odbywane transportem indywidualnym (generatory ruchu – str. 49).
SFERA ŚRODOWISKOWA
• Konieczność ograniczania presji, jaką transport drogowy wywiera na środowisko naturalne, poprzez zmodernizowanie i rozbudowę infrastruktury transportowej (liniowej i punktowej), tak aby odpowiadała ona unijnym standardom i wymogom ekologicznym (standard środowiskowy – str. 104-105).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.kalisz.pl/pl/q/o-miescie/dokumenty/plan-zrownowazonego-rozwoju-publicznego-transportu-zbiorowego-miasta-kalisza (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu

Studium zrównoważonego rozwoju transportu Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej
rok i tryb przyjęcia 2015
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2014-2020, zakres przestrzenny: Aglomeracja Kalisko-Ostrowska
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Celem Studium Zrównoważonego Rozwoju Transportu Aglomeracji Kalisko – Ostrowskiej (AKO) jest ocena, analiza i diagnoza czynników wpływających na transport w AKO oraz sformułowanie rekomendacji działań zmierzających do zapewnienia zintegrowanego systemu transportu oraz wspierającego go spójnego systemu inwestycyjnego, w szczególności w zakresie infrastruktury transportowej w przyszłości. Stąd też cel nadrzędny studium jest zbieżny ze Strategią Rozwoju Transportu Polski do 2020 roku i można go określić jako: „Zapewnienie zwiększenia dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego zrównoważonego jak również przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego” Działania wynikające z priorytetów Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych AKO oraz celu głównego określonego w Strategii Rozwoju Transportu Polski do 2020 roku przekładają się na cele szczegółowe wyznaczone przez przedmiotowe Studium do realizacji. Realizacja tych celów powinna przełożyć się na poprawę dostępności terytorialnej oraz ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko poprzez wykonanie właściwie dobranych do nich typów projektów. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA • Stymulowanie rozwoju gospodarczego i kształtowania ładu przestrzennego AKO (zamierzone efekty – 4, str. 13).
SFERA SPOŁECZNA nie dotyczy
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA
• Poprawa dostępności terytorialnej Obszaru Funkcjonalnego AKO i rozwój jej systemu transportowego (cel szczegółowy – 1, str. 12).
• Zwiększenie wykorzystania komunikacji kolejowej na obszarze AKO skutkująca zmianą kierunku i wielkości potoków ludności w obszarze rewitalizacji (str.203).
• Zwiększenie roli komunikacji zbiorowej, poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym, podział zadań przewozowych, bezpieczeństwo i niezawodność (cel szczegółowy – 3, str. 12).
  o wzmocnienie priorytetu autobusów jako środka komunikacji przez wydzielanie specjalnych korytarzy komunikacyjnych (w tym specjalnych pasów dla autobusów) wolnych od innych pojazdów oraz przez organizację i sterowanie ruchem dostosowane do szczególnych potrzeb komunikacji zbiorowej (str. 204),
  o uwzględnienie w komunikacyjnej części planu zagospodarowania przestrzennego dostosowań niezbędnych z punktu widzenia potrzeb przemieszczania się mieszkańców aglomeracji, opartych m.in. na odpowiedniej polityce lokalizacyjnej w odniesieniu do generatorów ruchu (str. 204).
• Poprawa spójności i dostępności komunikacyjnej obszaru funkcjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem dojazdu do miejsc pracy, nauki, stref aktywności produkcyjnej, usługowej oraz organizacji komunikacji zbiorowej jak też dostępu użytkowników rowerów (zamierzone efekty – 1, str. 13).
• Zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości miejsc parkingowych dla samochodów i rowerów w miejscach zapewniających dostęp do obiektów użyteczności publicznej, bez naruszania ładu przestrzennego miasta, przy minimalizowaniu ruchu samochodowego w Centrum Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego (zamierzone efekty – 2, str. 13).
• Przebudowa infrastruktury drogowej zmierzająca do ograniczenia ruchu drogowego w centrum

miasta (str. 204).
SFERA ŚRODOWISKOWA • Stworzenie warunków dla sprawnego, efektownego ekonomicznie i przyjaznego ekologicznie, ograniczającego uciążliwość dla środowiska przemieszczania się osób oraz ładunków (zamierzone efekty – 3, str. 13). • Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko (cel szczegółowy – 4, str. 12).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu udostępnionego przez UM Kalisza.

nazwa dokumentu **Koncepcja przebiegu tras rowerowych dla Miasta Kalisza**
rok i tryb przyjęcia publikacja w sierpniu 2016r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: brak informacji, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Koncepcja stanowi podstawowy element procesu planowania rozwoju sieci rowerowej. Definiuje najważniejsze, z punktu widzenia ruchu rowerowego, korytarze komunikacyjne w mieście. Na jej podstawie możliwe będzie kreowanie docelowej sieci układu tras rowerowych oraz przyjęcie priorytetów realizacyjnych. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA • Konieczność wspierania budowy infrastruktury rowerowej działaniami związanymi z edukacją i promocją (s. 28).
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA
• Trasy rowerowe nie są zrealizowane wzdłuż podstawowego układu drogowego w mieście (s.12).
• Brak tras rowerowych łączących najgęściej zaludnione obszary miasta z centrum miasta (s.12).
• Brak wyposażenia ulic w zakresie przystosowywania ich dla ruchu rowerowego, a w szczególności (s.13):
  • uspokajanie ruchu,
  • wyznaczanie pasów ruchu dla rowerów,
  • wyznaczanie kontrapasów rowerowych,
  • wyłączanie ruchu rowerów spod zakazów wjazdów.
• Brak jest licznych przejazdów rowerowych przez jezdnie, które dzielą istniejące trasy na niepołączone ze sobą odcinki (s.14).
• Duży potencjał przestrzeni dla rozwoju tras rowerowych wynikający m.in. z zwartej zabudowy, niedużych - jak na przejazd rowerem - odległości, koryt rzecznych przecinających centrum miasta (s.14).
• Konieczność dodatkowego i wyraźnego oznakowania wszystkich głównych tras rowerowych (s.23).
• Potrzeba budowy zadaszonych wiat w miejscach gdzie rowery pozostawione będą na dłuższy czas (powyżej 6 godzin) (s.27).
• Konieczność dążenia do kontynuacji tras rowerowych leżących poza terenami Miasta Kalisz poprzez współpracę z ościennymi gminami (s.25).

SFERA ŚRODOWISKOWA nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu udostępnionego przez społeczne środowisko promocji ruchu rowerowego w Kaliszu.

nazwa dokumentu **Wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych na lata 2017 – 2019**
rok i tryb przyjęcia Uchwała Nr XXVIII/332/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 września 2016 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2017-2019, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Plan określa zakres i uzasadnia potrzeby realizacji planowanych inwestycji w sieć wodociągowo-kanalizacyjną Miasta Kalisza. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA nie dotyczy
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Program zakłada wymianę do końca 2032 roku sieci wodociągowej wykonanej z rur azbesto-cementowych o długości 15,6 km. Wymiana będzie następowała w tempie ok. 1 km rocznie. W okresie trwania tego planu zamierza się wymienić 3 km (str.3, zadanie 3 – str.5). • W okresie trwania programu zakłada się prace modernizacyjne na stacjach uzdatniania wody, gdzie przeprowadzona zostanie modernizacja zbiorników wody czystej (najstarszy pochodzi z 1948 roku) (str.3). • Ważną inwestycją jest bezwykopowa modernizacja systemu kanalizacyjnego pochodzącego z lat 70 i 80 ubiegłego wieku, plan obejmuje prace na odcinku 5,1 km. (str.4), **z tego 2,76 km w Śródmieściu** (zadanie 12 – str.7). • Racjonalizacja zużycia wody poprzez stałą dbałość o sprawność i szczelność systemu wodociągowego oraz wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań pozwalających na bieżącą analizę zużycia wody, co pozwoli ograniczyć straty wody wynikające z przecieków (str.4). • Wymiana przyłączy wodociągowych – do 240 szt. do dł. 3 km (zadanie 1 – str. 5). • Budowa odgałęzień kanalizacji sanitarnej do granicy posesji – do dł. 1,2 km (zadanie 2 – str.5). • Budowa sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej o znaczeniu lokalnym (zadanie 10 – str.7). Modernizacja pompowni „Złota" wraz z awaryjnym układem zasilania (zadanie 14 – str.7).
SFERA ŚRODOWISKOWA • Racjonalizacja odprowadzenia ścieków do kanalizacji miejskiej, poprzez wyeliminowanie zrzutu wód opadowych i roztopowych do kanalizacji sanitarnej oraz wykrycie nieprawidłowych połączeń, w związku z tym zaplanowano budowę rozdzielczej kanalizacji sanitarnej w zlewni pompowni przy ul. Czaszkowskiej (str. 4, Zadanie 17 – str. 8). • Kontrole i działania wymuszające przestrzeganie reżimów technologicznych u wytwórców ścieków technologicznych ze względu na potrzebę utrzymania stężenia i wielkości ładunków zanieczyszczeń na poziomie umożliwiającym oczyszczenie w oczyszczalni ścieków w Kucharach. (str.4).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2016_28_332.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Założenia do planu zaopatrzenia Miasta Kalisza w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe**
rok i tryb przyjęcia Uchwała nr XLIII/590/2014 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 30 stycznia 2014r.
zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: inwestycje planowane na lata 2014 – 2016, prognoza miejskiego rynku nośników energii do 2030 r. zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Zgodnie z art. 19 Prawa energetycznego przedmiotowy projekt założeń planu zaopatrzenia miasta w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe powinien określać: a) Ocenę stanu aktualnego i przewidywanych zmian zapotrzebowania na ciepło, energię elektryczną i gaz; b) Przedsięwzięcia racjonalizujące użytkowanie energii przez odbiorców i użytkowników; c) Możliwości wykorzystania istniejących nadwyżek i lokalnych zasobów paliw i energii, z uwzględnieniem energii elektrycznej i ciepła wytwarzanych w odnawialnych źródłach energii, energii elektrycznej wytwarzanej w skojarzeniu z wytwarzaniem ciepła oraz zagospodarowania ciepła odpadowego z instalacji przemysłowych; d) Możliwości stosowania środków poprawy efektywności energetycznej w rozumieniu ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o efektywności energetycznej; e) Zakres współpracy z innymi gminami. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA nie dotyczy
SFERA TECHNICZNA • Należy wzmacniać widoczną tendencję do wzrostu liczby budynków przyłączonych do sieci (str. 17). • Należy dążyć do wzrostu oszczędności energii w sektorze komunalnym poprzez ocieplenie budynków i podłączenie budynków do sieci ciepłowniczej (str. 30-32).
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Należy wzmacniać widoczną tendencję do wzrostu długość sieci ciepłowniczej (towarzyszy jej tendencja do likwidacji lokalnych kotłowni gazowych) (str. 17). • Należy ograniczyć straty ciepła na przesyle poprzez modernizację systemu dystrybucji CO (str. 28). • Należy dążyć do wzrostu oszczędności energii w sektorze komunalnym poprzez realizację modernizacji instalacji grzewczych i wprowadzenie odnawialnych źródeł energii (str. 30-32). • Możliwości podłączenia nowych odbiorców do sieci ciepłowniczej są bardzo ograniczone. Jeśli sieć będzie pozostawała w obecnym kształcie, to moc zamówiona i sprzedaż ciepła będą wykazywały tendencję spadkową (str. 98-101).
SFERA ŚRODOWISKOWA • Należy ograniczyć oddziaływanie energetyki na środowisko (str. 92). • Potrzeba kontynuacji i zwiększania zasięgu realizowanego od 1996 roku w Kaliszu programu dofinansowania zmiany systemu ogrzewania z węglowego na ekologiczne w mieszkaniach osób fizycznych (str. 52-53).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/zamierzenia/14.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

DOKUMENTY UKIERUNKOWANE NA SFERĘ ŚRODOWISKOWĄ:

nazwa dokumentu

Program ochrony środowiska dla Kalisza – miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022

rok i tryb przyjęcia

Uchwała Nr XII/115/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25 czerwca 2015 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2015-2018 z perspektywą do 2022, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Opracowanie tego typu dokumentów ma na celu realizację polityki ochrony środowiska, zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska. Program ma charakter dokumentu obowiązującego. Określono w nim cele szczegółowe i nadrzędne dla wszystkich elementów środowiska. Dla poszczególnych celów sformułowano priorytety i odpowiednie działania oraz określono szacunkowy czas i koszty ich realizacji. Realizacja zaproponowanych działań ma na celu polepszenie warunków życia człowieka i stanu środowiska naturalnego oraz zapewnienie jego zasobów dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zasadniczą misją Programu jest poprawa warunków życia człowieka poprzez realizację rożnego rodzaju działań zmierzających do poprawy stanu środowiska przyrodniczego, które stanowi otoczenie życia człowieka, oraz zmianę zachowań i podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców.

Dodatkowo Strategia ochrony środowiska do roku 2022 formułuje cel nadrzędny - Rozwój gospodarczy miasta przy poprawie stanu środowiska naturalnego, a za naczelną zasadę przyjmuje zasadę zrównoważonego rozwoju.

Podstawą sformułowania rekomendacji jest analiza problemów i kierunków działań ekologicznych Miasta Kalisza określonych zapisami przedmiotowego dokumentu.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

nie dotyczy

SFERA SPOŁECZNA

nie dotyczy

SFERA TECHNICZNA

nie dotyczy

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Przekształcanie terenów poeksploatacyjnych musi być poprzedzone działaniami rekultywacyjnymi, które mają na celu podniesienie zdolności terenu do przyjęcia nowych funkcji. Rekultywacja może obejmować oczyszczanie oraz usuwanie pozostałości po infrastrukturze znajdującej się na terenie zdegradowanym, a także polegać na odtworzeniu tej infrastruktury (str. 50-51).
- W celu rozwiązania problemów związanych z terenami zdegradowanymi należy dołożyć wszelkich starań, aby **działania rewitalizacyjne** oraz projekty zawarte w Aktualizacji zintegrowanego planu rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych Miasta Kalisza zostały zrealizowane (str. 51).

SFERA ŚRODOWISKOWA

Główne problemy środowiskowe Miasta Kalisza zidentyfikowane na podstawie charakterystyki poszczególnych elementów środowiska to:

- Ponadnormatywne zanieczyszczenie powietrza (problem o priorytecie I – str. 53).
  W ramach tego problemu należy:
  - zmienić system ogrzewania z węglowego na ekologiczne oraz zmodernizować infrastrukturę ciepłowniczą.
- Nadmierny hałas (problem o priorytecie I – str. 54).
  W ramach tego problemu należy:
  - zmniejszyć narażenie mieszkańców na hałas drogowy,
  - zmniejszyć hałas przemysłowy,
  - istnieje konieczność rozwoju transportu publicznego oraz tworzenia infrastruktury dla ruchu rowerowego,
  - budować bariery dźwiękoizolacyjne chroniące przed hałasem najbardziej zagrożone tereny

i obiekty.

- Gospodarka odpadami (problem o priorytecie II – str. 54).
  W ramach tego problemu należy:
  - rozwinąć selektywne zbieranie odpadów komunalnych,
  - dokonać usunięcia azbestu i odpadów zawierających azbest,
  - właściwie gospodarować odpadami przemysłowymi.
- Zasoby przyrody, w tym zieleń miejska (problem o priorytecie II – str. 54).
  W ramach tego problemu należy:
  - zachować bądź przywrócić do stanu pierwotnego najcenniejsze fragmenty miejskiej zieleni m.in. poprzez zakrzewianie i zadrzewianie terenów zieleni w mieście,
  - zrekultywować nieczynne wyrobiska w mieście,
  - poprawić stan gruntów poeksploatacyjnych i poprzemysłowych.
- Niezadawalający stan czystości wód powierzchniowych (problem o priorytecie II – str. 54).
  W ramach tego problemu należy:
  - rozbudować infrastrukturę kanalizacyjną.
- Zagrożenia powodziowe (problem o priorytecie II – str. 54).
- Edukacja Ekologiczna (problem o priorytecie III – str. 54).
  W ramach tego problemu należy:
  - podnieść świadomość ekologiczną społeczeństwa oraz kształtować postawy i zachowania proekologiczne.

W ramach Strategii ochrony środowiska do roku 2022 rekomenduje się przyjęcie jako celu długoterminowego:

- Poprawę stanu jakości powietrza atmosferycznego i utrzymanie norm emisyjnych wynikających z ustawodawstwa. W ramach tego celu realizowane będą następujące kierunki działań z perspektywą do 2018r.:
  - ograniczenie emisji powierzchniowej (niskiej rozproszonej emisji komunalno-bytowej i technologicznej) (kierunek P1 – str. 57),
  - obniżenie emisji komunikacyjnej (kierunek P2 – str. 58),
  - obniżenie emisji ze źródeł punktowych (kierunek P3 – str. 58),
  - ochrona powietrza w planowaniu przestrzennym (kierunek P4 – str. 59).
- Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód oraz związanych z nimi ekosystemów. Zapewnienie mieszkańcom dobrej jakości wody do picia (cel długoterminowy – str. 60). W ramach tego celu realizowane będą następujące kierunki działań z perspektywą do 2018r.:
  - porządkowanie gospodarki ściekowej (kierunek W1 – str. 60),
  - rozbudowa i eksploatacja sieci wodociągowej (kierunek W2 – str. 60),
  - rozwój monitoringu sieci wodociągowej pod względem ilościowym (kierunek W3 – str. 60).
- Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi (cel długoterminowy – str. 61). W ramach tego celu realizowane będą następujące kierunki działań z perspektywą do 2018r.:
  - wzrost selektywnej zbiórki wszystkich rodzajów odpadów komunalnych (kierunek GO 1 – str. 61),
  - usuwanie azbestu i odpadów zawierających azbest (kierunek GO 2 – str. 61),
  - właściwa gospodarka odpadami przemysłowymi (kierunek GO 3 – str. 61).
- Ochrona powierzchni ziemi i gleb przed degradacją (cel długoterminowy – str. 61). W ramach tego celu realizowane będą następujące kierunki działań z perspektywą do 2018r.:
  - ochrona gleb przed degradacją (kierunek GL 1 – str. 63),
  - rekultywacja terenów poeksploatacyjnych i zdegradowanych (kierunek GL 2 – str. 63).
- Ochrona i zachowanie zasobów przyrody w tym zielni miejskiej (cel długoterminowy – str. 62). W ramach tego celu realizowane będą następujące kierunki działań z perspektywą do 2018r.:
  - zachowanie istniejących zasobów zieleni miejskiej (Kierunek OP 1 – str. 62),
  - rozwój terenów zieleni miejskiej (Kierunek OP 2 – str. 63).
- Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz kształtowanie postaw i zachowań proekologicznych (cel długoterminowy – str. 65). W ramach tego celu realizowane będą następujące kierunki działań z perspektywą do 2018r.:
  - edukacja ekologiczna oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju (Kierunek EE1 – str. 66).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.bip.kalisz.pl/uchwaly/2015_12_115.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza**
rok i tryb przyjęcia Załącznik do Uchwały nr XXVIII/343/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 września 2016 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2015-2025, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza (PGN) jest dokumentem strategicznym wyznaczającym główne cele i kierunki działań w zakresie poprawy jakości powietrza, efektywności energetycznej, ograniczenia emisji zanieczyszczeń, w tym również gazów cieplarnianych. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza jest zintegrowanym planem działań mającym na celu osiągnięcie standardów jakości powietrza w perspektywie lat 2015-2025. Zakres tematyczny Planu odnosi się do działań zarówno inwestycyjnych, jak i nieinwestycyjnych w sektorze mieszkalnictwa indywidualnego, budownictwa publicznego, gospodarki przestrzennej, zaopatrzenia w ciepło i energię, transportu prywatnego i publicznego. Zaproponowane działania powinny przynieść miastu efekt ekologiczny w postaci ograniczenia emisji substancji do powietrza, redukcji zużycia energii finalnej. Poprawa jakości powietrza, efektywności energetycznej, ograniczenia emisji zanieczyszczeń, w tym również gazów cieplarnianych. Zakres tematyczny Planu odnosi się do działań zarówno inwestycyjnych, jak i nieinwestycyjnych w sektorze mieszkalnictwa indywidualnego, budownictwa publicznego, gospodarki przestrzennej, zaopatrzenia w ciepło i energię, transportu prywatnego i publicznego. Zaproponowane działania powinny przynieść miastu efekt ekologiczny w postaci ograniczenia emisji substancji do powietrza oraz redukcji zużycia energii finalnej. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów przedmiotowego dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA nie dotyczy
SFERA TECHNICZNA • Kompleksowa termomodernizacja budynków zgodnie z zakresem wynikającym z audytu energetycznego w celu zmniejszenia zapotrzebowania na energię cieplną poprzez ograniczanie strat ciepła (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 2 – str. 75).
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Poprawa efektywności energetycznej przesyłu ciepła poprzez rozbudowę i modernizację magistralnych sieci ciepłowniczych (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 2 – str. 75). • Likwidacja lokalnych źródeł ciepła, których źródłem energii cieplnej są paliwa stałe, optymalne wykorzystanie energii cieplnej oraz zwiększeniu zasięgu oddziaływania sieci ciepłowniczych poprzez ich rozbudowę i rozwój, umożliwiający podłączenie bezpośrednio nowych odbiorców ciepła (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 1 i 2 – str. 75). • Rozbudowa rozdzielczych sieci ciepłowniczych wraz z przyłączami cieplnymi na wybranych osiedlach miasta (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 1 i 2 – str. 75). • Poprawa efektywności energetycznej poprzez zmianę sposobu zasilania w ciepło polegającą na likwidacji grupowych węzłów cieplnych i zamianie ich na indywidualne węzły cieplne wraz z budową nowych przyłączy cieplnych (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 2 – str. 75). • Optymalizacja sposobu wykorzystania ciepła sieciowego poprzez budowę systemu zdalnego monitoringu oraz sterowania pracą sieci i węzłów cieplnych wraz z rozbudową systemu zdalnego odczytu układów pomiarowych ciepła. • Zwiększenie sprawności wytwarzania ciepła poprzez przebudowę lokalnego źródła ciepła na źródło oparte na systemie wysokosprawnej Kogeneracji (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 2 – str. 75). • Zastosowanie materiałów, sprzętu i technologii przy rozbudowie oraz budowie sieci ciepłowniczych zmniejszających straty ciepła na przesyle (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 2 – str. 75).
SFERA ŚRODOWISKOWA • Podniesienie efektywności energetycznej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii i zastosowaniu

technologii ograniczających emisję (działania - synteza, s. 13, cel strategiczny 2 i 3– str. 75). • Ograniczenie emisji substancji zanieczyszczających powietrze - pyłów, w tym pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5, jak również innych substancji, np. benzo(a)pirenu oraz emisji dwutlenku węgla, dwutlenku siarki i tlenków azotu (cel nadrzędny - synteza, s. 13, cel strategiczny 1 – str. 75).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://bip.kalisz.pl/uchwaly/2016_28_343.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Uzupełnienie planu gospodarki niskoemisyjnej dla Miasta Kalisza o elementy planu zrównoważonej mobilności miejskiej**
rok i tryb przyjęcia Uchwała nr XXIX/373/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 27 października 2016 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: 2015-2025, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Główną ideą planowania zrównoważonej mobilności miejskiej jest dążenie do stworzenia zrównoważonego systemu transportu miejskiego – poprzez realizację takich celów, jak m.in.: zwiększenie bezpieczeństwa transportu, redukcja negatywnego wpływu transportu na środowisko, poprawa skuteczności i efektywności transportu osób i towarów, poprawa atrakcyjności i jakości obszaru miejskiego, czy poprawa dostępności usług transportowych dla mieszkańców. Planowanie mobilności swoim zasięgiem obejmuje wszystkie rodzaje i formy transportu w mieście, zarówno transport publiczny jak prywatny, pasażerski i towarowy, zmotoryzowany i niezmotoryzowany. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów przedmiotowego dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA nie dotyczy
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Transport drogowy bezpieczny dla mieszkańców (cel strategiczny 1 – str. 88), poprzez: o poprawę bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego (cel szczegółowy 1.1. – str. 88), o zmniejszanie uciążliwości transportu drogowego (cel szczegółowy 1.1. – str. 88). • Rozwój zintegrowanego i niskoemisyjnego transportu publicznego (cel strategiczny 2 – str. 88), poprzez: o wzrost atrakcyjności i dostępności niskoemisyjnego transportu zbiorowego (cel szczegółowy 2.2. – str. 88): a) zakup niskoemisyjnych autobusów (zadanie 21, 22 – str. 91), b) wymiana pojazdów na nowsze modele (Zadanie 23– str. 92). o nowoczesne rozwiązania dla rozwoju mobilności (Cel szczegółowy 2.3. – str. 88) poprzez: a) budowę systemu informacji pasażerskiej, w tym montażu tablic elektronicznych. • Kalisz miastem pieszych i rowerzystów (cel strategiczny 3 – str. 88), poprzez: o wdrażanie zintegrowanej komunikacji rowerowej (cel szczegółowy 3.1. – str. 88): a) rozbudowa systemu ścieżek rowerowych przy ul. Śródmiejskiej, al. Wojska Polskiego (od ul. Wrocławskiej do ul. Inwestorskiej) (zadanie 28, 29 – str. 93). o planowanie zrównoważonej przestrzeni (cel szczegółowy 3.2. – str. 88) poprzez: a) uwolnienie centrum miasta od ruchu samochodowego – budowa wielopoziomowych parkingów w pobliżu centrum miasta w Kaliszu (zadanie 32 – str. 93). o zarządzanie mobilnością i wdrażanie nowych wzorców użytkowania poprzez edukację i zwiększanie świadomości w zakresie zrównoważonej mobilności miejskiej (cel szczegółowy 3.3. – str. 88) poprzez:

a) działania związane z promowaniem korzystania z komunikacji zbiorowej, rowerowej lub ruchu pieszego (zadanie 34 – str. 93).

Sformułowana w planie wizja uwzględnia (str. 86):

- szersze niż dotychczas wykorzystanie publicznego transportu zbiorowego,
- wzrost znaczenia ruchu rowerowego i pieszego,
- dążenie do ograniczenia roli samochodu osobowego, szczególnie w centrum Kalisza,
- dążenie do wzrostu poziomu integracji gałęzi transportu oraz poprawy integracji w wymiarze terytorialnym; obniżenie emisji zanieczyszczeń powietrza, redukcję hałasu i obniżenie kongestii transportowej (zatłoczenia),
- poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego.

SFERA ŚRODOWISKOWA

nie dotyczy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu udostępnionego przez UM Kalisza.

nazwa dokumentu

Program ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, pyłu PM2,5 oraz B(a)P dla strefy miasto Kalisz, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych w zakresie pyłów

rok i tryb przyjęcia

Uchwała nr XI/317/15 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 października 2015 r.

zakres czasowy i przestrzenny

zakres czasowy: 2015, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz

Cel główny

(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)

Program ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, pyłu PM2,5 oraz B(a)P dla strefy miasto Kalisz, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych w zakresie pyłów" opracowany został dla Strefy miasto Kalisz w związku z naruszeniem standardów jakości powietrza w 2013 roku.
Program Ochrony Powietrza jest dokumentem, który wskazuje istotne powody (źródła) występowania naruszeń standardów jakości powietrza oaz określa skuteczne i możliwe do zrealizowania działania, których wdrożenie spowoduje obniżenie poziomu zanieczyszczeń co najmniej do poziomów dopuszczalnych lub docelowych. Głównym celem sporządzenia i wdrożenia Programu Ochrony Powietrza jest przywrócenie naruszonych standardów jakości powietrza – zmniejszenie stężenia substancji zanieczyszczających w powietrzu w strefie miasto Kalisz do poziomów dopuszczalnych i docelowych i utrzymywania go na takim poziomie, a poprzez to poprawa warunków życia mieszkańców, podwyższenie standardów cywilizacyjnych oraz lepsza jakość życia w mieście.
Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów przedmiotowego dokumentu.

IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

SFERA GOSPODARCZA

- Działania w zakresie ograniczania emisji liniowej (komunikacyjnej) – samorząd, zarządy dróg (działania kierunkowe – punkt 2, str. 58), poprzez politykę cenową opłat za przejazdy i zsynchronizowanie rozkładów jazdy transportu zbiorowego zachęcające do korzystania z systemu transportu zbiorowego (działanie szczegółowe - 8).

SFERA SPOŁECZNA

- Działania w zakresie ograniczania emisji liniowej (komunikacyjnej) – samorząd, zarządy dróg (działania kierunkowe - 2, str. 58), poprzez:
  - szkolenia kierowców i obsługi maszyn dotyczące zmniejszenia emisji poprzez odpowiednie użytkowanie pojazdów (działanie szczegółowe – 3),
  - stosowanie zachęt finansowych do wymiany pojazdów na bardziej przyjazne środowisku (działanie szczegółowe – 4).
- Działania w zakresie edukacji ekologicznej i reklamy (działanie kierunkowe – 6, str. 59), poprzez:
  - kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości (działanie szczegółowe – 1),

- prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów (śmieci) połączonych z nakładaniem mandatów za spalanie odpadów (śmieci) (działanie szczegółowe – 2),
- uświadamianie społeczeństwa o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci ciepłowniczej, termomodernizacji i innych działań wiązanych z ograniczeniem emisji niskiej (działanie szczegółowe – 3),
- promocja nowoczesnych, niskoemisyjnych źródeł ciepła (działanie szczegółowe – 4),
- wspieranie przedsięwzięć polegających na reklamie oraz innych rodzajach promocji towaru i usług propagujących model konsumpcji zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju, w tym w zakresie ochrony powietrza (działanie szczegółowe – 5),
- prowadzenie kampanii edukacyjnych, informujących społeczeństwo o zagrożeniach dla zdrowia płynących z „otwartego" spalania śmieci (działanie szczegółowe – 6),
- edukacja w zakresie stosowanych metod smażenia mięsa (np. z konwerterem katalitycznym), zapewniających obniżenie emisji benzo(a)pirenu (przetwórstwo mięsne na skalę komercyjną) (działanie szczegółowe – 7),
- promocja w lokalnych społecznościach obiektów przetwórstwa mięsa stosujących metody smażenia zapewniające obniżenie emisji benzo(a)pirenu (działanie szczegółowe – 8).

SFERA TECHNICZNA

- Działania w zakresie ograniczenia emisji powierzchniowej (niskiej, rozproszonej emisji komunalno – bytowej i technologicznej) – przedsiębiorstwa energetyczne, samorząd, mieszkańcy (działania kierunkowe – 1, str. 57-58), poprzez:
  - rozbudowę centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną (działanie szczegółowe – 1),
  - zmniejszenie zapotrzebowania na energię cieplną poprzez ograniczenie strat ciepła – termomodernizacja budynków (działanie szczegółowe – 3),
  - ograniczenie emisji z niskich rozproszonych źródeł technologicznych (działanie szczegółowe – 4),
  - zmiana technologii i surowców stosowanych w rzemiośle, usługach i drobnej wytwórczości wpływająca na ograniczenie emisji pyłów zawieszonych PM10, PM2,5, B(a)P (działanie szczegółowe – 5),
  - regularne czyszczenie kominów przy spalaniu paliw stałych (działanie szczegółowe – 6).

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

- Działania w zakresie ograniczania emisji liniowej (komunikacyjnej) – samorząd, zarządy dróg (działania kierunkowe - 2, str. 58), poprzez:
  - kontynuację modernizacji taboru komunikacji miejskiej (działanie szczegółowe – 1),
  - wprowadzenie nowych niskoemisyjnych paliw i technologii, szczególnie w systemie transportu publicznego i służb miejskich (działanie szczegółowe – 2),
  - kierowanie ruchu tranzytowego z ominięciem miasta lub jego części centralnych (działanie szczegółowe – 5),
  - tworzenie stref z zakazem ruchu samochodów (działanie szczegółowe – 6),
  - rozwój i zwiększenie efektywności systemu transportu publicznego (działanie szczegółowe – 7),
  - rozwój systemu ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą rowerową (działanie szczegółowe – 9).
  - rozwój/modernizacja systemu płatnego pakowania w centrum miasta (działanie szczegółowe – 10),
  - intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic (szczególnie w okresach bezdeszczowych) (działanie szczegółowe – 11),
  - wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pylącej nawierzchni (działanie szczegółowe – 12),
  - stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji (działanie szczegółowe – 13),
  - uprzywilejowanie ruchu pieszego w centrum miasta (działanie szczegółowe – 14).
- Działania w zakresie ograniczenia emisji z istotnych źródeł punktowych – energetyczne spalanie paliw – przedsiębiorstwa energetyczne (działania kierunkowe - 3, str.58), poprzez:
  - stosowanie technik gwarantujących zmniejszenie emisji substancji do powietrza (działanie

szczegółowe – 3),
- stosowanie technik odpylania, odsiarczania i odazotowania spalin o dużej efektywności (działanie szczegółowe – 4).

- Działania w zakresie ograniczania emisji z istotnych źródeł punktowych – źródła technologiczne – zakłady przemysłowe (działania kierunkowe - 4, str.58), poprzez:
  - stosowanie efektownych technik odpylania odsiarczania i odazotowania gazów odlotowych (działanie szczegółowe – 1),
  - zmianę technologii produkcji, w tym likwidacja źródeł o znaczącej emisji pyłu (działanie szczegółowe -2),
  - zmianę profilu produkcji wpływającą na ograniczenie emisji substancji zanieczyszczających (działanie szczegółowe – 3).
- Działania w zakresie planowania przestrzennego (działanie kierunkowe – 7, str. 59)
  - uwzględnienie w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego sposobów zabudowy i zagospodarowania terenu umożliwiających ograniczenie emisji pyłów zawieszonych PM10, PM2,5 oraz B(a)P, (działania szczegółowe - 1), poprzez działania polegające na:
    - wprowadzeniu zieleni ochronnej i urządzonej oraz niekubaturowe zagospodarowanie przestrzeni publicznych miast (place, skwery),
    - zachowaniu istniejących terenów zieleni i wolnych od zabudowy celem lepszego przewietrzania miast,
    - ustaleniu sposobu zaopatrzenia w ciepło z zakazem używania paliw stałych w indywidualnych stałych źródłach ciepła w nowo planowanej zabudowie,
    - preferowanie podłączenia nowych obiektów do sieci ciepłowniczej w rejonach objętych centralnym systemem ciepłowniczym,
    - modernizowaniu układu komunikacyjnego celem przeniesienia ruchu poza ścisłe centrum miast,
    - reorganizacji układu komunikacyjnego oraz wprowadzeniu stref zamkniętych dla ruchu samochodowego w ścisłym centrum miast,
    - zapewnieniu obsługi transportem zbiorowym na etapie tworzenia planów miejscowych i wydawania decyzji o warunkach zabudowy.
  - w decyzjach środowiskowych dla budowy i przebudowy dróg (działania szczegółowe – 2):
    - zalecenie stosowania wzdłuż ciągów komunikacyjnych pasów zieleni w pasach drogowych (z roślin o dużych zdolnościach fitomediacyjnych),
    - zalecenie stosowania wzdłuż ekranów akustycznych pochłaniających typu „zielona ściana" zamiast najczęściej stosowanych ekranów odbijających,
    - planowanie rozbudowy miast w sposób zapobiegający zbytniemu „rozlewaniu się miasta".

SFERA ŚRODOWISKOWA

- Działania w zakresie ograniczenia emisji powierzchniowej (niskiej, rozproszonej emisji komunalno – bytowej i technologicznej) – przedsiębiorstwa energetyczne, samorząd, mieszkańcy (działania kierunkowe – 1, str. 57-58), poprzez zmianę paliwa na inne o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej, względnie indywidualnych źródeł energii odnawialnej (działanie szczegółowe – 2),
- Działania w zakresie ograniczania emisji liniowej (komunikacyjnej) – samorząd, zarządy dróg (działania kierunkowe - 2, str. 58), poprzez:
  - wprowadzenie nowych niskoemisyjnych paliw i technologii, szczególnie w systemie transportu publicznego i służb miejskich (działanie szczegółowe – 2),
  - intensyfikację okresowego czyszczenia ulic (szczególnie w okresach bezdeszczowych) (działanie szczegółowe – 11).
- Działania w zakresie ograniczenia emisji z istotnych źródeł punktowych – energetyczne spalanie paliw – przedsiębiorstwa energetyczne (działania kierunkowe - 3, str.58), poprzez:
  - ograniczenie emisji pyłów zawieszonych PM10, PM2,5 B(a)P poprzez optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii (działanie szczegółowe – 1),
  - zmianę paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu i siarki (działanie szczegółowe – 2),
  - stosowanie odnawialnych źródeł energii (działanie szczegółowe – 5),

o zmniejszenie strat przesyłu energii (działanie szczegółowe – 6).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://edziennik.poznan.uw.gov.pl/WDU_P/2015/6242/akt.pdf (pobrano 30.09.2016r.).

nazwa dokumentu **Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Kalisza**
rok i tryb przyjęcia Uchwała Rady Miejskiej Kalisza Nr XLI/551/2013 z dnia 28 XI 2013 r.
zakres czasowy i przestrzenny zakres czasowy: realizacja do 2020 roku, zakres przestrzenny: Miasto Kalisz
Cel główny *(syntetyczne wskazanie zakresu merytorycznego dokumentu i jego zakładanej interwencji)* Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Kalisza jest dokumentem przygotowanym w celu określenia kierunków i działań, zawierającym propozycje obniżenia poziomu hałasu na terenach zagrożonych hałasem. Opracowanie Programu wynika z art. 119 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2013 r., poz. 1232) i ma związek z wdrożeniem Dyrektywy 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku. Program jest aktem prawa miejscowego, a jego założenia i postępy z realizacji przekazywane są Komisji Europejskiej. Podstawą sformułowania rekomendacji jest ogólna analiza zapisów przedmiotowego dokumentu.
IDENTYFIKACJA REKOMENDACJI DLA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI
SFERA GOSPODARCZA nie dotyczy
SFERA SPOŁECZNA • Edukacja ekologiczna, w tym promowanie zachowań proekologicznych związanych z alternatywnymi formami transportu (transport miejski, transport rowerowy, Eko-driving) (kierunki – str. 26).
SFERA TECHNICZNA nie dotyczy
SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA • Budowa, modernizacje i remonty istniejących dróg (kierunki – str. 26). • Planowanie systemu rozwoju sieci drogowej w mieście z uwzględnieniem m.in. emisji hałasu do środowiska (kierunki – str. 26). • Wdrażanie rozwiązań usprawniających funkcjonowanie i podnoszących atrakcyjność komunikacji publicznej, w tym wymiana taboru autobusowego (kierunki – str. 26). • Wyeliminowanie ruchu tranzytowego z obszaru miasta, gdzie zlokalizowana jest zabudowa chroniona akustycznie (kierunki – str. 26). • Tworzenie stref z zakazem lub ograniczeniem ruchu pojazdów ciężarowych (kierunki – str. 26). • Tworzenie stref z zakazem lub ograniczeniem ruchu pojazdów osobowych w centrum miasta (kierunki – str. 26). • Rozwój alternatywnych form komunikacji w mieście, w szczególności komunikacji rowerowej (kierunki – str. 26). • Rekomendowane tereny do utworzenia obszarów cichych (objętych prawną ochroną przed przekroczeniem dopuszczalnych poziomów hałasu) to Park Miejski i Park Przyjaźni (str. 58). • Na obszarze starszych osiedli infrastruktura drogowa powinna być rozwijana na komunikację samochodową współistniejącą z rowerzystami i pieszymi (str. 64). • W związku ze wzrastającym wskaźnikiem motoryzacji w Kaliszu, należy dążyć do wypierania ruchu samochodowego ze strefy śródmiejskiej (str. 65). • W zakresie planowania przestrzennego należy dążyć do alokacji zakładów z centrum miasta na inne tereny inwestycyjne (str. 81). Działania wskazane w Programie, wynikające z innych przyjętych dokumentów strategicznych, zmierzające do obniżenia poziomu hałasu drogowego na obszarze objętym GPR to m.in: • Dokończenie budowy Trasy Bursztynowej poprzez budowę połączenia dróg krajowych nr 12 i 25 w północnowschodniej części miasta na odcinku od ul. Godebskiego do ul. Warszawskiej (droga nr 470) wraz z budową ronda Godebskiego –Stawiszyńska i do ul. Łódzkiej w rejon (tab. 4, działanie nr 2 – str. 28). • Budowa ścieżek rowerowych zgodnie z przyjętą „Koncepcją przebiegu dróg rowerowych na terenie

Miasta Kalisza" (tab. 4, działanie nr 9 – str. 31). • Przebudowa ciągu ulic: Wrocławskiej, Górnośląskiej, Harcerskiej, Poznańskiej w Kaliszu (tab. 4, działanie nr 10 – str. 31) – zadanie zrealizowane. • Przebudowa ulicy Częstochowskiej w Kaliszu na odc. od ul. Teatralnej do ul. Nowy Świat wraz z remontem obiektu mostowego (tab. 4, działanie nr 11– str. 32) – zadanie zrealizowane.
SFERA ŚRODOWISKOWA • Współpraca z Policją w zakresie kontroli środków transportu pod względem emisji hałasu do środowiska oraz przestrzegania ograniczeń prędkości przy zabudowie chronione (kierunki – str. 26). • Działania administracyjne mające na celu ograniczenie emisji (kontrole, pomiary, przeglądy, decyzje reglamentujące i/lub represjonujące) (kierunki – str. 26).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu udostępnionego przez UM Kalisza.

PREZYDENT
MIASTA KALISZA
/ ... /
GRZEGORZ SAPIŃSKI

Załącznik 2.

POGŁĘBIONA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI Raport podsumowujący uzupełnienie części diagnostycznej

Dokument sporządzony w ramach projektu „Opracowanie Gminnego programu rewitalizacji dla miasta Kalisza"

Gminny Program Rewitalizacji

Poznań - Kalisz – luty 2017

Projekt pt. „Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Kalisza" jest dofinansowany z Funduszy Europejskich w ramach konkursu organizowanego przez Województwo Wielkopolskie oraz Ministerstwo Rozwoju, o przyznanie dotacji na „Przygotowanie programów rewitalizacji"

Fundusze Europejskie Pomoc Techniczna

MINISTERSTWO ROZWOJU

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Unia Europejska Fundusz Spójności

Autorzy opracowania:

Prof. UAM dr hab. Paweł Churski
chur@amu.edu.pl

dr inż. Przemysław Ciesiółka
przemko@amu.edu.pl

dr Bartłomiej Kołsut
bartkol@amu.edu.pl

dr Robert Kudłak
rkudlak@amu.edu.pl

dr Paweł Motek
pamo@amu.edu.pl

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ul. Bogumiła Krygowskiego 10
61-680 Poznań

Współpraca:
Malwina Balcerak
Małgorzata Donderowicz
Maciej Główczyński
Patryk Kaczmarek
Adam Wronkowski

Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej UAM

Spis treści:

1 Wstęp 2

2 Obszar rewitalizacji 4

3 Metody badawcze 6

4 Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji 10

4.1 Aspekt społeczny 10

4.2 Aspekt gospodarczy 25

4.3 Aspekt środowiskowy 35

4.4 Aspekt przestrzenno-funkcjonalny 50

4.5 Aspekt techniczny 67

5 Synteza pogłębionej diagnozy 85

5.1 Mocne strony i szanse 89

5.2 Słabe strony i zagrożenia 90

5.3 Słabe strony i szanse 92

5.4 Mocne strony i zagrożenia 93

6 BIBLIOGRAFIA 95

1 Wstęp

Rewitalizacja to aktualnie jedno z najczęściej wymienianych i odmienianych przez wszystkie przypadki określeń nawiązujących do szeroko rozumianego zarządzania miastem. W Polsce stało się ono powszechnie znane głównie dzięki dużej skali środków unijnych przeznaczonych na projekty rewitalizacyjne, jednak działania zmierzające do odnowy miast mają znacznie dłuższą historię, wykraczającą poza ramy członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Najogólniej mówiąc, rewitalizacja jest „kompleksowym procesem organizacyjnym i inwestycyjnym, prowadzącym do ożywienia zdegradowanych czy zaniedbanych terenów miejskich" (Parysek 2015: 11).

Upowszechnienie działań rewitalizacyjnych w Polsce nastąpiło wraz z wejściem do **Unii Europejskiej**. Wcześniej funkcjonowały w kraju pojedyncze inicjatywy wybranych miast, które nie ujmowały zagadnienia rewitalizacji w sposób kompleksowy. Od 2004 roku uruchomione zostały znaczne środki finansowe w ramach ***Zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego na lata 2004-2006***, przeznaczone na rewitalizację obszarów miejskich, poprzemysłowych i powojskowych. Było to innowacyjne podejście do odnowy zdegradowanych obszarów w skali całej Wspólnoty Europejskiej. W Polsce po raz pierwszy rewitalizacja została włączona w główny nurt priorytetów i działań programów funduszy strukturalnych.

W kolejnym **okresie programowania na lata 2007-2013** w większości województw podniesiono znaczenie odnowy zdegradowanych obszarów, zaliczając ją do jednego z głównych celów rozwoju miast. W rezultacie znacznie wzrósł również poziom finansowania. Pojawiła się także możliwość ubiegania się o zwrotne środki na rewitalizację w ramach **Inicjatywy JESSICA**. Ubieganie się o dofinansowanie, a następnie realizacja projektów rewitalizacyjnych spowodowały szereg zmian w zakresie organizacji i działania wielu samorządów lokalnych w Polsce (Ciesiółka 2014). Jak zauważa Heczko-Hyłowa (2009) rewitalizacja stała się w krótkim czasie ważnym elementem systemowego programowania rozwoju miast. Działo się tak pomimo braku regulacji ustawowych w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych. Jednocześnie często podkreślane było błędne rozumienie pojęcia rewitalizacji, którą utożsamiano przede wszystkim z projektami inwestycyjnymi, związanymi z remontami, modernizacją lub adaptacją obiektów kubaturowych (Siemiński, Topczewska 2009).

W ostatnim czasie, w związku z początkiem **okresu programowania środków unijnych 2014-2020**, obserwowana jest zmiana optyki w zakresie odnowy obszarów zdegradowanych. Zdecydowanie więcej uwagi poświęca się **zagadnieniom społecznym w rewitalizacji**. Towarzyszy temu szereg zmian legislacyjnych porządkujących proces rewitalizacji, związanych przede wszystkim z uchwaleniem ustawy o rewitalizacji. Za sprawą *Krajowej polityki miejskiej* i *Założeń narodowego planu rewitalizacji* odnowa obszarów zdegradowanych stała się filarem rozwoju kraju na najbliższe lata. Wsparcie finansowe Unii Europejskiej kierowane jest nie tylko na projekty rewitalizacyjne, ale także na działania przygotowawcze, związane z procedurą sporządzania programów rewitalizacji.

Znaczne zmiany w programowaniu działań rewitalizacyjnych wynikają także z wprowadzenia w życie Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji. Podnosi ona w istotnym stopniu rangę tego procesu i nadaje mu nowy kształt, wprowadzając niespotykane dotąd w Polsce uregulowania – kilka z nich ma kluczowe znaczenie dla programowania rewitalizacji na najbliższe lata. Pierwszym ważnym *novum* jest instytucja **gminnego programu rewitalizacji**. Jest to obecnie podstawowy dokument organizujący publiczną i niepubliczną interwencję rewitalizacyjną. Jego zakres znacznie wykracza poza

obligatoryjną treść dotychczasowych lokalnych programów rewitalizacji, uwzględniając szereg rozwiązań związanych z budowaniem partnerstwa na rzecz odnowy oraz ze zmianami w lokalnym prawie zagospodarowania przestrzennego. Drugą istotną zmianą w stosunku do dotychczasowych praktyk rewitalizacyjnych jest konieczność przeprowadzenia szerszych i bardziej rozbudowanych konsultacji społecznych. Sfera współpracy z zewnętrznymi interesariuszami rewitalizacji została także wzmocniona poprzez wprowadzenie instytucji komitetu rewitalizacji, jako platformy wymiany poglądów i podejmowania decyzji dotyczących interwencji w zakresie odnowy zdegradowanych obszarów miejskich. Wszystkie te zmiany zmierzają do zwiększonego zakorzenienia działań rewitalizacyjnych w lokalnej wspólnocie i oparcia ich na lokalnych zasobach, co zbliża specyfikę tego procesu w Polsce do wizji współczesnej rewitalizacji w oczach Robertsa i Sykesa (2000).

Rycina 1. Miejsce pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji w procesie opracowania GPR

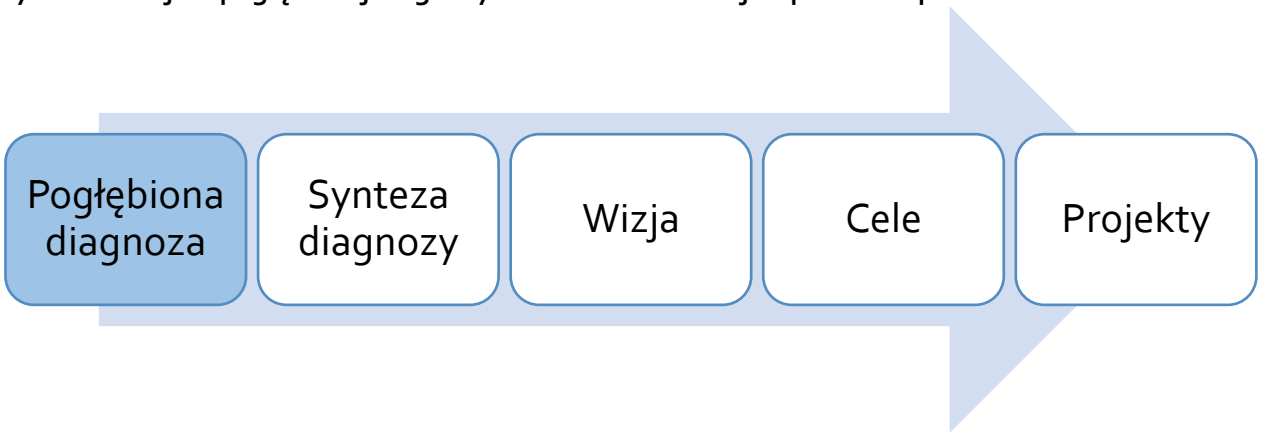

Źródło: Opracowanie własne.

Niniejszy dokument jest kolejnym ważnym etapem procesu zmierzającego do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji dla miasta Kalisza (ryc. 1). Jego celem jest pogłębiona analiza najważniejszych problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji miasta Kalisza, a także identyfikacja przyczyn ich występowania. Innymi słowy – celem opracowania jest diagnoza czynników rozwoju obszaru rewitalizacji. **Diagnozowanie czynników rozwoju** (w różnego rodzaju kontekstach – w tym w rewitalizacji miast) polega na „opisie stanu w intencji jego zmiany" (Dutkowski 2004: 15). Celem diagnozy jest więc opisanie problemów i potencjałów rozwojowych w celu takiej ich zmiany, która przyniesie wzrost poziomu życia i zaspokojenia potrzeb społecznych. Diagnoza nie jest więc dokonywana z ciekawości poznawczej, czy w celu weryfikacji teorii naukowych (Dutkowski 2004: 16) – ma ona charakter wyłącznie praktyczny i „poszukuje" odpowiedzi na pytanie: „jak jest?", czasami również: „dlaczego tak jest?" oraz „co lub kto korzysta lub traci w wyniku danego stanu rzeczy?" (Pszczołowski 1978; za: Dutkowski 2004). Jak twierdzi Parysek (1997: 120), „w zasadzie każdy z czynników rozwoju znajduje się w sytuacji typowych zasobów. Czynnik taki należy zatem zauważyć, poznać, ocenić jego wartość użytkową, pozyskać oraz odpowiednio wykorzystać." Istotą diagnozy jest właśnie zauważenie, poznanie i ocena wartości użytkowych poszczególnych czynników rozwoju.

Działania rewitalizacyjne podejmuje się na obszarach dotkniętych sytuacją kryzysową. Tę sytuację kryzysową diagnozuje się w określony sposób. W świetle zapisów Ustawy o rewitalizacji, szczegółowa diagnoza sporządzana na potrzeby Gminnego programu rewitalizacji (GPR) obejmuje

analizę negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych oraz lokalnych potencjałów występujących na terenie obszaru rewitalizacji. Powinna ona wykorzystywać obiektywne i weryfikowalne mierniki i metody badawcze dostosowane do lokalnych uwarunkowań. Wszystkie powyższe zasady i rekomendacje wykorzystano przy okazji sporządzania poniższych analiz statystycznych oraz analizy jakościowej i ilościowej danych uzyskanych w drodze badań społecznych, a także pozostałych wykorzystanych informacji.

2 Obszar rewitalizacji

Obszar rewitalizacji został wyznaczony *Uchwałą nr XXV/313/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 21 czerwca 2016 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji miasta Kalisza*. Z kolei niezbędne analizy służące delimitacji obu obszarów zawarto w dokumencie *Diagnoza. Delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji* (*Diagnoza. Delimitacja…*, 2016).

Rycina 2. Struktura przestrzenna jednostek urbanistycznych służących wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

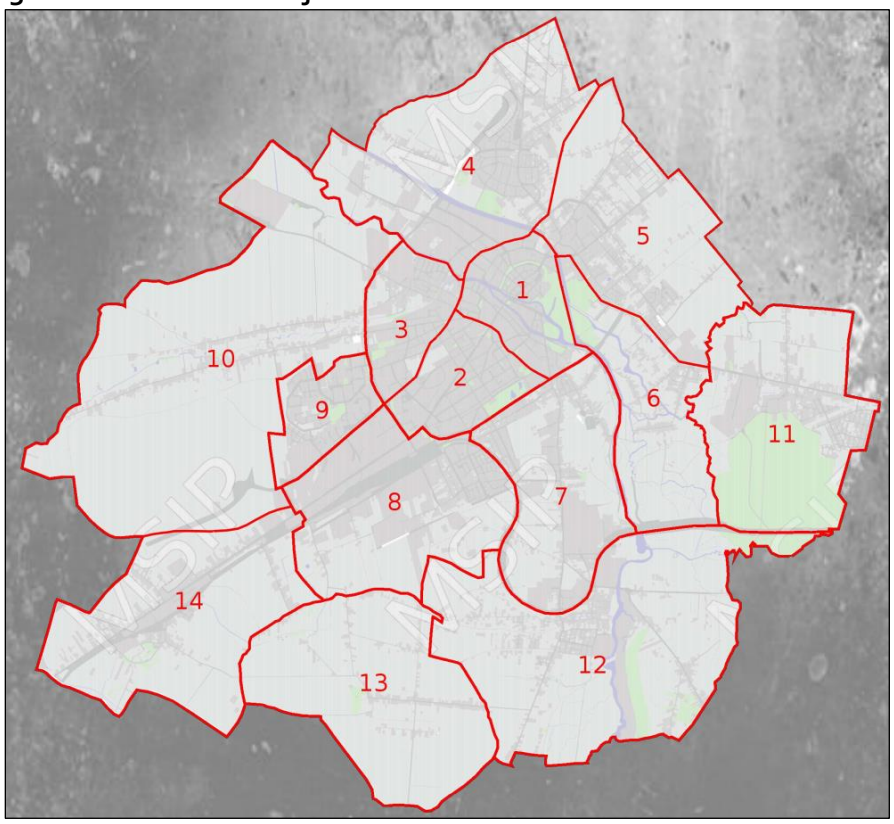

Źródło: *Diagnoza. Delimitacja…*, 2016: 16.

Podstawą identyfikacji sytuacji kryzysowych w mieście był podział na 14 jednostek urbanistycznych (ryc. 2), czyli „powiązanych funkcjonalnie obszarów jednorodnej zabudowy, której mieszkańcy są skonsolidowani, a więc potencjalnie łączą ich wspólne problemy" (*Diagnoza. Delimitacja…*, 2016: 13). W ramach tych jednostek przeanalizowano problemy społeczne, gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne i techniczne, wykorzystując do tego celu 21 różnego rodzaju wskaźników.

Zestawiając 14 jednostek urbanistycznych na skali zróżnicowania wartości 21 wskaźników wyodrębniono obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Jako kryterium delimitacji przyjęto relatywnie największą intensywność zjawisk kryzysowych.

Rycina 3. Granice obszaru rewitalizacji

Źródło: Urząd Miejski w Kaliszu.

Obszar zdegradowany tworzą więc jednostki 1 (sytuacja kryzysowa w 19 spośród 21 wskaźników) i 2 (sytuacja kryzysowa w 17 spośród 21 wskaźników). Pierwszą z tych dwóch jednostek uznano z kolei za obszar rewitalizacji, który następnie poddano konsultacjom społecznym. Wskutek pojawiających się wniosków i uwag, zdecydowano się dokonać zmiany granic tego terenu, włączając do niego południową część osiedla Chmielnik oraz zachodnią część osiedli Tyniec, Rajsków i Rypinek. Tak powstały obszar rewitalizacji ograniczają (ryc. 3): Al. Gen. Władysława Sikorskiego, ul. Warszawska, ul. Winiarska, ul. Ciepła, granica północno-zachodnia działki nr ewid. 2/20 (obręb 033 Tyniec) usytuowana na terenie Stadionu Miejskiego, Kanał Bernardyński, rzeka Prosna, ul. Szlak Bursztynowy, ul. Nowy Świat, ul. Harcerska, ul. Poznańska oraz Al. Wojska Polskiego.

3 Metody badawcze

W celu przeanalizowania problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji miasta Kalisza zastosowano szereg metod badawczych. W pierwszej części zostaną przedstawione techniki wykorzystane przez konsorcjum PZR Consulting Sp. z o.o., Fundacji Pracownia Zrównoważonego Rozwoju oraz Fundacji Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia" w ramach badań ilościowych i jakościowych służących pogłębieniu diagnozy obszaru rewitalizacji:

1. **Wywiad kwestionariuszowy** (czasami nazywany potocznie badaniem ankietowym) to wywiad, w którym zadawane pytania, zebrane w formie kwestionariusza, są ustalone i identyczne dla wszystkich respondentów (Frankfort-Nachmias, Nachmias 2001). Jest to narzędzie badawcze zaliczane do metod bezpośrednich i komunikacyjnych (Kotus 2001). Komunikacyjność tej metody polega na bezpośrednim kontakcie w czasie badania ankietera oraz respondenta – w odróżnieniu od ankiety środowiskowej, w której respondent po otrzymaniu kwestionariusza sam go wypełnia i dostarcza ankieterowi. Celem zastosowania tej metody przy pogłębianiu diagnozy obszaru rewitalizacji miasta Kalisza była identyfikacja postaw, opinii i ocen interesariuszy rewitalizacji co do obserwowanych problemów i potencjałów rozwojowych. Badaniem objęto następujące grupy interesariuszy:
    a. **Mieszkańcy obszaru rewitalizacji (n=350)**. Dobór próby badawczej oparty był o *random route sampling*, polegający na tym, że ankieter otrzymuje wybrany adres (punkt startowy) i rozpoczyna realizację badania, przeprowadzając kolejne wywiady w co n-tym mieszkaniu, od punktu startowego poczynając. Ze względu na trudny obszar badania, jego wykonawcy zdecydowali, że wywiad będzie realizowany co 3 numer mieszkania/domu. Ponadto zastosowany został także dobór naprzemienny na poziomie wyboru konkretnej osoby do badania – naprzemiennie mężczyzna/kobieta (*Kalisz. Rewitalizacja…*, 2016: 10).
    b. **Właściciele lub zarządcy budynków (n=30)**. Dobór próby oparto o losowanie proste z operatu losowania udostępnionego przez Urząd Miejski w Kaliszu.
    c. **Przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą na obszarze rewitalizacji (n=75)**. Dobór próby oparto na losowaniu prostym z operatu losowania udostępnionego przez Urząd Miejski w Kaliszu.
    d. **Przedstawiciele organizacji pozarządowych (n=52)**. Dobór próby oparto na losowaniu prostym z operatu losowania udostępnionego przez Urząd Miejski w Kaliszu.
2. **Zogniskowany wywiad grupowy** (*focus group interview* – FGI) – rodzaj wywiadu osobistego, przeprowadzanego w relatywnie jednolitej grupie (np. mieszkańcy obszaru rewitalizacji, reprezentanci organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy, właściciele nieruchomości), w którym porusza się temat istotny z punktu widzenia założonego problemu badawczego lub praktycznego (np. rewitalizacja), a respondentom zostawia się duży margines swobody w wyrażaniu własnych poglądów (zob. Frankfort-Nachmias, Nachmias 2001). Tego rodzaju wywiad przeprowadza się najczęściej na grupie 10-12 osób (liczba ta zapewnia swobodę wypowiedzi) o wspólnych cechach, z wykorzystaniem różnego rodzaju technik projekcyjnych, np. podając do oceny i klasyfikacji serię zdjęć z obszaru rewitalizacji, wyświetlając scenki filmowe lub pokazując fragmenty tekstu odnoszące się do wybranego terenu (Kotus 2001). Zaletą tej metody jest jej bliskość do sytuacji

realnie występujących w życiu społecznym – umożliwia ona bowiem uchwycenie wymiaru interakcyjnego powstawania opinii, postaw indywidualnych (Konecki 2000) – w odróżnieniu od np. wywiadu kwestionariuszowego.

Celem zastosowania FGI w diagnozie obszaru rewitalizacji miasta Kalisza było przede wszystkim pogłębienie wniosków wypływających z badań ilościowych. Ostatecznie zrealizowano trzy FGI dla następujących grup interesariuszy: **(1) przedsiębiorcy, (2) właściciele i zarządcy budynków, (3) przedstawiciele organizacji pozarządowych**.

3. **Spotkania plenerowe z wykorzystaniem różnorodnych metod pracy.** Celem zastosowania tej metody było pogłębianie wyników ilościowej i jakościowej diagnozy obszaru rewitalizacji dla miasta Kalisza. W sumie zorganizowano działanie **8 punktów terenowych** w następujących lokalizacjach: Przedszkole Bursztynowy Zamek (Park Miejski 1), Deptak (Śródmiejska/Złota), Planty (przy pomniku A. Asnyka), Ciasna (Gimnazjum nr 2), Jabłkowskiego, Młodzieżowy Dom Kultury (Fabryczna), Parkowa, Główny Rynek. Zrealizowano także **2 debaty publiczne**, w tym debatę otwierającę (I LO im. A. Asnyka) i debatę podsumowującą (Cafe Calisia).

Drugą grupę metod badawczych tworzą techniki zastosowane przez wykonawców niniejszego opracowania. Składają się na nie:

1. **Analiza *desk research*** wspomagana **jakościową analizą treści** (*content analysis*). *Desk research* polega na zbieraniu i analizie informacji z wielu źródeł, które już istnieją (a więc źródeł wtórnych) i są łatwo dostępne (*Cambridge Dictionaries…*, 2014). Natomiast jakościowa analiza treści jest techniką wyprowadzania wniosków na podstawie określonych cech przekazu (Holsti 1968) i polega na wydobywaniu ze źródeł zapisanych wyimków, cytatów czy przykładów na poparcie jakiejś obserwacji lub zależności (Buttolph-Johnson 2010: 301). W przypadku poniższej diagnozy, analiza *desk research* i jakościowa analiza treści obejmują wszelkie dokumenty strategiczne, programowe i przestrzenne mające związek z działaniami rewitalizacyjnymi, w których zamieszczono fakty odnoszące się do problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji.
2. **Statystyki opisowe oraz metoda wskaźnikowa** to jedne z najczęściej wykorzystywanych sposobów analizy matematyczno-statystycznej. W pracy wykorzystano statystyczne miary położenia, zastosowano również proste wskaźniki opisujące strukturę, natężenie oraz dynamikę zjawisk. Dane wykorzystane w diagnozie pochodzą z zasobów Urzędu Miejskiego w Kaliszu, jednostek podległych miastu, pozostałych miejscowych instytucji publicznych oraz banku danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.
3. **Inwentaryzacja urbanistyczna** – metoda służąca pozyskaniu informacji stanowiących przestrzenny materiał źródłowy do opracowywanych koncepcji, planów i programów (Siejkowska-Koberidze 2012). Inwentaryzacja urbanistyczna powinna prowadzić do zgromadzenia kompletu materiałów i danych przedstawiających aktualny stan zagospodarowania i użytkowania terenu, zatem efektem badań inwentaryzacyjnych jest zbiór informacji o stanie zainwestowania i użytkowania oraz o stosunkach społeczno-gospodarczych na badanym obszarze.

   Celem zastosowania inwentaryzacji urbanistycznej przy pogłębianiu diagnozy obszaru rewitalizacji miasta Kalisza była identyfikacja i ocena stanu zagospodarowania tego terenu. Przedmiotem identyfikacji były następujące elementy:

a) **typ budynku** (warianty: kamienica czynszowa, blok mieszkalny, dom jednorodzinny, willa, zabudowa zagrodowa, garaż, pawilon, hala, budynek gospodarczy, wiata, obiekty usługowe, obiekty użyteczności publicznej, obiekty sakralne, inne),
b) **wysokość budynku mierzona liczbą kondygnacji**,
c) **geometria dachu** (warianty: jednospadowy, dwuspadowy, czterospadowy, wielospadowy, mansardowy, płaski),
d) **kolorystyka elewacji**,
e) **stan techniczny budynku** (warianty: bardzo zły, raczej zły, umiarkowany, raczej dobry, bardzo dobry),
f) **funkcja budynku** (warianty: mieszkaniowa, usługowa, produkcyjna lub magazynowa, inna).

Rycina 4. Jednostki analityczne na obszarze rewitalizacji wyznaczone do celów badawczych

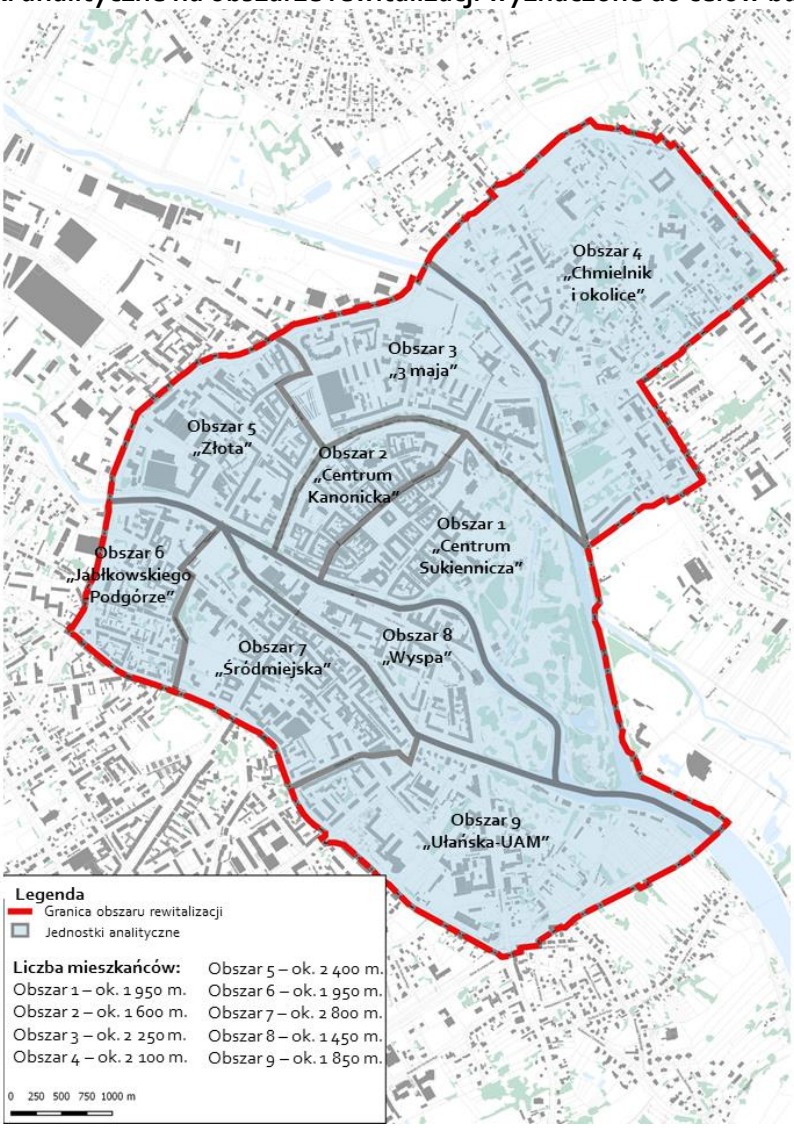

źródło: opracowanie własne.

Dane statystyczne wykorzystywane w diagnozie pochodzą z ww. pierwotnych i wtórnych źródeł. Część z nich była dostępna dla jednostek bardziej szczegółowych niż obszar rewitalizacji. W związku z tym zdecydowano się wzbogacić niniejszą diagnozę o szczegółową analizę przestrzenną wybranych zjawisk kryzysowych. Jej podstawą były tzw. **wewnętrzne jednostki analityczne** wyznaczone we współpracy z Urzędem Miejskim w Kaliszu (ryc. 4). Ostatecznie do celów badawczych wyodrębniono 9 jednostek analitycznych o zbliżonej liczbie ludności, które mają wyłącznie instrumentalny charakter. Nie należy ich więc traktować jako jakichkolwiek jednostek administracyjnych, urbanistycznych, czy nawet – statystycznych. Mają one wyłącznie sens analityczny, wykorzystany na potrzeby pogłębienia niniejszej diagnozy. Obszarom tym nadano także nazwy, by czytelnicy mogli je łatwo zlokalizować w przestrzeni. Do ich zdefiniowania wykorzystano nazwy głównych ulic, ważnych obiektów znajdujących się na terenie obszaru lub zwyczajowe określenia przyjęte dla danej jednostki:

- Obszar 1 „Centrum Sukiennicza",
- Obszar 2 „Centrum Kanonicka",
- Obszar 3 „3 maja",
- Obszar 4 „Chmielnik i okolice",
- Obszar 5 „Złota",
- Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze",
- Obszar 7 „Śródmiejska",
- Obszar 8 „Wyspa",
- Obszar 9 „Ułańska-UAM".

Raz jeszcze podkreślamy, że zastosowane nazwy mają charakter umowny, a wyznaczone obszary są wyłącznie jednostkami analitycznymi. Nie należy łączyć ich z jakimikolwiek innymi celami organizacyjnymi, administracyjnymi lub praktyki rewitalizacyjnej.

4 Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

4.1 Aspekt społeczny

Zgodnie z treścią Ustawy o rewitalizacji, obszar zdegradowany (a także obszar rewitalizacji) cechuje się koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, które konstytuują sytuację kryzysową. Problemy społeczne są aktualnie w centralnym punkcie konceptualizacji i projektowania interwencji w odnowę miast w Polsce. Podkreśla się to w różnego rodzaju dokumentach. Sama Ustawa o rewitalizacji wskazuje, że spośród pięciu typów negatywnych zjawisk, tylko problemy społeczne mają charakter zjawisk koniecznych do uznania określonego obszaru za obszar zdegradowany. Potwierdzają to także zapisy Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 (*Wytyczne w zakresie…*, 2016, s. 6) oraz Zasad programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO (*Zasady programowania…*, 2016, s. 14). Wszystkie ww. argumenty powodują, że pogłębienie diagnozy problemów społecznych stanowi kluczowy aspekt niniejszego opracowania.

Dokumenty formalno-prawne wskazują *explicite* kilka **negatywnych zjawisk społecznych** generujących sytuację kryzysową w miastach. Są wśród nich: (1) bezrobocie, (2) ubóstwo, (3) przestępczość, (4) niski poziom edukacji, (5) niski poziom kapitału społecznego, (6) niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Analiza tych zjawisk powinna więc stanowić punkt wyjścia w diagnozie sytuacji kryzysowej służącej delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Przy okazji wyznaczania w Kaliszu obszaru zdegradowanego (jednostki urbanistyczne 1 i 2) i obszaru rewitalizacji (jednostka urbanistyczna 1 – Śródmieście) wykorzystano następujące wskaźniki opisujące zjawiska społeczne wywołujące sytuację kryzysową i potencjał wynikający z liczby NGO na obszarze rewitalizacji:

(1) bezrobocie:
- liczba osób bezrobotnych na 1000 mieszkańców (wartość dla obszaru rewitalizacji = 48, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),
- liczba osób długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców (wartość dla obszaru rewitalizacji = 27, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),

(2) ubóstwo:
- liczba rodzin korzystających z pomocy na dożywianie dzieci na 1 km^2 powierzchni (wartość dla obszaru rewitalizacji = 83, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),
- liczba osób korzystających z pomocy na dożywianie dzieci na 1 km^2 powierzchni (wartość dla obszaru rewitalizacji = 322, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),
- liczba osób korzystających z zasiłku celowego na zakup węgla na 1000 mieszkańców (wartość dla obszaru rewitalizacji = 30, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),

(3) przestępczość:
- liczba rodzin objętych przypadkami przemocy („Niebieskie Karty") na 1 km^2 powierzchni (wartość dla obszaru rewitalizacji = 10, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),

- liczba zdarzeń zarejestrowanych przez policję na 1 km² powierzchni (wartość dla obszaru rewitalizacji = 313, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),
- liczba interwencji zarejestrowanych przez policję na 1 km² powierzchni (wartość dla obszaru rewitalizacji = 1888, najwyższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),

(4) poziom edukacji:
- średnie wyniki egzaminu szóstoklasisty – cz. 1 (wartość dla obszaru rewitalizacji = 56,5, najniższy wynik spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),
- średnie wyniki egzaminu szóstoklasisty – cz. 2 (wartość dla obszaru rewitalizacji = 68,7, najniższy wynik spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),

(5) poziom kapitału społecznego:
- liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców (wartość dla obszaru rewitalizacji = 6,73, drugi najwyższy wynik spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych),

(6) poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym:
- średnia wypożyczeń w filiach miejskiej biblioteki publicznej (wartość dla obszaru rewitalizacji = 12, najniższa spośród wszystkich 14 jednostek urbanistycznych).

Zanim jednak zostaną szczegółowo przeanalizowane poszczególne problemy i potencjały w aspekcie społecznym, dokonana zostanie krótka **charakterystyka demograficzna** obszaru rewitalizacji. Zamieszkuje go obecnie ok. 18 tys. osób (ok. 19% mieszkańców Kalisza). Jest to społeczność dość mocno zróżnicowana. Średnia wieku na całym obszarze wynosi ok. 41,5, przy czym różni się ona w poszczególnych obszarach. Najstarszą demograficznie jednostką jest obszar 9 „Ułańska-UAM" – średnia wieku na tym terenie jest większa od przeciętnej dla całego obszaru rewitalizacji o ok. 5 lat (wynosi 46,1). Wartości wyższe od średniej dla całego obszaru rewitalizacji zanotowano także na obszarze 3 „3 maja" (44,2) i obszarze 8 „Wyspa" (44,1). Z kolei społeczność relatywnie najmłodszą stanowią mieszkańcy obszarów: 2 „Centrum Kanonicka" (38,8), 4 „Chmielnik i okolice" (39,4), i 7 „Śródmiejska" (39,8).

Wartości średniej wieku prowadzą do podobnych wniosków jak analiza **struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku** (ryc. 5) oraz **wskaźnika obciążenia demograficznego** (stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym (65 lat i więcej), do liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (mniej niż 19 lat)). W tym przypadku także najmniej korzystną sytuację obserwujemy na obszarze 9 „Ułańska-UAM" – wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wynosi 1,7 (wartość powyżej 1 oznacza, że na danym obszarze grupa osób w wieku 65 i więcej lat jest liczniejsza niż grupa osób poniżej 19 roku życia). Możemy więc mówić o wyraźnym procesie starzenia się społeczności tego terenu. Generalnie za próg starości demograficznej traktuje się najczęściej 7-procentowy udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie mieszkańców (*Starzenie się…*, 2011: 6). Analogiczne wartości dla jednostek na obszarze rewitalizacji (od 12 do 26%) świadczą o bardzo trudnej sytuacji w tej materii. Oprócz obszaru 9, jest ona skrajnie niekorzystna na obszarze 3 „3 maja" (wskaźnik obciążenia demograficznego = 1,35) oraz obszarze 8 „Wyspa" (1,19).

Świadomość istnienia problemu starości demograficznej na obszarze rewitalizacji jest zróżnicowana w różnych grupach interesariuszy (ryc. 6). We wszystkich grupach przeważają odpowiedzi określające ten problem jako duży lub bardzo duży, jednak dość mocno na tle pozostałych grup

wyróżniają się mieszkańcy obszaru rewitalizacji, spośród których 40% jest takiego zdania (w pozostałych grupach odsetek ten waha się od 67 do 70%). Najczęściej wybieraną odpowiedzią wśród mieszkańców jest „trudno powiedzieć", co oznacza, że zjawisko starzenia się społeczeństwa (bezsprzecznie obiektywnie potwierdzone) nie jest traktowane przez nich na tle pozostałych problemów jako szczególnie dotkliwe. Najpewniej wynika to z faktu odłożenia w czasie skutków jakie się z nim wiążą. Przedsiębiorcy, przedstawiciele NGO oraz właścicieli i zarządcy nieruchomości są w tej materii dużo bardziej krytyczni.

Rycina 5. Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w jednostkach analitycznych obszaru rewitalizacji

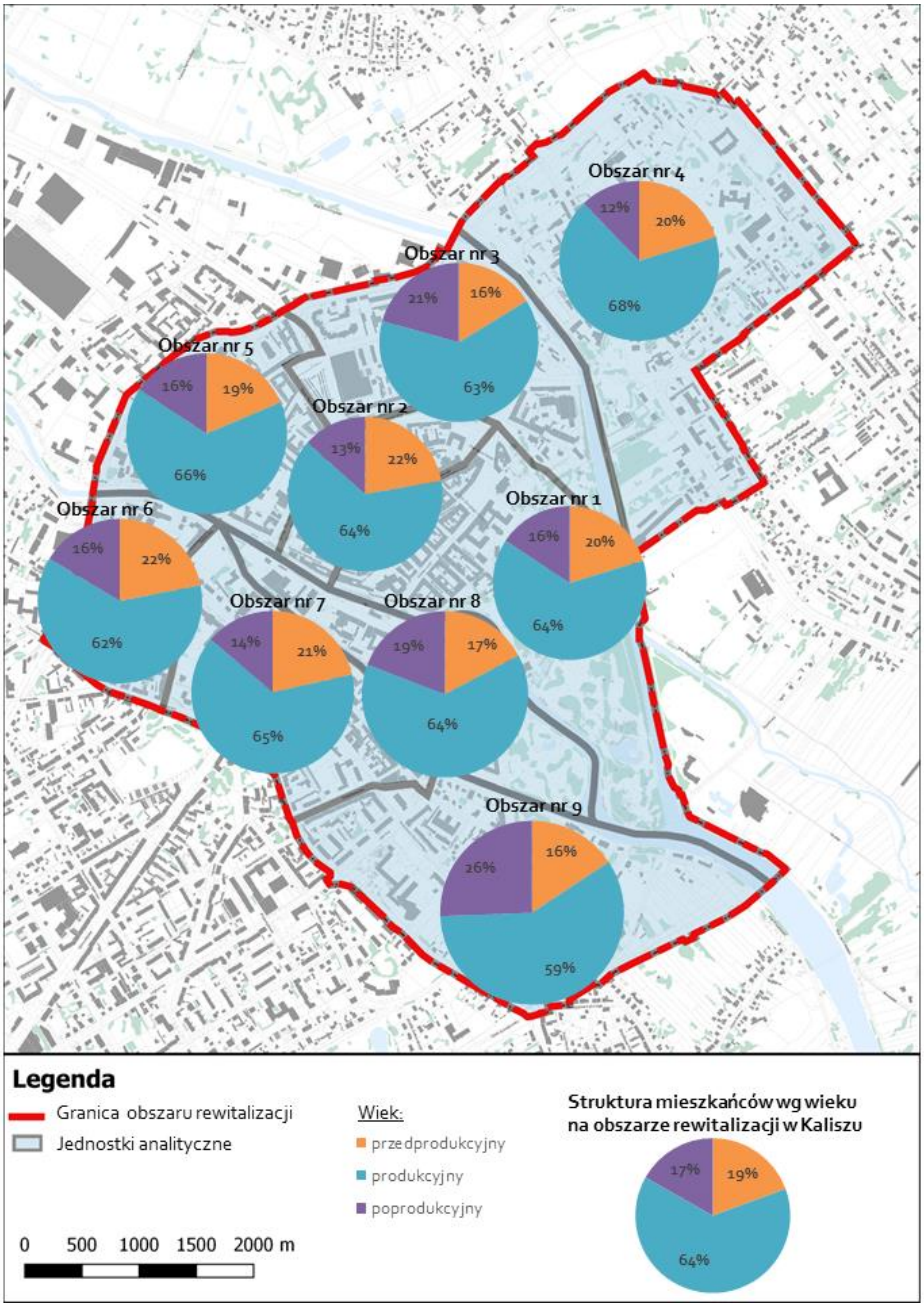

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Rycina 6. Problem starzenia się społeczeństwa w oczach poszczególnych grup interesariuszy

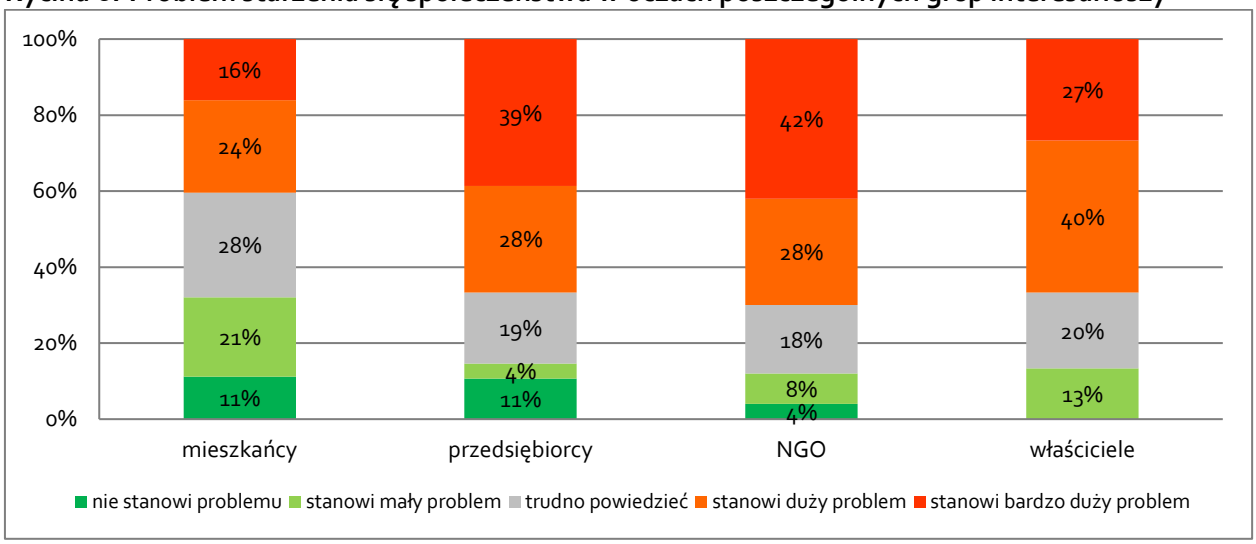

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Skala problemu starzenia się społeczeństwa zależy od dwóch czynników: niskiego poziomu dzietności oraz ujemnego bilansu migracyjnego. Niestety pozyskanie danych bezpośrednio obrazujących te dwa zjawiska na poziomie obszaru rewitalizacji jest dość trudne, dlatego stosuje się wskaźniki symptomatyczne, pośrednio opisujące sytuację kryzysową. Jedną z form analizy zmian poziomu dzietności w określonym czasie jest porównanie **liczebności poszczególnych roczników** wieku osób zamieszkujących dany teren. Dane opisujące to zjawisko zamieszczono na ryc. 7. Widać na niej wyraźnie rozpoczęcie negatywnej tendencji po mniej więcej 1985 r. (liczebność roczników młodszych niż 31 lat). Obecnie roczniki 0-15 stanowią grupę prawie o połowę mniejszą niż roczniki 30-40 i 57-63. Oznacza to nadejście problemów infrastrukturalnych, społecznych i finansowo-organizacyjnych na obszarze rewitalizacji już za kilka- kilkanaście lat, a ich kumulację za ok. 25-30 lat. Należy więc już teraz planować działania wyprzedzające tę sytuację i rozwiązujące problemy, które mogą być jej konsekwencją.

Rycina 7. Liczebność poszczególnych roczników mieszkańców obszaru rewitalizacji

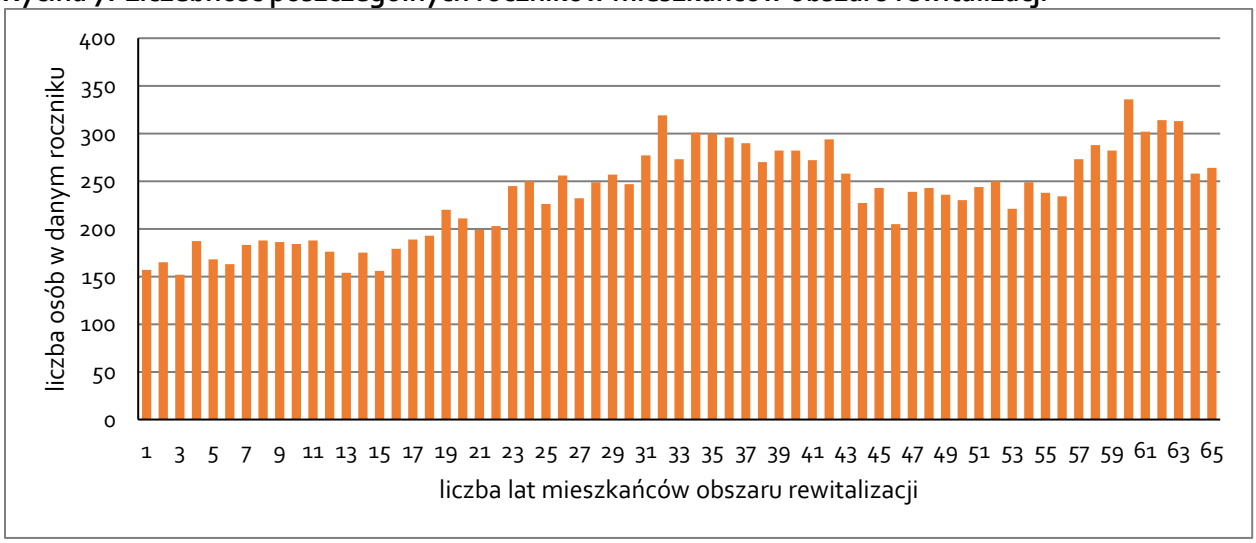

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Drugim aspektem związanym z niekorzystnymi zmianami w strukturze ludności wg wieku jest ujemny bilans migracyjny. Szczególnie dotkliwe są sytuacje **„ucieczki" młodych osób** za granicę lub do krajowych centrów wzrostu, czyli największych aglomeracji miejskich. W związku z tym, że pozyskanie danych statystycznych obrazujących skalę tego zjawiska jest w zasadzie niemożliwe (wiele osób wyjeżdża nie wymeldowując się ze swojego pierwotnego adresu), postanowiono uwzględnić je w pytaniach kwestionariuszowych badania ilościowego. Opinie przedstawicieli poszczególnych grup interesariuszy rewitalizacji na temat tego problemu zamieszczono na ryc. 8. Większość respondentów, bez względu na grupę, uznaje rangę tego problemu jako dużą lub bardzo dużą (sumy tych dwóch odpowiedzi wahają się od 53 do 80%). Odmienne opinie (w porównaniu do pozostałych grup) obserwujemy wśród mieszkańców, bo aż 31% z nich uważa, że problem „ucieczki" młodych osób nie istnieje lub ma małe znaczenie (w pozostałych grupach odsetek takich odpowiedzi waha się od 4 do 10%). Wytłumaczeniem tego może być fakt dostrzegania przez mieszkańców pozytywnych stron zjawiska emigracji w postaci sukcesu zawodowego, wzrostu zarobków itp., obserwowanych np. wśród znajomych, sąsiadów lub rodziny. Znaczna przewaga odpowiedzi negatywnych wśród przedsiębiorców może wiązać się z problemami w rekrutacji młodych, ambitnych i dobrze wykształconych osób. Podobnie przedstawiciele NGO mogą mieć kłopoty z pozyskiwaniem nowych, aktywnych osób, które na ogół też są reprezentantami młodszych grup wiekowych.

Rycina 8. Problem „ucieczki" młodych osób w oczach poszczególnych grup interesariuszy

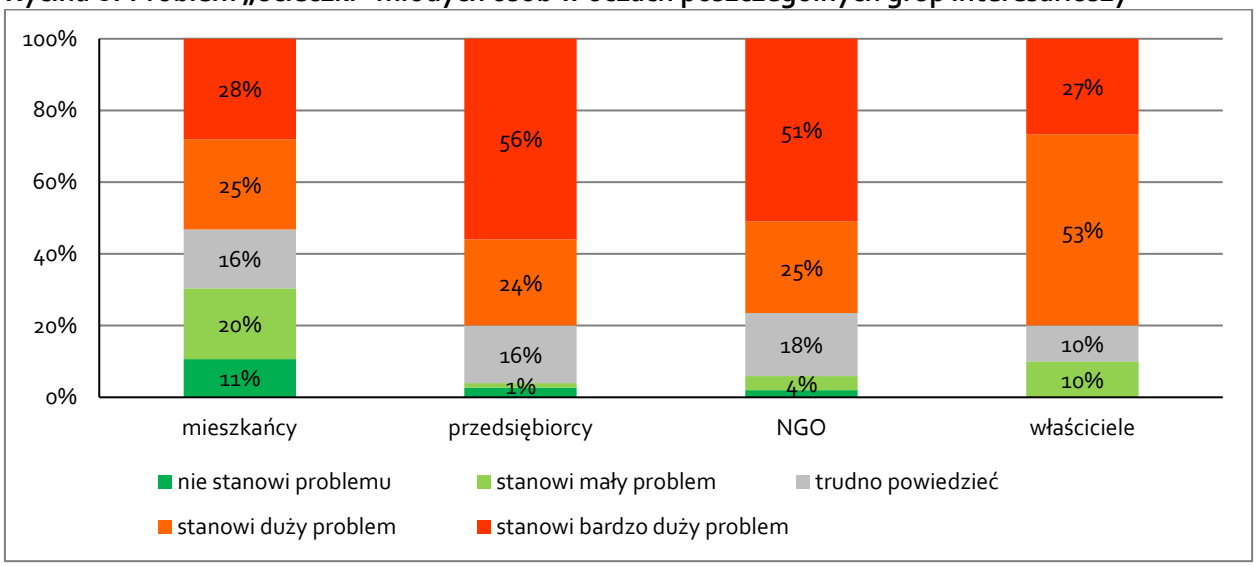

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Kolejnym bardzo istotnym problemem społecznym jest zjawisko **bezrobocia**. Z punktu widzenia ekonomii jest to sytuacja nierównowagi na rynku pracy, tj. nadwyżki podaży pracy nad popytem na pracę. Zjawisko to jest na ogół przyczyną innych problemów społecznych, dlatego działania zmierzające do niwelowania bezrobocia mają tak ogromną wagę. Skalę bezrobocia na obszarze rewitalizacji przeanalizowano z zastosowaniem dwóch wskaźników: liczby osób bezrobotnych na 1000 mieszkańców oraz liczby osób długotrwale bezrobotnych na 1000 mieszkańców (tab. 1). W sumie na całym obszarze rewitalizacji wynoszą one odpowiednio 48 i 27. Dla porównania, wartość pierwszego z tych wskaźników dla Kalisza wynosi 25, a dla Polski – 41. Skala bezrobocia na obszarze rewitalizacji jest więc istotnym

problemem społecznym. Problem ten dotyka w największym stopniu trzy obszary: 5 „Złota" (liczba bezrobotnych na 1000 m. = 69; liczba długotrwale bezrobotnych na 1000 m. = 41), 2 „Centrum Kanonicka" (66 i 32) oraz 1 „Centrum Sukiennicza" (61 i 32).

Tabela 1. Skala zjawiska bezrobocia na obszarze rewitalizacji w podziale na jednostki analityczne

Jednostka	Bezrobotni		Długotrwale bezrobotni	
	liczba	na 1000 m.	liczba	na 1000 m.
Obszar 1 „Centrum Sukiennicza"	119	61,15[1]	62	31,86
Obszar 2 „Centrum Kanonicka"	105	66,16	51	32,14
Obszar 3 „3 maja"	104	45,71	79	34,73
Obszar 4 „Chmielnik i okolice"	97	46,57	51	24,48
Obszar 5 „Złota"	166	68,82	99	41,04
Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	84	42,81	35	17,84
Obszar 7 „Śródmiejska"	69	24,35	35	12,35
Obszar 8 „Wyspa"	58	39,38	34	23,08
Obszar 9 „Ułańska-UAM"	83	44,53	50	26,82
razem	**885**	**48,00**	**496**	**26,90**

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Rycina 9. Problem bezrobocia w oczach poszczególnych grup interesariuszy

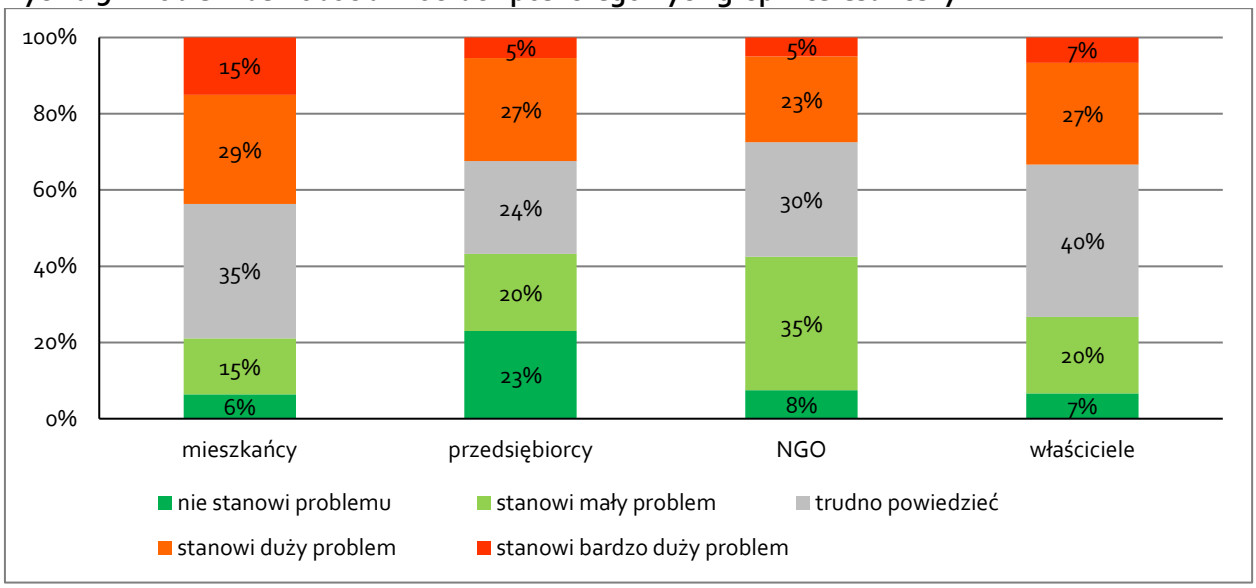

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Wyniki badań ilościowych wśród interesariuszy dowodzą, że **ocena problemu bezrobocia nie jest obecnie postrzegana jako szczególnie negatywna** (ryc. 9). Przedstawiciele przedsiębiorców i NGO w znacznej części uznali, że nie stanowi ono problemu lub stanowi mały problem (w sumie w obu grupach odsetek tych odpowiedzi wynosi ok. 43%). Z kolei odmiennego zdania są mieszkańcy, którzy w przeważającej części zadeklarowali znacznie bardziej krytyczną opinię co do skali problemu bezrobocia (44% z nich uznało, że stanowi ono duży lub bardzo duży problem). Nieco mniej krytyczni, choć bardziej niż przedsiębiorcy i przedstawiciele NGO, są właściciele i zarządcy nieruchomości – w sumie 34% z nich

[1] Kolor czerwony nadano komórkom z wartościami powyżej średniej dla obszaru rewitalizacji.

uznało ten problem za duży lub bardzo duży. Porównanie tych ocen z ocenami problemu starzenia się społeczeństwa pokazuje, że spośród wszystkich grup interesariuszy, tylko mieszkańcy uznają problem bezrobocia za istotniejszy. Znacznie większy jest też w tym przypadku odsetek osób niezdecydowanych („trudno powiedzieć" odpowiedziało 35% mieszkańców, 24% przedsiębiorców, 30% przedstawicieli NGO i 40% właścicieli i zarządców nieruchomości). Opinię mieszkańców na temat sytuacji na rynku pracy pogłębiają inne wnioski płynące z raportu *Kalisz. Rewitalizacja…* (2016). W ich świetle, zdaniem mieszkańców nie jest łatwo znaleźć w Kaliszu pracę zgodną z posiadanymi kwalifikacjami. Niezgodność strony popytowej i podażowej rynku pracy jest chyba najwyraźniej artykułowanym problemem w tej sferze społecznych zjawisk kryzysowych.

Tabela 2. Skala zjawiska ubóstwa na obszarze rewitalizacji w podziale na jednostki analityczne

Jednostka	Korzystający z pomocy na dożywianie dzieci		Osoby objęte dofinansowaniem na węgiel	
	liczba	% mieszkańców	liczba	% mieszkańców
Obszar 1 „Centrum Sukiennicza"	92	4,73%	66	3,39%
Obszar 2 „Centrum Kanonicka"	62	3,91%	45	2,84%
Obszar 3 „3 maja"	39	1,71%	32	1,41%
Obszar 4 „Chmielnik i okolice"	18	0,86%	64	3,07%
Obszar 5 „Złota"	124	5,14%	110	4,56%
Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	124	6,32%	120	6,12%
Obszar 7 „Śródmiejska"	87	3,07%	73	2,58%
Obszar 8 „Wyspa"	32	2,17%	15	1,02%
Obszar 9 „Ułańska-UAM"	57	3,06%	38	2,04%
razem	**635**	**3,44%**	**563**	**3,05%**

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Zjawisko bezrobocia jest często powiązane z innym problemem – **ubóstwa**. Ubóstwo jest kategorią bardzo szeroką i pojemną znaczeniowo. Najczęściej określa się je za pomocą miary dochodu osobistego, czasami wykorzystuje się w tym celu także wskaźniki pokazujące wielkość majątku, inflacji lub bezrobocia. Ubóstwo oznacza „niemożliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych człowieka, to stan, w którym standard życia spada poniżej społecznie akceptowanego minimum (…) Ubóstwo jest najczęstszą przyczyną społecznej ekskluzji, jest to zjawisko stopniowalne, zaczyna się od stygmatyzacji, kolejną fazą jest marginalizacja, ostatnią – wykluczenie. Dziś ubóstwo traktowane jest jako stan niezawiniony, choć postawy świadczeniobiorców mogą mieć wpływ zarówno na przyznanie pomocy, jak i na jej odebranie" (Sierpowska 2014). Ubóstwo jest także podstawowym powodem interwencji publicznej nazywanej powszechnie pomocą społeczną. Świadczenia pomocowe mają najczęściej charakter pieniężny, nierzadko również celowy. Do opisu skali ubóstwa i wyznaczenia skali zjawisk kryzysowych wykorzystano wskaźniki % osób korzystających z pomocy na dożywianie dzieci oraz % osób objętych zasiłkiem celowym na opał (węgiel – wg informacji UM, wśród osób najuboższych, najczęściej wykorzystywanym sposobem ogrzewania jest właśnie węgiel). Trzeba przy tym dodać, że ten drugi wskaźnik nie ma charakteru uniwersalnego i dotyczy głównie obszarów, na których wykorzystuje się tradycyjne piece węglowe. Wartości obu miar przedstawiono w tab. 2. W świetle zamieszczonych w niej informacji, największe natężenie zjawiska ubóstwa jest widoczne na obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" (odpowiednio 6,3 i 6,1%) – oba wskaźniki przyjmują w tym przypadku wartości mniej więcej dwukrotnie wyższe od średniej dla całego obszaru rewitalizacji (3,4 i 3,1%). Pozostałe tereny

o ponadprzeciętnej kumulacji problemu ubóstwa to obszar 5 „Złota" (5,1 i 4,6%), obszar 1 „Centrum Sukiennicza (4,7 i 3,4%) oraz w nieco mniejszej skali także obszar 2 „Centrum Kanonicka" (pierwszy wskaźnik 3,9%) i obszar 4 „Chmielnik i okolice" (drugi wskaźnik 3,1%).

Rycina 10. Problem ubóstwa i niskich dochodów w oczach poszczególnych grup interesariuszy

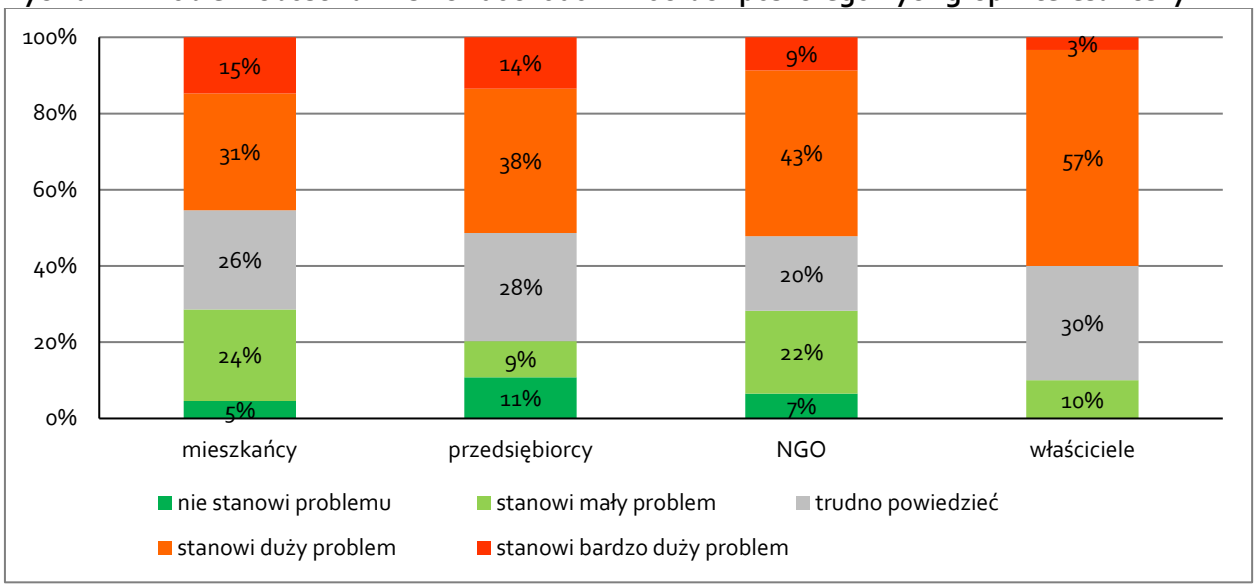

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Zjawisko ubóstwa jest różnie oceniane przez poszczególne grupy interesariuszy rewitalizacji (ryc. 10). Generalnie w każdej z nich odsetki odpowiedzi „stanowi duży problem" i „stanowi bardzo duży problem" znacznie przeważają (stanowią od 46 do 60% odpowiedzi) nad tzw. pozytywną stroną skali ocen (od 10 do 29% odpowiedzi). Najbardziej krytyczni są reprezentanci właścicieli i zarządców nieruchomości, choć bardzo rzadko pojawiają się w tej grupie oceny skrajne (całkowity brak odpowiedzi „nie stanowi problemu" i tylko 3% odpowiedzi „stanowi bardzo duży problem"). Z kolei mieszkańcy obszaru rewitalizacji w dość dużej części (29%) oceniają problem ubóstwa jako niewielki lub w ogóle go nie dostrzegają.

Negatywnym zjawiskiem wywołującym sytuację kryzysową w aspekcie społecznym jest także **przestępczość**. Dane pokazujące liczbę przestępstw i interwencji na najbardziej niebezpiecznych ulicach przedstawiono w tab. 3. Szczególnie dużą koncentrację tego rodzaju zjawisk notujemy na obszarach 5 „Złota", 3 „3 maja", 7 „Śródmiejska" i 8 „Wyspa". Z kolei stosunkowo bezpieczne pod tym względem wydają się obszary 4 „Chmielnik i okolice", 1 „Centrum Sukiennicza", 2 „Centrum Kanonicka". Problem przestępczości był także przedmiotem badań ilościowych z interesariuszami rewitalizacji (ryc. 11). Odpowiedzi respondentów różnią się w tym przypadku znacznie od pozostałych ocenianych problemów. Po pierwsze zwraca uwagę duży odsetek odpowiedzi niezdecydowanych (szczególnie wśród właścicieli i zarządców nieruchomości oraz przedsiębiorców). Po drugie wszystkie grupy interesariuszy relatywnie rzadko wskazywały odpowiedzi „stanowi duży problem" lub „stanowi bardzo duży problem" (w sumie od 20 do 27%). Z kolei na ogół dużo częściej wskazywano odpowiedzi nieco bagatelizujące zjawisko przestępczości – np. aż 46% mieszkańców uznało, że jest to mały problem lub w ogóle go nie ma, co może mieć związek z dość wysokim deklaratywnym poczuciem bezpieczeństwa wśród mieszkańców, czego

dowiodły wyniki badań ilościowych (*Kalisz. Rewitalizacja…* 2016: 26). Podobne zdanie na temat problemu przestępczości wyrazili przedsiębiorcy i przedstawiciele NGO.

Tabela 3. Ulice koncentrujące największą liczbę przestępstw i interwencji na obszarze rewitalizacji

Ulica	Obszary	Liczba przestępstw	Liczba interwencji
3 Maja	3 „3 maja"	52	264
Śródmiejska	7 „Śródmiejska" i 8 „Wyspa"	41	269
Złota	5 „Złota"	25	137
Ciasna	5 „Złota"	18	157
Kazimierza Pułaskiego	7 „Śródmiejska"	17	197
Nowy Rynek	3 „3 maja"	17	71
Fryderyka Chopina	5 „Złota" i 6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	15	118
Zamkowa	1 „Centrum Sukiennicza" i 2 „Centrum Kanonicka"	15	106
Aleja Wolności	8 „Wyspa"	14	78
Częstochowska	8 „Wyspa" i 9 „Ułańska-UAM"	13	50
Fabryczna	7 „Śródmiejska"	12	44
Tadeusza Kościuszki	6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	11	70
Babina	3 „3 maja" i 5 „Złota"	10	209
Nowy Świat	9 „Ułańska-UAM"	10	38
Kazimierzowska	1 „Centrum Sukiennicza"	10	26

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Kaliszu.

Rycina 11. Problem przestępczości w oczach poszczególnych grup interesariuszy

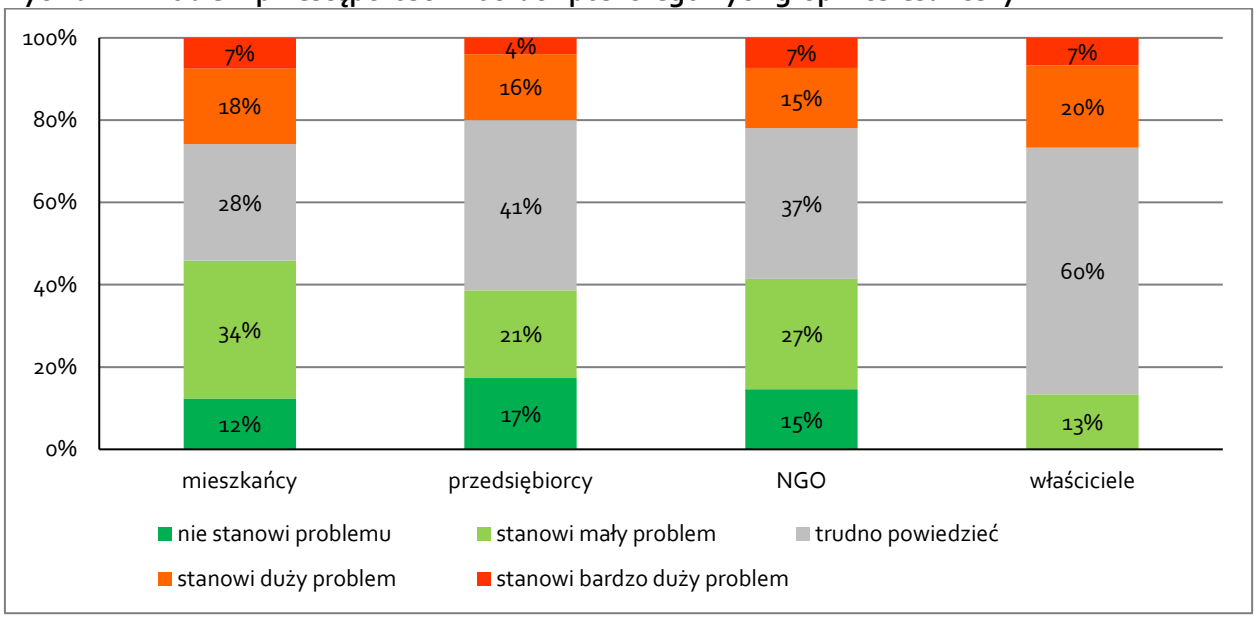

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Innym analizowanym problemem, stwierdzonym w toku analiz sporządzanych na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest niski **poziom wykształcenia mieszkańców**. Na ryc. 12 przedstawiono opinię na ten temat jaką wyrazili w badaniach ilościowych przedstawiciele poszczególnych grup interesariuszy. Widać na niej dość wyraźnie, że kwestia wykształcenia nie jest widocznym, istotnym problemem – w każdej z grup przeważają bowiem oceny „nie stanowi problemu" i „stanowi mały problem" (od 25 do 42%) wobec „stanowi duży problem" i „stanowi

bardzo duży problem" (11 do 36%). Wyróżniającą się grupą są w tym przypadku ponownie właściciele i zarządcy nieruchomości, którzy w zdecydowanej większości nie zabierają zdania w tej kwestii.

Rycina 12. Problem niskiego poziomu wykształcenia mieszkańców w oczach poszczególnych grup interesariuszy

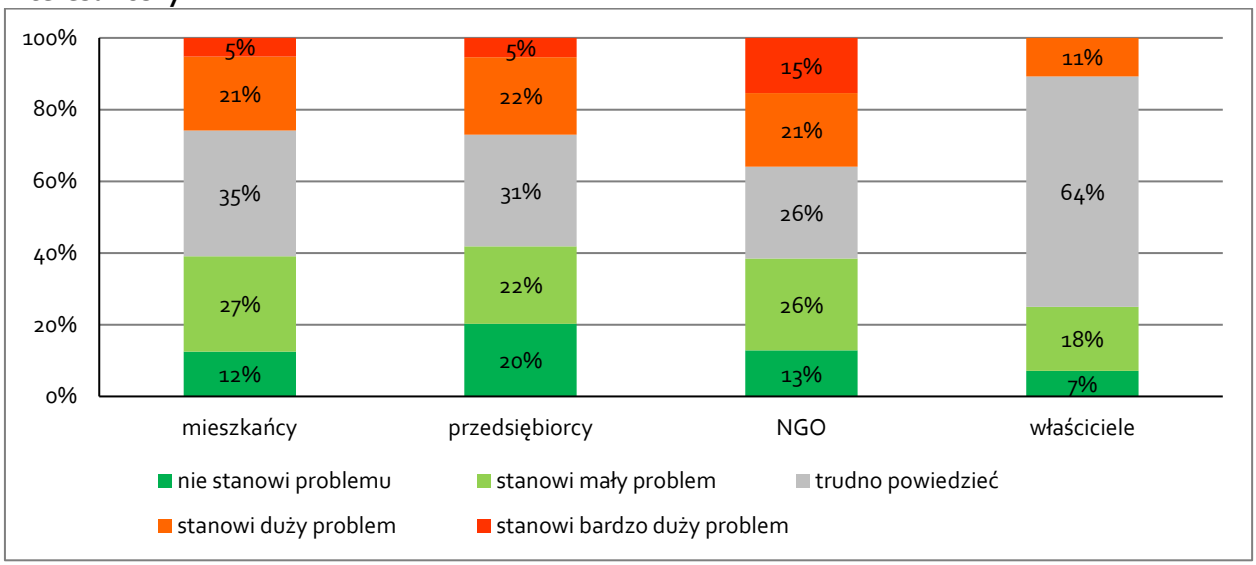

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Rycina 13. Poziom zaufania i kapitału społecznego mieszkańców obszaru rewitalizacji

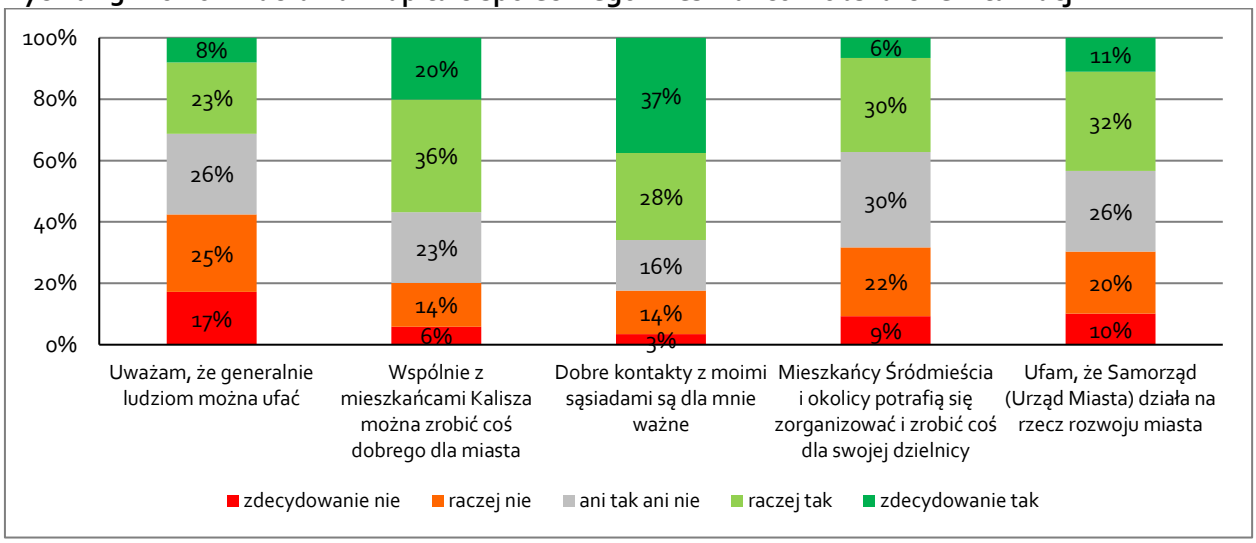

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Po analizie problemów wywołujących sytuację kryzysową na obszarze zdegradowanym można przejść do próby identyfikacji potencjałów lokalnej społeczności. Na początku tej części analizy zostaną opisane miary opisujące **poziom zaufania i kapitału społecznego** (ryc. 13). Jednym z częściej stosowanych pytań do diagnozy poziomu zaufania społecznego jest identyfikacja stopnia zgody co do stwierdzenia „uważam, że generalnie ludziom można ufać". Podobne pytania stanowią część wielu opracowań naukowych i diagnostycznych dotyczących społeczeństw oraz mniejszych lub większych społeczności lokalnych. Wyniki zaprezentowane na ryc. 13 pokazują przewagę odpowiedzi negatywnych

(44%) w stosunku do pozytywnych (31%). Trzeba jednak zaznaczyć, że w świetle wyników Diagnozy Społecznej i Europejskiego Sondażu Społecznego, Polacy są przeciętnie znacznie bardziej sceptyczni i nieufni wobec innych (udział odpowiedzi pozytywnych wśród Polaków w dwóch ww. sondażach oscyluje wokół 16-18%). Dlatego należy uznać, że sytuacja w tej materii nie należy do szczególnie kryzysowych (przynajmniej relatywnie). Ponadto, informacją uzupełniającą powyższe wnioski jest fakt większego poziomu deklarowanego zaufania wśród osób o wyższym wykształceniu i uczących się (*Kalisz. Rewitalizacja…*, 2016: 17), co jest zresztą sytuacją występującą dość powszechnie. Dodatkowo, wszystkie badane grupy wskazały, że w Śródmieściu panuje atmosfera otwartości, co może potwierdzać ww. tezy. Działają na tym obszarze także ludzie i podmioty, które mogą zmieniać to miejsce na lepsze.

Pozostałe twierdzenia wykorzystane w badaniu ilościowym diagnozują skłonność do współpracy wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji. Najbardziej pozytywnie oceniają oni podtrzymywanie relacji i dobrych kontaktów z sąsiadami (w sumie 66% odpowiedzi „raczej tak" lub „zdecydowanie tak"). W dalszej kolejności możemy mówić o wyraźnie pozytywnym stosunku do współpracy w ramach społeczności całego miasta Kalisza (57% odpowiedzi „raczej tak" lub „zdecydowanie tak"). Z kolei diagnoza opinii na temat stanu współpracy mieszkańców Śródmieścia przynosi nieco bardziej sceptyczny obraz – tylko 36% opinii zgadzających się z twierdzeniem, że „mieszkańcy Śródmieścia i okolicy potrafią się zorganizować i zrobić coś dla swojej dzielnicy" (odsetek odpowiedzi negatywnych jest do tego relatywnie wysoki i wynosi 32%).

Rycina 14. Odsetki odpowiedzi na pytanie „Czy łatwo zaangażować Panu/i mieszkańców Kalisza w działania?"

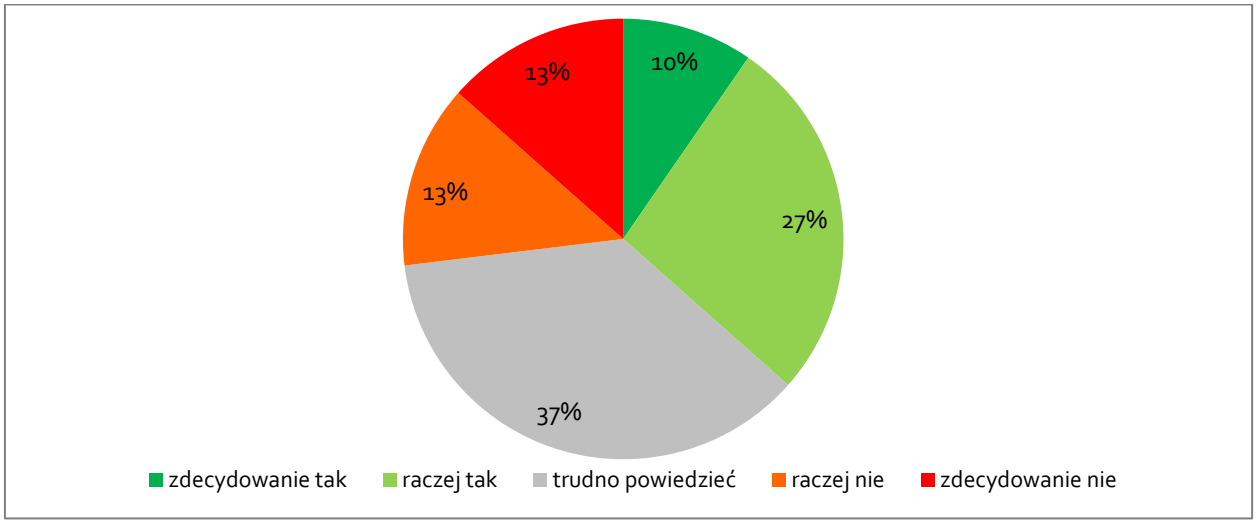

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedstawicielami NGO.

Warto w tym miejscu odnieść się do **poziomu aktywności społecznej** w szerszym kontekście z wykorzystaniem wyników badań ilościowych (wywiad kwestionariuszowy) i jakościowych (zogniskowany wywiad grupowy) z przedstawicielami organizacji pozarządowych. Na pytanie o łatwość angażowania mieszkańców Kalisza w różnego rodzaju działania (ryc. 14), odsetek odpowiedzi pozytywnych (37%) jest wyższy od odsetka odpowiedzi negatywnych (26%).

Podczas badań jakościowych także pojawiały się **pozytywne komentarze dotyczące zaangażowania mieszkańców** i poziomu ich aktywności obywatelskiej, choć w większości oparte bardziej na kontestacji niż budowie od podstaw nowych społecznych inicjatyw:

> "Mieszkańcy potrafią dać sygnał władzom, prezydentowi, że czegoś potrzebują, nie zgadzają się z miejską polityką"
>
> "Musi być ważna sprawa, która dotyczy wielu mieszkańców"
>
> "Protesty bardzo ładnie wychodzą mieszkańcom, szczególnie jak jest fajny zwariowany pomysł"
>
> „Istnieją w mieście jeszcze ludzie oddani sprawie, którzy znają się na swojej pracy problem polega na tym aby umiejętnie z nich korzystać."

Niestety obok tych opinii dość często pojawiały się **bardzo sceptyczne oceny sytuacji NGO** oraz ewentualnego dalszego rozwoju tego sektora. Liczba tych negatywnych opinii jest znaczna i dość niepokojąca. Przykładowe z nich zamieszczono poniżej:

> "Ludzie wycofują się, prawdopodobnie z tych przyczyn, o których rozmawialiśmy."
>
> "Jeszcze dwa, trzy lata i nie będzie żadnej działalności pozarządowej. Młodzi ludzie się do tego nie garną, emeryci dorabiają. Widzę to na prawdę w czarnych kolorach".
>
> "Organizacje ciągną ostatnim tchem, składają się głównie z ich władz, często ludzie u steru nie potrafią pociągnąć za sobą innych, zbudować systemu dobrego funkcjonowania (...) to jest wielką przeszkodą w funkcjonowaniu".
>
> "Stanowiska na dole są społeczne, natomiast stanowiska na górze w organizacjach są obsadzane przez młodych ludzi w sposób niechętny starszemu pokoleniu (...) przez to to wszystko obumiera".
>
> "Jest garstka zapaleńców wśród osób starszych, inni młodzi ludzie pytają, a co ja będę z tego miał".
>
> "Brakuje pasjonatów, społeczników".
>
> "Ludzie uciekają, bo im się odechciewa, my to obserwujemy".
>
> "W którymś momencie nam też, przestanie się chcieć".

Wśród tych wszystkich sceptycznych wypowiedzi pojawia się sformułowanie dające nadzieję na przyszłość:

> "Warto działań, nie poddawać się, bo jak my się poddamy, to nie będzie zupełnie nic".

Kolejnym interesującym zagadnieniem z punktu widzenia poziomu lokalnej samoorganizacji i aktywności społecznej jest **zakres i ocena współpracy kaliskich organizacji pozarządowych z innymi podmiotami instytucjonalnymi**. W świetle wyników badania kwestionariuszowego (ryc. 15) współdziałanie z innymi lokalnymi NGO oceniane jest wyraźnie pozytywnie (56% odpowiedzi „4" i „5"). Podobnie wyglądają odpowiedzi na temat współdziałania NGO z Urzędem Miejskim (60% odpowiedzi

„4" i „5"). W przypadku pozostałych podmiotów znacznie liczniejsze są przypadki braku oceny, wynikające prawdopodobnie z niepodejmowania współpracy z tego rodzaju podmiotami – np. krajowe NGO – 35% z brakiem zdania, Urząd Marszałkowski – 44% z brakiem zdania, partnerzy zagraniczni – 62% z brakiem zdania.

Rycina 15. Odsetki odpowiedzi na pytanie „Ja ocenia Pan/i współpracę swojej organizacji z innymi podmiotami działającymi w Kaliszu?"

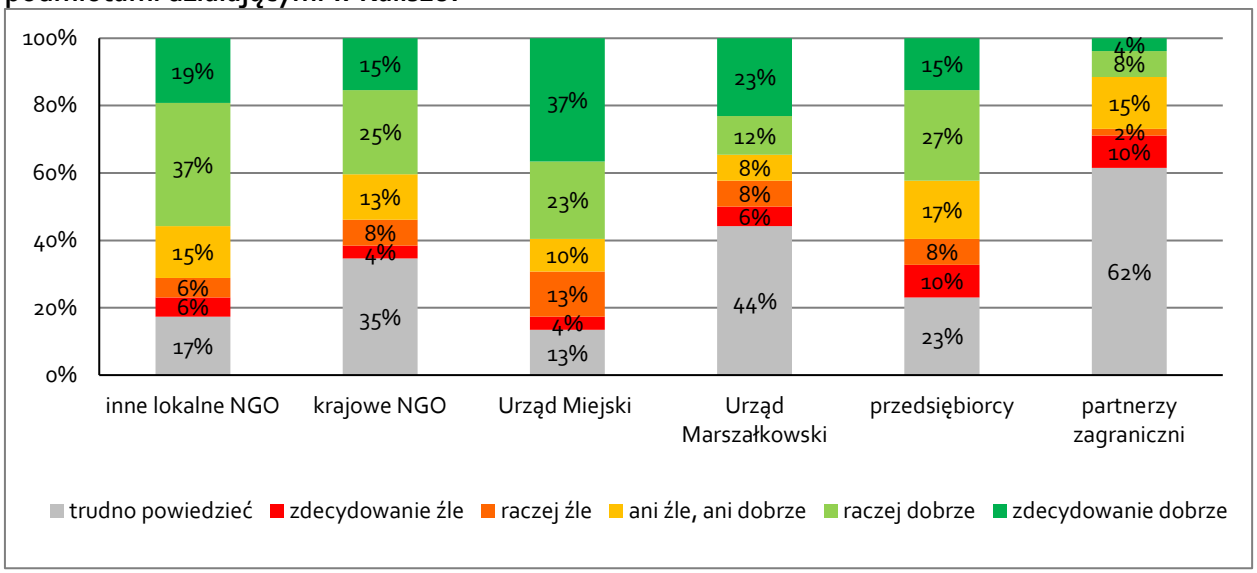

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedstawicielami NGO.

Nieco inny obraz sytuacji przynoszą wyniki badań jakościowych, podczas których zdiagnozowano stosunkowo niski poziom tej kooperacji. Fakt ten dobrze obrazują poniższe cytaty:

> "Jako mieszkanka Kalisza i działaczka organizacji pozarządowej zdziwiłam się, że zarejestrowanych jest aż tyle organizacji, niewiele z nich widać i słychać".
>
> "Działają najczęściej te same organizacje".
>
> "Jest wiele organizacji, które działają w swoim obrębie, robią swoją robotę, nie widzimy ich, nie słyszymy, bo np. to nie jest obszar bliski nam".
>
> "Organizacje muszą pokazywać swoje działania na zewnątrz".
>
> „Zarejestrowanych jest ok 300 (członków – przyp. autorów) z czego aktywnych jest ok 50 – 60".
>
> „Brak porozumienia i koordynacji działań pomiędzy organizacjami".

Kolejnym istotnym zagadnieniem związanym z potencjałem obszaru rewitalizacji jest **poziom lokalnej tożsamości** i związku z miastem. Dane pokazujące opinie mieszkańców na temat różnych aspektów emocjonalnego związku z lokalnym wymiarem terytorium (Kalisz, Śródmieście) przedstawiono na ryc. 16. Widać na niej, że opinie na temat poszczególnych stwierdzeń są dość zbliżone. Jedyną istotną, zauważalną różnicą jest znacznie większy udział odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam" w pierwszych dwóch stwierdzeniach (odpowiednio 41 i 38%) w porównaniu z kolejnymi dwoma (odpowiednio 26 i 19%). Najpewniej przyczyny tej różnicy należy szukać w znaczeniu poszczególnych twierdzeń. Pierwsze

dwa stwierdzenia opisują wyłącznie emocjonalny charakter związku z Kaliszem i Śródmieściem (lubię mieszkać...). Trzecie zdanie wymaga oceny wyjątkowości Śródmieścia (a nie emocjonalnej więzi z nim) i w tym przypadku jest już większy odsetek odpowiedzi negatywnych (w sumie 15%). Z kolei w ostatnim zdaniu poruszane są kwestie związku z ludźmi (sąsiadami, mieszkańcami Śródmieścia), które już we wcześniejszych pytaniach nie były szczególnie optymistycznie waloryzowane. Nade wszystko raz jeszcze należy podkreślić, że opisane różnice są niewielkie i nie należy dwóch ww. par zdań traktować jako ocenianych wyraźnie odmiennie od siebie.

Rycina 16. Tożsamość lokalna mieszkańców obszaru rewitalizacji

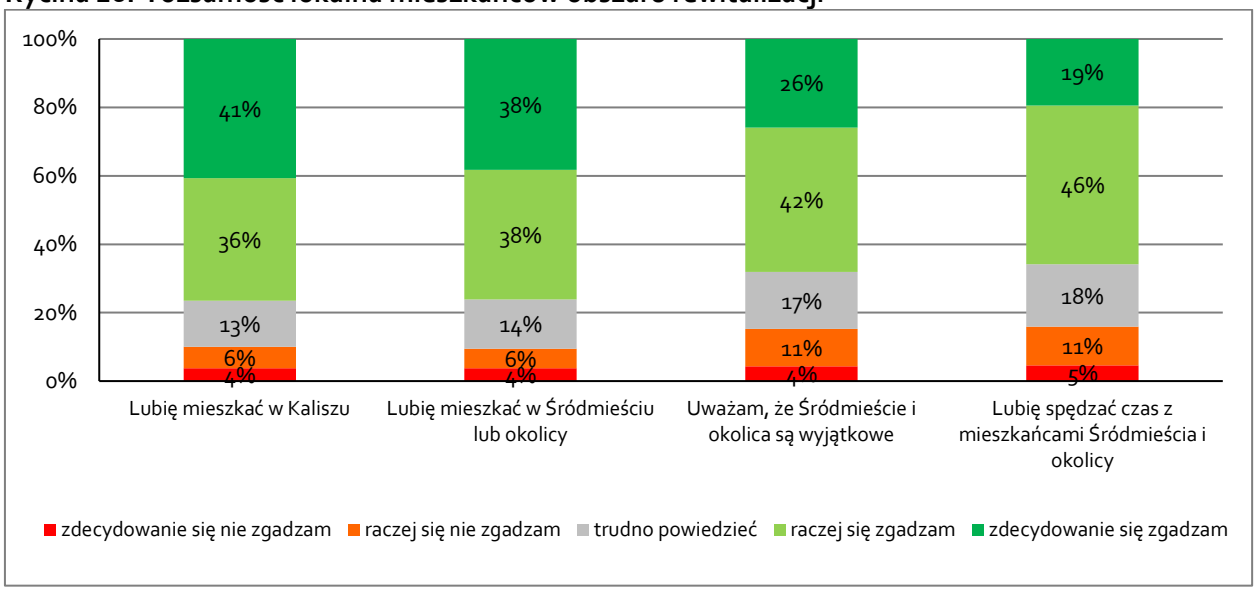

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Rycina 17. Opinie na temat jakości życia i wizerunku Śródmieścia Kalisza i okolic

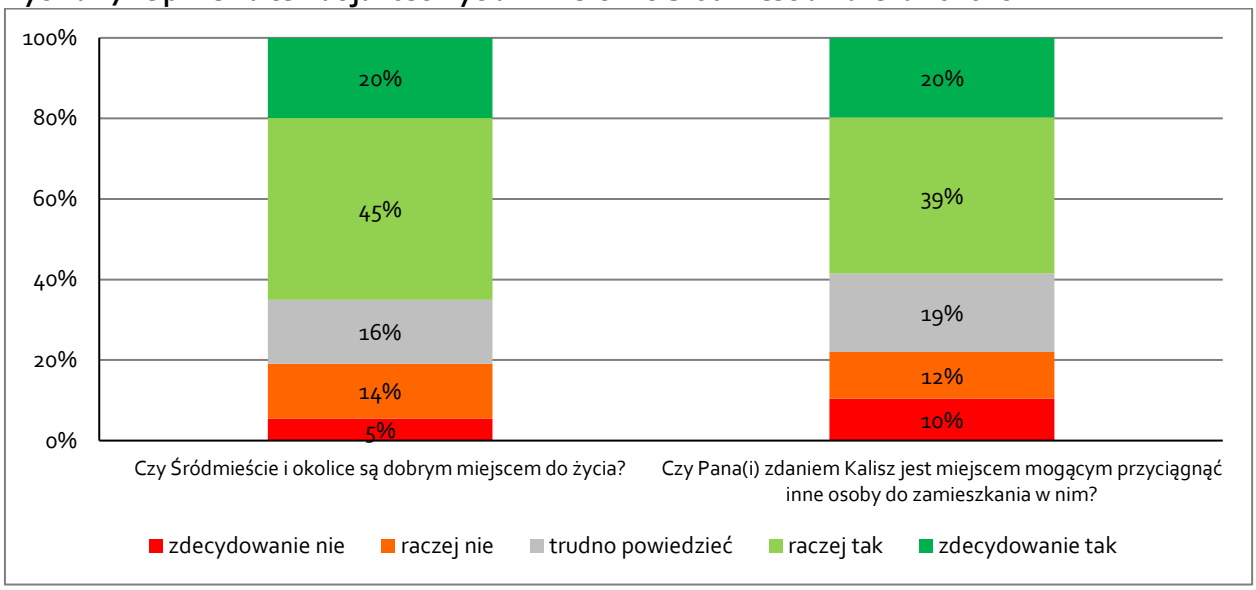

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Zdaniem przeważającej grupy mieszkańców obszaru rewitalizacji (ryc. 17), Śródmieście Kalisza jest dobrym lub bardzo dobrym miejscem do życia (65% odpowiedzi). Znacznie mniejszy odsetek osób

(19%) twierdzi inaczej. W związku z tak dużym potencjałem **jakości życia**, Śródmieście jest w stanie (zdaniem mieszkańców) przyciągać do siebie nowe osoby – twierdzi tak blisko 60% osób. Może to świadczyć o pozytywnym wizerunku tego obszaru, choć deklaracje mieszkańców powinny być tylko wstępem do diagnozy tego rodzaju potencjału – wymaga on poznania opinii potencjalnych zainteresowanych mieszkaniem w Śródmieściu.

Główne problemy w aspekcie społecznym:

1. **Postępujący proces starzenia się społeczeństwa**. Proces ten nabiera rozpędu od ok. 25 lat. Obecnie liczebność najmłodszych roczników jest blisko o połowę mniejsza niż osób w wieku 30-35 lat. Niebezpieczeństwo skutków zjawiska starości demograficznej jest coraz bliższe. Może ono wywołać znaczne obciążenie infrastruktury tzw. srebrnej gospodarki i dokonać znacznych zmian w relacjach społecznych i rodzinnych na obszarze rewitalizacji.
2. **Emigracja młodych osób.** Jest to zagadnienie dostrzegane przez interesariuszy rewitalizacji w ramach badań ilościowych i jakościowych. Brakuje jednoznacznych danych na ten temat, jednak szczególnie mocno brak młodych osób odczuwany jest wśród przedsiębiorców (najpewniej deficyt podaży pracy) oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych.
3. **Bezrobocie.** Ciągle jest to problem obecny, choć jego skala nie jest szczególnie duża. W porównaniu do sytuacji sprzed kilku- kilkunastu lat obecny stan jest dość komfortowy i dla wielu interesariuszy zadowalający. Najwyższe bezrobocie obserwuje sia aktualnie na obszarze 5 „Złota", 2 „Centrum Kanonicka" oraz 1 „Centrum Sukiennicza".
4. **Ubóstwo.** Problem ubóstwa dotyka szczególnie Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" oraz Obszar 5 „Złota" i obszarze 1 „Centrum Sukiennicza". Niesie on także ze sobą szereg potencjalnych dalszych problemów związanych z wykluczeniem społecznym.
5. **Niski poziom samoorganizacji i aktywności społecznej.** Aktywność lokalna, zdaniem mieszkańców obszaru rewitalizacji, jest na dość niskim poziomie. Przedstawiciele organizacji pozarządowych oceniają ją jeszcze bardziej sceptycznie.
6. **Niewielka skala współdziałania organizacji pozarządowych z innymi podmiotami.** Zarówno współpraca z innymi NGO, jak i publicznymi urzędami oceniana jest dość pozytywnie, jednak jej skala nie jest (w świetle opinii przedstawicieli NGO) znaczna.

Główne potencjały w aspekcie społecznym:

1. **Stosunkowo duże poczucie bezpieczeństwa.** Wszystkie grupy interesariuszy w znacznej większości uznały, że przestępczość nie jest dużym problem tego terenu. Są oczywiście miejsca bardziej niebezpieczne (głównie ul. 3 maja, Śródmiejska, Babina, Ciasna, Złota) jednak jest ich stosunkowo niewiele, a przynajmniej nie mają one bardzo dużego przełożenia na obawy mieszkańców i przedstawicieli pozostałych grup.
2. **Skłonność i chęci do współdziałania w ramach społeczności całego Kalisza.** W odróżnieniu od diagnozy stopnia aktywności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji, ocena chęci współdziałania w ramach społeczności całego Kalisza wypada dość dobrze.
3. **Wysoki poziom lokalnej tożsamości.** Mieszkańcy wykazują relatywnie wysoki poziom związania z lokalną wspólnotą – przede wszystkim na poziomie całego miasta. Ma to najpewniej związek z historycznymi procesami i zdarzeniami o charakterze symbolicznym,

wzmacniającym lokalne zakorzenienie – najbardziej istotnym faktem jest uznanie Kalisza za najstarsze miasto w Polsce, co niewątpliwie buduje lokalną dumę artykułowaną w relacjach zewnętrznych i zwiększa poziom wspólnej identyfikacji z miastem.

4. **Pozytywny wizerunek Śródmieścia.** Pozytywny wizerunek pomaga przyciągać nowe zasoby rozwojowe i rozwijać istniejące. Należy podjąć dodatkowe i bardziej szczegółowe próby weryfikacji rozpoznawalności Śródmieścia Kalisza i skojarzeń z nim związanych. Jednak w świetle dotychczas przeprowadzonych badań można z pewną dozą ostrożności określić wizerunek mianem potencjału obszaru rewitalizacji.

4.2 Aspekt gospodarczy

W opracowanej na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji analizie sytuacji kryzysowych jako mierniki w aspekcie gospodarczym wykorzystano koncentrację rodzajów działalności gospodarczych uznawanych za niekorzystne ze społecznego punktu widzenia, tj. punktów sprzedaży alkoholu oraz punktów związanych z grami losowymi i zakładami wzajemnymi. Choć lokalizacja tych typów działalności może być postrzegana jako zjawisko negatywne, to konieczna jest dalsza, bardziej szczegółowa analiza wyznaczonego obszaru z punktu widzenia prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 4. Osoby prowadzące działalność gospodarczą na obszarze rewitalizacji w podziale na jednostki analityczne

Jednostka	Osoby prowadzące działalność gospodarczą	
	liczba	na 1000 m.
Obszar 1 „Centrum Sukiennicza"	158	81,2
Obszar 2 „Centrum Kanonicka"	130	81,9
Obszar 3 „3 maja"	123	54,1
Obszar 4 „Chmielnik i okolice"	106	50,9
Obszar 5 „Złota"	151	62,6
Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	97	49,4
Obszar 7 „Śródmiejska"	172	60,7
Obszar 8 „Wyspa"	123	83,5
Obszar 9 „Ułańska-UAM"	150	80,5
razem	**1210**	**65,6**

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Na obszarze rewitalizacji działa obecnie **1210 osób prowadzących działalność gospodarczą** (tab. 4), co oznacza ponad 65 osób w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (dla całego miasta wartość ta wynosi ok. 59). Analizując wyodrębnione jednostki analityczne zwraca uwagę fakt, że wskaźnik ten jest zdecydowanie wyższy od przeciętnego dla obszaru 8 „Wyspa" (ponad 83 podmioty na 1000 mieszkańców), obszaru 2 „Centrum Kanonicka" (81,9), obszaru 1 „Centrum Sukiennicza" (81,2) oraz obszaru 9 „Ułańska-UAM" (80,5). W pozostałych jednostkach wskaźnik ten kształtuje się na poziomie zbliżonym bądź nieco niższym od średniej dla całego analizowanego terenu.

Oprócz informacji na temat skali aktywności gospodarczej w poszczególnych jednostkach, starano się zebrać dane pokazujące strukturę rodzajową tych działalności. W związku z tym, w ramach inwentaryzacji urbanistycznej zidentyfikowane zostały **typy działalności gospodarczej** prowadzonej na obszarze rewitalizacji – ich przestrzenny obraz przedstawiono na ryc. 18. Prawie 39% spośród tych

działalności stanowił handel, natomiast ok. 12% - działalność o charakterze prawno-finansowym. Kolejnymi rodzajami działalności były usługi hotelowo-gastronomiczne (11%), usługi publiczne (9%), usługi rzemieślnicze (8%), gabinety lekarskie (5%) oraz inne usługi (16%).

Rycina 18. Struktura rodzajów działalności gospodarczych prowadzonych na obszarze rewitalizacji

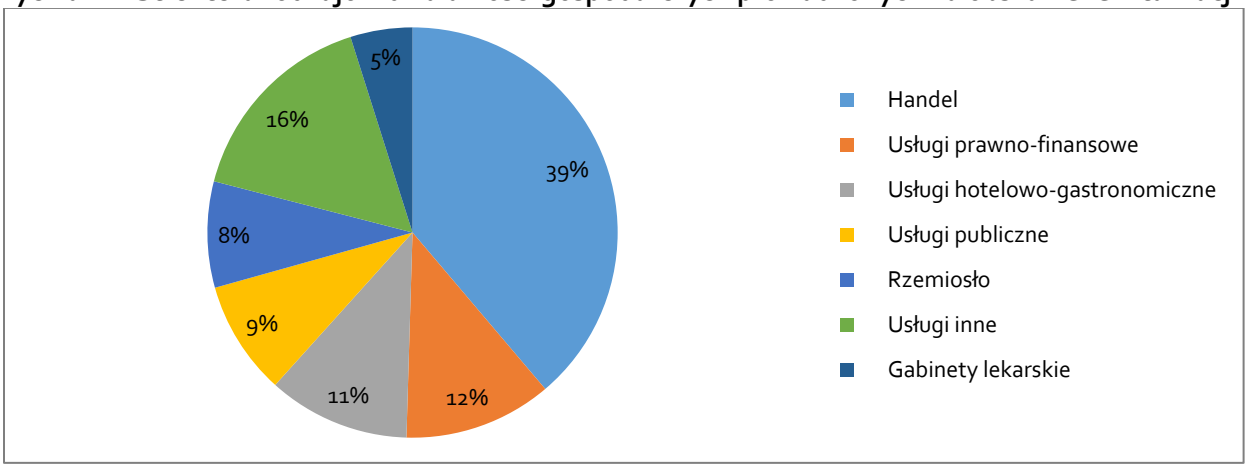

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Analizując 9 jednostek analitycznych (zob. ryc. 19), na które podzielony został obszar rewitalizacji, najwięcej spośród zidentyfikowanych działalności zlokalizowanych było w obszarze 1 „Centrum Sukiennicza" (ponad 20 % wszystkich podmiotów), obszarze 2 „Centrum Kanonicka" (17%) oraz obszarze 9 „Ułańska-UAM" (14%). Najmniej, bo zaledwie 4% podmiotów występowało na obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze". Bardziej dogłębna analiza **rodzajów działalności** zlokalizowanych w poszczególnych podobszarach wykazała, że niemal we wszystkich obszarach (z wyjątkiem 8) najwięcej było podmiotów handlowych. Z kolei najwięcej usług o charakterze hotelowo-gastronomicznym występowało na obszarach 1 „Centrum Sukiennicza" (niemal 18% spośród wszystkich zlokalizowanych tam podmiotów gospodarczych), obszarze 3 „3 maja" (15%) oraz obszarze 5 „Złota" (13%). Najlepszy dostęp do usług publicznych mają mieszkańcy obszarów 8 „Wyspa" (25% spośród wszystkich zlokalizowanych tam podmiotów) i 7 „Śródmiejska" (14%). Z kolei rzemiosło dominuje w obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" (17%) i 1 „Centrum Sukiennicza" (12%), natomiast usługi prawno-finansowe w obszarze 8 „Wyspa" (26%) i 2 „Centrum Kanonicka" (16%).

Jednym z celów przeprowadzonych pogłębionych badań społecznych było uzupełnienie i uszczegółowienie wiedzy na temat problemów gospodarczych obciążających obszar przeznaczony do rewitalizacji. W tym celu wszystkie badane grupy respondentów, tj. mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe oraz przedstawicie właścicieli i zarządców nieruchomości, zostały poproszone o wskazanie tych aspektów gospodarczych, które w ich opinii są największymi problemami na terenie obszaru rewitalizacji.

Jak można było przypuszczać wymienione problemy były różnie oceniane przez respondentów reprezentujących poszczególne grupy interesariuszy. Według przedsiębiorców (ryc. 20) najważniejszym problemem, z którym borykają się podmioty gospodarcze działające w Śródmieściu i jego okolicach wywołane są **ekspansją centrów handlowych** (ponad 74% wskazań). Podczas przeprowadzonych badań fokusowych jeden z przedsiębiorców wyraził następującą opinię:

„ludzie nie mają celu przychodzić do centrum (...) chcielibyśmy więcej ludzi na Głównym Rynku. Aby było tu życie [centrum] muszą być ludzie, a żeby byli ludzie to muszą być warunki do życia (...)".

Rycina 19. Struktura rodzajów działalności gospodarczych zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji

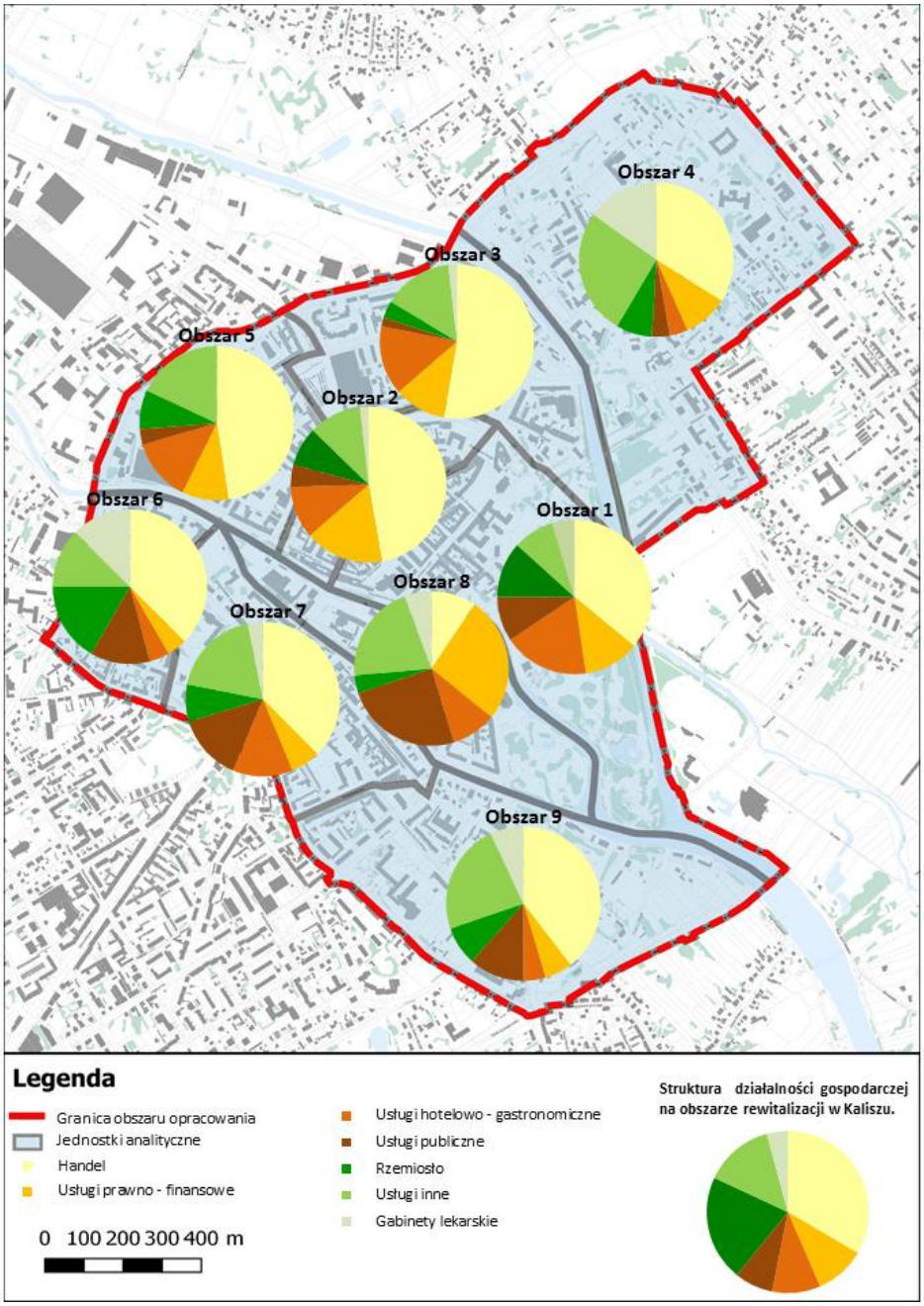

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Zdaniem badanych, odpływ ludzi ze Śródmieścia i jego okolic spowodowany był przede wszystkim wpływem istniejących galerii handlowych:

„dostaliśmy kopa, po otwarciu galerii kolosalny spadek obrotów",

„jeśli ludzie pojadą tam [do galerii] to już do centrum nie przyjadą",

„my musimy stworzyć coś, co ludzi przyciągnie ludzi z galerii",

„Powstaje kolejna duża galeria, czy park handlowy. Jak chcemy skoncentrować handel na Śródmieściu, jeśli sami go stąd wyrzucamy".

Rycina 20. Najważniejsze problemy gospodarcze w opinii przedsiębiorców

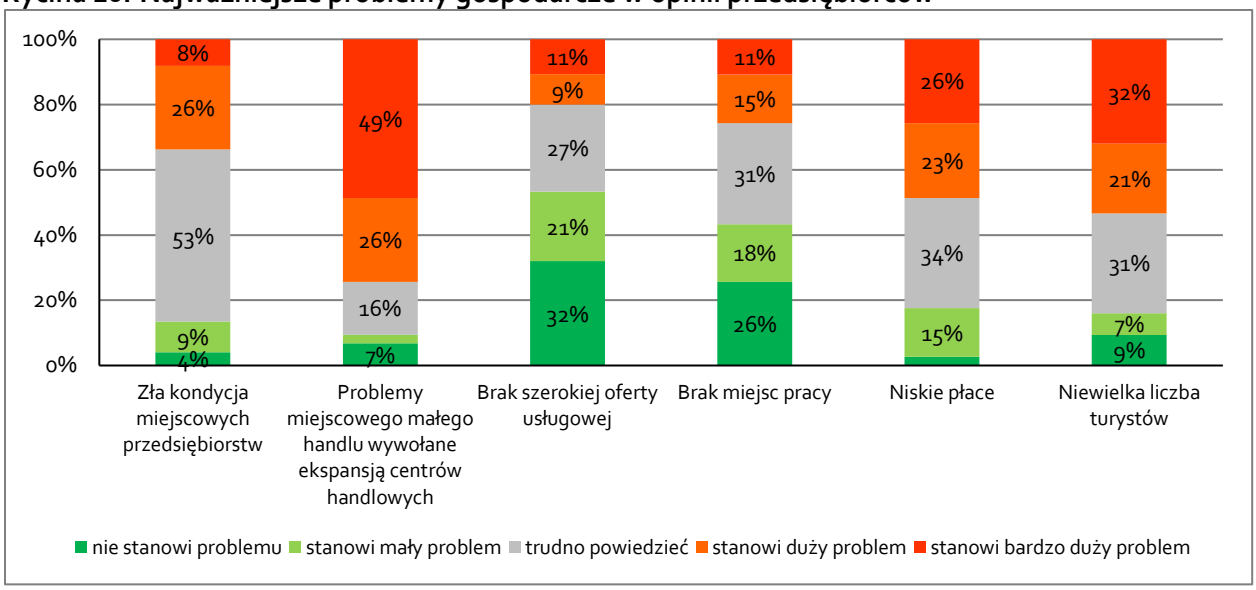

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedsiębiorcami z obszaru rewitalizacji.

Rycina 21. Najważniejsze problemy gospodarcze w opinii mieszkańców

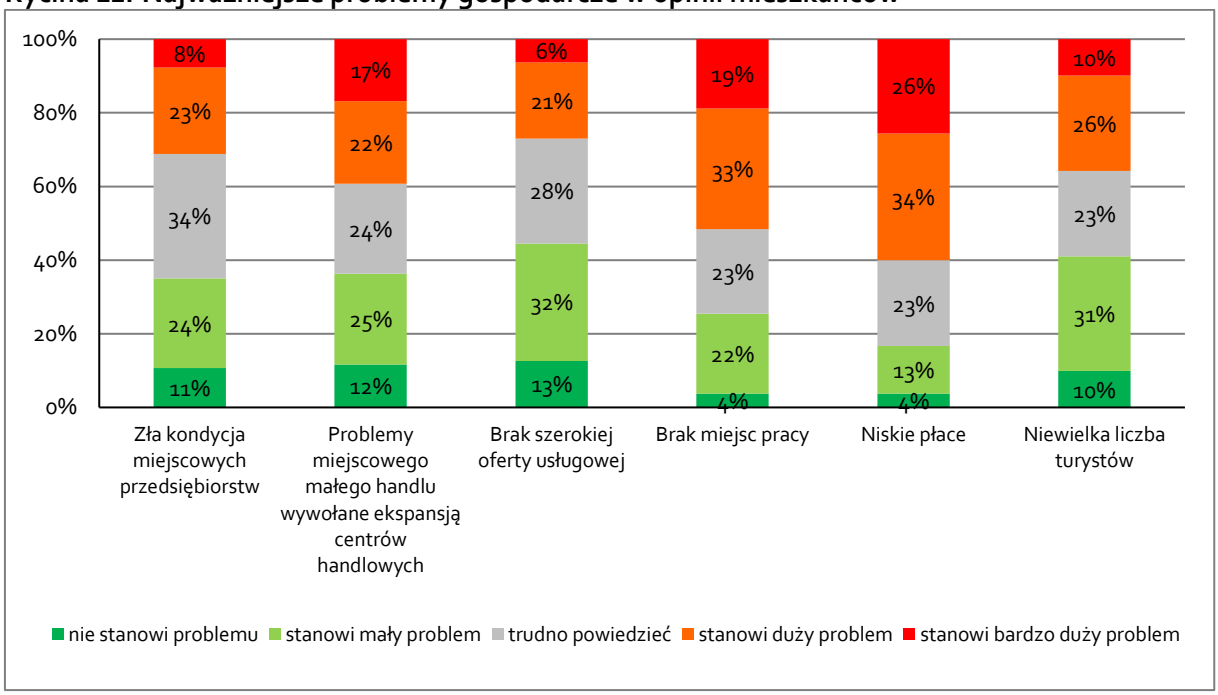

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Przedsiębiorcy wskazywali również na **niewielką liczbę turystów** (ponad 53% wskazań) oraz **niskie płace** (niemal 49% wskazań) jako istotne problemy. Co ciekawe, również przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz właścicieli i zarządców nieruchomości jako największy problem o charakterze gospodarczym wskazywali **negatywny wpływ centrów handlowych**. Aspekt ten został wskazany odpowiednio przez ok. 63% oraz 80% w tych dwóch grupach respondentów. Opinie mieszkańców były niejednoznaczne. Prawie 40% przychyliło się do zdania, że centra handlowe są problemem dla działalności przedsiębiorców w Śródmieściu Kalisza, podczas gdy niewiele ponad 36% wyraziło odmienny pogląd, a jedna czwarta badanych nie miała zdania na ten temat.

W oczach mieszkańców (ryc. 21) najważniejszymi problemami Śródmieścia są **niskie płace** (ponad 60% wskazań) oraz brak miejsc pracy (prawie 52% odpowiedzi). Pozostałe aspekty gospodarcze weryfikowane w trakcie przeprowadzonych badań zostały ocenione przez mieszkańców dość równomiernie. Choć warto zwrócić uwagę, że niemal 45% respondentów uznała, że oferta usługowa nie stanowi problemu na obszarze Śródmieścia, podczas gdy około 27% wyraziła odmienną opinię.

Rycina 22. Najważniejsze problemy gospodarcze wg organizacji pozarządowych

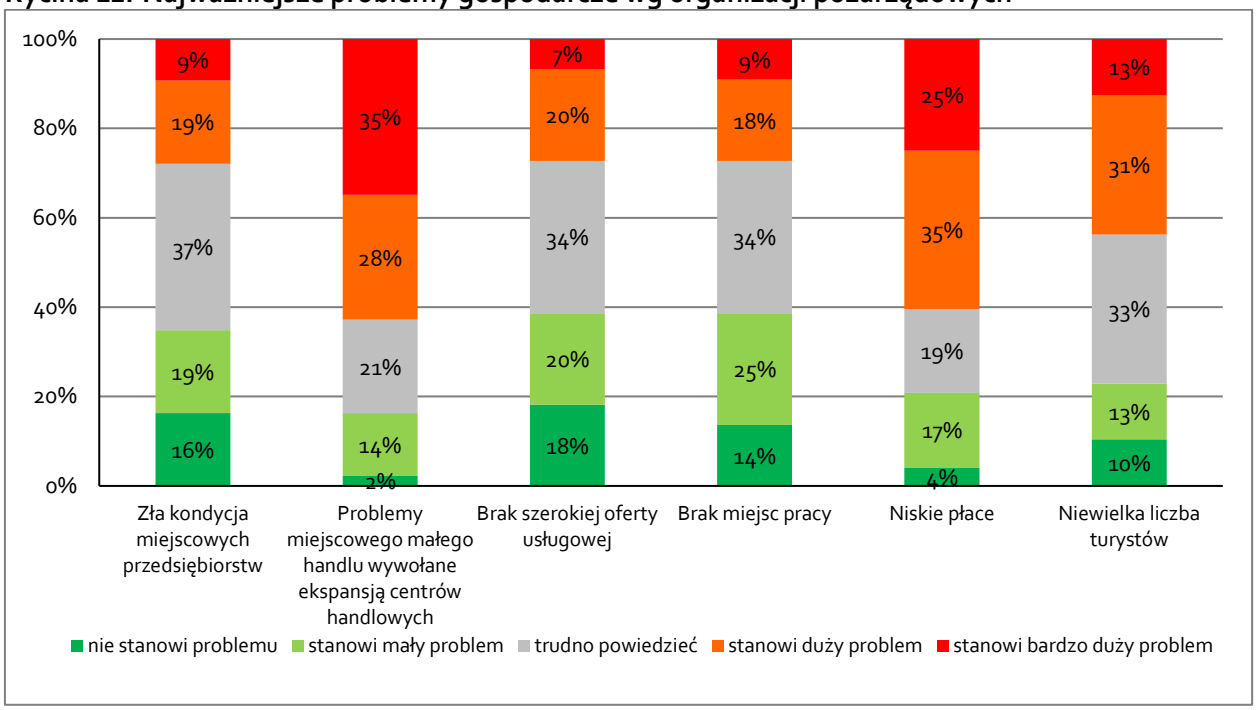

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedstawicielami organizacji pozarządowych.

Organizacje pozarządowe (zob. ryc. 22), obok wspomnianych wcześniej problemów wynikających z ekspansji centrów handlowych, uznały, że najważniejszym problemem Śródmieścia i jego okolic są **niskie płace** (ponad 60% wskazań) oraz **niewielka liczba turystów** (prawie 44% odpowiedzi). W przypadku pozostałych problemów o charakterze gospodarczym opinie przedstawicieli organizacji pozarządowych były podzielone dość równomiernie.

Wreszcie, wydaje się, że najbardziej krytyczną była grupa właścicieli i zarządców nieruchomości (zob. ryc. 23). Oprócz problemów wywołanych **ekspansją centrów handlowych**, połowa z nich wymieniała **brak szerokiej oferty usługowej**, **niskie płace** (prawie 54% wskazań), **brak miejsc pracy** oraz

niewielką liczbę turystów (ponad 41%) jako ważne aspekty o charakterze gospodarczym, które są obciążeniem dla obszaru Śródmieścia.

Rycina 23. Najważniejsze problemy gospodarcze wg zarządców i właścicieli

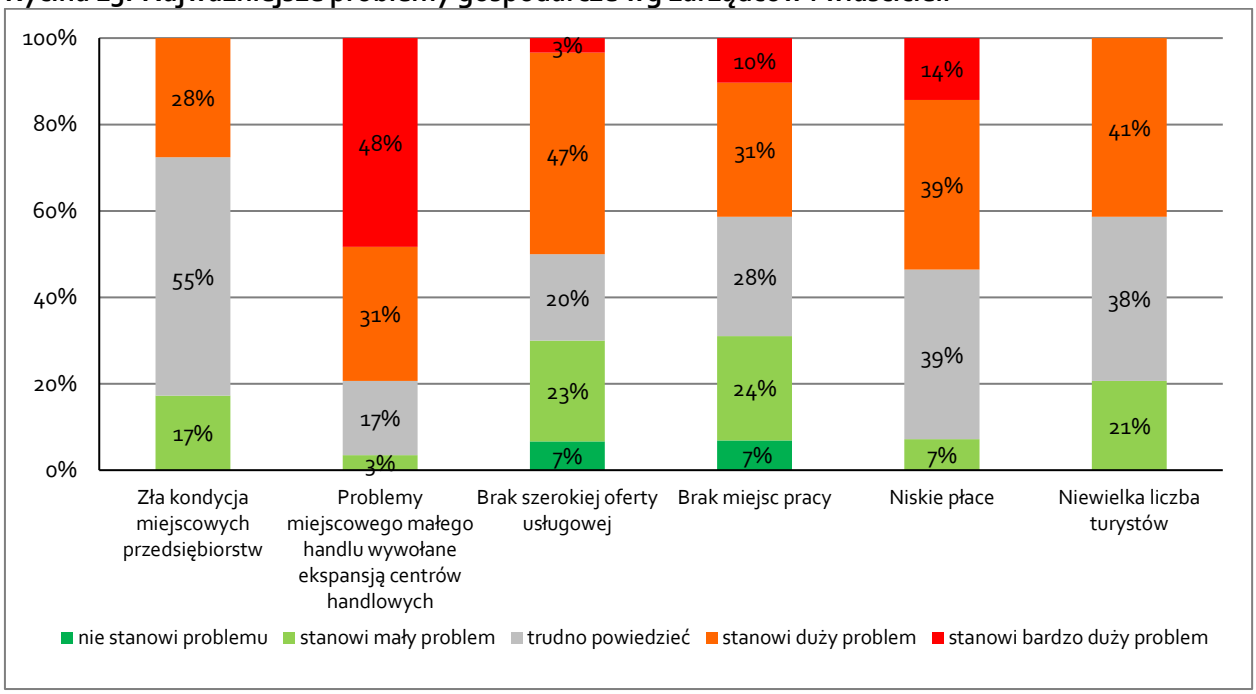

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z zarządcami i właścicielami nieruchomości.

Rycina 24. Wielkość ruchu turystycznego (udzielonych noclegów) w Kaliszu i innych miastach subregionalnych na 1000 mieszkańców

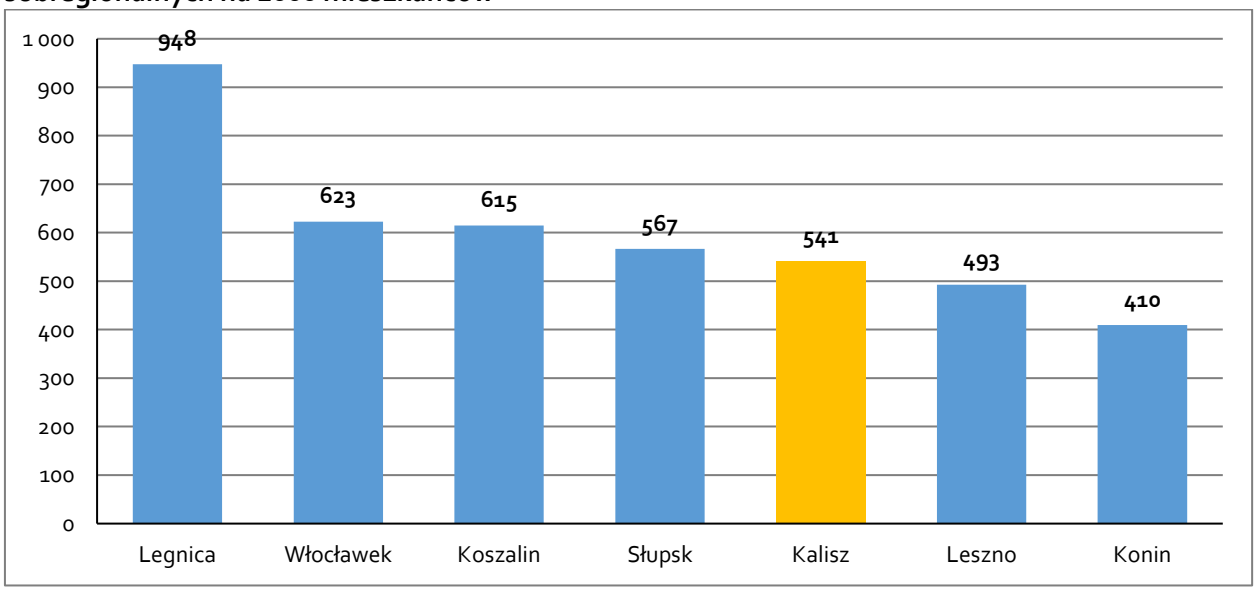

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto w tym miejscu poruszyć sprawę **potencjału turystycznego Kalisza**. Jest to jedno z najstarszych miast w Polsce, bogate w zabytki oraz wydarzenia kulturalne. W związku z tym ważną rolę w gospodarce miasta, a w szczególności Śródmieścia, odgrywa ruch turystyczny. Wg danych GUS

w 2014 r. w Kalisz udzielono blisko 46 tys. noclegów, natomiast średnia noclegów udzielonych turystom w latach 2006-2014 wyniosła ponad 540 osób na 1000 mieszkańców (ryc. 24), i była porównywalna do innych miast tej wielkości. Jedynie Legnicę odwiedziło wyraźnie więcej turystów w badanym okresie (trzeba jednak dodać, że najpewniej znaczna część tych osób to tzw. turyści biznesowi, czyli zupełnie inna grupa docelowa niż w przypadku Kalisza). Niewątpliwie dalszy rozwój infrastruktury turystycznej oraz wzmacnianie potencjału turystycznego Śródmieścia i jego okolic powinno stanowić ważny element strategii odnowy tej części miasta.

Przedsiębiorcy zostali również poproszeni o wyrażenie ich ocen na temat sytuacji w Śródmieściu i okolicach z punktu widzenia działalności gospodarczej. W świetle przeprowadzonych badań można stwierdzić, że dwiema najważniejszymi **przeszkodami w prowadzeniu działalności gospodarczej** w Śródmieściu i jego okolicach są: wysokość czynszu dla przedsiębiorców oraz możliwość zakupu lokali przez przedsiębiorców. W obydwu przypadkach około 34% badanych oceniło sytuację w tym zakresie jako bardzo złą lub złą. Warto również zwrócić uwagę, że ponad 40% spośród badanych przedsiębiorców bardzo dobrze lub dobrze oceniło dostępność lokali pod wynajem dla przedsiębiorców. Odmiennego zdania było około 15% badanych. W przypadku pozostałych kwestii, odpowiedzi respondentów rozłożyły się dość równomiernie pomiędzy wszystkie odpowiedzi.

Rycina 25. Opinie przedsiębiorców na temat wybranych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej w Śródmieściu Kalisza (1)

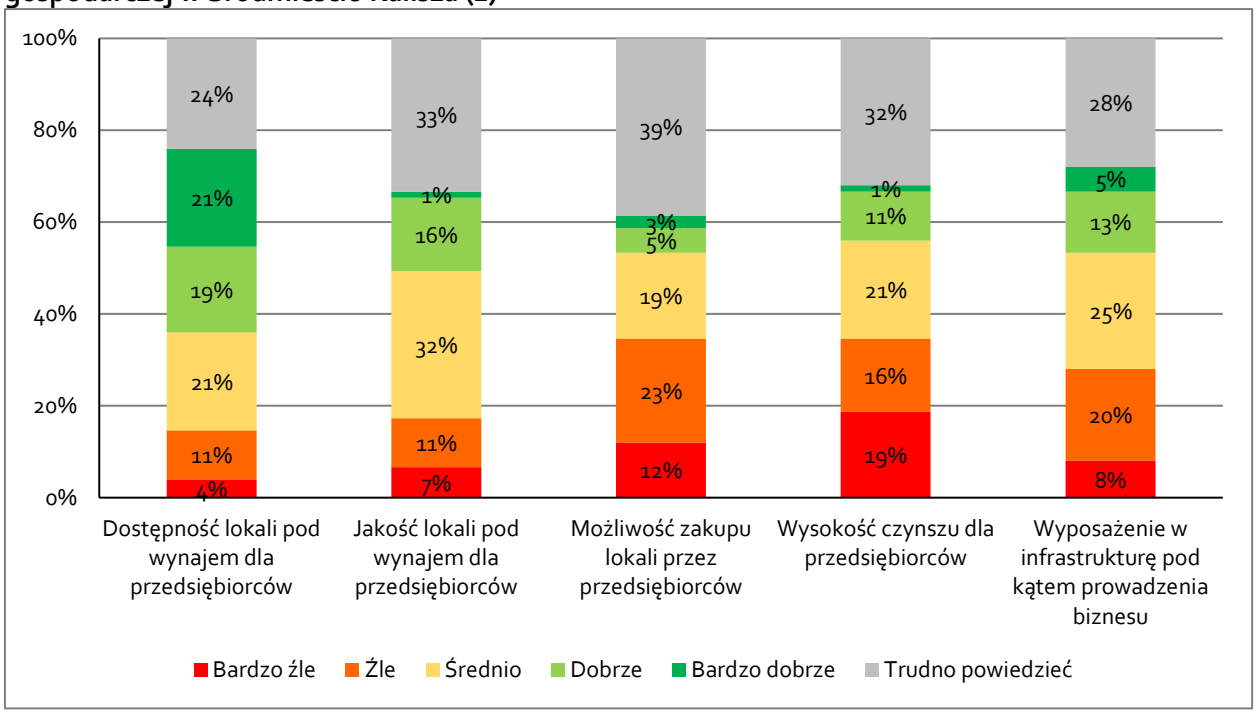

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedsiębiorcami z obszaru rewitalizacji.

Ponad 33% badanych nie zgodziło się lub zdecydowanie nie zgodziło się ze stwierdzeniem, że „Śródmieście i okolice są dobrym miejscem do prowadzenia biznesu" (ryc. 26). Z kolei pozytywnie to stwierdzenie oceniło niecałe 23% respondentów. Poproszeni o porównanie warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Śródmieściu oraz innych dzielnicach, 40% badanych uznało, że na obszarze rewitalizacji warunki te nie są tak dobre jak w innych częściach miasta. Zaledwie 12% pytanych zgodziło

się z tym stwierdzeniem. Warto również zwrócić uwagę, że zaledwie 21,5% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że „W Śródmieściu i okolicach opłaca się prowadzić biznes", podczas gdy odmienną opinię wyraziło ponad 41%.

Badani przedsiębiorcy zostali również zapytani o rolę jaką odgrywa miasto w promowaniu i wspieraniu lokalnych przedsiębiorców. Zaledwie około 9% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że „Miasto pomaga w rozwoju firm", natomiast aż 61% badanych było przeciwnego zdania. Podczas badań fokusowych jego uczestnicy zwracali uwagę m.in. na brak współpracy między Miastem a przedsiębiorcami oraz słabą komunikację ze strony Urzędu:

> „dowiadujemy się o czymś z dnia na dzień jak np. o zamknięciu Śródmiejskiej dla ruchu"

> „o większość działań podejmowanych przez miasto dowiadujemy się z mediów [nie bezpośrednio od urzędników]"

Rycina 26. Opinie przedsiębiorców na temat wybranych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej w Śródmieściu Kalisza (2)

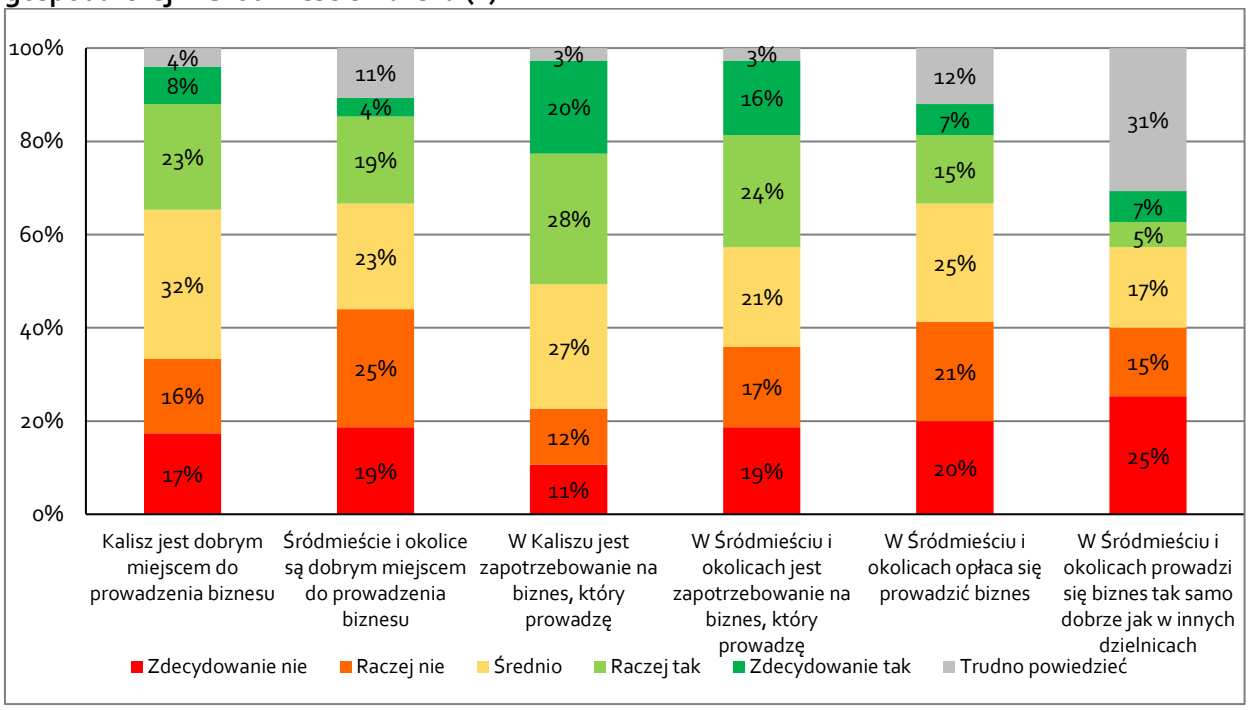

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedsiębiorcami z obszaru rewitalizacji.

Jeszcze większa dysproporcja odpowiedzi widoczna była w odniesieniu do działań miasta w zakresie promocji przedsiębiorstw (ryc. 27). Tylko ok. 1% pytanych przedsiębiorców przyznało, że miasto angażuje się w tego typu działania, podczas gdy ponad 72% osób nie zgodziło się z takim stwierdzeniem. Wreszcie, 61% respondentów z grupy przedsiębiorców nie zgodziło się ze stwierdzeniem, że miasto podejmuje działania wspierające lokalną przedsiębiorczość. Odmiennego zdania było około 8% badanych.

Uczestnicy badania zostali zapytani czy uczestniczą w spotkaniach oraz szkoleniach przeznaczonych dla przedsiębiorców z Kalisza organizowanych przez miasto lub inne instytucje. Zaledwie 20% spośród badanych odpowiedziało twierdząco. Najczęściej uczestniczyli oni

w posiedzeniach Rady Miejskiej Kalisza oraz spotkaniach organizowanych przez Fundację Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości, Stowarzyszenie Kupców oraz Regionalną Izbę Gospodarczą. Jednocześnie niemal 63% badanych odpowiedziało, że w przyszłości chcieliby uczestniczyć w spotkaniach oraz szkoleniach przeznaczonych dla przedsiębiorców.

Rycina 27. Opinie przedsiębiorców na temat roli miasta w promowaniu i wspieraniu przedsiębiorczości w Kaliszu

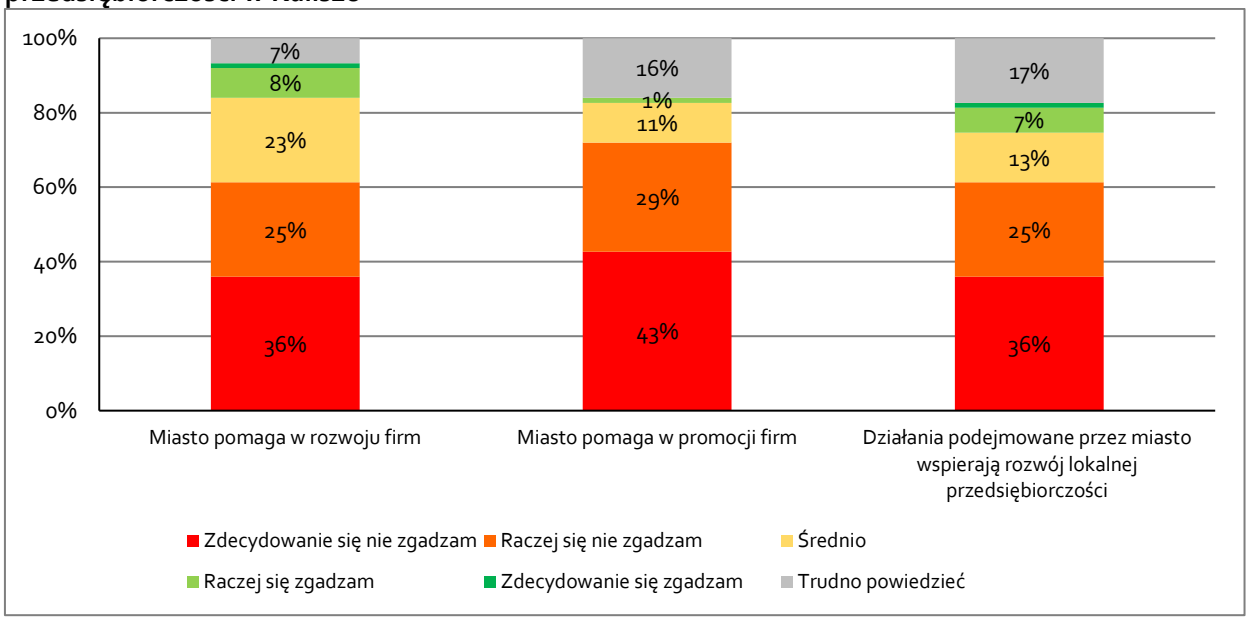

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z przedsiębiorcami z obszaru rewitalizacji.

Przedsiębiorcy zostali także poproszeni o wskazanie jakie działania powinny zostać podjęte, aby ułatwiać prowadzenie działalności gospodarczej oraz wspierać przedsiębiorczość. Najczęściej wskazywanymi działaniami były inwestycje o charakterze infrastrukturalnym, takie jak poprawa jakości dróg, ograniczenie lub likwidacja strefy parkowania, zwiększenie liczby miejsc parkingowych itd. Zwłaszcza dwa ostatnie z wymienionych zagadnień były często podkreślane przez przedsiębiorców w również trakcie badań fokusowych:

> „wybudować parkingi zbiorcze na obrzeżach centrum dla mieszkańców i pracowników, aby klient mógł tu przyjechać i zaparkować"
>
> „(...) parkowanie, które utrudnia życie wszystkim, którzy dojeżdżają do przedsiębiorcy, po za strefą przyjeżdżają nie płacą za to nic. (...) I zgadzam się, że Śródmieście jest zawalone samochodami, ale nie ma alternatywny, patrz parkingi zbiorcze"
>
> „gdyby ludzie tak mieli tutaj parking jakiś na obrzeżach centrum może by przyszli do nas do kafejek, do sklepu, po prostu przyszli i zostawili pieniądze w centrum".

Warto jednak zwrócić uwagę, że przedsiębiorcy podkreślali potrzebę kompleksowego i całościowego rozwiązania problemów dostępności komunikacyjnej (samochodowej, pieszej, rowerowej, autobusowej) w Śródmieściu:

„może to właśnie nie kwestia parkingów, a usprawnienia komunikacji zbiorowej, postawienia kilku przystanków, aby ci ludzie mogli do centrum przyjechać."

„trzeba usprawnić dojazd do centrum czy to rowerem, samochodem czy komunikacją zbiorową."

Drugą, niemal równie liczną kategorią odpowiedzi były te dotyczące warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Śródmieściu i jego okolicach. Przedsiębiorcy postulowali m.in. przygotowywanie lokali dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, obniżenie czynszu dla podmiotów prowadzących działalność w Śródmieściu oraz wprowadzanie innych ułatwień dla przedsiębiorców.

Bardzo ważne z punktu widzenia prowadzenia działań rewitalizacyjnych były również opinie przedsiębiorców dotyczące prowadzenia przez miasto aktywnej polityki w zakresie lokalizacji działalności gospodarczej nie tylko na obszarze rewitalizacji, ale w ogóle na obszarze miasta Kalisza. Zdaniem badanych lokalizowanie kolejnych banków oraz aptek w Śródmieściu powoduje odpływ ludzi do innych miejsc. Przyczyniają się do tego również kolejne centra handlowe powstające w innych częściach miasta, w tym na jego obrzeżach.

Kilku z badanych przedsiębiorców zwróciło uwagę na konieczność poprawy architektury i zagospodarowania Śródmieścia i jego okolic. Wśród potencjalnych działań wymieniali oni uatrakcyjnienie deptaka dla pieszych oraz rozwój infrastruktury dla osób niepełnosprawnych. Na znaczenie architektury i zagospodarowania Śródmieścia wskazywali również przedsiębiorcy w trakcie bezpośrednich rozmów:

„brzydka przestrzeń w Śródmieściu powoduje to, że nikt tu nie przychodzi."

„gdyby ten deptak [był] z prawdziwego zdarzenia z jakimiś zaułkami, z zielenią przyciągał by ludzi"

„trzeba by sprowadzić artystów aby ożywili przestrzeń w centrum"

„W galerii jest miło, ciepło, czysto i przyjemnie, chce się tam przyjechać. My w centrum też powinniśmy zapewnić takie warunki"

„ludzie są jak sroki lgną do ładnego (...) trudno powiedzieć, żebym teraz przyszedł pospacerować po brudnych pustych ulicach w centrum. Poprawa estetyki jest elementem niezbędnym aby przyciągnąć ludzi."

Wśród pozostałych opinii pojedyncze osoby wskazywały na potrzebę zmiany rozwiązań komunikacyjnych w Śródmieściu, obniżenie czynszów dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, poprawę jakości powietrza, budowę mieszkań komunalnych i wyprowadzenie ze Śródmieścia osób ubogich, rozwiązanie problemów własnościowych na obszarze Śródmieścia oraz prowadzenie aktywnej polityki informacyjnej dotyczącej rewitalizacji.

Przedsiębiorcy, podobnie jak pozostałe badane grupy, zostali poproszeni o wskazanie aspektów, które mogą stać się podstawą rozwoju Śródmieścia i jego okolic. Najwięcej, bo aż 57% respondentów wskazało, że takim potencjałem mogą być zabytki i miejsca historyczne. Odpowiednio 44% oraz 41,33% przedsiębiorców uznało, że mocną stroną Śródmieścia są atrakcyjne obszary zieleni oraz interesujące

wydarzenia kulturalne i artystyczne. Ponad 37% respondentów wymieniło rzekę Prosnę i jej dopływy, natomiast 36% dobrze prosperujące przedsiębiorstwa.

Główne problemy w aspekcie gospodarczym:

1. **Wysoka koncentracja niezbyt korzystnych rodzajów działalności gospodarczych**, tj. punktów sprzedaży alkoholu oraz punktów związanych z grami losowymi i zakładami wzajemnymi.
2. **Ekspansja centrów handlowych.** Istotnym problemem wpływającym na prowadzenie działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji jest ekspansja centrów handlowych, które powodują odpływ klientów ze Śródmieścia Kalisza.
3. **Niewielka liczba turystów odwiedzających Kalisz**. Potwierdzeniem tego są zarówno wyniki badań jakościowych jak i dane pozyskane ze źródeł wtórnych.
4. **Niskie płace** jako istotny problem o charakterze gospodarczym.
5. **Brak miejsc pracy.** W oczach mieszkańców, obok niskich płac, dotkliwym problemem jest brak miejsc pracy na obszarze rewitalizacji.
6. **Niezbyt dobra kondycja miejscowych przedsiębiorstw** – wskazywana w badaniach społecznych. Znacząca część przedsiębiorców uznała także, że Śródmieście i jego okolice nie są dobrym miejsce do prowadzenia biznesu oraz że warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej na tym obszarze są gorsze niż w innych częściach Kalisza.
7. **Wysokie czynsze i opłaty.** Około 1/3 badanych przedsiębiorców uznało, że ważnymi przeszkodami w prowadzeniu działalności gospodarczej w Śródmieściu i jego okolicach są wysokość czynszu dla przedsiębiorców oraz możliwość zakupu lokali przez przedsiębiorców.
8. **Brak sieci współpracy w promocji lokalnego biznesu.** Większość badanych przedsiębiorców dość negatywnie oceniła udział i działania UM we wspieraniu rozwoju i promocji lokalnych firm.

Główne potencjały w aspekcie gospodarczym:

1. **Siła miejscowych przedsiębiorstw.** Ponad ¾ badanych przedsiębiorców uznało, że gdyby zaszła taka konieczność, podjęliby ponownie decyzję o rozpoczęciu działalności gospodarczej.
2. **Skłonność przedsiębiorców do nauki i doskonalenia biznesu.** Około 2/3 respondentów wyraziło gotowość uczestnictwa w szkoleniach i warsztatach organizowanych dla przedsiębiorców.

4.3 Aspekt środowiskowy

W świetle zapisów Ustawy o rewitalizacji, aspekt środowiskowy obejmuje takie zagadnienia jak: przekroczenia standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

Obszar rewitalizacji zlokalizowany jest w centralnej części Kalisza w dolinie rzeki Prosny (ryc. 28). Jest on położony około 35 m n. p. m. niżej niż pozostałe części miasta. Najważniejszymi zasobami przyrodniczymi tego obszaru są rzeka Prosna oraz tereny zieleni. Rzeka dzieli obszar rewitalizacji na dwie zasadnicze części. W części północnej znajduje się ścisłe centrum miasta, a także Park Miejski, Planty

Miejskie oraz Kanał Bernardyński. Natomiast w części południowej Park im. Ignacego Paderewskiego, Cmentarz Żołnierzy Radzieckich oraz Kanał Rypnikowski.

Rycina 28. Ukształtowanie terenu Kalisza

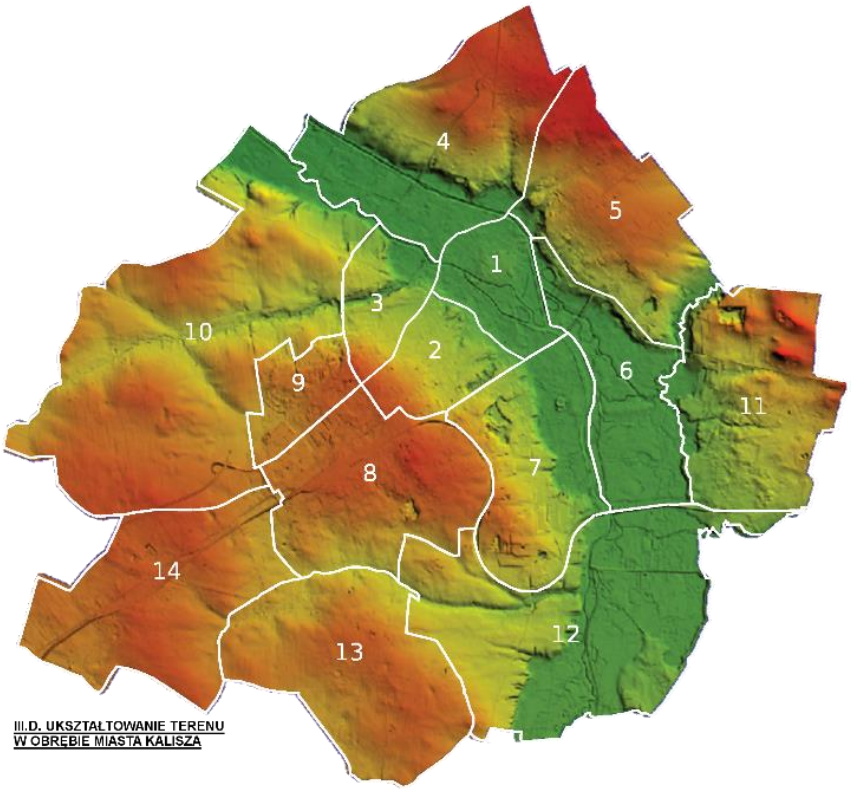

źródło: Diagnoza, delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacja, UM Kalisz, 2016.

Jednym z ważniejszych elementów analizowanego aspektu jest stan środowiska przyrodniczego. Będzie on analizowany w pięciu podstawowych aspektach:

- jakości powietrza,
- hałasu,
- wód powierzchniowych i podziemnych,
- terenów zieleni oraz,
- odpadów.

Jakość powietrza na obszarze rewitalizacji kształtowana jest przez kilka czynników. Pierwszy dotyczy ukształtowania terenu. Centrum miasta położone jest w dolinie rzeki Prosny, czyli niżej (o około 35 m) niż pozostałe tereny, co wpływa na słabe przewietrzenie Śródmieścia. Drugim czynnikiem jest tzw. niska emisja i związany z tym sposób ogrzewania budynków (lokalne kotłownie, indywidualne paleniska). Kolejnym jest emisja liniowa wynikająca z natężenia ruchu samochodowego. Istotny jest również rodzaj i charakter zabudowy na obszarze rewitalizacji. Czynniki te powodują, że na tym terenie notuje się znaczne (o kilkadziesiąt procent) i najwyższe w mieście przekroczenia standardów jakości powietrza związanych ze stężeniem całkowitego pyłu zawieszonego PM 2,5 (ryc. 29) oraz PM 10 (ryc. 30), a także benzo(a)pirenu (ryc. 31). Przekroczenia te należy uznać za bardzo wysokie w skali całego kraju. W świetle

treści obwieszczenia Ministra Środowiska[2], w Kaliszu odnotowano wysokie narażenie mieszkańców miasta na pył zawieszonego PM 2,5. Wartość wskaźnika średniego narażenia na pył PM 2,5 dla roku 2014 wyniosła w Kaliszu 28 µg/m3. Była ona wyższa niż np. w aglomeracji wrocławskiej (26 µg/m3), aglomeracji poznańskiej (25 µg/m3), aglomeracji warszawskiej (24 µg/m3), czy też Wałbrzychu (24 µg/m3). Z kolei wyższe wartości tego wskaźnika cechowały m.in.: aglomerację krakowską (36 µg/m3), aglomerację górnośląską (34 µg/m3) oraz aglomerację rybnicko-jastrzębską (31 µg/m3). Z raportów Światowej Organizacji Zdrowia (2016) oraz Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (2014) wynika, że wysokie stężenie oraz długotrwałe narażenie na działanie pyłu zawieszonym PM 10, a przede wszystkim pyłu PM 2,5 (średnica aerodynamiczna ziaren jest mniejszej niż 2,5 µm, co powoduje, że wnikają one bezpośrednio do płuc, oskrzeli oraz przedostają się do krwiobiegu), może podrażniać naskórek i śluzówkę, powodować zapalenie górnych dróg oddechowych, a także skracać średnią długość życia ludności, powodować wzrost liczby zgonów z powodu chorób układu krążenia oraz układu oddechowego, a także nasilać objawy alergii oraz astmy. Z kolei benzo(a)piren jest zanieczyszczeniem rakotwórczym.

Rycina 29. Stężenie całkowitego pyłu zawieszonego PM 2,5 w Kaliszu

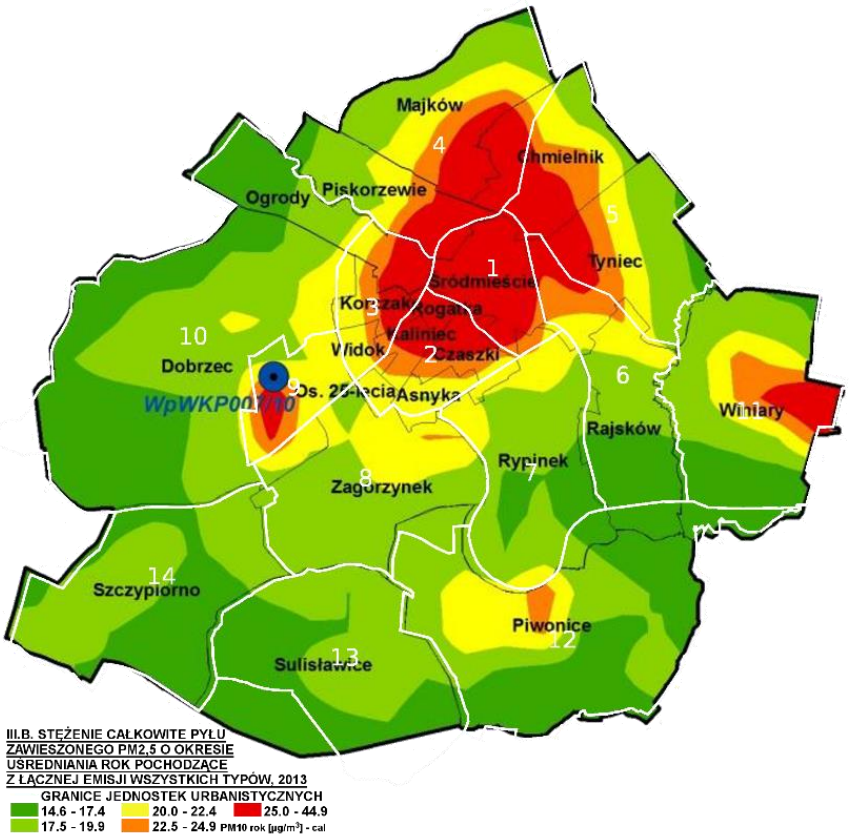

źródło: Diagnoza, delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacja, UM Kalisz, 2016.

[2] Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2015 r. w sprawie wykazu miast o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy i aglomeracji, w których wartość wskaźnika średniego narażenia dla miasta o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy i aglomeracji przekracza wartość pułapu stężenia ekspozycji, oraz wykazu miast o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy i aglomeracji, w których wartość wskaźnika średniego narażenia dla miasta o liczbie mieszkańców większej niż 100 tysięcy i aglomeracji nie przekracza wartości pułapu stężenia ekspozycji (MP z 2015 r., poz. 814).

Rycina 30. Stężenie całkowitego pyłu zawieszonego PM 10 w Kaliszu

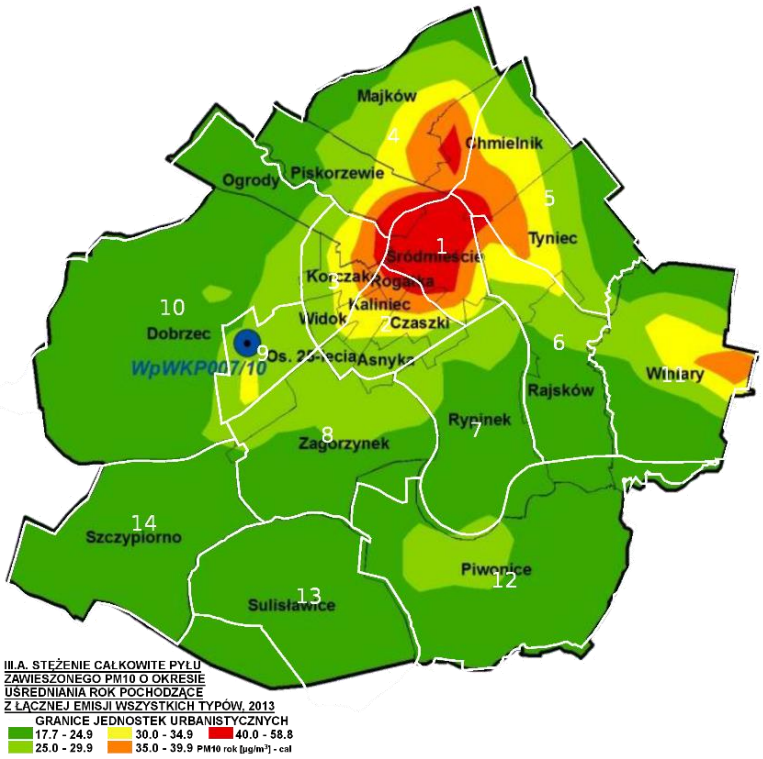

źródło: Diagnoza, delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacja, UM Kalisz, 2016.

Rycina 31. Stężenie benzo(a)pirenu w Kaliszu

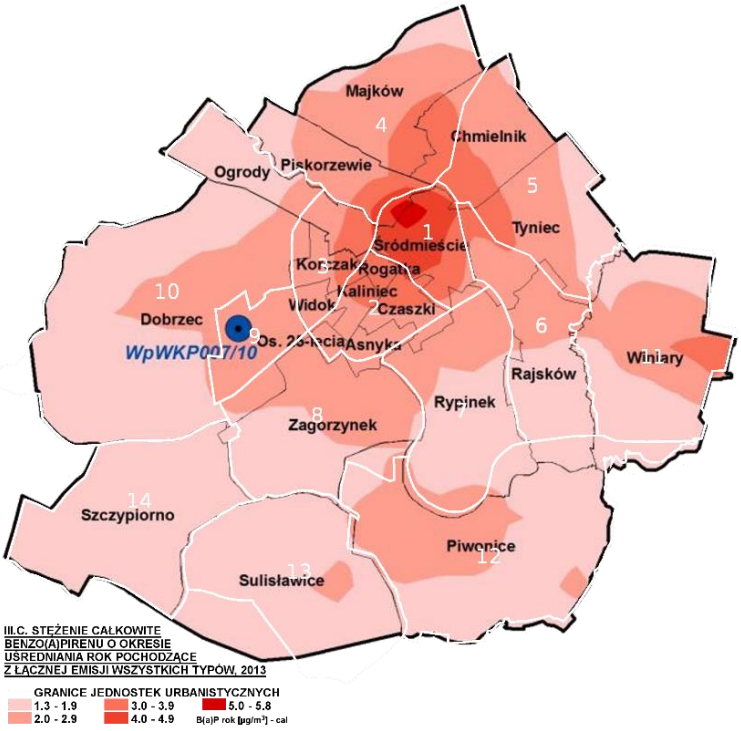

źródło: Diagnoza, delimitacja obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacja, UM Kalisz, 2016.

Mieszkańcy Kalisza w dużym stopniu dostrzegają problem zanieczyszczenia powietrza dymami (ryc. 32). Ponad 70% respondentów twierdzi, że przeszkadza im zanieczyszczenie powietrza dymami w centrum miasta. Z takim stwierdzeniem nie zgadza się albo zdecydowanie nie zgadza się 14% badanych.

Rycina 32. Zbyt duże zanieczyszczenie powietrza dymami w Śródmieściu Kalisza w opinii mieszkańców

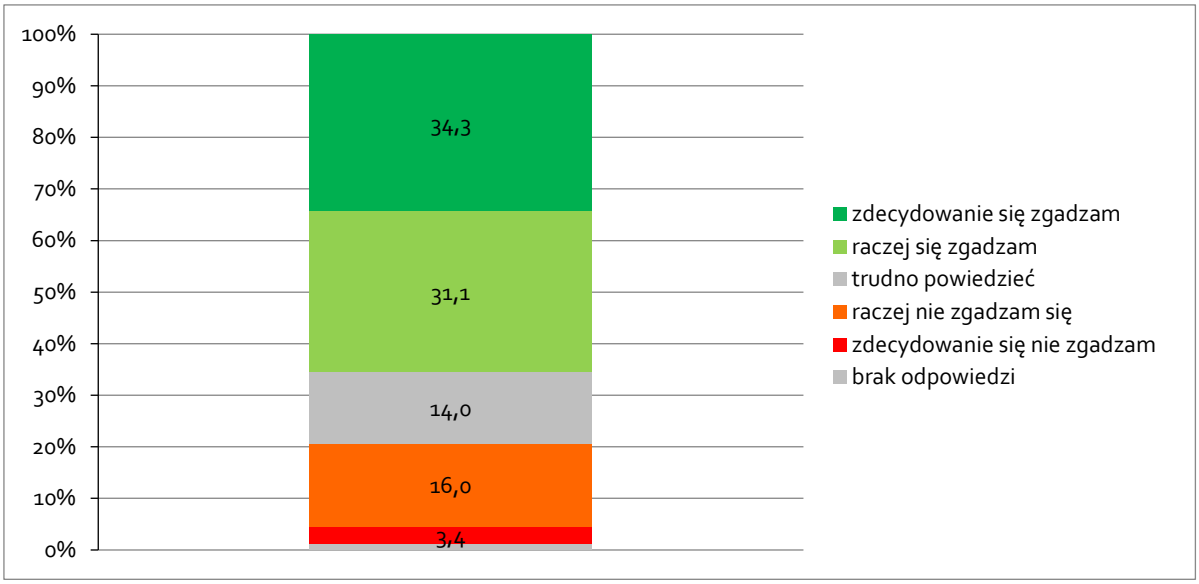

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Rycina 33. Zanieczyszczenie powietrza przez piece węglowe

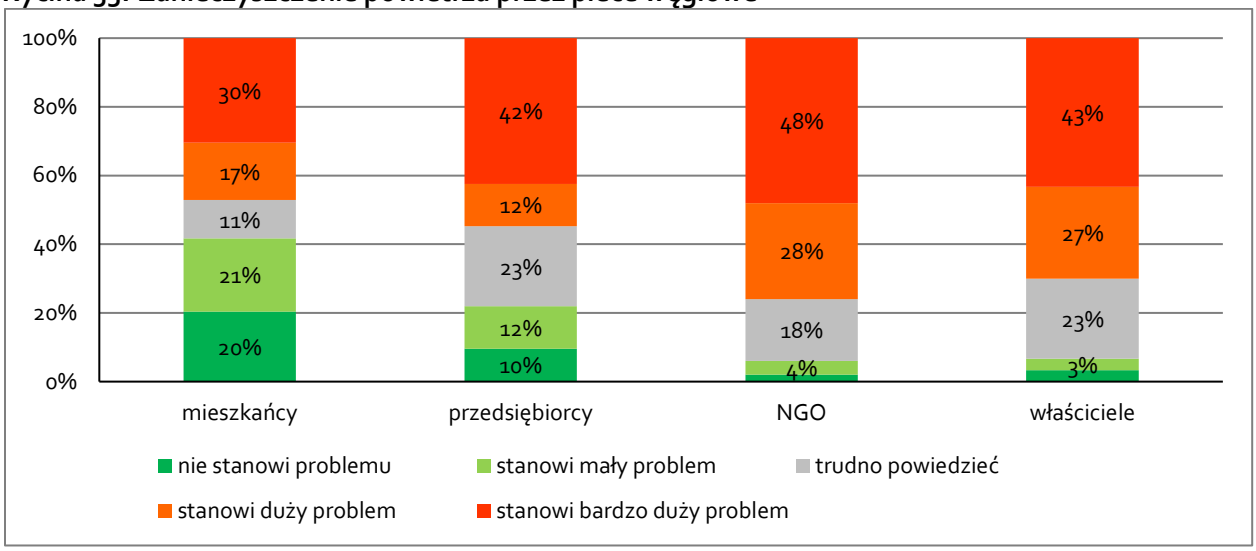

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Głównym źródłem zanieczyszczeń na obszarze rewitalizacji jest emisja niska oraz emisja liniowa. Mieszkańcy, przedsiębiorcy, właściciele i zarządcy nieruchomości oraz organizacje pozarządowe wskazują, że zarówno zanieczyszczenie powietrza będące skutkiem spalania w piecach węglowych, jak i emisji spalin przez ruch samochodowy są dużym problemem (ryc. 33 i 34). Około 50% respondentów we wszystkich grupach interesariuszy wskazuje, że zanieczyszczenie powietrza przez piece węglowe jest

dużym albo bardzo dużym problemem na obszarze rewitalizacji. W największym stopniu problem ten dostrzegają właściciele i zarządcy nieruchomości, a także organizacje pozarządowe. Z drugiej strony ponad 40% mieszkańców oraz 20% przedsiębiorców wskazuje jednak, że stanowi to mały albo też nie stanowi żadnego problemu. Warto przy tym dodać, że osoby z wyższym wykształceniem, osoby starsze (pow. 66 lat), osoby zamieszkujące obszar rewitalizacji mniej niż 10 lat oraz osoby zamożne są bardziej skłonne do rezygnacji z ogrzewania węglowego i przejścia na bardziej ekologiczne paliwa.

Rycina 34. Emisja spalin przez ruch samochodowy

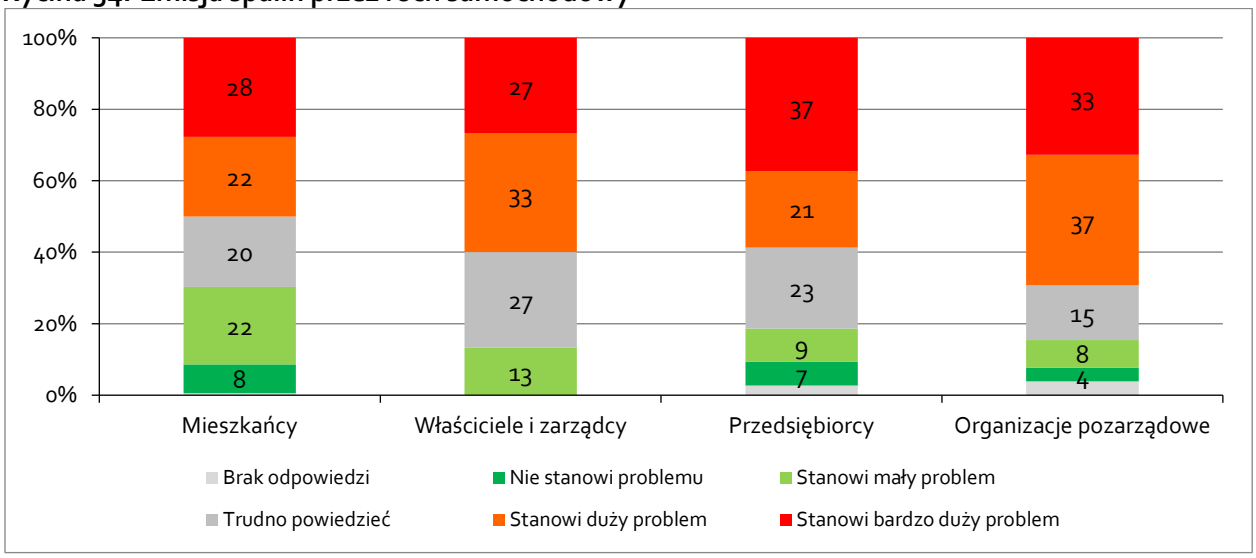

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Rycina 35. Liczba pojazdów samochodowych na 1 000 mieszkańców w wybranych miastach subregionalnych

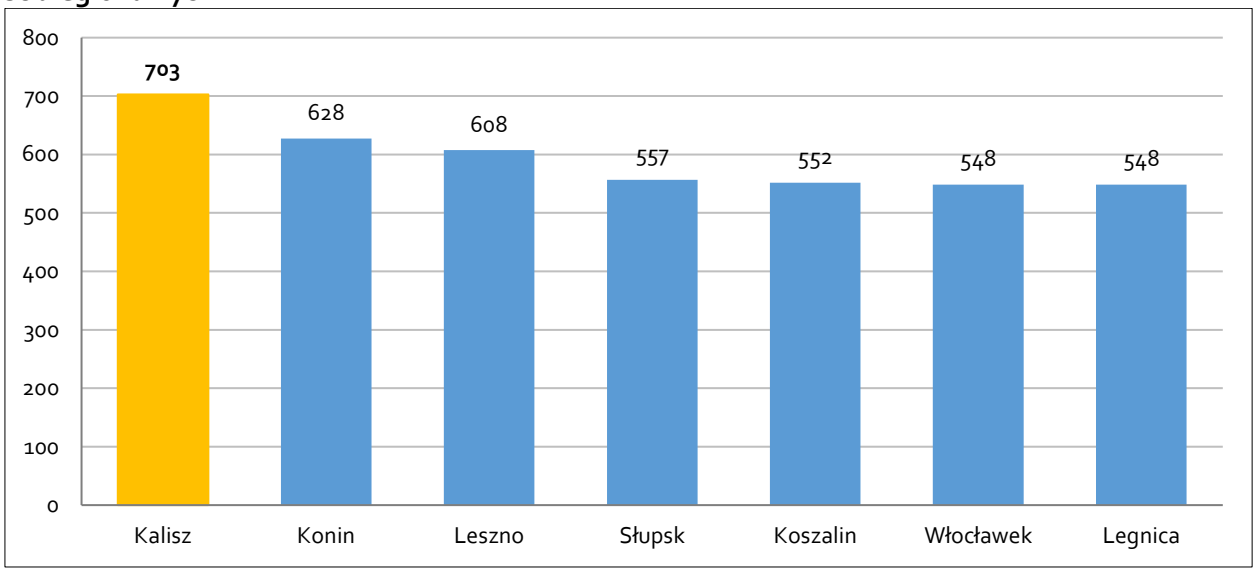

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podobnie przedstawia się struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące uciążliwości ruchu samochodowego. Około 50% respondentów we wszystkich grupach badawczych wskazuje, że emisja spalin przez ruch samochodowy jest dużym albo bardzo dużym problemem. Dla prawie 30%

mieszkańców oraz 16% przedsiębiorców stanowi to mały, albo też nie stanowi żadnego problemu. Z kolei problem ten jest dostrzegany przede wszystkim przez osoby w wieku do 55 lat, osoby bezrobotne oraz osoby dłużej mieszkające w Śródmieściu (*Kalisz. Rewitalizacja…* 2016: 51). Trzeba także dodać, że wskaźnik motoryzacji w Kaliszu jest ponadprzeciętnie wysoki (ryc. 35).

W celu poprawy jakości powietrza w Kaliszu, w tym również na obszarze rewitalizacji podejmowane są działania chroniące środowisko przed negatywnymi skutkami spalania paliw oraz oddziaływania transportu drogowego. Szczegółowe zadania przedstawione są przede wszystkim w: 1) Programie ochrony powietrza w zakresie pyłu PM10, PM 2,5 oraz B(a)P dla strefy miasto Kalisz, którego integralną część stanowi plan działań krótkoterminowych w zakresie pyłów z 2015 r. oraz 2) Planie Gospodarki Niskoemisyjnej dla miasta Kalisza z 2015 r. (dokument zaktualizowany w 2016 r.).

Rycina 36. Wprowadzenie ograniczeń w korzystaniu z pieców węglowych w Śródmieściu Kalisza w opinii mieszkańców

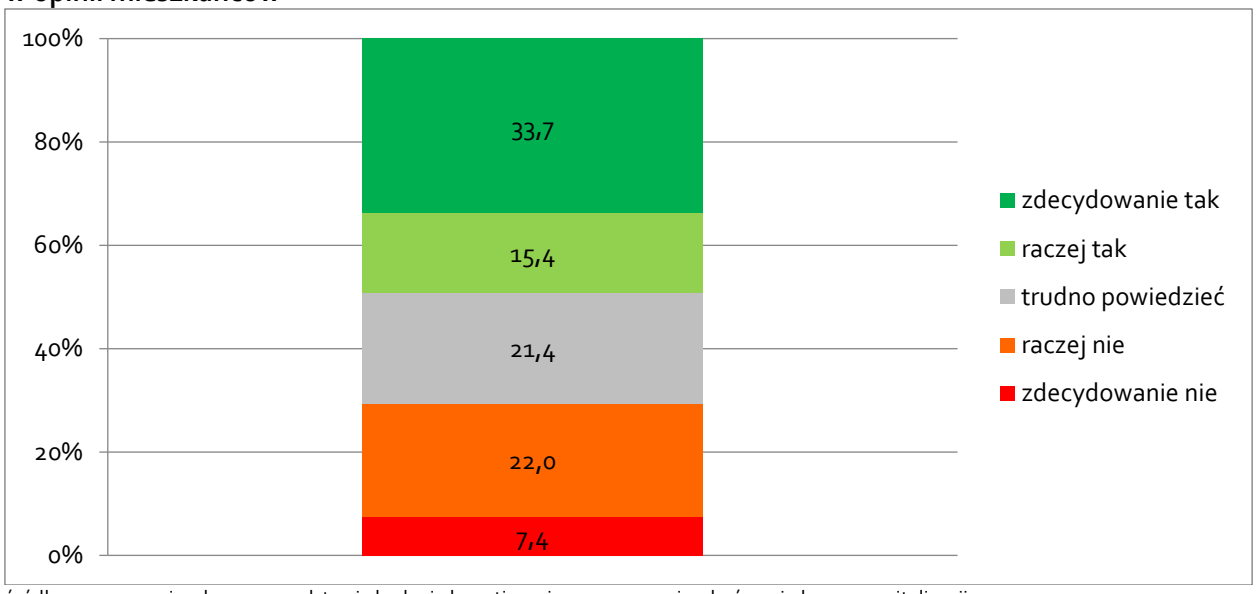

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Zgodnie z tymi dokumentami priorytetem jest ograniczenie emisji substancji zanieczyszczających powietrze - pyłów, w tym pyłu zawieszonego PM10, pyłu zawieszonego PM2,5, jak również innych substancji, np. benzo(a)pirenu oraz emisji dwutlenku węgla, dwutlenku siarki i tlenków azotu. Zaproponowane działania powinny przynieść miastu efekt ekologiczny w postaci ograniczenia emisji substancji do powietrza oraz redukcji zużycia energii finalnej. Najważniejsze z nich dotyczą:

- rozbudowy i modernizacji magistralnych sieci ciepłowniczych,
- zmiany systemu ogrzewania z węglowego na ekologiczny (instalacje OZE),
- termomodernizacji budynków w celu zmniejszenia zapotrzebowania na energię cieplną poprzez ograniczanie strat ciepła,
- likwidacji lokalnych źródeł ciepła, których źródłem energii cieplnej są paliwa stałe (głównie węgiel),
- rozbudowy rozdzielczych sieci ciepłowniczych wraz z przyłączami cieplnymi na wybranych osiedlach miasta,

- zastosowania materiałów, sprzętu i technologii przy rozbudowie oraz budowie sieci ciepłowniczych zmniejszających straty ciepła na przesyle,
- preferencji transportu zbiorowego z wykorzystaniem niskoemisyjnych autobusów.

Tabela 5. Wykaz ważniejszych odcinków dróg w Kaliszu z przekroczeniami wskaźników: L_{DWN} oraz L_N.

Ulica	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_{DWN} dB	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_N dB
Poznańska	0-5 5-10	0-5
Stawiszyńska	0-5 5-10	0-5
Godebskiego	0-5	0-5
Piłsudskiego	0-5 5-10	0-5 5-10
Sikorskiego	0-5 5-10 10-15	0-5 5-10
Warszawska	0-5 5-10	0-5 5-10
Skarszewska	0-5	brak
Al. Wojska Polskiego	0-5 5-10 10-15	0-5 5-10
3 Maja	0-5	0-5 5-10
Harcerska	0-5 5-10	0-5 5-10
Górnośląska	0-5 5-10	0-5 5-10
Stanczukowskiego	0-5 5-10	0-5 5-10
Podmiejska	0-5 5-10	0-5 5-10
Łódzka	0-5 5-10	0-5 5-10
Braci Niemojewskich	0-5	0-5
Częstochowska	0-5 5-10 10-15	0-5 5-10
Korczaka/Bursztynowa	0-5	0-5
Rzymska	0-5	0-5
Wrocławska	0-5 5-10	0-5

źródło: Strategia rozwoju miasta Kalisza na lata 2014-2024.

Jednym z podstawowych działań zmierzających do poprawy stanu powietrza na obszarze rewitalizacji jest ograniczenie możliwości korzystania z pieców węglowych. Jak już wcześniej zaznaczono około 50% respondentów wskazuje, że zanieczyszczenie powietrza przez piece węglowe jest dużym albo bardzo dużym problemem na obszarze rewitalizacji. Podobny odsetek mieszkańców uważa, że należy

wprowadzić ograniczenia w korzystaniu z pieców węglowych w Śródmieściu Kalisza (ryc. 36). Odmiennego zdania jest prawie 30% badanych mieszkańców.

Działania podejmowane w Kaliszu zgodnie z przyjętymi programami i planami przynoszą już pierwsze pozytywne rezultaty, gdyż jak wynika z *Programu ochrony środowiska dla Kalisza – miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022*, stężenie średniorocznych pyłów PM 2,5 wykazuje tendencję spadkową.

Na obszarze rewitalizacji występuje problem przekraczania dopuszczalnych norm hałasu pochodzenia głównie komunikacyjnego (mapa akustyczna http://msip.kalisz.pl/msip/). Przekroczenia wartości wskaźnika L_{DWN}[3] wynoszą najczęściej 0-5 dB, a czasami nawet 5-10 dB, a L_N[4] również w przedziałach 0-5 i 5-10 dB. Przekroczenia te występują głównie na następujących ulicach: Warszawska, Al. gen. W. Sikorskiego, Al. Wojska Polskiego, 3 Maja, Harcerska, Częstochowska (tab. 5).

Rycina 37. Zbyt duży hałas w Śródmieściu Kalisza

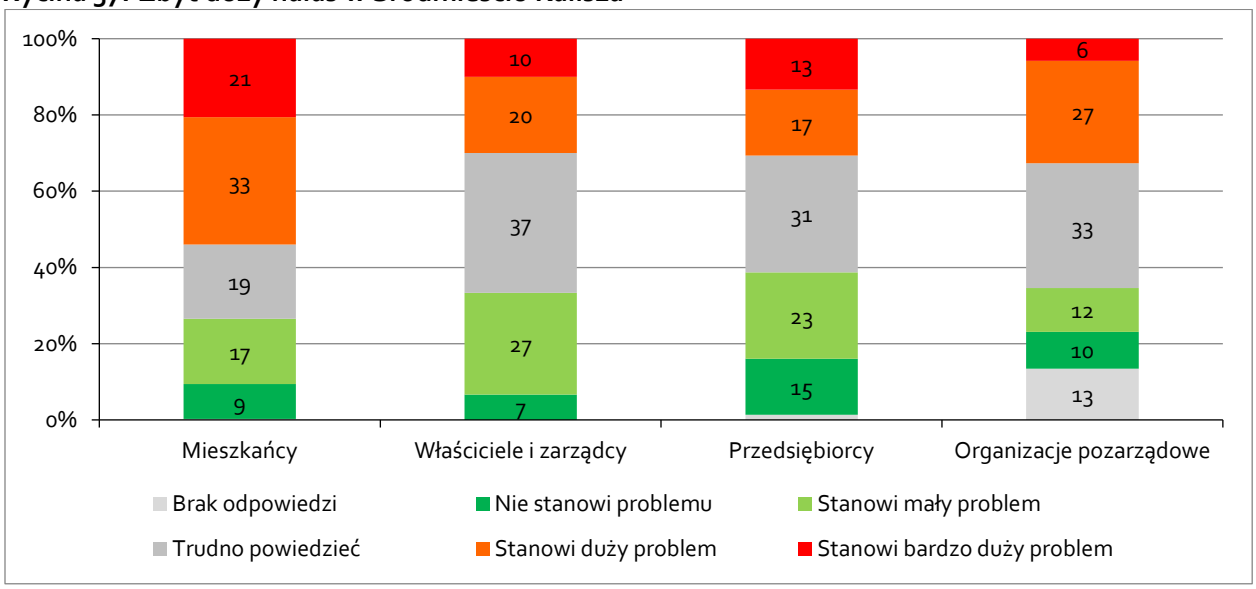

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Problem przekroczenia dopuszczalnych norm poziomu hałasu podkreślany jest przede wszystkim przez mieszkańców Kalisza (ryc. 37). Dla 54% z nich jest to duży albo bardzo duży problem. Zaledwie dla 9% badanych mieszkańców nie stanowi on problemu. Natomiast odpowiedzi udzielane przez przedsiębiorców, właścicieli i zarządców nieruchomości oraz organizacje pozarządowe są podobne. Dla około 30% z nich hałas jest istotnym problemem na obszarze rewitalizacji, dla około 10% nie jest to problem, a aż ponad 1/3 badanych nie potrafi ocenić natężenia tego zjawiska.

[3] Wskaźnik L_{dwn} oznacza „długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB), wyznaczony w ciągu wszystkich dób w roku, z uwzględnieniem pory dnia (rozumianej jako przedział czasu od godz. 6.00 do godz.18.00), pory wieczoru (rozumianej jako przedział czasu od godz. 18.00 do godz. 22.00) oraz pory nocy (rozumianej jako przedział czasu od godz. 22.00 do godz. 6.00)" (*GIOŚ. Monitoring hałasu…*, 2016).

[4] Wskaźnik L_n oznacza „długookresowy średni poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB), wyznaczony w ciągu wszystkich pór nocy w roku (rozumianych jako przedział czasu od godz. 22.00 do godz. 6.00)" (*GIOŚ. Monitoring hałasu…*, 2016).

Najważniejszym źródłem hałasu na obszarze rewitalizacji jest ruch samochodowy. Ponad 65% badanych mieszkańców miasta podkreśla, że ruch samochodowy w tym obszarze jest zbyt intensywny. Przeciwnego zdania jest prawie 20% respondentów.

Rycina 38. Zbyt intensywny ruch samochodowy w Śródmieściu Kalisza w opinii mieszkańców

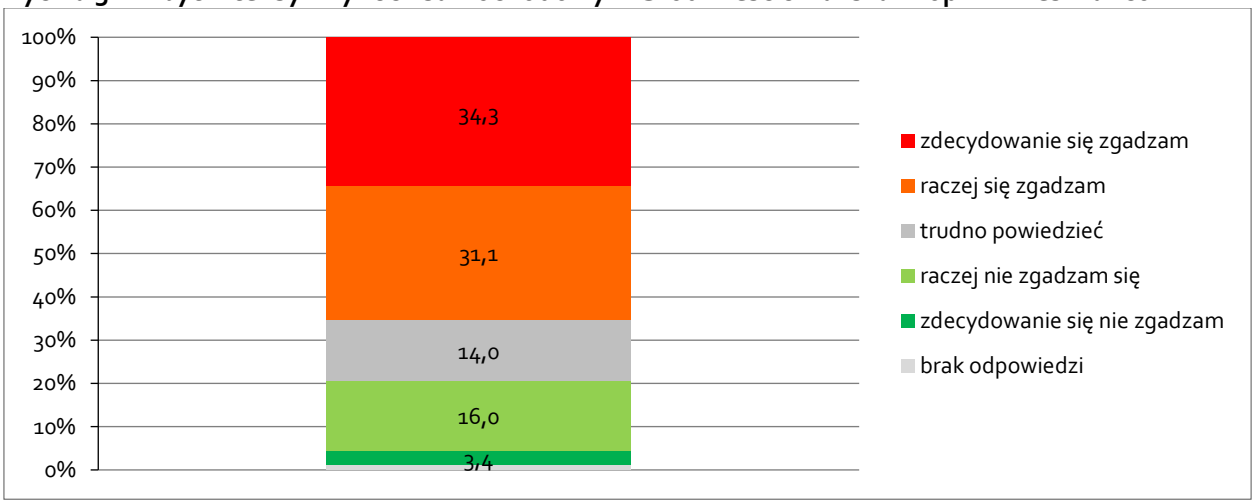

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Zdecydowana większość, bo aż 76% badanych mieszkańców wskazuje, że wydarzenia kulturalne odbywające się w Śródmieściu nie są źródłem hałasu i nie zakłócają spokoju mieszkańców (ryc. 39). W opinii co dziesiątego respondenta, wydarzenia kulturalne zakłócają jednak spokój.

Rycina 39. Zakłócanie spokoju przez wydarzenia kulturalne w Śródmieściu w opinii mieszkańców

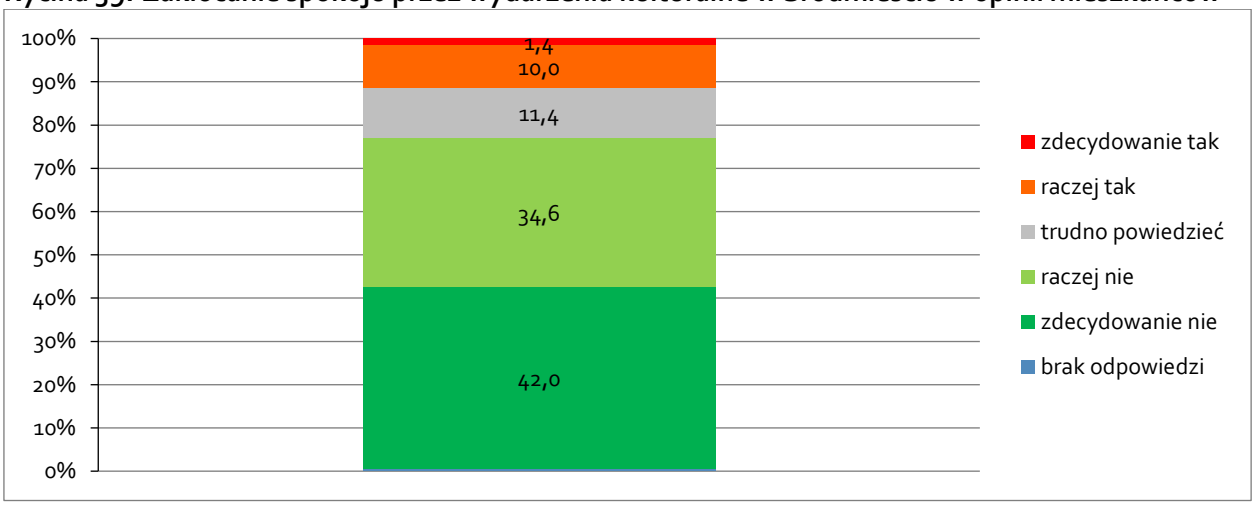

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

W Kaliszu szczegółowe wytyczne dotyczące ochrony przed hałasem zawarte są w Programie ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Kalisza z 2013 roku oraz Planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego miasta Kalisza z 2013 roku.

Zgodnie z mapą akustyczną miasta oraz zapisami Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Kalisza obszar rewitalizacji jest terenem zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej oraz zamieszkania zbiorowego i podlega ochronie akustycznej. Program i plan wskazują, że na obszarze

rewitalizacji w ścisłym centrum Kalisza powinien dominować transport zbiorowy (z wykorzystaniem niskoemisyjnych autobusów), a ruch dostawczy powinien odbywać się w godzinach nocnych lub wczesnorannych. Z kolei ruch samochodów osobowych powinien podlegać ograniczeniom ustalonym przez samorząd. W strefie tej powinny być zapewnione bardzo dobre warunki dla ruchu pieszego oraz rowerowego. Kluczowe jest również wyłącznie głównych ulic Śródmieścia z ruchu kołowego i parkowania. Z kolei w strefie dookoła ścisłego centrum miasta dopuszczalne są lokalne trudności w korzystaniu z samochodów osobowych, przy preferencji ruchu pieszego i rowerowego.

Kolejnym z elementów aspektu środowiskowego są kwestie związane z wodami powierzchniowymi i podziemnymi. Miasto Kalisz leży w obszarze korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym w sieci ECONET-PL, którego osią jest rzeka Prosna. Tworzy ona wraz kanałami Bernardyńskim i Rypinkowskim oraz dopływami – Kaliski Węzeł Wodny (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza).

Rycina 40. W Śródmieściu i okolicy stan rzeki Prosny i jej dopływów nie pozwala na korzystanie z niej

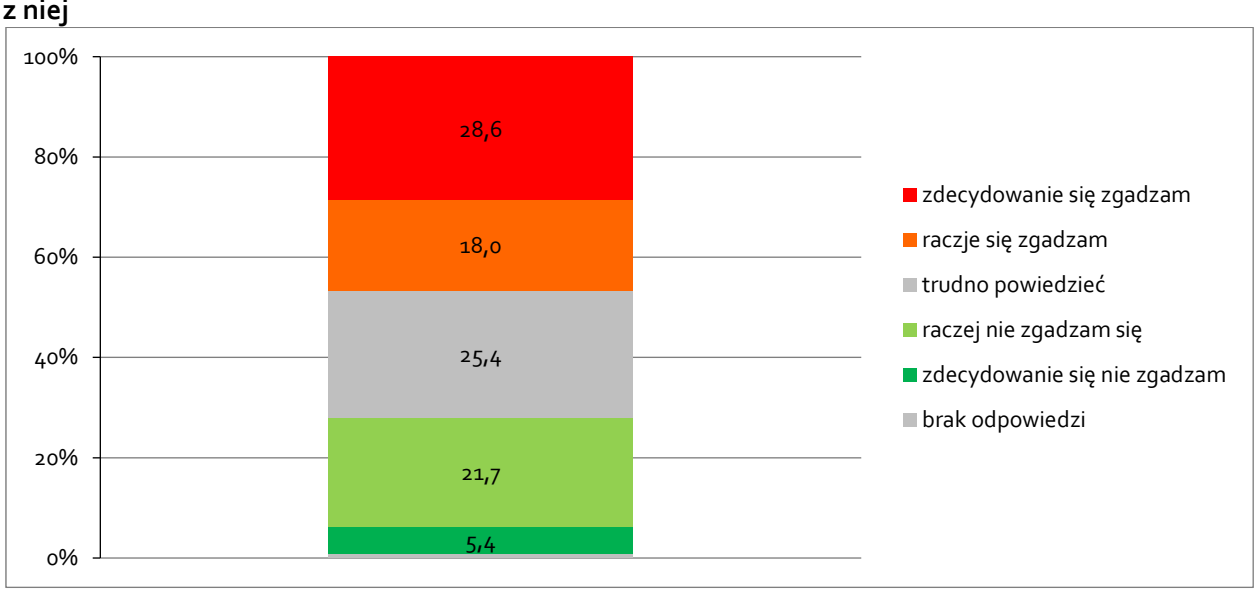

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Na obszarze rewitalizacji występuje zanieczyszczenie i zły stan wód powierzchniowych cieków wodnych, a także niebezpieczeństwo wystąpienia powodzi (*Program ochrony środowiska dla Kalisza – miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022*). W celu ochrony wód powierzchniowych należy podejmować działania zmniejszające zrzuty ścieków nieoczyszczonych do cieków wodnych przepływających przez teren miasta (w tym wód opadowych).

Prawie 50% respondentów stwierdziło, że stan rzeki Prosny w Śródmieściu jest niezadowalający, co uniemożliwia wykorzystanie jej walorów np. wypoczynkowych, czy też związanych z łowieniem ryb (ryc. 40). Jednakże około 30% badanych uważa, że obecny stan rzeki pozwala na korzystanie z jej zasobów i walorów. Aż 1/4 badanych nie potrafi ocenić stanu rzeki Prosny.

Pomimo występującego zanieczyszczenia wód powierzchniowych na obszarze rewitalizacji i dominujących opinii mieszkańców, że ich stan uniemożliwia wykorzystanie zasobów, należy je traktować jako jeden z najważniejszych potencjałów przyrodniczych tego obszaru. Prawie 45%

mieszkańców, wśród trzech najważniejszych potencjałów występujących na obszarze rewitalizacji wymieniło rzekę Prosnę i jej dopływy (ryc. 41). Taką samą opinię wyraża prawie 40% przedsiębiorców oraz 1/4 właścicieli i zarządców nieruchomości oraz organizacji pozarządowych.

Rycina 41. Ocena potencjału i atrakcyjności rzeki Prosny i jej dopływów

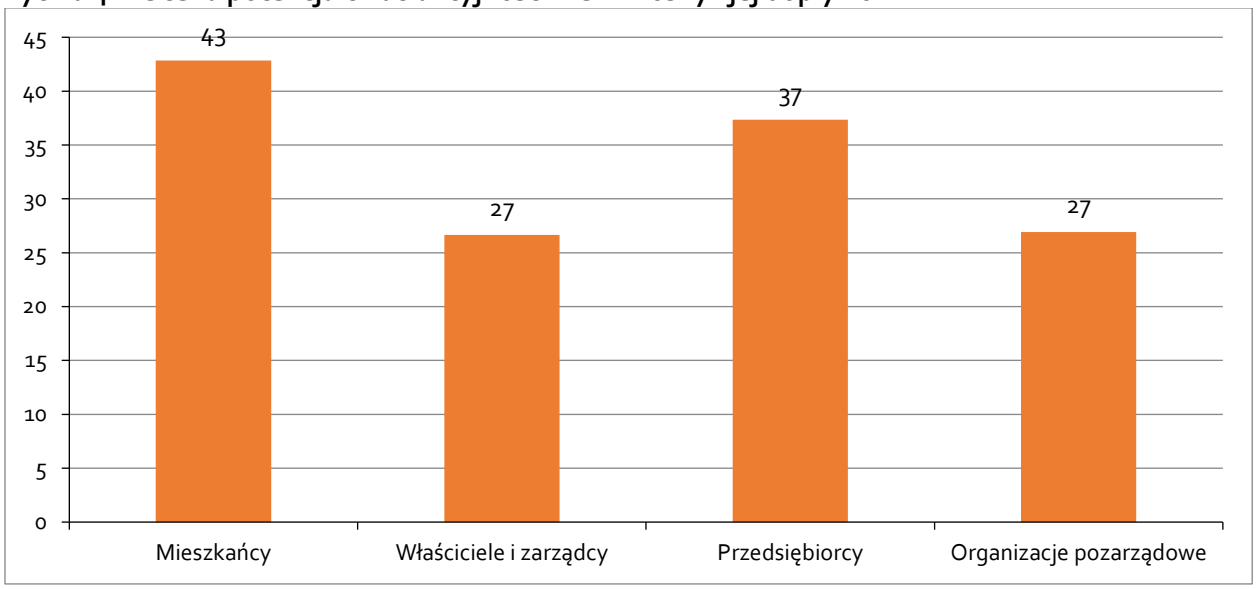

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

W obrębie przebiegającej przez miasto doliny rzeki Prosny wydzielony został Główny zbiornik wód podziemnych (GZWP 311). Źródłem zaopatrzenia mieszkańców Kalisza w wodę są ujęcia infiltracyjne wzdłuż rzeki Prosny oparte na zasobach poziomu wodonośnego GZWP nr 311. Studnie głębinowe rozmieszczone są w całym mieście, a obszar rewitalizacji zasilany jest głównie z ujęcia SUW Fabryczna-Poznańska. Duże zasoby wód podziemnych o dobrej jakości, które spełniają wszystkie standardy, mogą być kolejnym potencjałem przyrodniczym na obszarze rewitalizacji (*Program ochrony środowiska dla Kalisza – miasta na prawach powiatu na lata 2015-2018 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2022*).

Bardzo ważnym zasobem przyrodniczym na obszarze rewitalizacji są tereny zieleni. Znajdują się tam ogólnodostępne tereny zieleni urządzonej o dużej wartości przyrodniczej, którymi są Park Miejski, Planty Miejskie, Cmentarz Żołnierzy Radzieckich, który powstał w południowej części Parku Miejskiego oraz Park im. Ignacego Paderewskiego. Tereny te zajmują powierzchnię około 32 ha. Znajduje się w nich ponad 160 gatunków i odmian drzew oraz krzewów, w tym pomniki przyrody. Największy udział w drzewostanie mają klony pospolite, olsze czarne, dęby szypułkowe, lipy szerokolistne oraz wierzby. Tereny te należy objąć ochroną i powinny one stanowić z jednej strony miejsce wypoczynku mieszkańców, a z drugiej powinny zapewniać zachowanie równowagi ekologicznej na terenie miasta, determinującej warunki życia mieszkańców.

Pomimo dużej atrakcyjności terenów zieleni miejskiej na obszarze rewitalizacji, głównie mieszkańcy zwracają uwagę na to, że są one zaniedbane (ryc. 42). Dla ponad 40% z nich jest to bardzo duży albo duży problem. Podobny odsetek badanych wśród właścicieli i zarządców nieruchomości jest tego samego zdania. Natomiast dla 24% przedsiębiorców oraz 12% mieszkańców tereny zieleni są utrzymywane we właściwy sposób i ich stan nie stanowi problemu.

Rycina 42. Zaniedbane tereny zieleni miejskiej w Śródmieściu

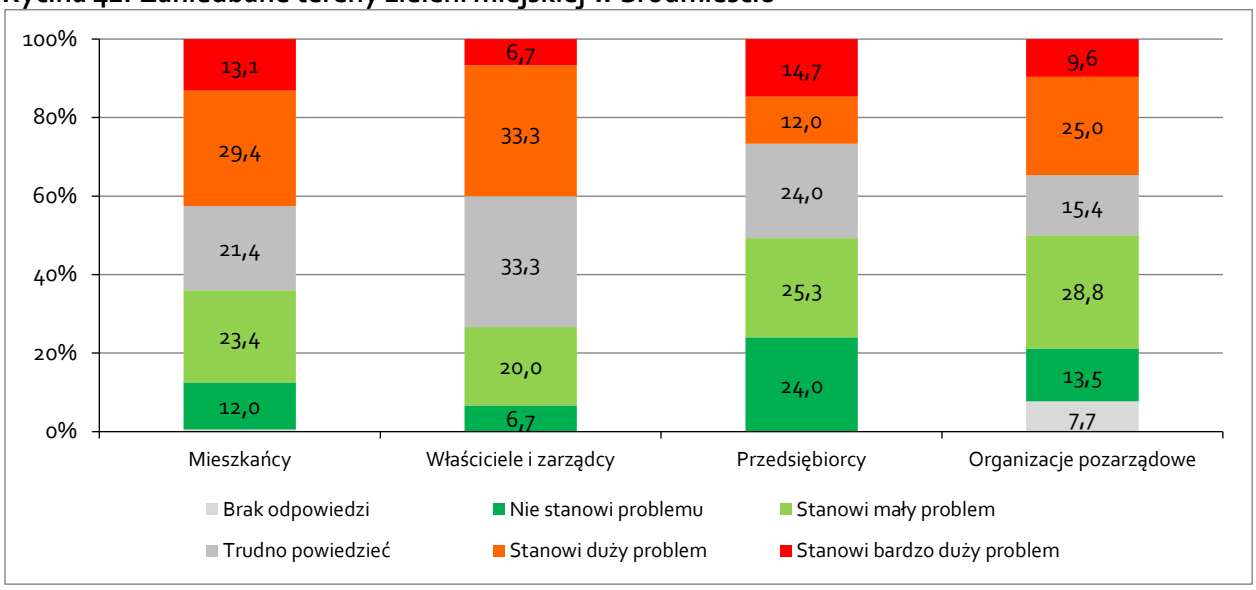

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Obok rzeki Prosny i wód podziemnych, drugim najważniejszym potencjałem na obszarze rewitalizacji są tereny zieleni miejskiej urządzonej. Około 45% przedsiębiorców, wśród trzech najważniejszych potencjałów występujących na obszarze rewitalizacji wymieniło właśnie atrakcyjne obszary zieleni (ryc. 43). Wśród organizacji pozarządowych takie zdanie wyraziło prawie 30% podmiotów. Z kolei mieszkańcy oraz właściciele i zarządcy nieruchomości rzadziej zaznaczali tę odpowiedź (odpowiednio 25% i 20%).

Rycina 43. Ocena potencjału terenów zieleni miejskiej

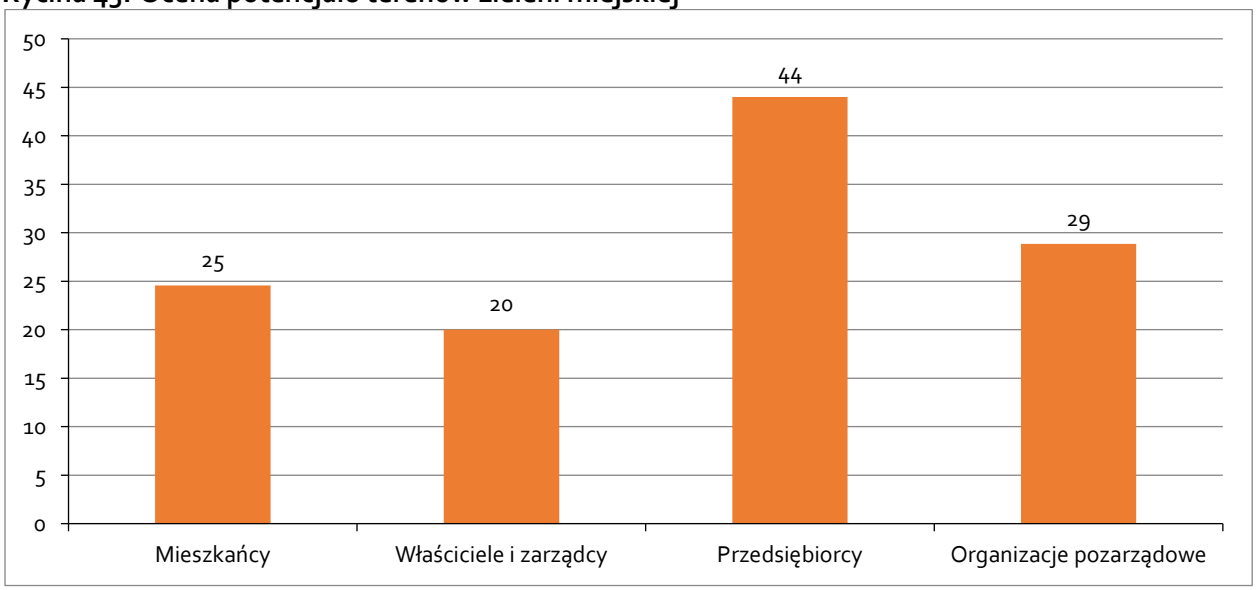

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Na obszarze rewitalizacji należy uwzględniać wyzwania wynikające z konieczności prowadzenia kompleksowej gospodarki odpadami, a zwłaszcza promowania selektywnej zbiórki odpadów, eliminacji z przestrzeni miasta materiałów szkodliwych (azbest), a także dbałości o gospodarowanie odpadami

przemysłowymi, w tym niebezpiecznymi. Szczególnie istotny jest problem odpadów powstających w wyniku spalania paliw stałych. Na obszarze rewitalizacji liczba pojemników na popiół na 1 km² powierzchni jest znacznie większa niż w pozostałych częściach miasta. W centrum miasta liczba ta przekraczała 100 sztuk na 1 km² i była ona 2-3 razy większa niż w pozostałych częściach miasta. Podobnie duże zróżnicowanie liczby pojemników na popiół na 1 km² oraz dodatkowo na 1000 mieszkańców występuje w obrębie obszaru rewitalizacji (tab. 6). Największe zagęszczenie liczby tych pojemników na 1 km² występuje w obszarach: 2 „Centrum Kanonicka" i 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" (około 300 na 1 km²), a najmniejsze w obszarze 3 „3 maja" (prawie 24 na 1 km²). Natomiast w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w trzech jednostkach liczba pojemników przekracza 20 (2 „Centrum Kanonicka", 4 „Chmielnik i okolice", 9 „Ułańska-UAM"). Są to więc jednostki położne zarówno w ścisłym centrum obszaru rewitalizacji, jak i w jego północnej i południowej części. Zróżnicowanie to wynika przede wszystkim ze stanu i charakteru zabudowy (m.in. wiek zabudowy), dostępu do infrastruktury śródmiejskiej (brak sieci ciepłowniczej) oraz liczby wykorzystywanych do ogrzewania mieszkań pieców węglowych.

Tabela 6. Liczba pojemników na popiół na obszarze rewitalizacji

Obszar	Liczba pojemników na popiół	Pojemniki na 1000 mieszkańców	Pojemniki na km2
Obszar 1 „Centrum Sukiennicza"	27	13,87	68,35
Obszar 2 „Centrum Kanonicka"	34	21,42	310,93
Obszar 3 „3 maja"	7	3,08	23,97
Obszar 4 „Chmielnik i okolice"	52	24,96	89,58
Obszar 5 „Złota"	25	10,36	113,08
Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	39	19,88	290,94
Obszar 7 „Śródmiejska"	24	8,47	111,20
Obszar 8 „Wyspa"	8	5,43	38,58
Obszar 9 „Ułańska-UAM"	39	20,92	90,33

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Rycina 44. Śródmieście i okolice są czyste i zadbane

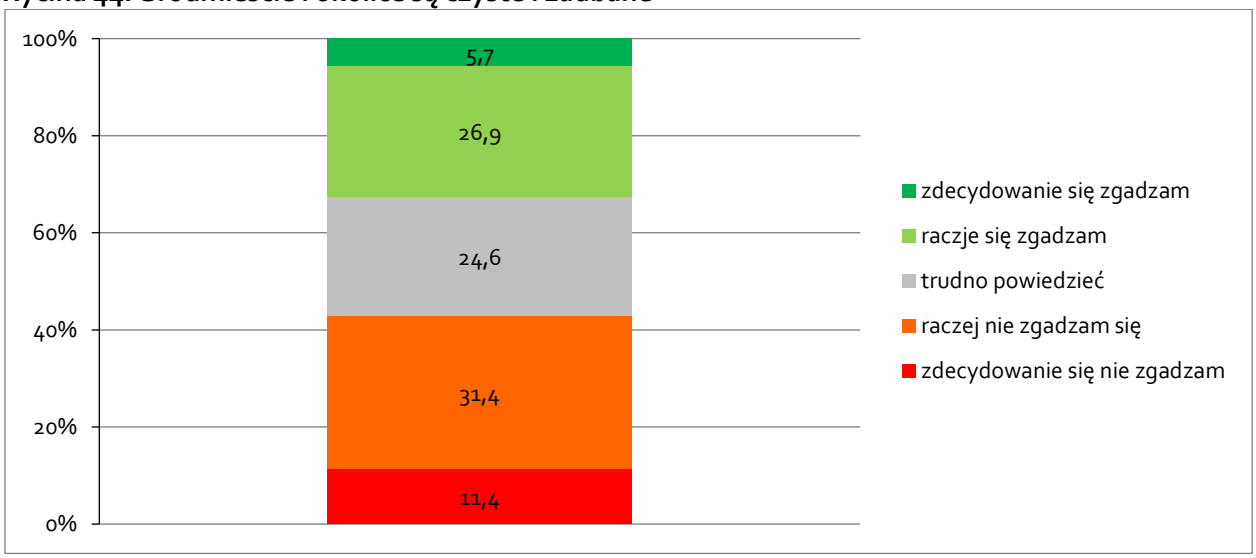

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Rycina 45. Utrzymanie czystości w miejscach publicznych

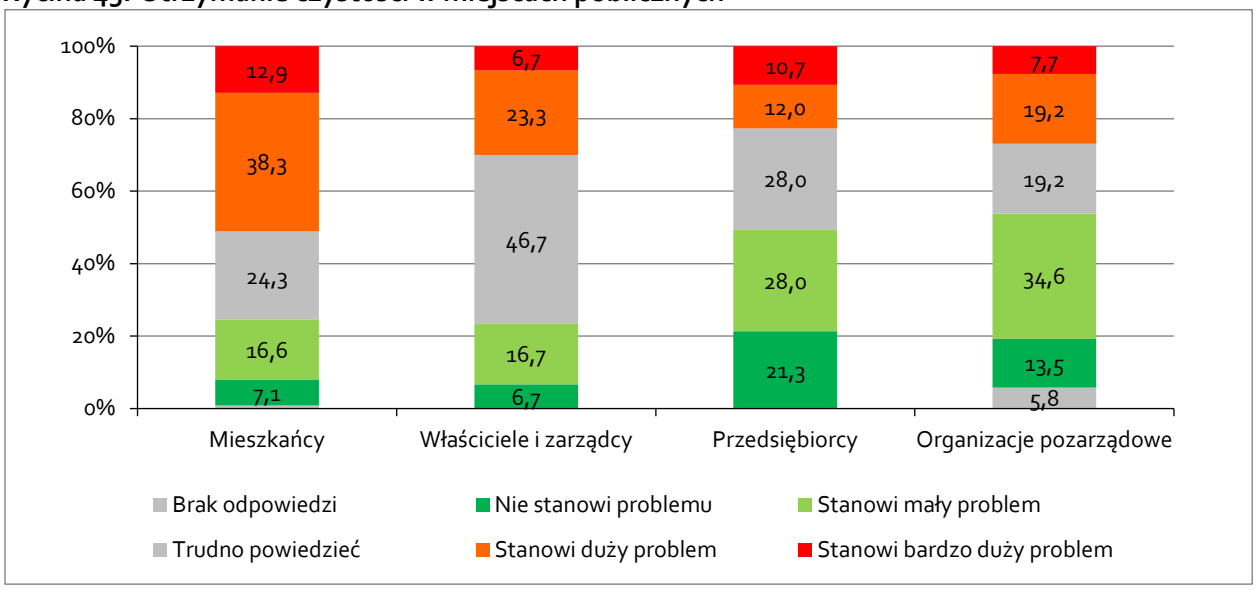

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Mieszkańcy Kalisza wyrażają różne opinie w sprawie czystości Śródmieścia miasta (ryc. 44). Ponad 32% respondentów twierdzi, że centrum miasta jest czyste i zadbane, ale dla ponad 42% badanych tak nie jest. Dlatego też, ponad 50% badanych mieszkańców wskazuje, że utrzymanie czystości w miejscach publicznych w Śródmieściu jest dużym problemem (ryc. 45). Tak negatywnych ocen nie podzielają pozostałe grupy interesariuszy objęte analizą. Około 30% przedsiębiorców, właścicieli i zarządców nieruchomości oraz organizacji pozarządowych podkreśla ten problem. Zaledwie 7% mieszkańców oraz właścicieli i zarządców nieruchomości, 21% przedsiębiorców, a także 13% organizacji pozarządowych nie widzi problemu z utrzymaniem czystości w miejscach publicznych. Również w przypadku tego badania, we wszystkich grupach interesariuszy, co najmniej 20% respondentów nie potrafiło ocenić wskazanego problemu.

Do głównych problemów obszaru rewitalizacji w aspekcie środowiskowym należy zaliczyć:

1. **Niską emisję i emisję liniową,** a w konsekwencji **duże zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego** (głównie pył zawieszony PM 2,5 oraz PM 10). Wykorzystywanie na obszarze rewitalizacji głównie indywidualnych palenisk węgla oraz duże natężenie ruchu samochodowego powoduje, że przekroczone są dopuszczalne normy określające jakość powietrza. Zdaniem mieszkańców, właścicieli i zarządców nieruchomości, przedsiębiorców oraz organizacji pozarządowych w centrum miasta występuje znaczne zanieczyszczenie powietrza,
2. **Problem odpadów po spalaniu.** Wykorzystywanie indywidualnych palenisk węgla zwiększa nie tylko poziom zanieczyszczenia powietrza, ale ma również wpływ na gospodarkę odpadami. W Śródmieściu Kalisza liczba pojemników na popiół na 1 km² powierzchni w stosunku do pozostałych części miasta jest znacznie większa, dodatkowo w obrębie obszaru rewitalizacji wartości te są znacznie zróżnicowane. Ponad 40% respondentów

twierdzi, że centrum miasta nie jest czyste i zadbane, a także, że utrzymanie czystości w miejscach publicznych w Śródmieściu jest dużym problemem,

3. **Zanieczyszczenie wód powierzchniowych i zagrożenie powodzią**. Na obszarze rewitalizacji występuje zanieczyszczenie i zły stan wód powierzchniowych cieków wodnych. Prawie 50% respondentów twierdzi, że stan rzeki Prosny w Śródmieściu jest niezadowalający, co uniemożliwia wykorzystanie jej walorów np. wypoczynkowych, czy też związanych z łowieniem ryb,
4. **Przekroczenia dopuszczalnych norm hałasu**, pochodzenia głównie komunikacyjnego. Przekroczenia wartości wskaźnika L_{DWN} wynoszą najczęściej 0-5 dB, a czasami nawet 5-10 dB, a L_N również w przedziałach 0-5 i 5-10 dB. Problem przekroczenia dopuszczalnych norm poziomu hałasu podkreślany jest także przez respondentów. Dla 54% mieszkańców jest to duży albo bardzo duży problem.

Do głównych potencjałów OR w aspekcie środowiskowym należy zaliczyć:

1. **Rzekę Prosnę oraz duże zasoby wód podziemnych dobrej jakości**. Pomimo występującego zanieczyszczenia wód powierzchniowych na obszarze rewitalizacji rzekę Prosnę należy traktować jako jeden z najważniejszych potencjałów przyrodniczych tego obszaru. Można ją wykorzystać przede wszystkim w celach wypoczynkowo-rekreacyjnych. Prawie 45% mieszkańców traktuje rzekę jako podstawowy potencjał przyrodniczy występujący na obszarze rewitalizacji. Na obszarze rewitalizacji występują duże zasoby wód podziemnych o dobrej jakości, które spełniają wszystkie standardy,
2. **Tereny zieleni urządzonej, w tym głównie Park Miejski oraz Planty Miejskie**. Obszary te zajmują znaczną część obszaru rewitalizacji i podobnie jak rzeka Prosna, są najważniejszym potencjałem przyrodniczym i mogą być wykorzystywane przede wszystkim w celach rekreacyjno-wypoczynkowych. Sądzi tak około 30% respondentów.

4.4 Aspekt przestrzenno-funkcjonalny

Aspekt przestrzenno-funkcjonalny zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2015, poz. 1777 z późn. zm.) jest ukierunkowany w szczególności na analizę niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych (art. 9, ust. 1, pkt. 3).

Za podstawę delimitacji obszaru rewitalizacji w aspekcie przestrzenno-funkcjonalnym uznano liczbę placów zabaw na 1 km² powierzchni jednostki (większa od średniej dla miasta, choć w porównaniu do pozostałych jednostek zamieszkanych jest na relatywnie niewielkim poziomie; biorąc pod uwagę liczbę placów zabaw na 1000 mieszk. sytuacja wygląda niekorzystnie), liczbę obiektów ujętych w *Gminnej ewidencji zabytków* na 1 km² powierzchni jednostki, natężenie oraz rozmieszczenie obiektów ujętych w *Gminnej ewidencji zabytków* wraz z zakresem ochrony obszarowej oraz średni wiek obiektów ujętych w *Gminnej ewidencji zabytków*. W niniejszym opracowaniu zagadnienia związane z problematyką

zabytków zdecydowano się jednak przenieść do rozdziału analizującego aspekt techniczny problemów i potencjałów obszaru rewitalizacji.

Rycina 46. Funkcje zabudowy na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych – obszarów

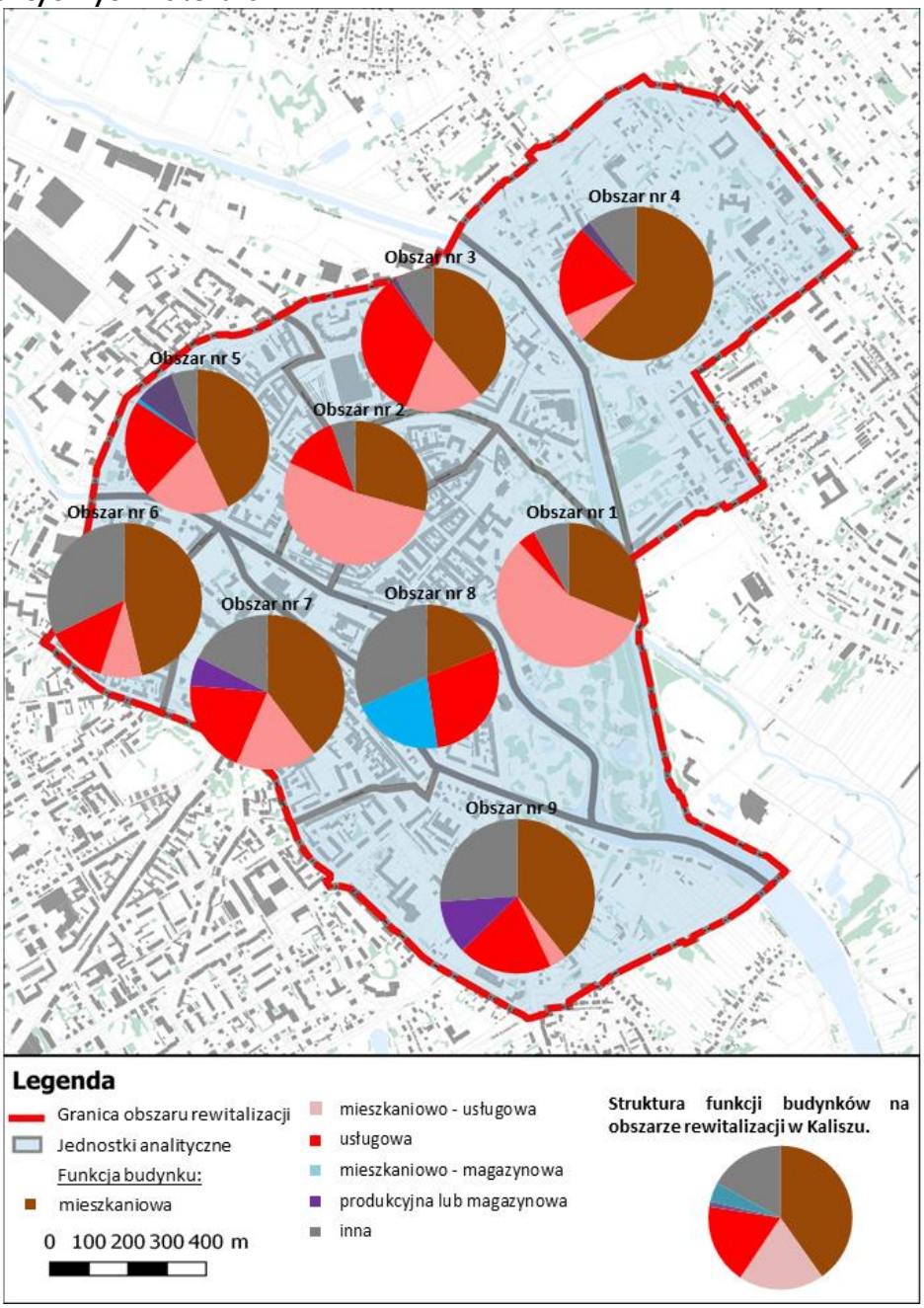

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Generalnie należy stwierdzić, że obszar rewitalizacji jest terenem wielofunkcyjnym (ryc. 46). W układzie 9 jednostek analitycznych na które został on podzielony obserwowane jest znaczne zróżnicowanie funkcjonalne budynków. Na obszarach centralnie położonych (1 „Centrum Sukiennicza" i 2 „Centrum Kanonicka") należy odnotować znaczną nadwyżkę budynków mieszkaniowo-usługowych.

Natomiast jednostki wyznaczone na obrzeżach obszaru rewitalizacji (nr 3 „3 maja", 4 „Chmielnik i okolice", 5 „Złota", 6 „Jabłkowskiego-Podgórze", 7 „Śródmiejska", 9 „Ułańska-UAM") charakteryzują się przeważającym udziałem budynków mieszkaniowych. Jednocześnie na obszarach tych obiekty usługowe występują z reguły jako osobne budynki. Ponadto należy wskazać na duży udział budynków produkcyjnych i magazynowych w południowej części obszaru rewitalizacji (obszar 9 „Ułańska-UAM"), a także relatywnie wysoki udział budynków mieszkaniowo-magazynowych w centralnej części (obszar 8 „Wyspa").

Ważnym zagadnieniem przestrzenno-funkcjonalnym jest wyposażenie w infrastrukturę techniczną i jej stan. Na infrastrukturę techniczną obszaru rewitalizacji składają się przede wszystkim sieci: wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa, energetyczna i ciepłownicza. Poniżej przedstawiono gestorów sieci, podstawowe dane techniczne o infrastrukturze, wraz z oceną ich stanu technicznego i awaryjności.

Właścicielem i zarządcą miejskiej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej jest Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Kaliszu. Sieć kanalizacyjna na obszarze rewitalizacji została wybudowana w latach 40-tych ubiegłego wieku. Jej stan techniczny pod względem eksploatacyjnym nie budzi zastrzeżeń. Jednocześnie stale prowadzona jest wymiana starych (stalowych) przyłączy wody. Nie ma potrzeby budowy nowej sieci wodociągowej na tym obszarze. Istniejąca kanalizacja ogólnospławna została wybudowana w tym samym okresie, co sieć wodociągowa, kanały w latach 2006-2014 zostały także poddane renowacji. Stan techniczny istniejących kanałów nie budzi zastrzeżeń. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na występujące w sytuacjach ekstremalnych opadów i wysokiego stanu wody w rzece Prośnie czasowe podtopienia kanałów.

Właścicielem i zarządcą sieci gazowej jest Polska Spółka Gazownictwa Oddział w Poznaniu. Na obszarze rewitalizacji łączna długość sieci gazowej wynosi ponad 25 km. Została ona wybudowana w okresie od 1971 roku do 2015 roku. W 2016 roku na obszarze rewitalizacji odnotowano 12 awarii, które były spowodowane korozją rur stalowych. Wszystkie nieszczelności i awarie usuwane są na bieżąco. Stan techniczny sieci gazowej na obszarze rewitalizacji nie zagraża bezpieczeństwu dostaw i eksploatacji.

Sieć cieplna na obszarze rewitalizacji eksploatowana jest przez Energa – Ciepło Kaliskie sp. z o.o. Znaczna część mieszkań zasilana jest indywidualnie, wykorzystując w tym celu piece węglowe, piece centralnego ogrzewania opalane koksem, gazem, olejem, ewentualnie używając energii elektrycznej. Na obszarze rewitalizacji łączna długość sieci cieplnej wynosi 7,12 km. Została ona wybudowana w latach 1995-2015. W okresie od 2011 do 2015 roku stwierdzono łącznie 13 awarii sieci cieplnej.

Dostawą energii w Kaliszu zajmuje się Energa Operator S.A. Oddział w Kaliszu. Na obszarze rewitalizacji występują odcinki sieci wszystkich napięć tj. od wysokiego WN, przez średnie napięcie SN, do niskiego napięcia nN. Ich czas budowy jest zróżnicowany i obejmuje lata 1968 – 2016. Gestor sieci dokonuje sukcesywnych modernizacji i wymiany sieci. W ostatnim czasie nie odnotowano zwiększonej awaryjności na obszarze rewitalizacji. Stan techniczny sieci nie odbiega znaczący od sytuacji obserwowanej w innych częściach Kalisza.

Ocena wyposażenia w infrastrukturę techniczną w dużym stopniu potwierdza wysoką jakość świadczonych usług na obszarze rewitalizacji (ryc. 47). Szczególnie pozytywnie w tym względzie oceniany jest dostęp mieszkań do multimediów (telewizja, Internet). Prawie 60% respondentów oceniło ten element infrastruktury dobrze lub bardzo dobrze. Równie wysoko oceniana jest także jakość usług komunalnych (68,6% ocen dobrych lub bardzo dobrych). Na tym tle nieco gorzej oceniane jest

wyposażenie mieszkań w media (woda, kanalizacja, gaz), chociaż i w tym przypadku przeważają dobre i bardzo dobre oceny. Największą niedogodnością w opinii mieszkańców obszaru rewitalizacji jest słaby dostęp do infrastruktury ciepłowniczej. Zdecydowanie źle lub raczej źle oceniło go 39% respondentów. Generalnie należy jednak wskazać, że wyposażenie w infrastrukturę techniczną badanego obszaru jest wysoko oceniane przez mieszkańców.

Rycina 47. Ocena wyposażenia w infrastrukturę techniczną Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii mieszkańców (udział % odpowiedzi respondentów)

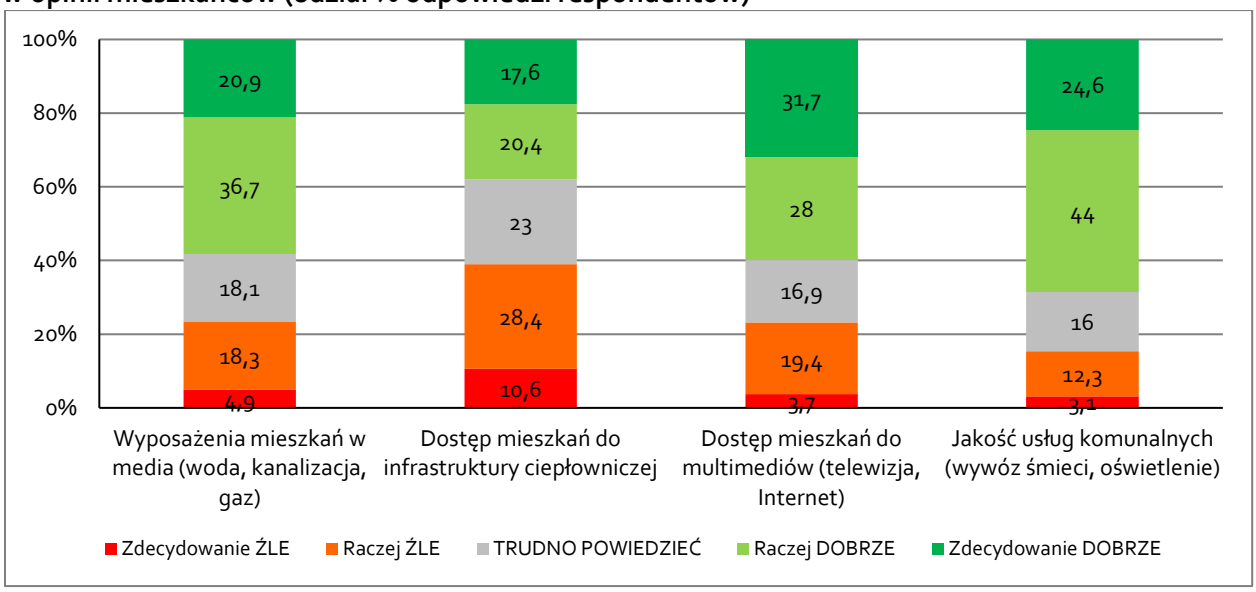

źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Kaliszu.

Rycina 48. Wyposażenie w infrastrukturę techniczną Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

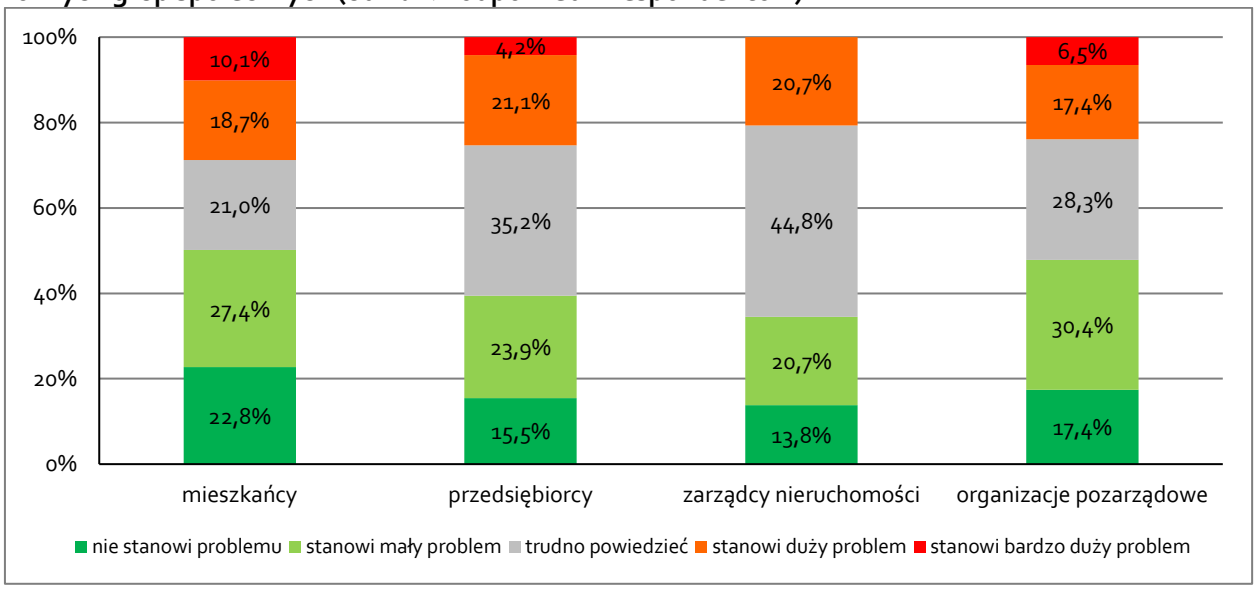

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Większość badanych grup społecznych nie uznaje braku do podstawowych mediów w lokalach mieszkalnych (woda, kanalizacja, gaz, ciepło) za istotny problem obszaru rewitalizacji (ryc. 48).

Szczególnie dobrze wyposażenie mieszkań jest oceniane przez mieszkańców, a także organizacje pozarządowe. W obydwu przypadkach ok 50% respondentów uznało, że nie stanowi ono problemu lub stanowi mały problem. Z drugiej strony ok 45% badanych zarządców nieruchomości nie potrafiło zająć stanowiska w tej sprawie.

Oprócz infrastruktury technicznej, ważnym elementem aspektu przestrzenno-funkcjonalnego jest wyposażenie w infrastrukturę społeczną i jej stan. Na infrastrukturę społeczną składają się obiekty stanowiące podstawę przekazu usług socjalnych i kulturalnych, tj. szpitale, przychodnie, domy pomocy społecznej, żłobki, przedszkola, uczelnie itp. Obszar rewitalizacji, z uwagi na swoje centralne położenie charakteryzuje się bardzo dobrym wyposażeniem w infrastrukturę społeczną (ryc. 49). Nieco gorzej wypada jedynie jego północno-zachodnia część. Stan techniczny jest w większości przypadków dobry. Poniżej przedstawiono charakterystykę infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji.

Na obszarze rewitalizacji swoją siedzibę ma wiele placówek edukacyjnych:

- 6 przedszkoli: Publiczne Przedszkole Sióstr Nazaretanek przy ul. Harcerskiej, Przedszkole Publiczne nr 1 przy ul. Pułaskiego, Przedszkole Publiczne nr 12 przy ul. Bankowej, Przedszkole Niepubliczne Szczęśliwa Trzynastka przy ul. Krótkiej, Przedszkole Niepubliczne Bursztynowy Zamek przy ul. Park Miejski oraz Przedszkole Niepubliczne Niezapominajka przy ul. Warszawskiej,
- 6 szkół podstawowych: Szkoła Podstawowa nr 1 przy ul. 3 maja, Szkoła Podstawowa nr 11 przy ul. Pomorskiej, Prywatna Dwujęzyczna Szkoła Podstawowa JAGIELLONCZYK przy ul. Ciasnej, Szkoła Podstawowa nr 16 przy ul. Fabrycznej, Szkoła podstawowa nr 20 przy szpitalu i Niepubliczna Szkoła Sióstr Nazaretanek przy ul. Harcerskiej),
- 3 szkoły gimnazjalne (Gimnazjum nr 2 przy ul. Ciasnej, Gimnazjum nr 3 przy ul. Teatralnej i Niepubliczne Gimnazjum Sióstr Nazaretanek przy ul. Harcerskiej),
- 7 szkół ponadgimnazjalnych (I Liceum Ogólnokształcące przy ul. Grodzkiej, II Liceum Ogólnokształcące przy ul. Szkolnej, III Liceum Ogólnokształcące przy ul. Kościuszki, Zespół Szkół Samochodowych im. S. Staszica przy ul. 3 maja, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1, Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia przy placu Jana Pawła II),
- 2 szkoły wyższe: Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu przy ul. Nowy Świat oraz Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. S. Mikołajczyka przy ul. Nowy Świat.

Śródmieście stanowi także centrum życia kulturalnego całego miasta. Należy w tym względzie wskazać na kilka kluczowych obiektów infrastruktury kulturalnej:

- Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego przy pl. Bogusławskiego,
- Filharmonię Kaliską przy al. Wolności,
- Centrum Kultury i Sztuki przy ul. Łaziennej,
- Młodzieżowy Dom Kultury przy ul. Fabrycznej,
- Miejską Bibliotekę Publiczną im. A. Asnyka przy ul. Łaziennej oraz dwie jej filie,
- 2 kina: Cinema 3D w Galerii Tęcza oraz kino działające przy Centrum Kultury i Sztuki przy ul. Łaziennej,

- 3 galerie sztuki: Galeria Sztuki im. J. Tarasina przy pl. Świętego Józefa i Galeria w Hallu w Centrum Kultury i Sztuki przy ul. Łaziennej, Centrum Rysunku i Grafiki im. T. Kulisiewicza przy ul. Kolegialnej,
- 2 muzea: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej przy ul. Kościuszki oraz Muzeum Osiakowskich przy ul. Garbarskiej.

Rycina 49. Lokalizacja obiektów infrastruktury społecznej na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza

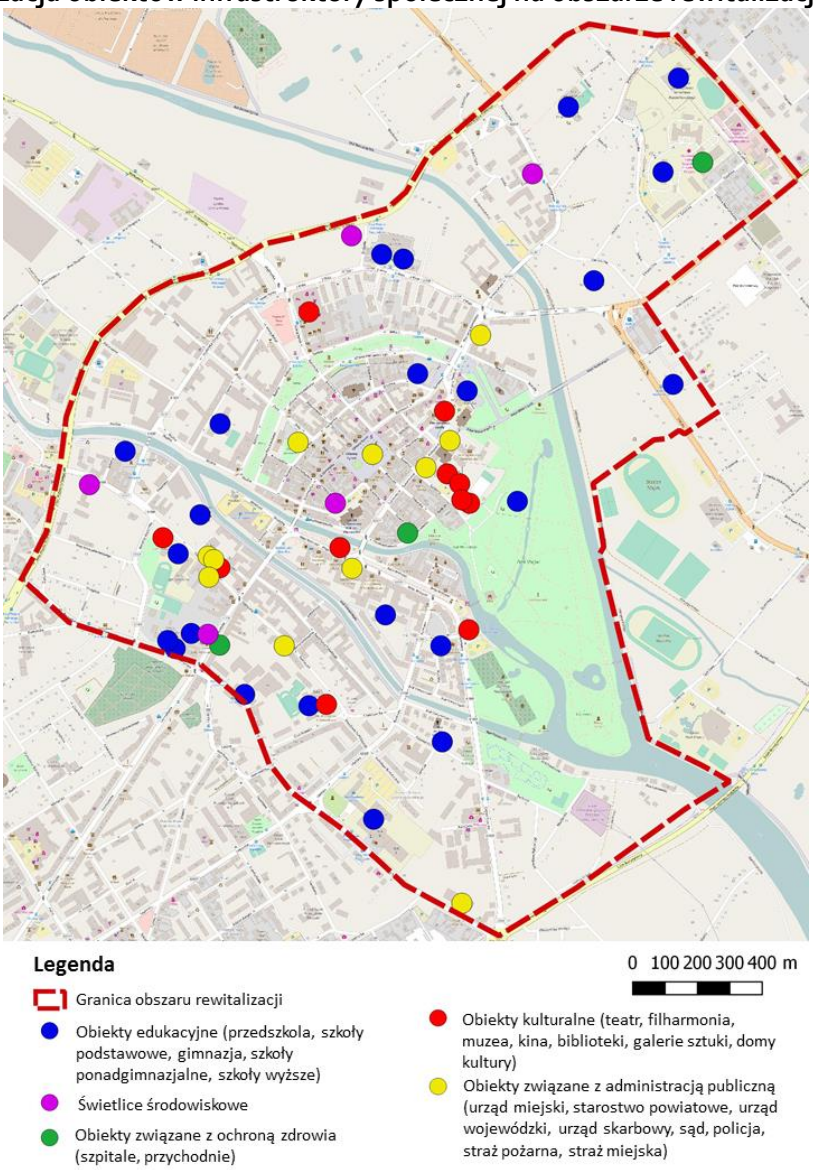

źródło: opracowanie własne.

Obszar rewitalizacji pełni także ważną rolę w zakresie świadczenia usług zdrowotnych. Zlokalizowany jest tutaj Wojewódzki Szpital Zespolony im. Ludwika Perzyny przy ul. Toruńskiej oraz 2 Przychodnie Lekarskie przy ul. Browarnej i Śródmiejskiej. Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest także 5 świetlic środowiskowych, w tym: Świetlica „Nazaret" przy ul. Śródmiejskiej, Świetlica „Studnia

Jakubowa" przy ul. Kościuszki, Świetlica Caritas przy ul. Prostej, Świetlica Civitas Christiana przy al. Wojska Polskiego i Świetlica przy Zgromadzeniu Sióstr Św. Doroty przy Pl. Św. Stanisława.

Rycina 50. Ocena wyposażenia w infrastrukturę społeczną Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii mieszkańców (udział % odpowiedzi respondentów)

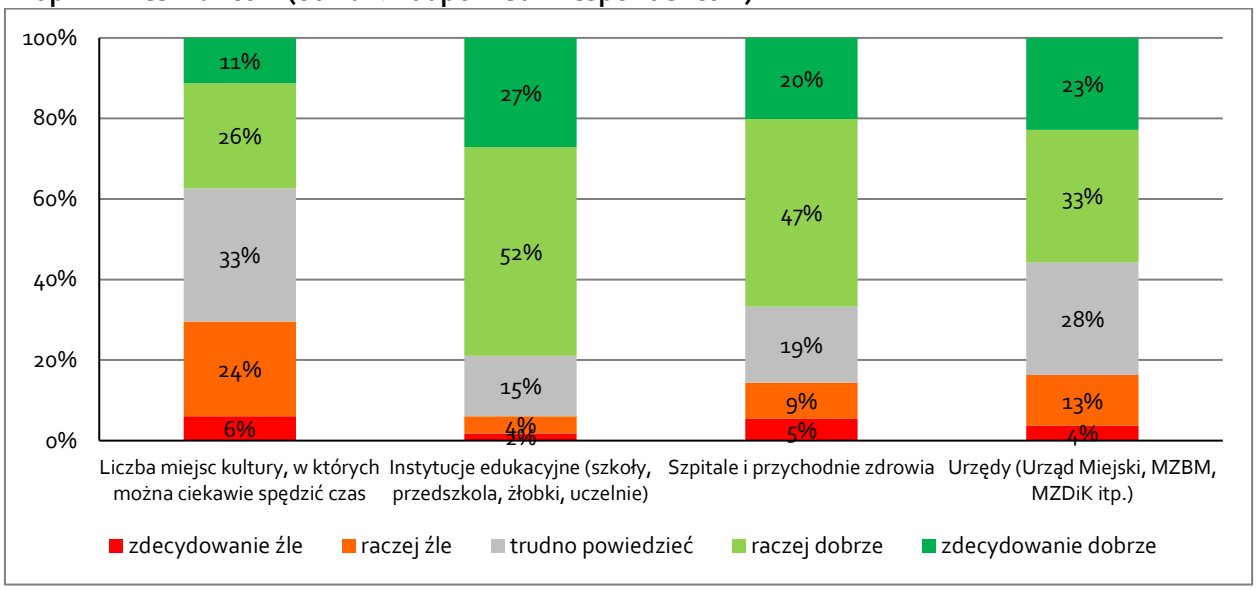

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Śródmieście to także centrum usług administracyjnych Kalisza. Zlokalizowane są tutaj: Urząd Miejski na Głównym Rynku i przy ul. Kościuszki, Sąd Okręgowy przy al. Wolności, Delegatura Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego przy ul. Kolegialnej, Starostwo Powiatowe przy pl. Świętego Józefa, Urząd Statystyczny przy pl. Kilińskiego, Urzędy Skarbowe przy ul. Targowej i Fabrycznej, Komenda Miejska Policji przy ul. Jasnej, Straż Miejska przy ul. Krótkiej oraz Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej.

Rycina 51. Ocena dostępności do podstawowych usług i ich jakość w Śródmieściu miasta Kalisza i okolicach w opinii mieszkańców (udział % odpowiedzi respondentów)

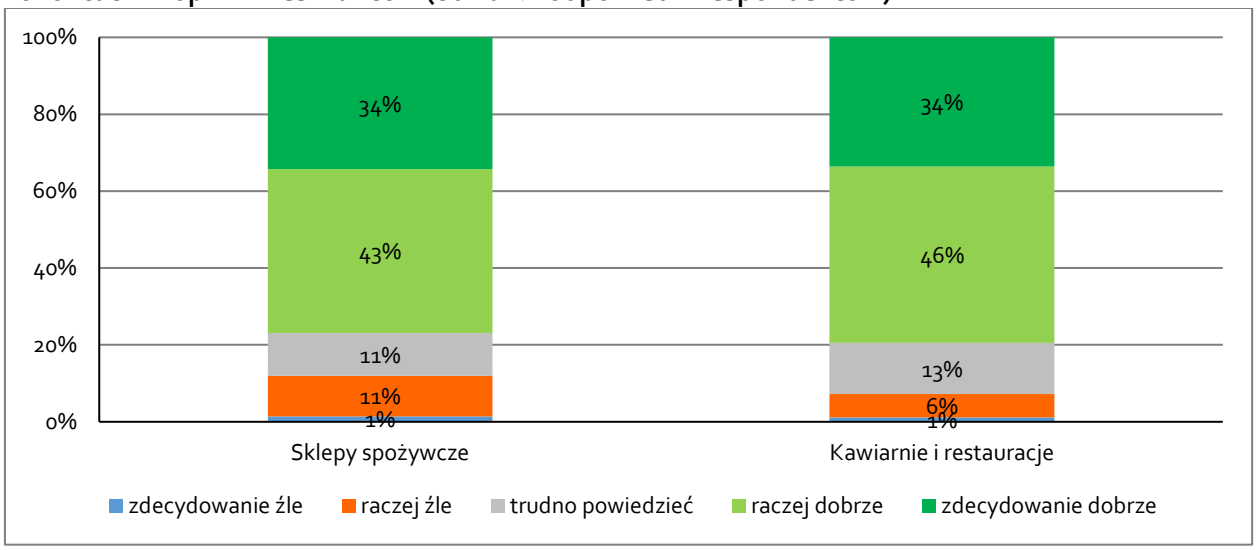

źródło: opracowanie własne na badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Mieszkańcy Kalisza wysoko oceniają wyposażenie w infrastrukturę społeczną obszaru rewitalizacji (ryc. 50). Szczególnie ceniony jest dostęp do instytucji edukacyjnych (szkół, przedszkoli, żłobków i uczelni), który dobrze lub zdecydowanie dobrze oceniany jest przez blisko 79% respondentów. Tylko trochę gorzej na tym tle wypada ocena dostępu szpitali i przychodni oraz urzędów. W obydwu przypadkach jednak odnotowano sumę odpowiedzi pozytywnych zdecydowanie wyższą od 50%. Na tym tle nagorzej wypada ocena liczby miejsc kultury, w których respondenci mogą ciekawie spędzić czas. Duży udział stanowiły w tym przypadku odpowiedzi raczej źle i zdecydowanie źle (łącznie 29,6%). Jednocześnie 33% respondentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić tego zagadnienia.

Rycina 52. Dostępność do przystanków autobusowych na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza

źródło: opracowanie własne.

Kolejne zagadnienie dotyczy dostępu do podstawowych usług i ich jakości. Przez usługi podstawowe rozumie się usługi towarzyszące funkcji mieszkaniowej, zaspokajające podstawowe potrzeby mieszkańców. W niniejszym rozdziale analizą objęto dostęp do podstawowych usług komercyjnych, jako że usługi socjalne i kulturalne zostały ujęto we wcześniejszym fragmencie.

W opinii mieszkańców obszar rewitalizacji charakteryzujące się bardzo dobrą dostępnością do podstawowych usług komercyjnych (ryc. 51). Wysoko oceniany jest zarówno dostęp do sklepów spożywczych, jak i kawiarni i restauracji. Raczej dobrze i zdecydowanie dobrze w obydwu przypadkach ocenia go niemal 80% respondentów. Z kolei osób, które uznały dostęp do usług komercyjnych za zadecydowany zły jest poniżej 2%.

Kolejnym poruszanym zagadnieniem jest poziom obsługi komunikacyjnej. Został on przeanalizowany w oparciu o charakterystykę dostępu do publicznych środków transportu. Przedstawiono także wyniki pomiaru ruchu drogowego na podstawowym układzie drogowym miasta Kalisz, które zostały wykonane w październiku 2016 roku. Świadczą one o znaczeniu ruchu samochodowego na obszarze rewitalizacji.

Obszar rewitalizacji jest obsługiwany przez Kaliskie Linie Autobusowe sp. z o.o. Dziennie z usług KLA w całym mieście korzysta ponad 30 tys. pasażerów. W chwili obecnej Spółka posiada 66 nowoczesnych, niskopodłogowych, ekologicznych autobusów, które obsługują 28 linii o łącznej długości tras 265 km. Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest 38 przystanków autobusowych (ryc. 52). Przeważająca część obszaru rewitalizacji znajduje się w zasięgu min. 200 m od przystanku (ok. 5-8 min. dojścia pieszego). Gorzej w tym względzie wypada jedynie niezamieszkały teren Parku Miejskiego, a także teren w sąsiedztwie ulicy Łaziennej, a więc miejsce koncentracji obiektów kulturalnych. Mimo to poziom obsługi komunikacyjnej obszaru rewitalizacji należy uznać za wystarczający.

Rycina 53. Ocena poziomu obsługi komunikacyjnej Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii mieszkańców (udział % odpowiedzi respondentów)

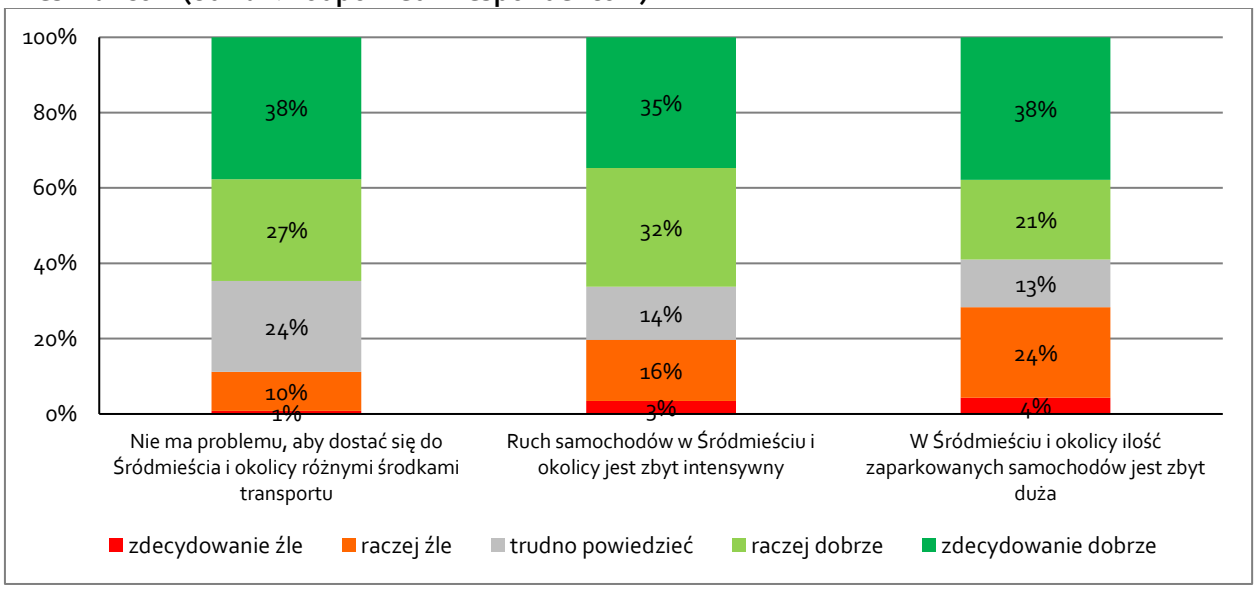

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Na obszarze rewitalizacji przeprowadzono pomiary na natężenia ruchu drogowego na ulicach zlokalizowanych na jego obrzeżach, tj. na Al. Wojska Polskiego, ul. Łódzkiej i ul. Warszawskiej. Średni dobowy ruch na tych ulicach, na odcinkach przechodzących przez obszar rewitalizacji jest nieco niższy,

niż na innych drogach stanowiących podstawowy układ drogowy miasta Kalisz i wynosi on od 15649 pojazdów (ul. Łódzka) do 18960 (al. Wojska Polskiego). Ruch samochodowy jest istotnym sposobem poruszania się mieszkańców po obszarze rewitalizacji.

Poziom obsługi komunikacyjnej obszaru rewitalizacji jest stosunkowo wysoko oceniany przez respondentów. Ponad 64% badanych uważa, że nie ma problemu, aby dostać się do Śródmieścia i okolicy różnymi środkami transportu (ryc. 53). Jednocześnie przeważają opinie, że ruch samochodowy w Śródmieściu i okolicy jest zbyt intensywny, co rodzi problemy z dostępnością miejsc parkingowych.

Rycina 54. Dostępność do połączeń komunikacyjnych Śródmieścia z innymi częściami miasta w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

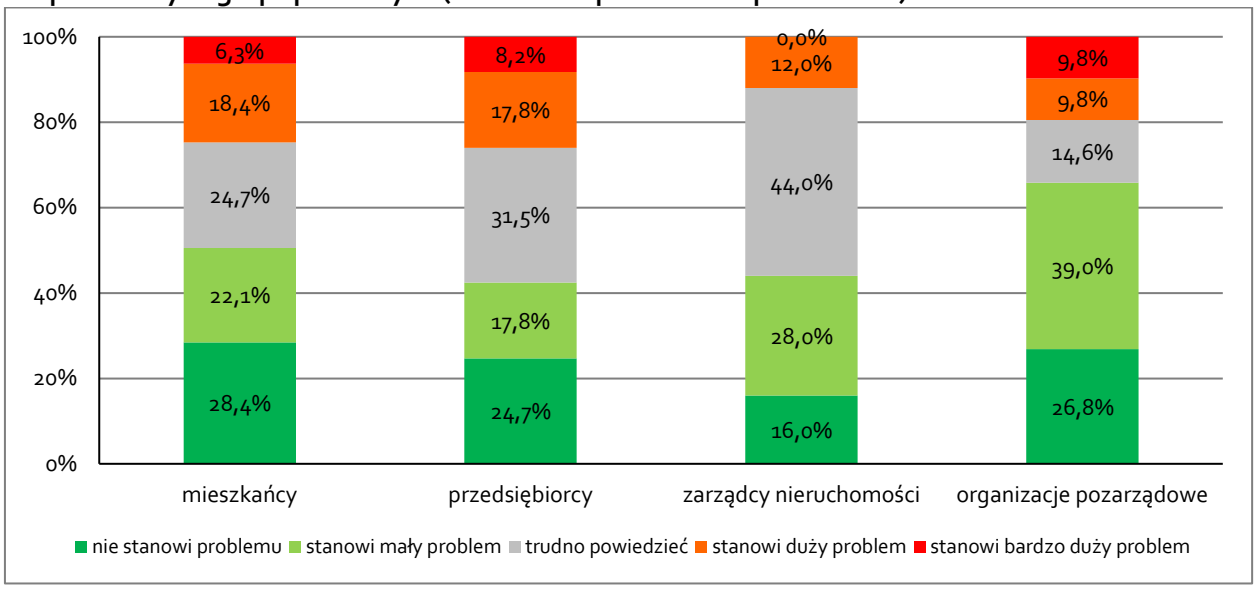

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

W badaniach społecznych przeważają opinie, że brak połączeń komunikacyjnych Śródmieścia z innymi częściami miasta nie stanowi problemu obszaru rewitalizacji (ryc. 54). Dotyczy to szczególnie przedstawicieli organizacji pozarządowych, wśród których niemal 70% uznało, że zagadnienie to nie stanowi problemu lub stanowi mały problem. Wśród innych grup można zaobserwować podobne zdanie, chociaż najgorzej dostępność komunikacyjną oceniają przedsiębiorcy. W tej grupie 26 % uznało słabą dostępność komunikacyjną za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji.

Inaczej niż w przypadku dostępności komunikacyjnej duży i uciążliwy ruch samochodowy w opinii większości respondentów stanowi duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji (ryc. 55). Zagadnienie to równie nisko jest oceniane przez mieszkańców, jak i przedsiębiorców i organizacje pozarządowe. W każdym z przypadków ponad 60% respondentów uznało duży i uciążliwy ruch samochodowy za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji. Jedynie zarządcy nieruchomości nieco lepiej oceniają ten problem, chociaż i w tej grupie niemal 47% uznało go za duży lub bardzo duży.

Kolejnym elementem analizy aspektu przestrzenno-funkcjonalnego jest niedobór lub niska jakość terenów publicznych. Przez tereny publiczne rozumie się obszary o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia, sprzyjające nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.

Rycina 55. Uciążliwość ruchu samochodowego w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

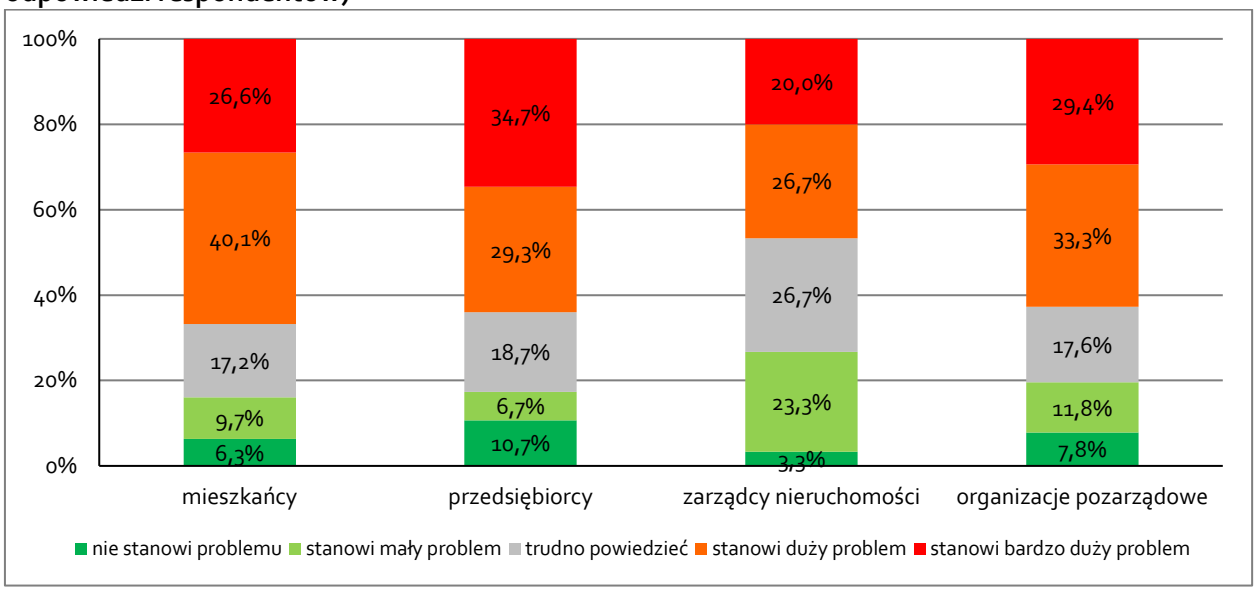

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Obszar rewitalizacji obfituje w przestrzenie publiczne, szczególnie w centralnej i południowej części (ryc. 56). Gorsza sytuacja w tym względzie występuje jednak w jego północnej części – na północ od Kanału Bernardyńskiego, a także południowo-zachodniej części – na południe od Kanału Rypinkowskiego.

Do najważniejszych przestrzeni publicznych na obszarze rewitalizacji należy zaliczyć:

- place: Główny Rynek, plac Świętego Józefa, plac Jana Pawła II, plac przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat,
- skwery: Skwer Rozmarek, Skwer Eligiusza Kor-Walczaka,
- tereny zieleni urządzonej: Planty, Park Miejski, Park im. Ignacego Jana Paderewskiego, Cmentarz Żołnierzy Radzieckich,
- Targowisko Nowy Rynek,
- ciągi spacerowe: ul. Śródmiejska, ul. Złota, ul. Piskorzewska, Wał Staromiejski i inne tereny spacerowe wzdłuż Prosny, Aleja Walecznych.

Wśród wskazanych powyżej przestrzeni publicznych pewnej interwencji wymagają przede wszystkim: Targowisko Nowy Rynek, a także plac przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat. Są to obszary, których aktualne zagospodarowanie nie odpowiada współczesnym wytycznym w zakresie kształtowania przestrzeni publicznych. Dotyczy to w szczególności jakości obiektów architektonicznych (Targowisko), a także organizacji zieleni (plac przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat) i elementów małej architektury. Dodatkowo należy wskazać, że w sąsiedztwie Parku im. Ignacego Jana Paderewskiego koncentrują się problemy społeczne.

Tereny publiczne na obszarze rewitalizacji są stosunkowo nisko oceniane przez mieszkańców (ryc. 57). Dotyczy to szczególnie zapewnienia odpowiedniej ilości miejsc do siedzenia (ławek). Ten element zagospodarowania został oceniony zdecydowanie źle lub raczej źle przez ponad 40% mieszkańców. Z drugiej strony prawie 50% badanych spędzając czas w Śródmieściu i okolicy nie musi iść

do kawiarni/pubu i może spotykać się na otwartej przestrzeni Jednocześnie ponad 50% respondentów uważa, że w Śródmieściu i okolicy może aktywnie wypocząć i spędzić czas bez udziału w specjalnie organizowanych wydarzeniach. Takie możliwości daje m.in. przestrzeń publiczna obszaru rewitalizacji. Jednocześnie należy odnotować duże niezdecydowanie respondentów w zakresie możliwości uprawiania sportu na wolnym powietrznym na obszarze rewitalizacji. Prawie 40% badanych nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie. Może rodzić to przypuszczenie, że w Śródmieściu brakuje miejsc do uprawiania sportu, które są łatwo identyfikowalne przez mieszkańców.

Rycina 56. Najważniejsze przestrzenie publiczne na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza

źródło: opracowanie własne.

Rycina 57. Ocena terenów publicznych Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii mieszkańców (udział % odpowiedzi respondentów)

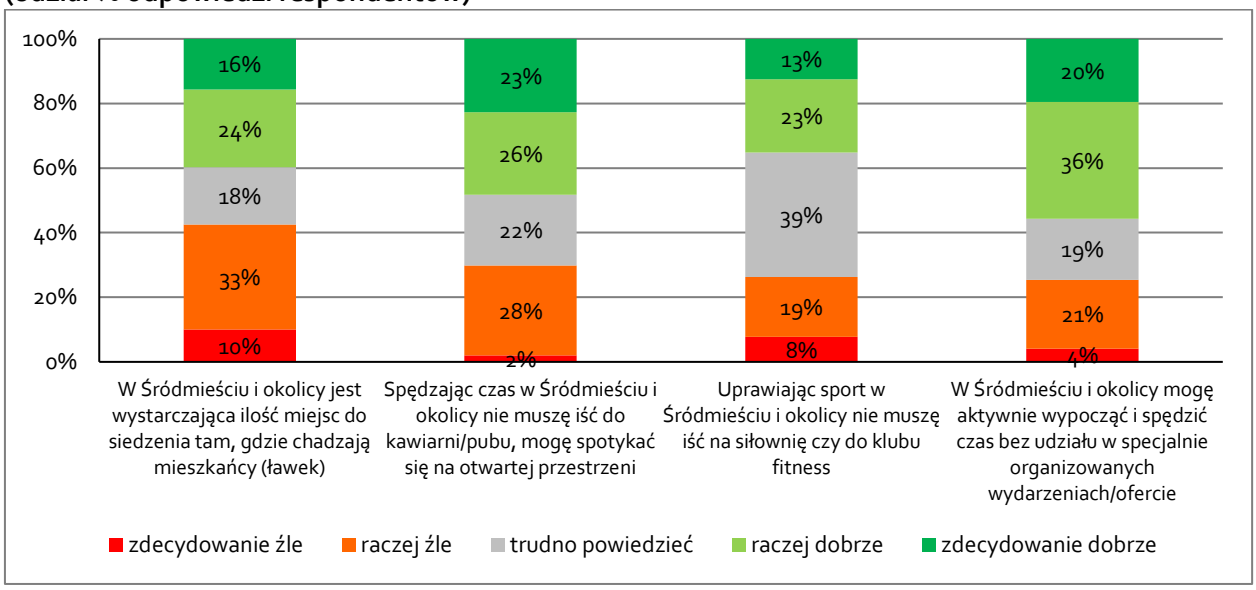

źródło: opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji.

Przestrzeń publiczna wymieniana jest jako element stanowiący istotny problem w sferze przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji. We wszystkich badanych grupach nisko oceniany jest stan techniczny dróg i chodników (ryc. 58). Szczególnie źle oceniają go zarządcy nieruchomości i mieszkańcy. W obydwu przypadkach ponad połowa badanych wymienia to zagadnienie jako duży lub bardzo duży problem. Podobnie wygląda sytuacja wśród przedsiębiorców i organizacji pozarządowych.

Rycina 58. Stan techniczny dróg i chodników w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

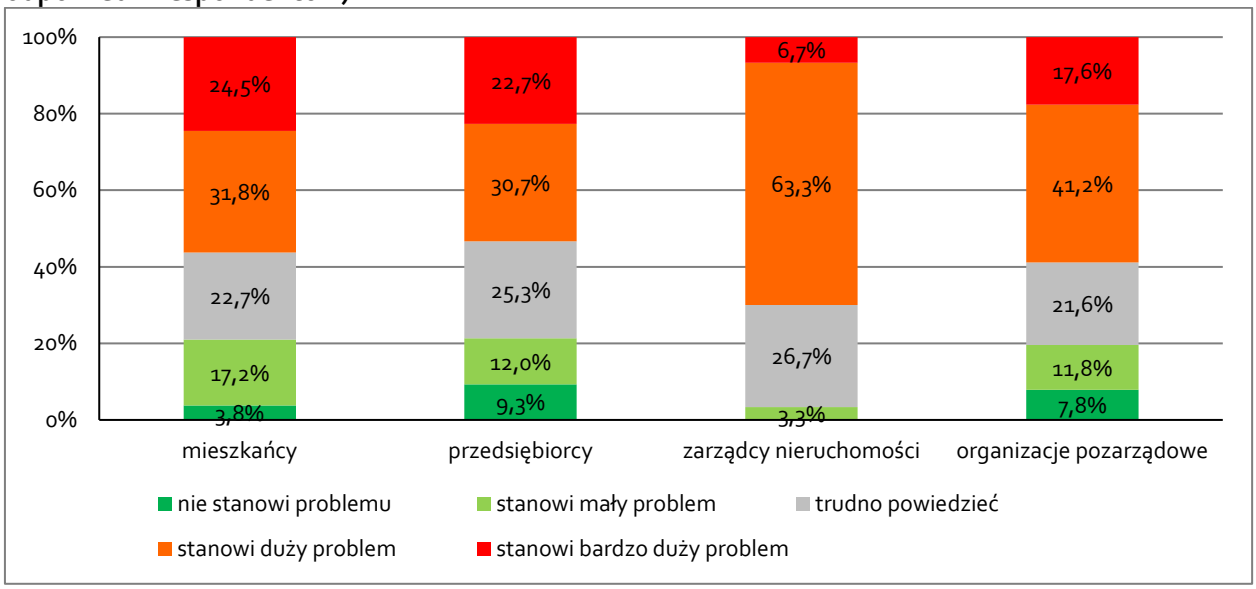

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Słabo oceniany jest także dostęp do przestrzeni publicznych (ryc. 59). Dotyczy to szczególnie przedsiębiorców, wśród których ponad 62% badanych uznało brak atrakcyjnych przestrzeni publicznych

za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji. Podobnego zdania jest 50% ankietowanych mieszkańców. Nieco lepiej przestrzeń publiczną oceniają przedstawiciele organizacji pozarządowych i zarządcy nieruchomości. W tej drugiej grupie ok. 38 % badanych uznało dostęp do atrakcyjnych przestrzeni publicznych za duży lub bardzo duży problem.

Rycina 59. Dostępność do atrakcyjnych przestrzeni publicznych w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

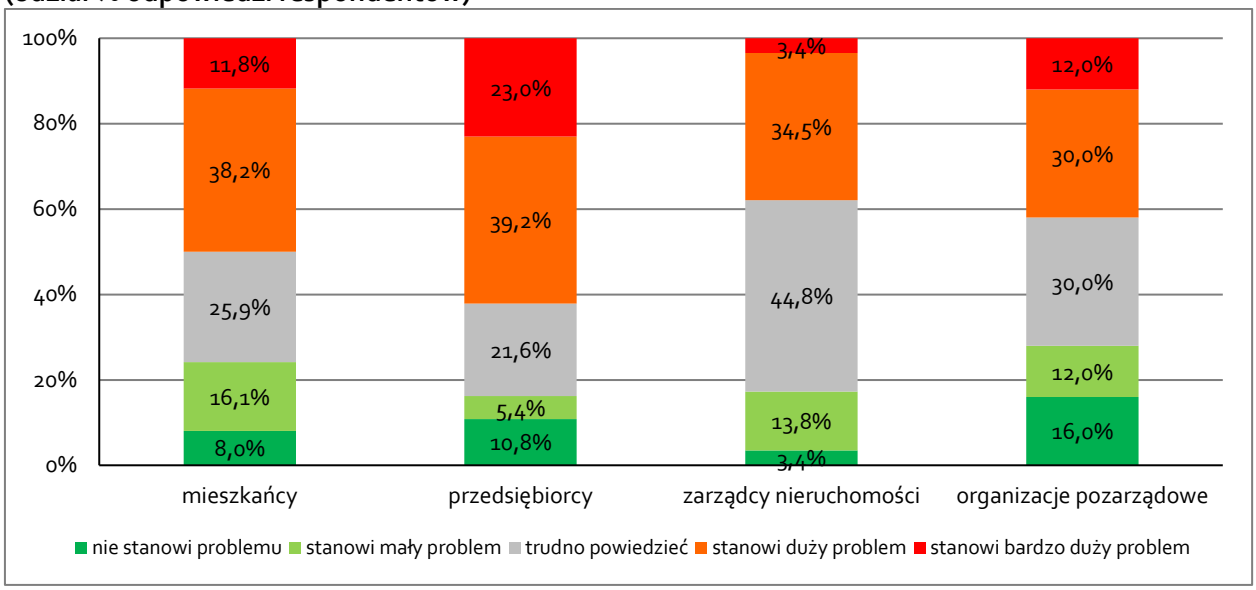

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Rycina 60. Dostępność odpowiedniej liczby miejsc do siedzenia w przestrzeniach publicznych (ławek) w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

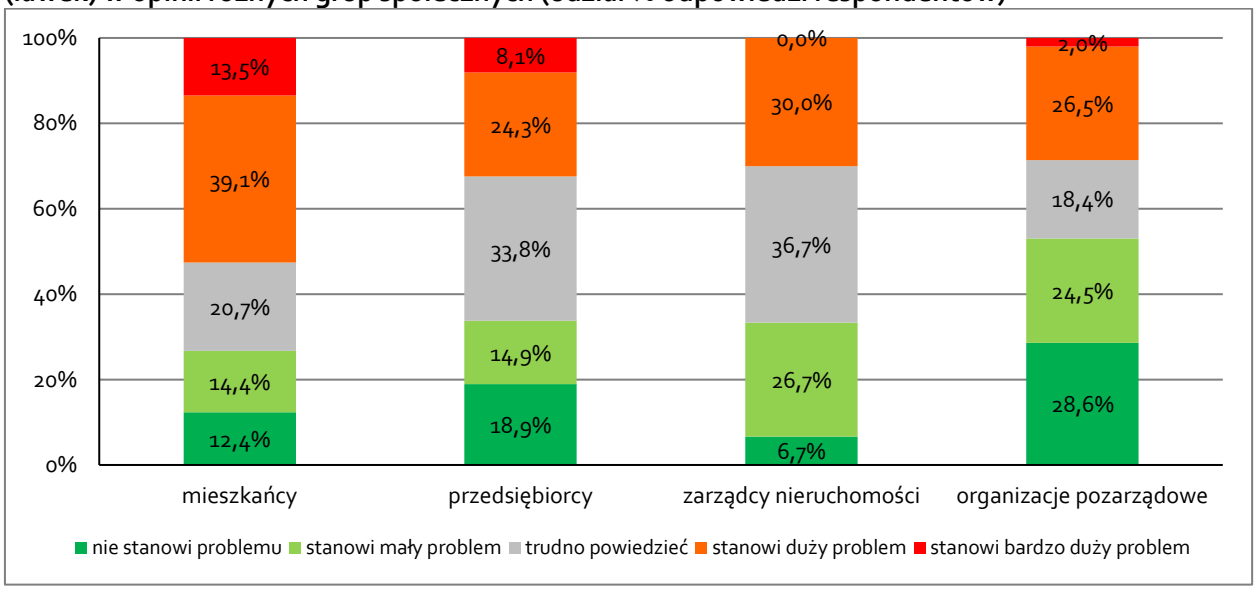

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Różnie oceniany jest dostęp do odpowiedniej liczby miejsc do siedzenia w przestrzeniach publicznych (ryc. 60). Wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych przeważa zdanie, że zagadnienie to nie stanowi problemu lub stanowi mały problem w przestrzeni publicznej obszaru rewitalizacji (ponad

53% odpowiedzi). Wśród przedsiębiorców i zarządców nieruchomości zdania są podzielone. Najgorzej dostępność do miejsc do siedzenia oceniana jest przez mieszkańców. Ponad 52% badanych z tej grupy uznało ich brak za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji.

Rycina 61. Funkcje terenu na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza

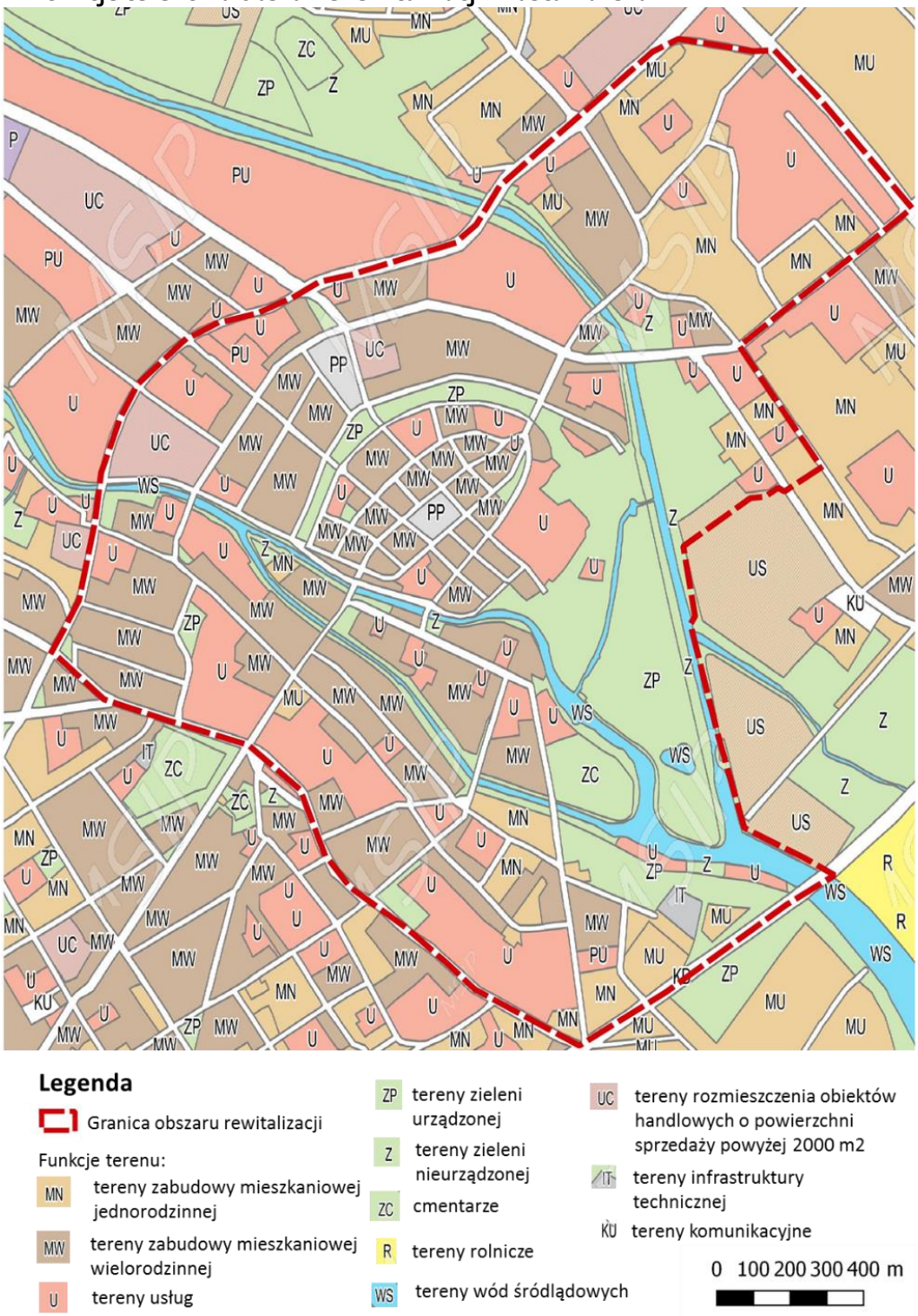

źródło: opracowanie własne.

Kolejnym poruszanym zagadnieniem przestrzenno-funkcjonalnym jest niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru. Przez rozwiązania urbanistyczne rozumie się aktualne zagospodarowanie przestrzenne występujące na danym obszarze. Zostało ono opisane we wcześniejszej części rozdziału, poprzez analizę: funkcji budynków i wyposażenia terenu w infrastrukturę techniczną i społeczną, charakterystykę dostępu do podstawowych usług komercyjnych, opis poziomu obsługi komunikacyjnej oraz ocenę jakości terenów publicznych. Dalsze kierunki, w jakich powinno zmierzać zagospodarowanie obszaru rewitalizacji zostały przedstawione na ryc. 61. Ich podstawą były wytyczne wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Obszar rewitalizacji ma być terenem wielofunkcyjnym, na którym współwystępować będą tereny mieszkaniowe jednorodzinne i wielorodzinne z licznymi terenami usługowymi, w tym również usługami wielkopowierzchniowymi. Śródmieście będzie terenem, na którym zieleń będzie odgrywała istotną rolę, jako przestrzeń wypoczynku i rekreacji. Jednocześnie będzie to przestrzeń wolna od terenów produkcyjnych. W rezultacie przy modernizacji zabudowy i przestrzeni publicznych należy dążyć do realizacji wymienionych funkcji.

Mieszkańcy obszaru rewitalizacji wysoko oceniają aktualne zagospodarowanie w zakresie możliwości poruszania się pieszo (ponad 87% pozytywnych odpowiedzi – zob. ryc. 62). Dużo gorzej wypada ocena wygody poruszania się rowerem (ponad 39% pozytywnych odpowiedzi), a szczególnie samochodem (ponad 26% pozytywnych odpowiedzi). Najbardziej uciążliwym środkiem transportu jest jednak samochód. Źle lub zdecydowanie źle możliwości poruszania się nim po obszarze rewitalizacji ocenia ponad 44% respondentów.

Rycina 62. Ocena dostosowania rozwiązań urbanistycznych w Śródmieściu miasta Kalisza i okolicach w opinii mieszkańców (udział % odpowiedzi respondentów)

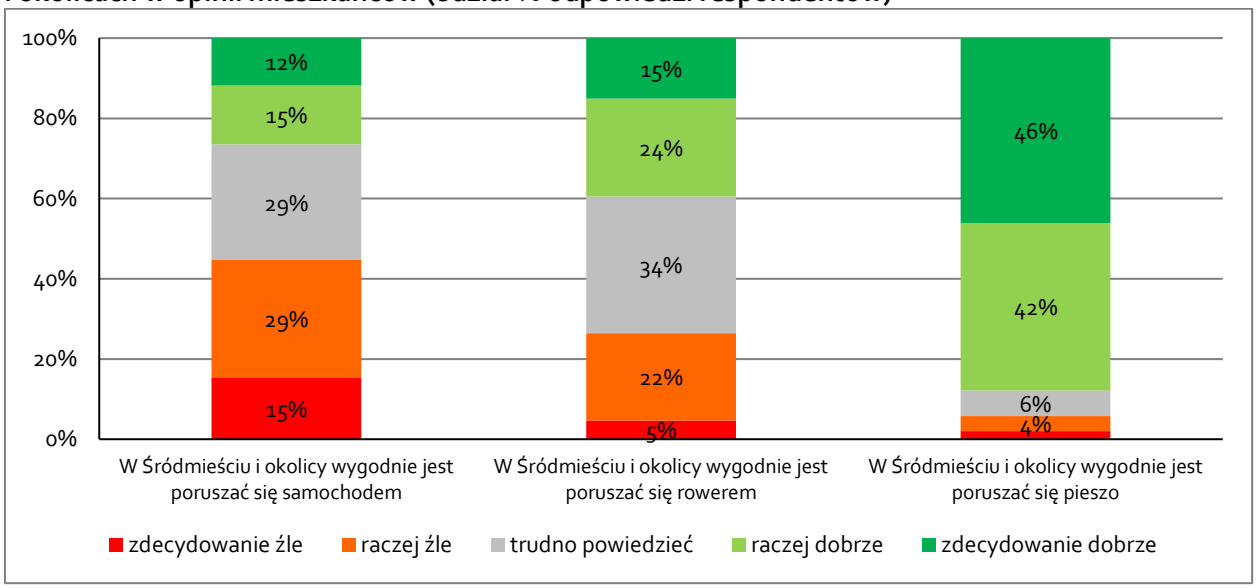

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Dostępność do ścieżek rowerowych jest różnie odbierana przez ankietowanych (ryc. 63). Szczególnie wysoko jest ona oceniana wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych – ponad 58% badanych uznało, że dostępność do ścieżek rowerowych nie stanowi problemu, lub stanowi mały problem obszaru rewitalizacji. Wśród pozostałych grup zdanie w tym względzie jest podzielone. Najsilniej brak

ścieżek odczuwają mieszkańcy, wśród których ok 45% badanych uznało to zagadnienie za duży lub bardzo duży problem obszaru rewitalizacji.

Rycina 63. Dostępność do ścieżek rowerowych miasta w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

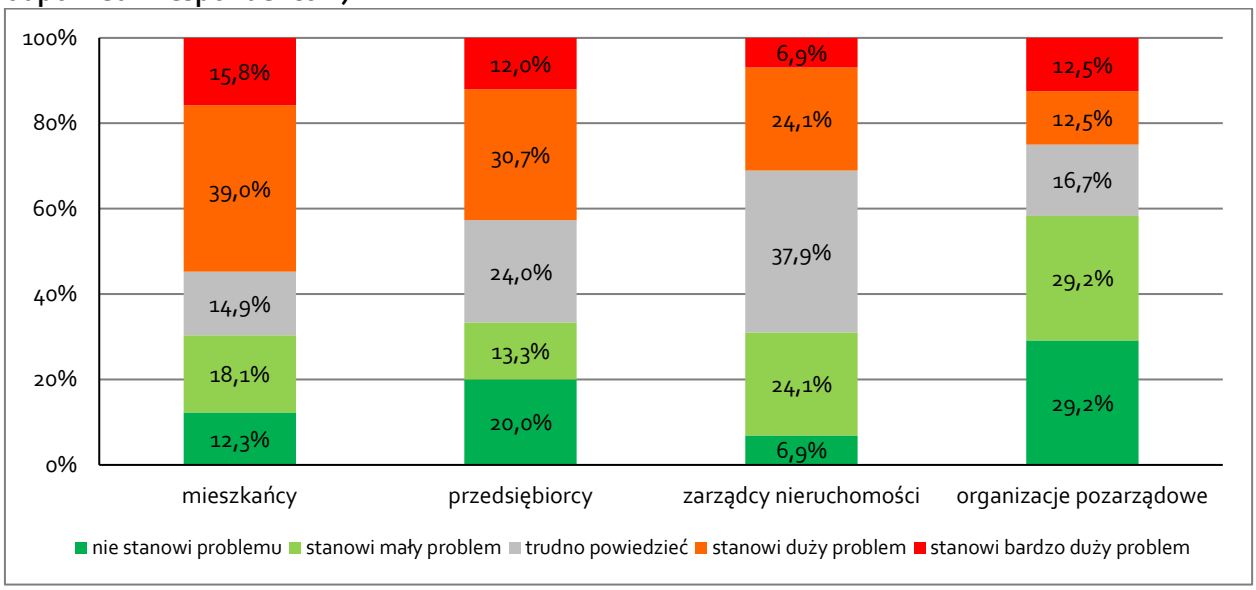

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Zdecydowanie najgorzej ocenianym aspektem sfery przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji jest dostępność do miejsc parkingowych. Za duży lub bardzo duży problem uznaje go ponad 90% przedstawicieli organizacji pozarządowych, ponad 85% przedsiębiorców, 80% zarządców i ponad 67% mieszkańców. W opinii wszystkich badanych grup poprawa dostępności do miejsc parkingowych jest zatem zdecydowanym priorytetem działań rewitalizacyjnych w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.

Rycina 64. Dostępność miejsc parkingowych w opinii różnych grup społecznych (udział % odpowiedzi respondentów)

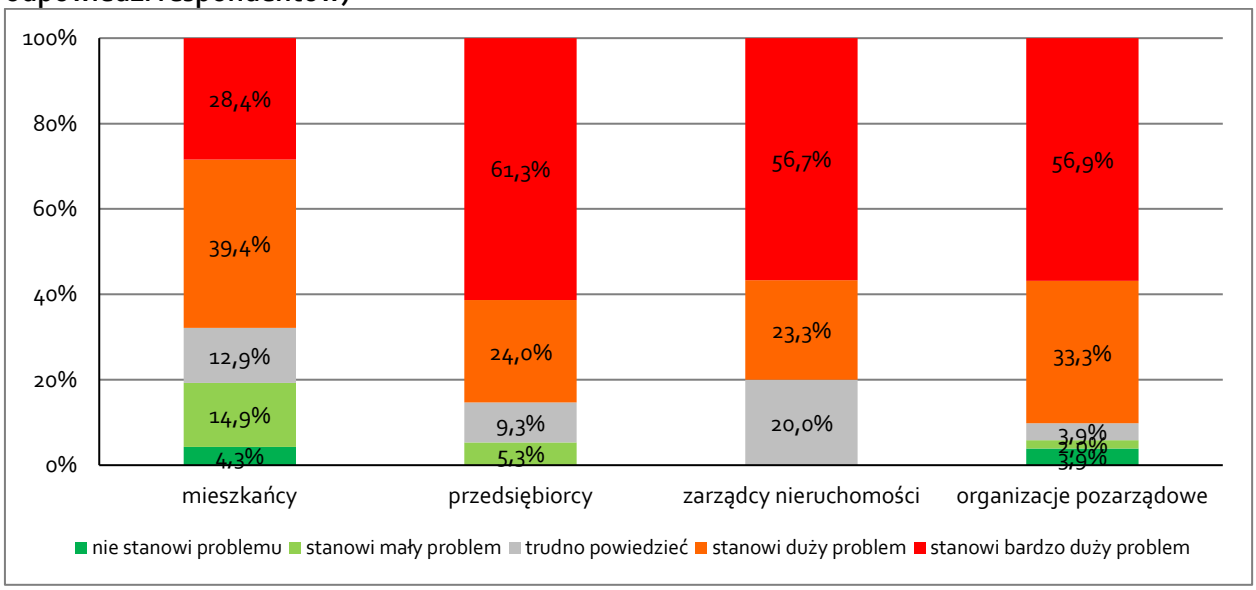

źródło: opracowanie własne na podstawie badań ilościowych.

Główne problemy w aspekcie przestrzenno-funkcjonalnym:

1. **Słaby dostęp do sieci ciepłowniczej,** w rezultacie duża część budynków ogrzewana jest piecami węglowymi, które wpływają na złą kondycję powietrza atmosferycznego na obszarze rewitalizacji.
2. **Niedobór obiektów infrastruktury społecznej w północno-zachodniej części obszaru rewitalizacji**.
3. **Niewystarczający dostęp do komunikacji publicznej** obszaru w sąsiedztwie ul. Łaziennej – miejsca koncentracji usług kulturalnych.
4. **Duże natężenie ruchu drogowego** na ulicach stanowiących podstawę układu komunikacyjnego całego miasta, w tym także obszaru rewitalizacji.
5. **Brak wystarczającej liczby miejsc parkingowych** na obszarze rewitalizacji.
6. **Niewystarczająca liczba ścieżek rowerowych** na obszarze rewitalizacji utrudniająca efektywne wykorzystywanie tego środka transportu.
7. **Brak terenów przestrzeni publicznej w północnej i południowo-zachodniej części obszaru rewitalizacji,** dających możliwości integracji mieszkańców.
8. **Niska jakość istniejących przestrzeni publicznych** na obszarze rewitalizacji, w tym przede wszystkim Targowiska i placu przy skrzyżowaniu ul. Ułańskiej i Nowy Świat. Ponadto zły stan dróg i chodników, a także niewystarczająca liczba miejsc do siedzenia.

Główne potencjały w aspekcie przestrzenno-funkcjonalnym:

1. **Wysoka jakość świadczonych usług w zakresie infrastruktury technicznej,** która może potencjalnie zachęcić do zasiedlania obszaru rewitalizacji przez nowych mieszkańców.
2. **Bardzo dobre wyposażenie obszaru rewitalizacji w infrastrukturę społeczną,** w tym w obiekty edukacyjne, kulturalne i związane z ochroną zdrowia, co podnosi komfort życia na tym obszarze.
3. **Bardzo dobry dostęp do usług komercyjnych** tj. sklepów, kawiarni, restauracji, co może stanowić dodatkowy atut przy podejmowaniu decyzji o zamieszkaniu na obszarze rewitalizacji.
4. **Jasne kierunki przekształceń obszaru rewitalizacji,** zmierzające do eliminacji funkcji uciążliwych dla mieszkańców (dotyczy to szczególne terenów produkcyjnych).

4.5 Aspekt techniczny

Aspekt techniczny zgodnie z Ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji jest ukierunkowany w szczególności na analizę stopnia degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz identyfikację stopnia dysfunkcji rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska (art. 9, ust. 1, pkt. 4).

Diagnoza i delimitacja obszaru rewitalizacji miasta Kalisza w aspekcie technicznym opiera się na wartościach dwóch wskaźników. Są to: liczba awarii instalacji gazowych na 1 km^2 powierzchni jednostki oraz liczba pożarów na 1 km^2 powierzchni jednostki. Analizując ich wartości, za obszary szczególnie dotknięte problemami technicznymi uznano w pełni (znaczne przekroczenie wartości obu wskaźników)

dwie jednostki urbanistyczne, z których jedną (Śródmieście) uznano wraz z południową częścią osiedla Chmielnik oraz zachodnimi częściami osiedli: Tyniec, Rajsków i Rypinek za obszar rewitalizacji.

Wyjątkowość Śródmieścia (które stanowi znaczną część obszaru rewitalizacji) pod względem aspektu technicznego polega z jednej strony na fakcie, że jest ono jedynym obszarem w całości położonym na obszarze założenia urbanistycznego miasta Kalisza uznanego za zabytek. W konsekwencji, w granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowana jest największa liczba budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków w przeliczeniu na 1 km². Z drugiej strony w:

> „…Śródmieściu średni wiek obiektów ujętych w tej ewidencji wynosi 130 lat. Budynki te charakteryzują się bardzo często złym stanem technicznym oraz słabym wyposażeniem w infrastrukturę techniczną – brak sanitariatów, przestarzałe piece węglowe używane do ogrzewania lokali, niska efektywność energetyczna…" (*Diagnoza. Delimitacja…* 2016, s. 74).

Nie zmienia to jednak faktu, że Śródmieście, pomimo jego problemów w sferze technicznej, posiada swój potencjał rozwojowy i pozostaje nadal atrakcyjną dla mieszkańców częścią miasta. Około ¼ kaliszan deklaruje chęć zamieszkania w tej dzielnicy, a wśród najbardziej atrakcyjnych przestrzeni w mieście wskazuje na Śródmieście, Rynek oraz Ratusz (*Jakość życia…*, 2013). Warto jednak podkreślić, że opinii tej nie podzielają właściciele i zarządcy nieruchomości, którzy w większości (63%) twierdzą, że Śródmieście i jego okolice są złym lub raczej złym miejscem do życia w Kaliszu. W rezultacie nie widzą oni również potencjału w Śródmieściu jako miejscu do zamieszkania (aż 90% respondentów podziela taki pogląd). Z tak radykalnym stanowiskiem nie zgadzają się jednak w pełni przedsiębiorcy – 30% z nich wskazuje na potencjał Śródmieścia jako miejsca do zamieszkania. Zidentyfikowane prawidłowości podkreślają wewnętrzne zróżnicowanie ocen w przedmiotowym zakresie i zwracają uwagę na zmienną strukturę ich uwarunkowań z punktu widzenia poszczególnych interesariuszy, która powinna być obiektywnie identyfikowana i uwzględniona w procesie tworzenia Gminnego programu rewitalizacji.

Zasoby mieszkaniowe zlokalizowane w granicach obszaru rewitalizacji w znacznym stopniu stanowią częściową własność miasta Kalisza, co utrudnia zarządzanie nimi (skomplikowane zależności własnościowe). Stan techniczny tych zasobów jest na ogół zły, a stopień dekapitalizacji determinuje bardzo wysokie koszty remontów. Dotyczy to zarówno wymiaru technicznego stanu budynków, jak również stopnia dysfunkcji infrastruktury zapewniającej ich właściwe użytkowanie. W zasobach mieszkaniowych miasta Kalisza, które aglomerują się przestrzennie w Śródmieściu, przeważają najstarsze budynki w mieście (patrz ryc. 65), które wymagają remontów ze względu na (*Wieloletni Program…*, 2015):

- potrzebę utrzymania stanu technicznego na poziomie zapewniającym bezpieczeństwo ludzi i mienia w okresie użytkowania (konserwacja instalacji wspólnych oraz wymiana pokryć dachowych),
- zapewnienie użytkowania budynku i znajdujących się w nim pomieszczeń oraz urządzeń związanych z budynkiem zgodnie z przeznaczeniem,
- utrzymanie wymaganego stanu estetycznego budynków, a w przypadku wpisania budynku do rejestru zabytków – zachowania jego wartości podlegających ochronie konserwatorskiej.

Pilną potrzebą jest również przeprowadzenie prac związanych z likwidacją zewnętrznych toalet oraz zmianą źródła ogrzewania, które obecnie w przeważającej liczbie lokali opiera się na spalaniu paliw

stałych w indywidualnych instalacjach grzewczych o niskim poziomie sprawności energetycznej (piece kaflowe i kuchnie węglowe) (*Wieloletni program…*, 2015).

Rycina 65. Rozkład przestrzenny i struktura budynków według wieku

źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Urząd Miejski w Kaliszu.

Ocena stanu technicznego budynków zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji potwierdza wskazane wcześniej fakty podkreślając jednak zauważalne zróżnicowania w strukturze odpowiedzi badanych respondentów (patrz ryc. 66 i ryc. 67). Mieszkańcy i właściciele oraz zarządcy nieruchomości zgodnie, przeważnie negatywnie oceniają stan techniczny budynków zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji. Zwraca jednak uwagę relatywnie bardziej krytyczna ocena mieszkańców niż właścicieli i zarządców budynków, co może wynikać z faktu współodpowiedzialności tych drugich za oceniany stan

nieruchomości. Znaczenie tego uwarunkowania potwierdza też blisko dwukrotnie wyższy udział respondentów niepodejmujących decyzji na temat swojej oceny jaki występuje w grupie właścicieli i zarządców (trudno powiedzieć: 46,7%). Pomimo wskazanej powściągliwości w wyrażaniu krytycznych ocen przez właścicieli i zarządców nieruchomości, ta grupa respondentów jednoznacznie negatywnie (63%) ocenia dotychczasowe działania władz miasta na rzecz poprawy stanu technicznego budynków. Należy jednak pokreślić, że obecny stan prawny uniemożliwia władzom miejskim realizację inwestycji w nieruchomościach stanowiących w większości własność prywatną.

Rycina 66. Ocena stanu technicznego budynków Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii mieszkańców

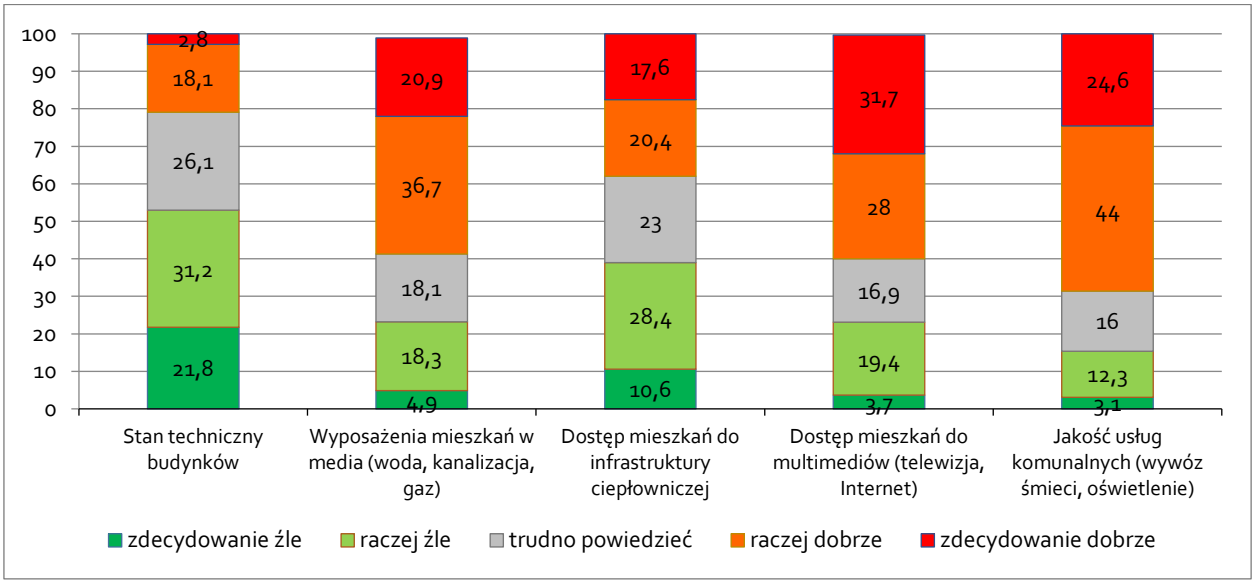

źródło: opracowanie własne na badania kwestionariuszowego mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Rycina 67. Ocena stanu technicznego budynków Śródmieścia miasta Kalisza i okolic w opinii właścicieli i zarządców nieruchomości

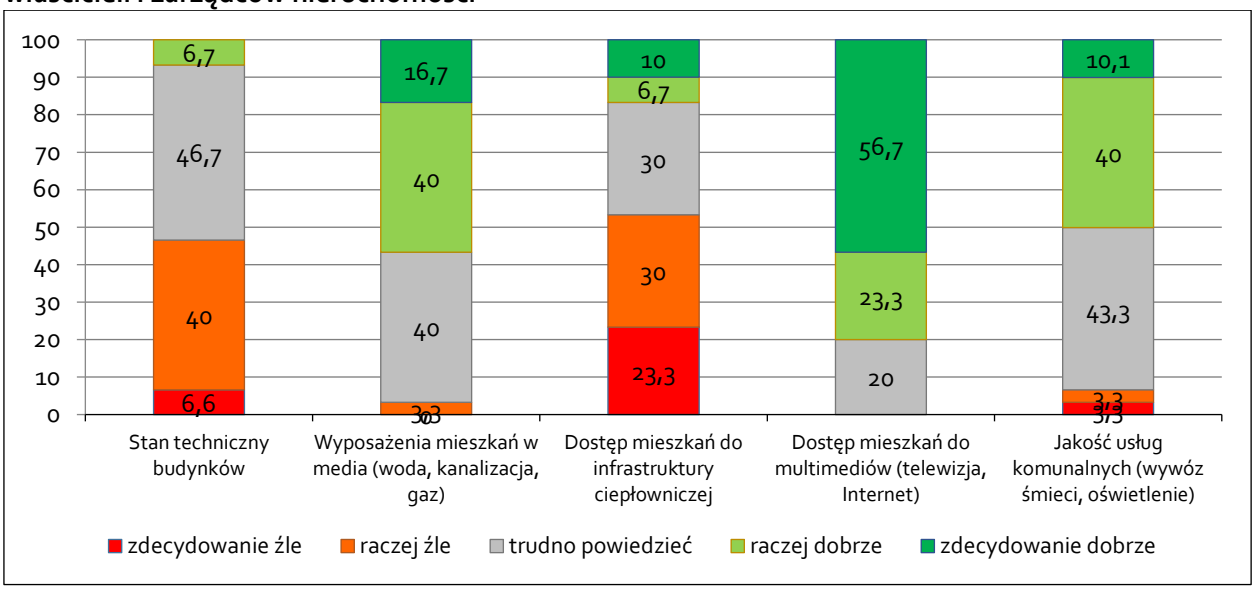

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania kwestionariuszowego właścicieli i zarządców nieruchomości.

Relatywnie lepiej od stanu technicznego budynków respondenci oceniają ich wyposażenie i dostęp do infrastruktury sieciowej oraz usług komunalnych. W tym zakresie opinie mieszkańców i właścicieli oraz zarządców nieruchomości są prawie zgodne. Wyjątek stanowi ocena dostępu do infrastruktury ciepłowniczej, która jest relatywnie bardziej negatywna w grupie właścicieli i zarządców nieruchomości niż w grupie mieszkańców. Z kolei ocena dostępu zasobów mieszkaniowych do multimediów, pomimo przewagi ocen pozytywnych, jest bardziej krytyczna wśród mieszkańców. Właściciele i zarządcy nieruchomości stwierdzają nawet, że:

> „…stan i standard lokali mieszkaniowych w Śródmieściu i okolicach jest porównywalny do pozostałych dzielnic miasta, jednak wartością samą w sobie jest lokalizacja nieruchomości w Śródmieściu i okolicach…" (*Kalisz. Rewitalizacja…*, 2016, s.89).

Wskazane zróżnicowania w odpowiedziach badanych grup interesariuszy nie zmieniają faktu, że wszyscy zgodnie wskazują na zły stan techniczny budynków jako jeden z podstawowych problemów występujących w granicach obszaru rewitalizacji miasta Kalisza.

Warto w tym miejscu podkreślić, że czynnikiem najbardziej wpływającym:

> „…na ocenę warunków bytowych wśród mieszkańców Śródmieścia i okolic jest ich status ekonomiczny i sytuacja finansowa, co przekłada się na warunki mieszkaniowe. Dobra sytuacja materialno-finansowa badanych umacnia w nich przekonanie o dobrych warunkach bytowych, które panują w Śródmieściu i okolicach. Warto w tym miejscu zauważyć, że analiza odpowiedzi wskazuje na dość duże zróżnicowanie badanego obszaru pod względem warunków bytowych, w jakich żyją mieszkańcy…" (Kalisz. Rewitalizacja…, 2016, s. 38).

W raporcie z badań ilościowych i jakościowych pogłębiających ustalenia poczynione na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji charakteryzuje się on dużym zróżnicowaniem warunków mieszkaniowych:

> „…Uwidaczniają się dwie wyraźnie różnicujące się grupy, które często w odmienny sposób postrzegają badany obszar. Jedną z nich są mieszkańcy mniej zamożni, często mieszkający w lokalach przydzielonych, zamieszkujący w dużej mierze centrum Śródmieścia. Druga grupa to osoby będące w lepszej sytuacji finansowej, mający mieszkania własnościowe lub na wynajem. Pierwsza grupa respondentów gorzej ocenia stan techniczny budynków mieszkalnych w Śródmieściu i okolicach oraz możliwość spędzania czasu wolnego w przestrzeni publicznej. Druga grupa badanych ocenia te kwestie zdecydowanie bardziej pozytywnie. Największym problemem badanego obszaru w zakresie warunków mieszkaniowych jest stan techniczny budynków, które wymagają remontów oraz dostęp lokali mieszkalnych do zbiorczego źródła ogrzewania…" (*Kalisz. Rewitalizacja…*, 2016, s. 53-54)

Specyfika obszaru rewitalizacji w aspekcie technicznym, jak już wspomniano, wynika również z genezy historycznej tego obszaru i związanej z nią bardzo dużej liczby obiektów objętych ochroną konserwatorską. Ochrona konserwatorska znacząco ogranicza swobodę inwestora w zakresie prowadzonych prac budowalnych i remontowych. Dotyczy to zarówno prac odnoszących się *stricte* do obiektów zabytkowych, jak i ich bezpośredniego otoczenia. Zdaniem większości (60%) właścicieli i zarządców nieruchomości uczestniczących w badaniu ilościowym, ograniczenia te na terenie miasta Kalisza nie mają jednak charakteru obiektywnych barier w realizacji inwestycji remontowo-budowlanych prowadzonych na tego rodzaju obiektach. Obiekty zabytkowe są wręcz postrzegane przez tę grupę respondentów jako istotny potencjał determinujący rozwój Śródmieścia i okolic (70%). Obszar

rewitalizacji stanowi ścisłe centrum historyczne miasta obejmując średniowieczny układ miasta lokacyjnego.

Tabela 7. Najważniejsze obiekty zabytkowe na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza.

KATEGORIA	WYSZCZEGÓLNIENIE
Historyczne układy urbanistyczne, ruralistyczne i założenia przestrzenne	– historyczny układ urbanistyczny miasta Kalisza, – założenie urbanistyczne Alei Wolności.
Historyczne zespoły budowlane	– zespół zabudowań Kolegium Jezuickiego, późniejszego Korpusu Kadetów, – zespół Klasztoru Pobernardyńskiego, obecnie OO. Jezuitów, – zespół Klasztoru Poreformackiego, obecnie SS. Nazaretanek.
Obiekty architektury sakralnej	– Kościół Franciszkański p.w. Św. Stanisława Biskupa Męczennika, – Kościół Katedralny p.w. Św. Mikołaja, – Bazylika Kolegiacka p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, – Kościół Pojezuicki pw. Św. Wojciecha i Stanisława, obecnie Garnizonowy, – Kościół Pobernardyński pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny, obecnie OO. Jezuitów, – Kościół Poreformacki pw. Św. Józefa i Piotra z Alkantary, obecnie parafialny pw. Św. Rodziny, – Cerkiew Prawosławna pw. Św. Piotra i Pawła.
Obiekty architektury użyteczności publicznej	– Ratusz, – Teatr, – Trybunał (obecnie Sąd Rejonowy), – Komisja Wojewódzka (obecnie Starostwo Powiatowe), – Szkoła Wojewódzka (obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. A. Asnyka), – Budynki więzienia, – Rogatka Wrocławska, – Przytułek dla starców (obecnie centrum targowe u zbiegu ulic Nowy Świat i Śródmiejska), – Sala Musztry i Kaplica oraz Budynek Administracyjny w kompleksie Korpusu Kadetów, – Koszary wojskowe (obecnie Starostwo Powiatowe), – Kasa Guberialna (obecnie Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej), – Szkoła Realna (obecnie III Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika), – Narodowy Bank Polski, – Kaliskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu (obecnie Bank PKO BP – al. Wolności).
Obiekty architektury mieszkalnej	– Kamienica Puchalskiego, pl. Jana Kilińskiego 4, – Budynki mieszkalne: Kadry Oficerskiej Korpusu Kadetów; ul. Kadecka 1 i Łazienna 13; tzw. „Koszary Godebskiego"; ul. Babina 16; ul. Babina 1, 2, 9; ul. Garbarska 3 i Kanonicka 6; ul. Grodzka 11; pl. Św. Józefa 1; ul. Kanonicka 1, 4; ul. Jana Kilińskiego 2; ul. Tadeusza Kościuszki 9; ul. Mostowa 4; ul. Niecała 5, 8; pl. Nowy Rynek 5; ul. Nowy Świat 8, 10, 12; ul. Podgórze 8; ul. Kazimierz Puławskiego 16, 18, 24; Główny Rynek 3, 4; Św. Stanisława 1-3, 6, 9; ul. Stawiszyńska 16,33; ul. Śródmiejska 13, 14, 33; ul. Warszawska 8; ul. Wolności 4, 9a, 16, 19, 21; ul. Zamkowa 9, 13, 14, 21.
Obiekty budownictwa obronnego	– Relikty miejskich murów obronnych: fragment muru z basztą zw. „Dorotką" przy pl. św. Józefa, fragment muru przy ul. Łaziennej z zachowaną basteją artyleryjską, fragment przy ul. Kanonickiej, fragment przy ul. Kazimierzowskiej, fragment przy ul. Narutowicza 2 i Śródmiejskiej 25, fragment przy ul. Kadeckiej 1 i Łaziennej 15, fragment przy ul. Piskorzewskiej 15, Kanonickiej i Parczewskiego, fragment przy ul. Szklarskiej i Parczewskiego 2, 3, 4,
Zabytki techniki	– Most Aleksandryjski, tzw. „kamienny" – Fabryka Fortepianów Arnolda Fibigera – Most Trybunalski

źródło: opracowanie własne na podstawie *Gminnego program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2013-2016*. Uchwała Nr XXXIV/474/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25 kwietnia 2013 r. Kalisz. s.102-119.

„…Obszar charakteryzuje się długą historią, przez stulecia pełnił najważniejszą funkcję w mieście…" (*Aktualizacja zintegrowanego…*, 2015).

Należy także pamiętać, że:

> „…bogactwo zabytków w Kaliszu – najstarszym mieście w Polsce – przede wszystkim sztuki sakralnej, stanowi bardzo dobre zaplecze edukacyjne i turystyczne miasta…" (*Gminny program…*, 2013, s.61).

Stan techniczny zabytków warunkuje możliwość ich wykorzystania we wskazanym zakresie. Wybór najważniejszych obiektów zabytkowych, o cennych walorach zróżnicowanych stylów architektonicznych prawie wszystkich epok, w tym przede wszystkim: klasycyzmu, gotyku, baroku, neoklasycyzmu, neogotyku, neorenesansu, neobaroku, eklektyzmu, modernizmu oraz secesji zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji przedstawia tabela 7 (*Gminny program…*, 2013).

Jak wynika z danych udostępnionych przez Urząd Miejski w Kaliszu łączna liczba obiektów wpisanych do ewidencji zabytków na obszarze rewitalizacji wynosi 698. Zbiór ten uzupełniają obiekty wpisane do rejestru zabytków w liczbie 95. Biorąc pod uwagę powierzchnię obszaru rewitalizacji wynoszącą 2,59 km², skutkuje to bardzo wysokimi wartościami wskaźnika gęstości, który w przypadku obiektów wpisanych do ewidencji zabytków wynosi aż 270 obiektów/km², a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków osiąga wartość 36 obiektów/km². Należy podkreślić, że liczba i gęstość obiektów wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków wykazuje istotne zróżnicowania w strukturze wewnętrznej, w układzie dziewięciu jednostek analitycznych obszaru rewitalizacji. Najwięcej tego typu obiektów zlokalizowanych jest w obszarze 1 „Centrum Sukiennicza", obszarze 2 „Centrum Kanonicka" oraz obszarze 4 „Chmielnik i okolice". Pod względem gęstości analizowanych obiektów na 1 km², największe zagęszczenie obiektów wpisanych do ewidencji zabytków charakteryzuje obszary: 2 „Centrum Kanonicka", 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" oraz 7 „Śródmiejska". W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków obszar 2 „Centrum Kanonicka", charakteryzuje się dwukrotnie wyższymi wartościami gęstości tego rodzaju obiektów w stosunku do pozostałych obszarów (patrz tab. 8).

Tabela 8. Liczba i struktura obiektów wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza

Jednostka	Powierzchnia [km²]	Obiekty wpisane do ewidencji zabytków:		Obiekty wpisane do rejestru zabytków:	
		liczba	gęstość [liczba na 1 km²]	liczba	gęstość [liczba na 1 km²]
Obszar 1 „Centrum Sukiennicza"	0,40	113	286,07	26	65,82
Obszar 2 „Centrum Kanonica"	0,11	99	905,35	13	118,88
Obszar 3 „3 maja"	0,29	55	188,35	16	54,79
Obszar 4 „Chmielnik i okolice"	0,58	97	167,09	6	10,34
Obszar 5 „Złota"	0,22	60	271,39	4	18,09
Obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze"	0,13	82	611,71	1	7,46
Obszar 7 „Śródmiejska"	0,22	79	366,05	12	55,60
Obszar 8 „Wyspa"	0,21	51	245,93	11	53,04
Obszar 9 „Ułańska-UAM"	0,43	62	143,60	6	13,90
razem	**2,59**	**698**	**269,81**	**95**	**36,72**

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego Kalisza.

Fakt istotnego zagęszczenia obiektów zabytkowych w granicach obszaru rewitalizacji skutkuje dużym jego pokryciem strefami ochrony konserwatorskiej, w tym strefy A - pełnej ochrony układu urbanistycznego i obiektów zabytkowych obejmującej trzy podstrefy (*Studium uwarunkowań…*, 2009):

- A1: Miasto Lokacyjne w linii fortyfikacji średniowiecznych ze szczególnym uwzględnieniem Głównego Rynku z ratuszem, z uwagi na znaczną koncentrację wartości kulturowych o podstawowym znaczeniu dla obrazu miasta, jego postrzegania przez samych mieszkańców i przyjezdnych. Przy Placu Jana Pawła II zlokalizowane są relikty zamku średniowiecznego,
- A2: Park Miejski stanowiący unikatowy kompleks parkowy o istotnych walorach przyrodniczych i kulturowych,
- A3: Wyspa z założeniem urbanistycznym Alei Wolności ze względu na potrzebę silniejszego niż dotąd zaakcentowania jego wartości kompozycyjnych i urbanistyczno-architektonicznych, założenia alejowego wraz z zabudową.

W granicach tej strefy przewiduje się stosowanie zasady bezwzględnej ochrony historycznej substancji i rozplanowania sieci ulicznej, a także objęcie tego obszaru

> „...specjalną polityką urbanistyczno-architektoniczną. Dotyczy to fragmentów między innymi następujących ciągów ulicznych, które sukcesywnie powinny być weryfikowane lub uzupełniane: Kościuszki, Jabłkowskiego, Podgórze, Harcerska, ..., Czaszkowska - Łączna, ..., Ułańska, ..., Nowy Świat, ..., Śródmieście, ..." (*Studium uwarunkowań...*, 2009, s.69).

Analiza w aspekcie technicznym została uzupełniona inwentaryzacją urbanistyczną uwzględniającą następujące czynniki: liczba budynków, typ budynków, liczba kondygnacji, geometria dachu, kolor elewacji, stan techniczny.

Rycina 68. Udział budynków objętych inwentaryzacją na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych

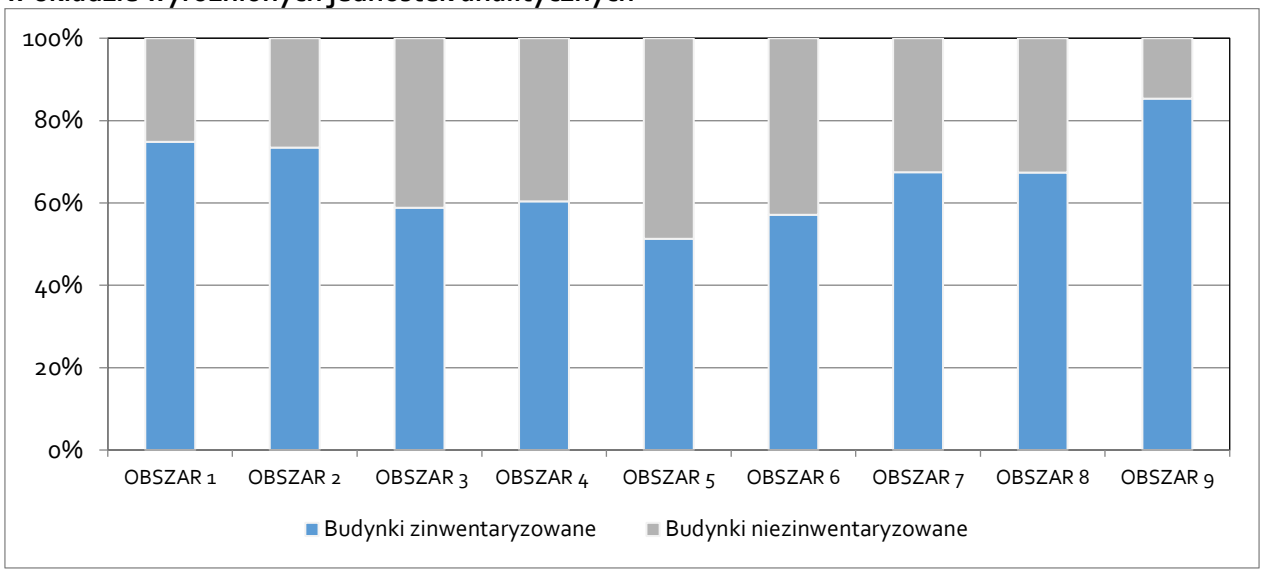

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Łącznie na obszarze rewitalizacji zidentyfikowano 1791 budynków. Z tej ogólnej liczby 1190 budynków (66%) poddano inwentaryzacji urbanistycznej[5], zachowując jednak w każdej jednostce analitycznej udział budynków poddanych inwentaryzacji na poziomie co najmniej 50% (patrz ryc. 68). Ze

[5] Inwentaryzacja urbanistyczna objęła najważniejsze budynki w każdym z wyróżnionych obszarów, do których był swobodny dostęp umożliwiający identyfikację wszystkich analizowanych elementów.

względu na specyfikę zabudowy (zabudowa zwarta, wielokondygnacyjna z dużym udziałem terenów zielonych) relatywnie najmniejsza liczba budynków zlokalizowana jest w ścisłym Centrum, tj. obszarach 1 „Centrum Sukiennicza", 2 „Centrum Kanonicka", 3 „3 maja", i 8 „Wyspa". Największą liczbą budynków charakteryzuje się obszar 9 „Ułańska-UAM" cechujący się dużą powierzchnią przy niskim udziale terenów zielonych z udziałem rozproszonego budownictwa jednorodzinnego oraz dużą aglomeracją przestrzenną obiektów o funkcjach usługowych.

Rycina 69. Struktura typów budynków na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych

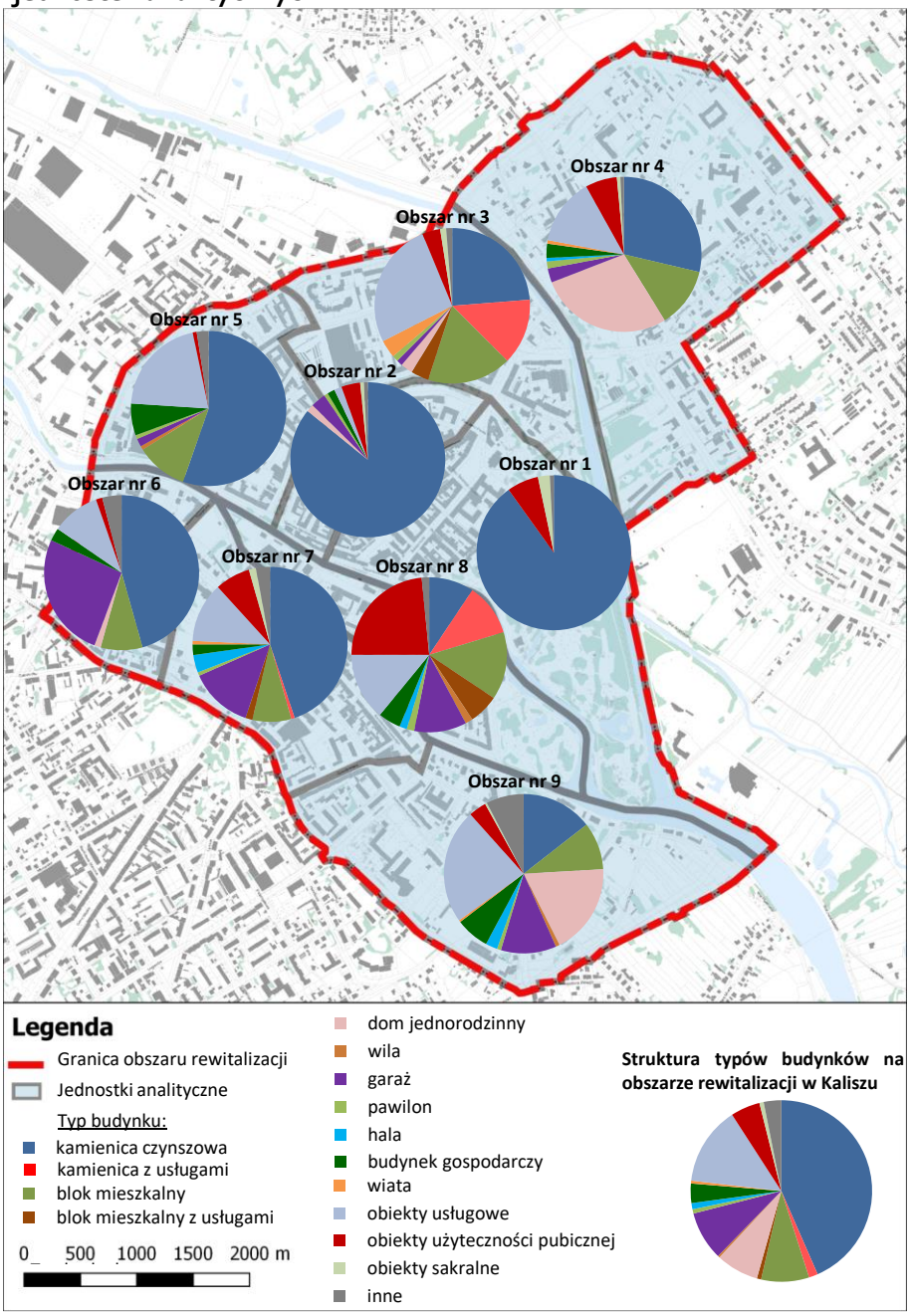

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Specyfikę obszaru rewitalizacji dobrze obrazuje struktura budynków zlokalizowanych w jego granicach. Największy udział w ogólnej liczbie budynków posiadają kamienice czynszowe (43%) oraz obiekty usługowe (14%). Drugi typ budynków, którego udział waha się od 8 do 9% stanowią: bloki mieszkalne i garaże (po 9%) oraz domy jednorodzinne (8%). Pozostałe wyróżnione typy budynków osiągają poziom udziału niższy od 5% ogólnej liczebności obiektów uwzględnionych w inwentaryzacji. Struktura budynków według typów charakteryzuje się istotnymi różnicami w układzie badanych jednostek analitycznych (patrz ryc. 69).

Rycina 70. Struktura budynków pod względem liczby kondygnacji na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych – obszarów

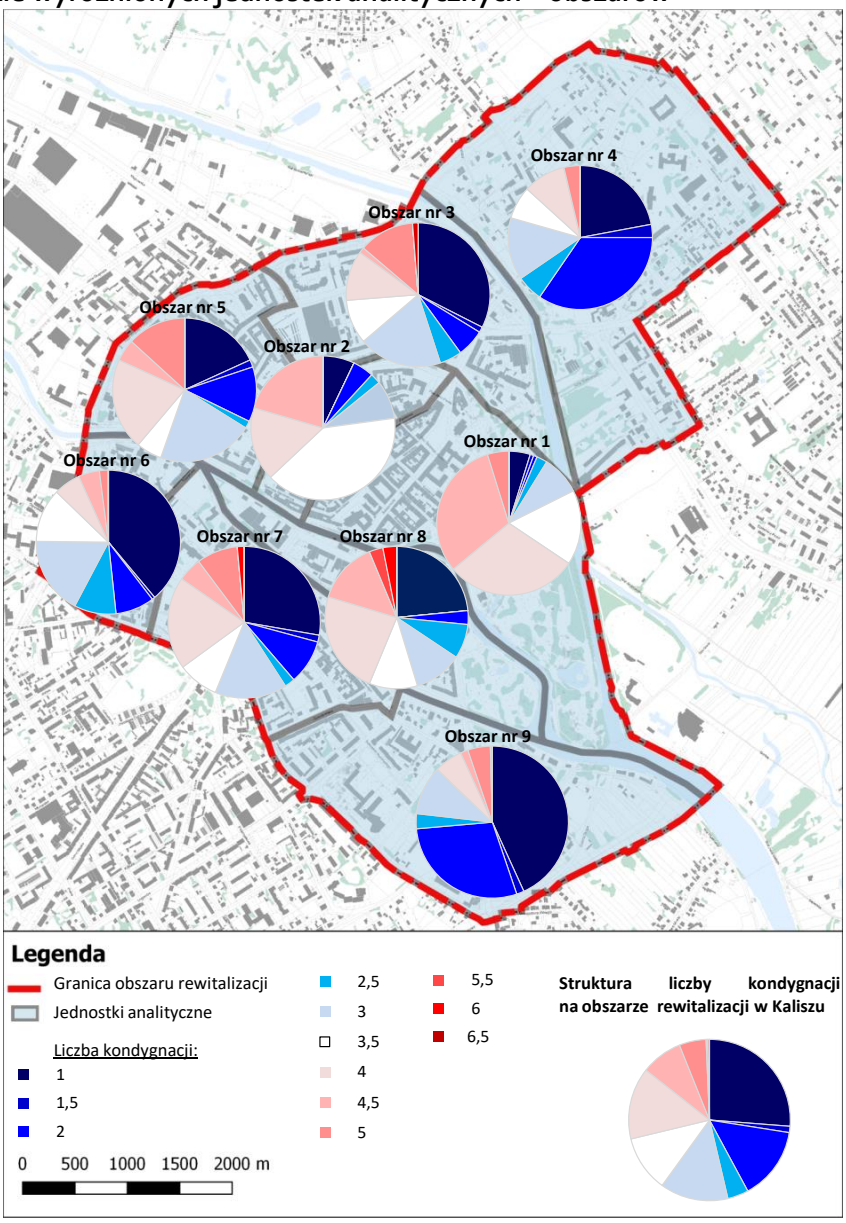

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Za szczególne z punktu widzenia sfery technicznej procesu rewitalizacji uznać należy obszar 1 „Centrum Sukiennicza" oraz obszar 2 „Centrum Kanonicka", w przypadku których udział kamienic

czynszowych w ogólnej liczbie obiektów przekracza 85%. Największy udział bloków w ogólnej liczebności budynków występuje natomiast w przypadku obszaru 3 „3 maja". Z kolei budownictwo jednorodzinne zaznacza swoją obecność w relatywnie największym stopniu w obszarze 4 „Chmielnik i okolice". Nie zmienia to jednak faktu, że w większości z wyróżnionych jednostek analitycznych udział kamienic czynszowych nie jest niższy od 25% wskazując na podstawowe wyzwanie związane z remontami i modernizacją tkanki mieszkaniowej analizowanego obszaru rewitalizacji.

Rycina 71. Struktura budynków pod względem geometrii dachów na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych – obszarów

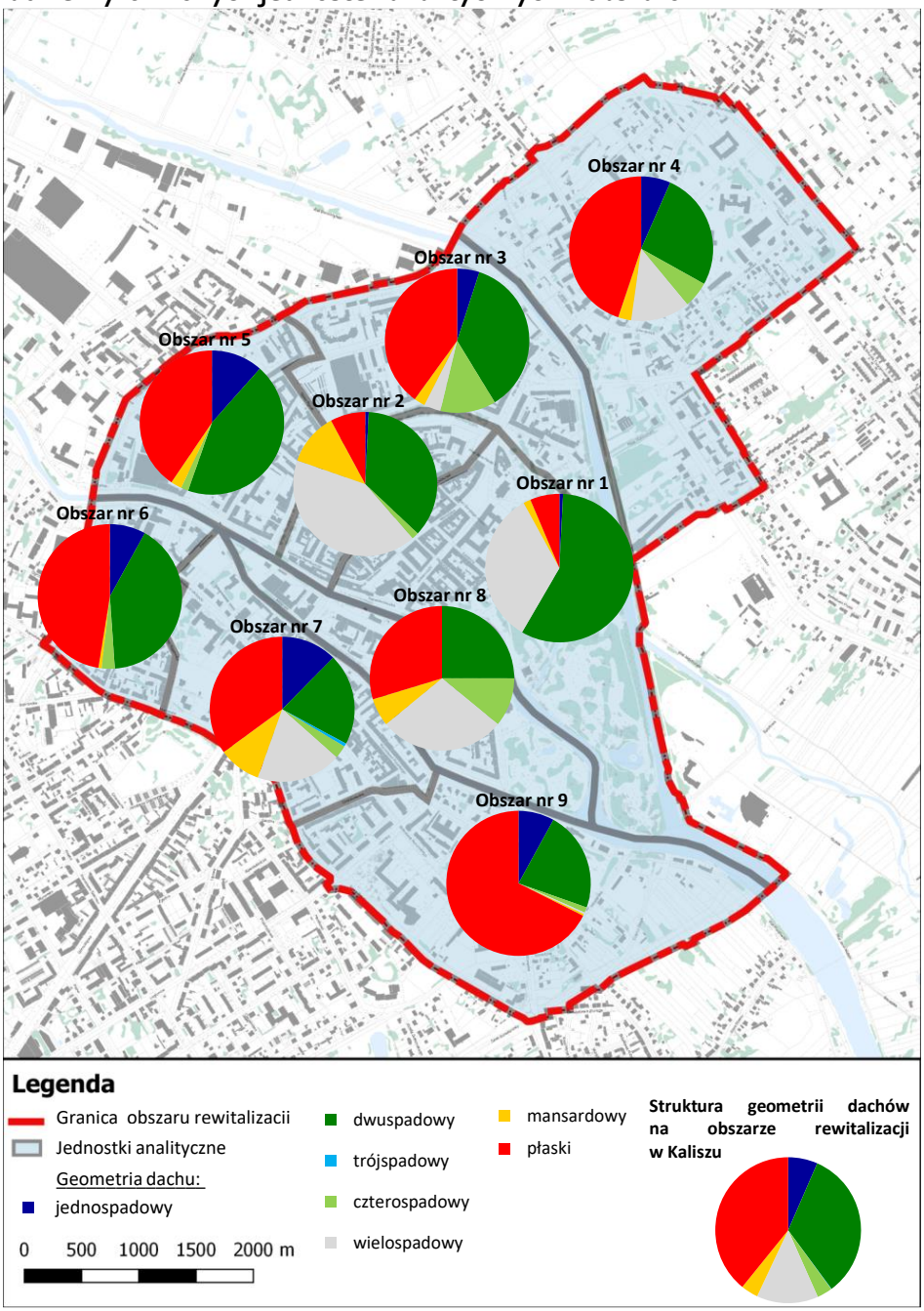

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Zabudowa obszaru rewitalizacji charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem pod względem liczby kondygnacji. Najwięcej budynków stanowią obiekty jednokondygnacyjne (26%), a 86% budynków nie ma więcej niż 4 kondygnacje. Wyższe budynki występują pojedynczo. Budynki 5-kondygnacyjne poza obszarem 3 „3 maja" oraz obszarem 5 „Złota" nie stanowią więcej niż 10% (patrz ryc. 70). Budynki 6-kondygnacyjne w łącznej liczbie zaledwie 5 obiektów występują jedynie w obszarach 2 „Centrum Kanonicka", 7 „Śródmiejska" i 8 „Wyspa". Obserwowane prawidłowości potwierdzają, że obszary o relatywnie dużym udziale domów jednorodzinnych oraz obiektów usługowych charakteryzują się wysokimi udziałami budynków 1- i 2-kondygnacyjnych (np. obszary 3 „3 maja" i 4 „Chmielnik i okolice"). Obszary ścisłego Śródmieścia, z dominującą zabudową w formie kamienic czynszowych, cechuje przewaga budynków 4-kondygnacyjnych (np. obszary 1 „Centrum Sukiennicza" i 2 „Centrum Kanonicka"). W kwartałach miasta o największym udziale innych funkcji (obszar 9 „Ułańska-UAM") dominuje zabudowa niska, do dwóch kondygnacji (patrz aspekt przestrzenno-funkcjonalny).

Ważnym czynnikiem uwzględnianym w inwentaryzacji urbanistycznej jest geometria dachów. Budynki w obszarze rewitalizacji charakteryzują się w większości dachami płaskimi (39%), dwuspadowymi (33%) oraz wielospadowymi (14%). Inne pokrycia dachów należą do rzadziej spotykanych, wykazując jednak pewne prawidłowości występowania w układzie wyznaczonych jednostek analitycznych (patrz ryc. 71). Budynki z dachami dwuspadowymi i wielospadowymi wyraźnie dominują w ścisłym centrum Starego Miasta (obszary 1 „Centrum Sukiennicza" i 2 „Centrum Kanonicka"). Obszary w granicach, których zlokalizowane są osiedla wielorodzinnych domów mieszkalnych (bloki) oraz obiektów usługowych charakteryzują się natomiast wyraźnie zaznaczającymi się udziałami budynków z dachami płaskimi (np. obszary 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" i 9 „Ułańska-UAM").

Najczęściej używanymi przez właścicieli i zarządców kolorami elewacji budynków w obszarze rewitalizacji są kolor szary (35%), żółty (13%) oraz brązowy (11%). Udział budynków posiadających inne kolory elewacji nie przekracza w przypadku każdego z kolorów 10% pozostałych budynków. Podobnie jak w odniesieniu do innych analizowanych czynników kolory elewacji cechuje zauważalne zróżnicowanie w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych (patrz ryc. 72). Trudno jednak wskazać w przedmiotowym zakresie jednoznaczne tendencje. Jedyną zaznaczająca się prawidłowością jest wyraźnie większy udział elewacji o kolorze brązowym w obszarze 1 „Centrum Sukiennicza" oraz w obszarze 2 „Centrum Kanonicka", a także zaznaczająca się dominacja szarych kolorów elewacji w obszarach 5 „Złota" i 6 „Jabłkowskiego-Podgórze".

Większość budynków zlokalizowanych w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji charakteryzuje się umiarkowanym, raczej złym lub bardzo złym stanem technicznym (58%). Jedynie stan techniczny 14% budynków można uznać za bardzo dobry. Średni stan techniczny budynków należy uznać za umiarkowany (wartość średniej 3,3) (patrz tabela 9). Sytuacja w analizowanym zakresie wykazuje istotne zróżnicowanie w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych (patrz ryc. 73). Za obszary dotknięte bardzo dużą aglomeracją przestrzenną budynków o relatywnie najgorszym stanie technicznym uznać należy obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" (najniższy średni stan techniczny – 2,6 (raczej zły)) oraz obszar 4 „Chmielnik i okolice" (średni stan techniczny poniżej średniej dla obszaru rewitalizacji – 3,0 (umiarkowany)). W granicach drugiej ze wskazanych jednostek analitycznych znajduje się m.in. ulica Stawiszyńska o punktowej aglomeracji przestrzennej podobnych do wskazanych wcześniej problemów, skutkujących w tym przypadku zauważalnym udziałem pustostanów. Wskazane ciągi ulic wraz z ulicą Ciasną (obszar 5 „Złota"), ulicą Piskorzewską (obszar 2 „Centrum Kanonicka"), ulicą Parkową (obszar 9

„Ułańska-UAM") stanowią główne obszary problemowe charakteryzujące się najgorszym stanem technicznym budynków mieszkalnych w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji. Na tym tle najlepsza sytuacja w zakresie stanu technicznego budynków występuje w obszarze 1 „Centrum Sukiennicza" oraz w obszarze 9 „Ułańska-UAM".

Rycina 72. Struktura budynków pod względem koloru elewacji na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych

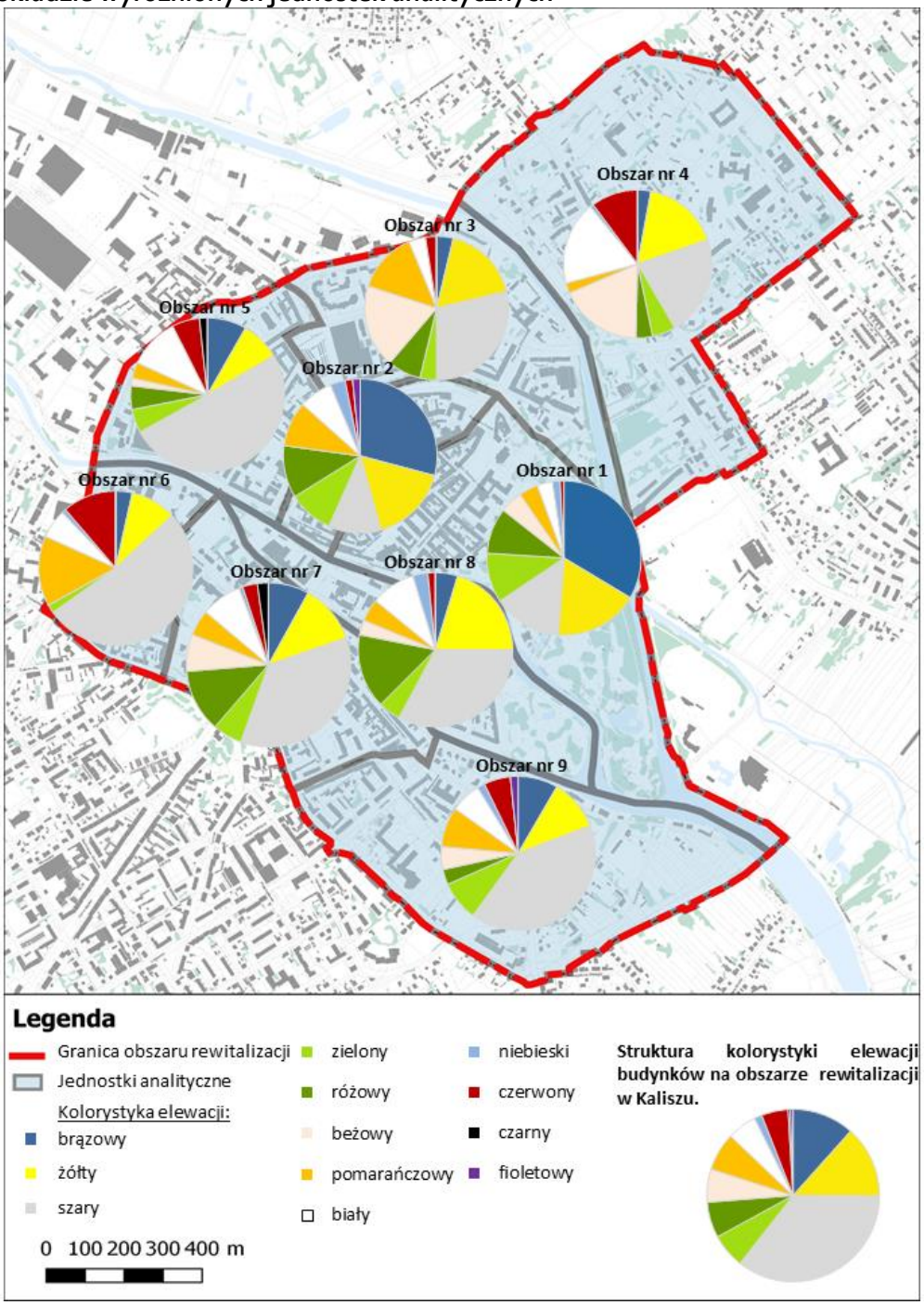

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Rycina 73. Struktura budynków pod względem stanu technicznego na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych

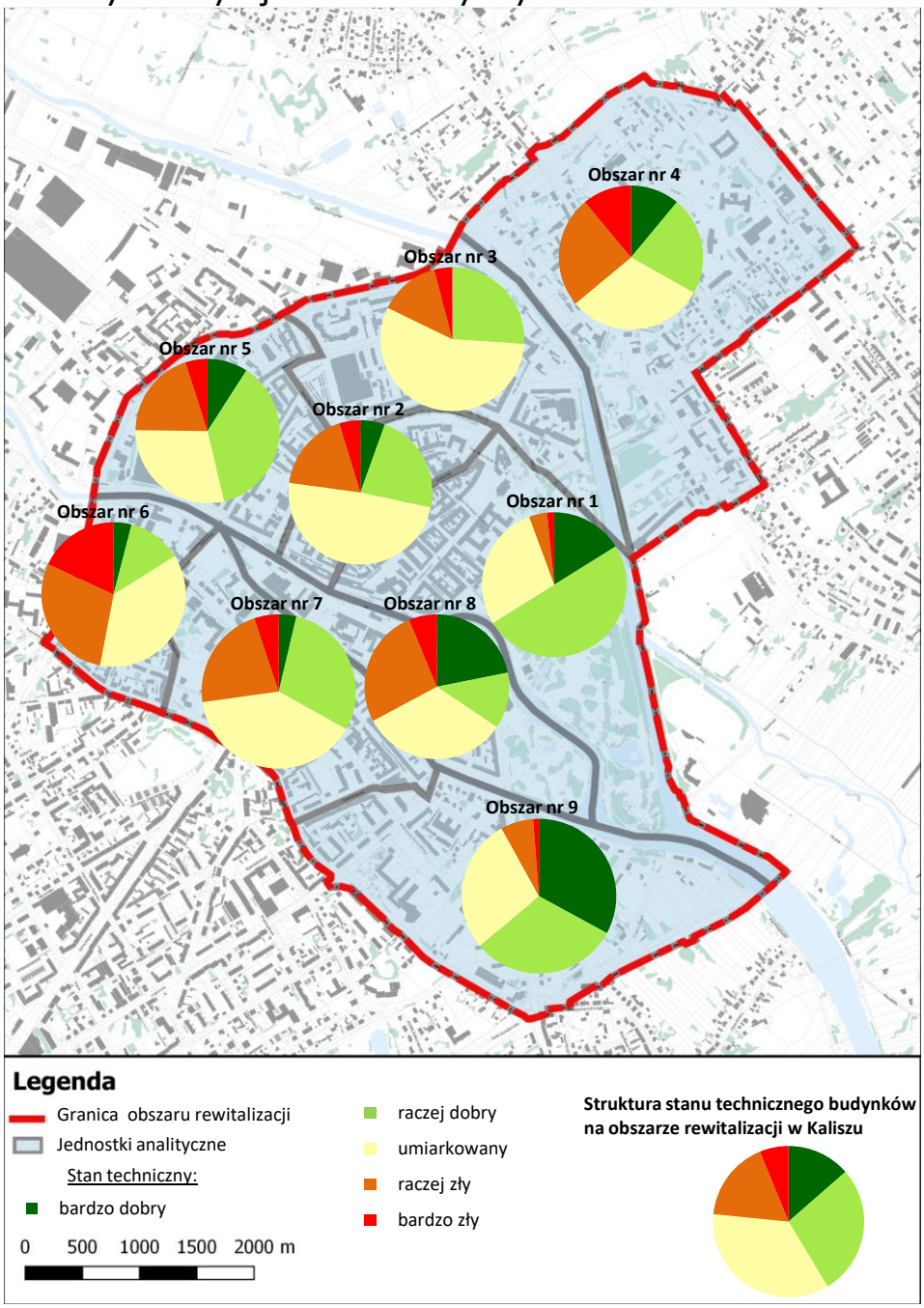

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Tabela 9. Średnia wartość stanu technicznego budynków na obszarze rewitalizacji miasta Kalisza w układzie wyróżnionych jednostek analitycznych

Jednostka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	RAZEM
Średnia	3,8	3,1	3,0	3,0	3,3	2,6	3,0	3,2	3,9	3,3

źródło: opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji urbanistycznej.

Przeprowadzona analiza pozwala na dokonanie syntetycznej charakterystyki badanych jednostek analitycznych wyróżnionych w granicach obszaru rewitalizacji miasta Kalisza w zakresie czynników mających istotny wpływ przy identyfikacji stanu zasobów pod względem ich walorów technicznych odpowiadających procesowi rewitalizacji:

- obszar 1 „Centrum Sukiennicza" – obszar obejmujący południowo-wschodnią część ścisłego Śródmieścia wraz z terenami Parku Miejskiego, charakteryzujący się największą liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków, o wyraźnej dominacji w strukturze zabudowy kamienic czynszowych, z przewagą budynków do 4-ech kondygnacji, o cztero- i wielospadowych dachach, zauważalnej przewadze elewacji w kolorach brązowym, żółtym i szarym oraz o raczej dobrym lub bardzo dobrym stanie technicznym, o jednej z najwyższych wartości średniej – 3,8.
- obszar 2 „Centrum Kanonicka" – obszar obejmujący północno-zachodnią część ścisłego Śródmieścia, stanowiący najmniejszą część obszaru rewitalizacji, charakteryzujący się bardzo dużą liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków, o wyraźnej dominacji w strukturze zabudowy kamienic czynszowych, z przewagą budynków do 3,5 kondygnacji, o cztero- i wielospadowych dachach, zauważalnej przewadze elewacji w kolorach brązowym, żółtym i szarym oraz o umiarkowanym, raczej złym i bardzo złym stanie technicznym budynków (średnia wartość – 3,1). W granicach jednostki znajduje się ulica Piskorzewska z wyraźną aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie ścisłego Śródmieścia, którą należy zaliczyć do głównych obszarów problemowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza w aspekcie technicznym.
- obszar 3 „3 maja" – obszar położony na północ od ścisłego Śródmieścia, charakteryzujący się przeciętną liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków, o wyraźnym udziale w strukturze zabudowy domów wielorodzinnych (bloki) oraz obiektów usługowych, o zróżnicowanej pod względem liczby kondygnacji strukturze zabudowy, z dużym udziałem budynków z dachami płaskimi i czterospadowymi, o zauważalnej przewadze elewacji w kolorach szarym, beżowym i żółtym oraz o umiarkowanym, raczej złym i bardzo złym stanie technicznym budynków (średnia wartość – 3,0).
- obszar 4 „Chmielnik i okolice" – obszar położony na północny-wschód od ścisłego Śródmieścia, o największej powierzchni w strukturze wyróżnionych obszarów strefy rewitalizacji, stanowiący poszerzenie jednostki urbanistycznej I – Śródmieście o część jednostki urbanistycznej V, stanowiąc wraz z nią docelowy obszar rewitalizacji miasta Kalisza, charakteryzujący się relatywnie dużą liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków, o zróżnicowanym typie zabudowy, charakteryzujący się zróżnicowaniem budynków pod względem liczby kondygnacji, z dużym udziałem budynków z dachami płaskimi i czterospadowymi, zauważalnej przewadze elewacji w kolorach szarym, beżowym i białym oraz o zrównoważonej strukturze stanu technicznego budynków (średnia wartość – 3,0). W granicach jednostki znajduje się ulica Stawiszyńska z wyraźną aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym, częściowo niezamieszkanych (pustostany), którą należy zaliczyć do głównych obszarów problemowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza w aspekcie technicznym.
- obszar 5 „Złota" – obszar położony na zachód od ścisłego Śródmieścia, charakteryzujący się jedną z najmniejszych liczebności obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków

zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o wyraźnym udziale w strukturze zabudowy kamienic czynszowych oraz obiektów usługowych, o dominacji budynków do 2-óch kondygnacji z dużym udziałem budynków z dachami płaskimi i czterospadowymi, zauważalnej przewadze elewacji w kolorze szarym oraz z relatywnie wysokim udziałem budynków o raczej złym i bardzo złym stanie technicznym (średnia wartość – 3,3). W granicach jednostki znajduje się ulica Ciasna z wyraźną aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym, którą należy zaliczyć do głównych obszarów problemowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza w aspekcie technicznym.

- obszar 6 „Jabłkowskiego-Podgórze" – obszar położony na zachód od ścisłego Śródmieścia, będący drugim najmniejszym z obszarów strukturalnych strefy rewitalizacji, charakteryzujący się przeciętną liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o przeważającym udziale w strukturze zabudowy kamienic czynszowych oraz obiektów innych (garaże), z jednym z największych udziałów budynków jednokondygnacyjnych, z dużym udziałem budynków z dachami płaskimi i czterospadowymi, z największym udziałem w stosunku do pozostałych obszarów udziału budynków o elewacji w kolorze szarym oraz o blisko 50% udziale budynków o raczej złym i bardzo złym stanie technicznym, przy najniższej wartości średniej - 2,6. W granicach jednostki znajdują się dwie ulice: Jabłkowskiego i Podgórze stanowiące kwartał z największą aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym zlokalizowanych w wyznaczonym obszarze rewitalizacji miasta Kalisza, które należy zaliczyć do głównych obszarów problemowych tego obszaru w aspekcie technicznym.
- obszar 7 „Śródmiejska" – obszar położony na południowy-zachód od ścisłego Śródmieścia, charakteryzujący się znaczną liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o przeważającym udziale w strukturze zabudowy kamienic czynszowych oraz obiektów usługowych, z przewagą budynków niskich do 2-óch kondygnacji oraz pojedynczymi budynkami wysokimi (w tym 6-cio kondygnacyjnymi), o zróżnicowanej strukturze budynków pod względem zarówno geometrii dachów (największy udział dachów płaskich), jak i koloru elewacji (największy udział koloru szarego) oraz o przeważającym udziale budynków o przeciętnym i raczej dobrym stanie technicznym (średnia wartość – 3,0).
- obszar 8 „Wyspa" – obszar położony na południe od ścisłego Śródmieścia, charakteryzujący się relatywnie niską liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o największym zróżnicowaniu typów budynków, z najmniejszym udziałem budynków mieszkalnych, z przewagą obiektów 3-y i 4-o kondygnacyjnych oraz największym relatywnym udziale budynków wysokich, w tym 6-cio kondygnacyjnych, z przewagą budynków o dachach płaskich, dwu – i wielo- spadowych, z dominującymi trzema kolorami elewacji: szarym, żółtym i filetowym oraz charakteryzujący się przeważającym udziałem budynków o przeciętnym i raczej złym stanie technicznym (średnia wartość – 3,2).
- obszar 9 „Ułańska-UAM" – obszar położony na południowy-wschód od ścisłego Śródmieścia, drugi pod względem wielkości z wydzielonych obszarów strefy rewitalizacji, charakteryzujący się relatywnie niską liczbą obiektów zabytkowych i wpisanych do rejestru zabytków zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji, o dużym zróżnicowaniu typów, z wyraźną dominacją obiektów 2-u

kondygnacyjnych, z przewagą budynków o dachach płaskich i dominującym szarym kolorem elewacji oraz o przeważającym udziale budynków o raczej dobrym i bardzo dobrym stanie technicznym i najwyższej wartości średniej stanu technicznego – 3,9. W granicach jednostki znajduje się ulica Parkowa z wyraźną aglomeracją przestrzenną budynków mieszkalnych o złym stanie technicznym, którą należy zaliczyć do głównych obszarów problemowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza w aspekcie technicznym.

Główne problemy w aspekcie technicznym:

1. **Zły stan techniczny budynków**, w tym budynków mieszkalnych postrzegany jako podstawowy problem rozwojowy przez mieszkańców, właścicieli i zarządców nieruchomości oraz przedsiębiorców,
2. **Ograniczony dostęp mieszkań do infrastruktury ciepłowniczej** wskazywany przede wszystkim przez właścicieli i zarządców nieruchomości jako istotny problem w aspekcie technicznym,
3. **Występowanie w granicach obszaru rewitalizacji obszarów problemów** w aspekcie technicznym związanych z koncentracją obiektów charakteryzujących się największym stopniem dekapitalizacji infrastruktury skutkującym trwałą jej dysfunkcją, w tym występowaniem pustostanów. Do najważniejszych obszarów problemowych w aspekcie technicznym zaliczyć należy:
    a. **ulica Jabłkowskiego i ulica Podgórze** w granicach jednostki analitycznej – obszaru 6 „Jabłkowskiego-Podgórze",
    b. **ulica Stawiszyńska** w granicach jednostki analitycznej – obszaru 4 „Chmielnik i okolice",
    c. **ulica Ciasna** w granicach jednostki analitycznej – obszaru 5 „Złota",
    d. **ulica Parkowa** w granicach jednostki analitycznej – obszaru 9 „Ułańska-UAM",
    e. **ulica Piskorzewska** w granicach jednostki analitycznej – obszaru 2 „Centrum Kanonicka",
4. **Istotne zróżnicowanie stanu technicznego budynków i infrastruktury** zapewniającej jej optymalne wykorzystanie zarówno w układzie wydzielonych jednostek analitycznych – obszarów, jak i ich struktury wewnętrznej: od relatywnie najlepszego w jednostce analitycznej – obszarze 9 „Ułańska-UAM" do relatywnie najgorszego w jednostce analitycznej – obszarze 6 „Jabłkowskiego-Podgórze", skutkujące koniecznością programowania i realizacji działań interwencyjnych zgodnie z podejściem zorientowanym terytorialnie (uwzględniającym charakter i skalę identyfikowanych różnic),
5. **Duży udział obiektów zabytkowych objętych ochroną konserwatorską** skutkujący ograniczeniem swobody działań inwestycyjnych oraz wpływający na podniesienie ich kosztów.

Główne potencjały w aspekcie technicznym:

1. **Pozytywne opinie mieszkańców na temat postrzegania Śródmieścia** i jego okolic jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania,

2. **Dobre warunki mieszkaniowe w grupach ludności o średnich i wyższych dochodach** potwierdzające możliwość adaptacji stanu infrastruktury mieszkaniowej do oczekiwań zgłaszanych przez obecnych i przyszłych mieszkańców oraz pełnego wykorzystania jej walorów wynikających z położenia w strukturze przestrzennej miasta,
3. **Duży udział obiektów zabytkowych** oceniany przez właścicieli i zarządców nieruchomości oraz przedsiębiorców jako potencjał rozwojowy Śródmieścia i jego okolic,
4. **Występowanie w strukturze wydzielonych jednostek analitycznych – obszarów kwartałów zabudowy o relatywnie dobrym i bardzo dobrym stanie technicznym**, w tym zlokalizowanych bezpośrednio w Śródmieściu (jednostka analityczna - obszar 1 „Centrum Sukiennicza", których obecnych stan stanowi konsekwencję wcześniejszych działań interwencyjnych ukierunkowanych na ochronę obiektów zabytkowych oraz poprawę stanu technicznego zabudowy Centrum miasta Kalisza wraz z przywróceniem jej pierwotnych funkcji mieszkaniowo-usługowych,
5. **Wysoki udział obiektów zabytkowych oraz obiektów wpisanych do rejestru zabytków postrzegany przez niektóre grupy interesariuszy** (właściciele i zarządcy nieruchomości) jako istotny potencjał rozwojowy obszaru rewitalizacji miasta Kalisza,
6. **Potencjalne możliwości montażu programowego i finansowego działań interwencyjnych w aspekcie technicznym** wynikające z funkcji pełnionych przez obszary Śródmieścia i jego okolic, których przywracanie i wzmacnianie stanowi priorytet interwencji wspierającej procesy reurbanizacji przeciwdziałające tendencjom do kurczenia się miasta.

5 Synteza pogłębionej diagnozy

Najczęstszym narzędziem stosowanym w celu syntezy diagnozy wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego jest **analiza SWOT** (Parysek 1997; Dutkowski 2004; Miszczuk 2007; Dziemianowicz i in. 2012). Polega ona na podsumowaniu diagnozy poprzez określenie mocnych stron (*Strengths*), słabych stron (*Weaknesses*), szans (*Opportunities*) i zagrożeń (*Threats*) mogących wpłynąć na sytuację rozwojową danego obszaru. Różnice pomiędzy tymi czterema elementami są często przedmiotem dyskusji i powodem wielu nieporozumień metodycznych (zob. Dutkowski 2003). Nie budzi wątpliwości, że mocne strony oraz szanse to pewne pozytywne czynniki, natomiast słabe strony i zagrożenia – negatywne. Problem pojawia się jednak przy definiowaniu różnic między mocnymi stronami i szansami oraz między słabymi stronami i zagrożeniami. W tym celu można zastosować trzy rozróżnienia. Pierwsze z nich odróżnia mocne i słabe strony od szans i zagrożeń z uwzględnieniem miejsca ich powstania – tym sposobem można wyodrębnić te czynniki, które identyfikujemy w obrębie danej jednostki (czynniki wewnętrzne) oraz te, które identyfikujemy w jej otoczeniu (czynniki zewnętrzne). Drugie z nich (nazywane analizą instytucjonalną) definiuje szanse i zagrożenia jako czynniki, na które miasto (jako podmiot administracji publicznej) nie ma bezpośredniego wpływu, natomiast mocne i słabe strony leżą w obszarze jego oddziaływania. Trzecim sposobem jest analiza dynamiczna, w świetle której czynnikiem różnicującym silne strony i szanse oraz słabe strony i zagrożenia jest czas ich występowania, tj. szanse i zagrożenia dotyczą przyszłości, natomiast mocne i słabe strony – teraźniejszości. Ten trzeci sposób postępowania przyjęto w syntezie pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji miasta Kalisza. Tym samym przyjęto następujące ustalenia definicyjne:

- Mocne strony – wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę (aktualna sytuacja obszaru rewitalizacji);
- Słabe strony – wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę (aktualna sytuacja obszaru rewitalizacji);
- Szanse – wszystko to, co stwarza szansę korzystnej zmiany (perspektywa zmiany obszaru rewitalizacji);
- Zagrożenia – wszystko to, co stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej (perspektywa zmiany obszaru rewitalizacji).

Stosując powyższe założenia i interpretując wyniki pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji bazującej na analizie statystycznej oraz analizie jakościowej i ilościowej danych uzyskanych w drodze badań społecznych oraz pozostałych wykorzystanych informacji zidentyfikowano 8 mocnych stron, 15 słabych stron, 9 szans oraz 9 zagrożeń.

Do mocnych stron obszaru rewitalizacji miasta Kalisza zaliczono:

1. Wysoki poziom tożsamości lokalnej na poziomie całego miasta,
2. Stosunkowo wysoki poziom bezpieczeństwa,
3. Determinację przedsiębiorców do działania,
4. Rzekę Prosnę i tereny zieleni,
5. Dobrą dostępność do infrastruktury społecznej,
6. Dobry dostęp do usług,
7. Dobre rozmieszczenie przystanków transportu publicznego,

8. Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego.

Zidentyfikowane słabe strony obszaru rewitalizacji stanowi katalog następujących słabości, barier oraz wad:

1. Starzenie się społeczeństwa,
2. Bezrobocie skutkujące wysokim poziomem ubóstwa w wybranych obszarach,
3. Niski poziom samoorganizacji i aktywności społecznej,
4. Koncentracja „niekorzystnych" punktów usługowych (sklepy z alkoholem, pożyczki w formie tzw. „chwilówek", gry i hazard),
5. Niski poziom ruchu turystycznego,
6. Zły stan powietrza atmosferycznego,
7. Zanieczyszczenie wód powierzchniowych,
8. Przekroczenie norm hałasu,
9. Niewystarczający dostęp do sieci ciepłowniczej,
10. Brak dostatecznej liczby miejsc parkingowych,
11. Brak spójnej sieci ścieżek rowerowych,
12. Duże natężenie ruchu samochodowego,
13. Niska jakość części przestrzeni publicznych,
14. Zły stan techniczny budynków,
15. Niski poziom współpracy między poszczególnymi grupami interesariuszy.

W ramach analizy przyszłościowych, korzystnych zmian określono 9 szans:

1. Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania działań rewitalizacyjnych związanych z nową polityką miejską,
2. Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni,
3. Właściwy kierunek przekształceń przestrzenno-funkcjonalnych określony w dokumentach polityki przestrzennej,
4. Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych,
5. Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach,
6. Zmiany prawne i społeczne związane z partycypacją interesariuszy rewitalizacji,
7. Współpraca w ramach aglomeracji kalisko-ostrowskiej,
8. Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje w pustostanach, na terenach Calisii lub byłego Zakładu Karnego),
9. Rozwój sektora srebrnej gospodarki (usługi dla osób starszych).

Natomiast w grupie możliwych do wystąpienia w przyszłości zmian negatywnych wskazano na 9 zagrożeń:

1. Zagrożenia demograficzne,
2. Konflikty między interesariuszami rewitalizacji,
3. Ekspansja centrów handlowych i wyprowadzanie handlu poza Śródmieście,
4. Zagrożenie zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza (wskutek niskiej emisji i dużego ruchu samochodowego),
5. Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych,

6. Wzrost obciążeń zadaniowych samorządów lokalnych powodujące zmniejszenie możliwości inwestycyjnych,
7. Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych,
8. Postępujący proces suburbanizacji i przenoszenia aktywności inwestycyjnej poza granice miasta,
9. Potencjalne zjawisko gentryfikacji i wzrostu czynszów wskutek realizacji działań rewitalizacyjnych.

Tabela 10. Macierz wynikowa SWOT obszaru rewitalizacji miasta Kalisza

SILNE STRONY	waga	SŁABE STRONY	waga
Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego	0,38	Zanieczyszczenie powietrza	0,19
Bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni	0,31	Zły stan techniczny budynków	0,18
Koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych	0,15	Koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie)	0,18
Liczne imprezy kulturalne	0,05	Duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczająca liczba miejsc parkingowych	0,17
Silne więzi społeczne	0,05	Zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu	0,11
Prestiż dzielnicy „salon" miasta – szczególnie rynek)	0,05	Starzenie się społeczeństwa	0,11
		Brak infrastruktury ciepłowniczej	0,05
SZANSE	**waga**	**ZAGROŻENIA**	**waga**
Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania	0,25	Przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miast (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji	0,21
Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni	0,22	Niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych	0,17
Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych	0,22	Zagrożenia zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza (wskutek niskiej emisji i dużego ruchu samochodowego)	0,15
Zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (zmniejszenie ruchu samochodowego, zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego)	0,15	Konflikty między interesariuszami rewitalizacji	0,15
Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki)	0,09	Zagrożenia demograficzne	0,14
Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach	0,07	Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych	0,11
		Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych	0,06

źródło: opracowanie własne.

Powyższe wyniki poddano weryfikacji w ramach warsztatu z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi pn. *Synteza diagnozy początkiem budowania programu*. Warsztat składał się z trzech zasadniczych etapów zrealizowanych techniką pracy grupowej (uczestników warsztatu podzielono na 3- lub 4-osobowe grupy). Etap pierwszy miał na celu dokonanie systematyzacji indywidualnych opinii i poglądów w ramach grup. Polegał on na pracy grupowej zmierzającej do identyfikacji najważniejszych (od 5 do 7 wskazań w każdym polu macierzy SWOT) mocnych stron i szans oraz słabych stron i zagrożeń

występujących zdaniem uczestników warsztatów w granicach obszaru rewitalizacji. Etap drugi miał na celu dokonanie weryfikacji ustaleń w grupach z wynikami pogłębionej diagnozy i zmierzał do syntezy opierającej się na wyborze najważniejszych czynników SWOT wyprowadzonych z jednej strony ze zbioru zidentyfikowanego na podstawie indywidualnych ocen, a z drugiej strony ze zbioru czynników zidentyfikowanych w rezultacie przeprowadzonego badania diagnostycznego. Wyniki tego etapu były prezentowane i uzasadniane przez reprezentantów każdej grupy. Uzasadnienie obejmowało zarówno wybór najważniejszych czynników, jak również eliminację czynników z macierzy SWOT opracowanej na podstawie wyników diagnozy, które zdaniem interesariuszy nie są uzasadnione. Trzeci etap warsztatu polegał na rangowaniu i syntezie końcowej, które bazowały na katalogu wspólnych czynników określających mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia obszaru rewitalizacji, które uczestnicy wyprowadzili w etapie poprzednim. Proces rangowania polegał na tym, że uczestnicy warsztatów nadawali znaczenie poszczególnym czynnikom poprzez rozdzielenie 100 punktów na każde z czterech pól macierzy – liczba punktów przypisana określonemu czynnikowi oznaczała jego wagę dla rozwoju obszaru rewitalizacji. Po podliczeniu i zsumowaniu wag nadanych przez interesariuszy, uwzględnieniu czynników najczęściej usuwanych jako nieuzasadnione oraz uzupełnieniu oceny Zespołu eksperckiego wyprowadzono końcową macierz SWOT obszaru rewitalizacji miasta Kalisza wraz z wagami określającymi znaczenie poszczególnych czynników (patrz tabela 10). Za najważniejsze silne strony obszaru rewitalizacji miasta Kalisza uznano zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz bliskość Parku Miejskiego, Rzekę Prosnę oraz tereny zieleni. Wśród obecnych najistotniejszych barier rozwojowych obszaru rewitalizacji zidentyfikowano cztery czynniki: zanieczyszczenie powietrza, zły stan techniczny budynków, koncentrację problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie) oraz duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczającą liczbę miejsc parkingowych. Uwzględniając przyszłe, możliwe pozytywne zmiany za najistotniejsze szanse rozwoju obszaru rewitalizacji uznano trzy czynniki: wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania, wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych. Natomiast najważniejszymi zagrożeniami rozwoju tego obszaru są: przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miast (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji oraz niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych.

Ostatnim etapem syntezy ustaleń diagnostycznych jest analiza powiązań TOWS/SWOT. Polega ona na połączeniu podejścia „od wewnątrz na zewnątrz" (SWOT) z podejściem „z zewnątrz do wewnątrz" (TOWS) w dokonywaniu wyborów strategicznych dla obszaru rewitalizacji. Zgodnie z metodologią tworzenia analizy TOWS/SWOT, zostało sporządzonych 8 macierzy relacji pomiędzy zdiagnozowanymi czynnikami rozwoju. Przy tworzeniu każdej z nich ważne były następujące pytania:

- Czy dana mocna strona pozwoli wykorzystać daną szansę?
- Czy dana słabość „zablokuje" wykorzystanie danej szansy?
- Czy dana mocna strona pozwoli na przezwyciężenie danego zagrożenia?
- Czy dana słabość wzmocni negatywny skutek danego zagrożenia?
- Czy dane zagrożenie osłabi daną mocną stronę?
- Czy dana szansa spotęguje daną mocną stronę?
- Czy dane zagrożenie spotęguje daną słabość?

– Czy dana szansa pozwoli przezwyciężyć daną słabość?

W procedurze oceny związku pomiędzy poszczególnymi mocnymi i słabymi stronami oraz szansami i zagrożeniami wykorzystano trzystopniową skalę, obejmującą następujące poziomy: brak zależności (0), słabą zależność (1) oraz silną zależność (2). Po określeniu związku pomiędzy poszczególnymi czynnikami, przyznana wartość została pomnożona przez wagę, jaką nadano danej mocnej i słabej stronie, szansie i zagrożeniu. W ten sposób zidentyfikowano kluczowe związki czynników w oparciu o które powinno się budować strategię rozwoju obszaru rewitalizacji, czyli kluczowe cele, kierunki działań i przedsięwzięcia rewitalizacyjne. Sposób przeprowadzenia powyższej procedury szczegółowo opisał Obłój (2014: 279-300).

5.1 Mocne strony i szanse

Analiza korelacji poszczególnych czynników macierzy SWOT obszaru rewitalizacji miasta Kalisza wykazała, że najsilniejsze związki występują między silnymi stronami a szansami rozwojowymi tego obszaru (suma korelacji ważonych = 28,87). Wśród tych dwóch grup czynników najintensywniejsze związki występują między (patrz tabela 11):

- zasobami dziedzictwa historyczno-kulturowego (jako mocna strona) i możliwością wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 2,39),
- bliskością Parku Miejskiego, Rzeki Prosny i terenów zieleni (jako mocna strona) oraz wykorzystaniem turystyczno-rekreacyjnym rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 2,15).

Wyżej wymienione relacje identyfikują dwa główne zasoby obszaru rewitalizacji miasta Kalisza, na których powinno się koncentrować dalsze działania interwencyjne. Są nimi: zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz bliskość Parku Miejskiego, Rzeki Prosny i terenów zieleni. Wzmacnianie tych silnych stron w ramach ofensywnej strategii rozwoju obszaru rewitalizacji powinno w maksymalnym stopniu opierać się na wspieraniu możliwości wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych oraz podejmowaniu działań na rzecz wykorzystania turystyczno-rekreacyjnego rzeki i terenów zieleni. Druga grupa najsilniej powiązanych par silnych stron i szans składa się z trzech par:

- zasoby dziedzictwa historyczno kulturowego (jako mocna strona) oraz wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,89),
- zasoby dziedzictwa historyczno kulturowego (jako mocna strona) oraz wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,81),
- bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni (jako mocna strona) oraz wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,69).

Zidentyfikowane relacje potwierdzają znaczenie dwóch zasadniczych, wskazanych powyżej zasobów obszaru rewitalizacji zwracając uwagę na kluczowe znaczenie w ich pełnym wykorzystaniu dla rozwoju tego obszaru możliwości dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania. Wzajemne zależności między tymi zasobami wskazują na potrzebę wspólnego ich rozpatrywania w ramach projektów sprzyjających restytucji funkcji lub wprowadzaniu nowych funkcji oraz zmieniających formę i jakość zagospodarowania obszaru rewitalizacji. Działania podejmowane w tym zakresie muszą uwzględniać pełne wykorzystanie

w planowanej i udzielanej interwencji zewnętrznych środków finansowych. Ostatnią grupę silnie powiązanych czynników tworzą cztery pary:

- bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni (jako mocna strona) oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,59),
- zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego (jako mocna strona) oraz przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki) (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,42),
- koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych (jako mocna strona) oraz wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,21),
- liczne imprezy kulturalne (jako mocna strona) oraz wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,10).

Tabela 11. Macierz korelacji ważonych strategii ofensywnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: mocne strony – szanse

Strategia ofensywna 28,87		Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania	Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni	Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych	Zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (zmniejszenie ruchu samochodowego, zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego)	Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki)	Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach
		Szanse					
Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego	**Mocne strony**						
Bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni							
Koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych							
Liczne imprezy kulturalne							
Silne więzi społeczne							
Prestiż dzielnicy („salon" miasta – szczególnie rynek)							

źródło: opracowanie własne.

Zakres tych zależności potwierdza wcześniej zdefiniowane prawidłowości wskazując na dodatkowe zasoby obszaru rewitalizacji (koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych i liczne imprezy kulturalne), które stanowią jego mocne strony. Nie zmienia to jednak faktu, że kluczowe znaczenie dla efektywnej i skutecznej zmiany rozwojowej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza oraz wzmacniania jego mocnych stron ma dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania będący jego główną szansą rozwojową.

5.2 Słabe strony i zagrożenia

Druga grupę najsilniej skorelowanych czynników obszaru rewitalizacji miasta Kalisza stanowią słabe strony i zagrożenia (suma korelacji ważonych 22,47), których wykorzystanie w działaniach rozwojowych

wiąże się z zastosowaniem strategii defensywnej. W grupie najsilniej powiązanych par czynników w tej grupie identyfikuje się dwie relacje (patrz tab. 12):

- zły stan techniczny (jako słaba strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,58),
- zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu (jako słaba strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,32).

Biorąc pod uwagę fakt zbliżonych wartości sumy korelacji ważonych dla strategii ofensywnej i defensywnej należy rekomendować w działaniach rozwojowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza obok interwencji wzmacniającej mocne strony i szanse także oddziaływania obniżające prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń, które mogą spotęgować negatywne oddziaływanie słabych stron tego obszaru. Uzyskane wyniki wskazują, że przedmiotowe działania powinny koncentrować się przede wszystkim na przeciwdziałaniu procesowi przenoszenia aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta, co powinno skutecznie ograniczyć pogarszanie się złego stanu budynków oraz zaniku działalności handlowo-usługowej, stanowiących już obecnie istotne słabe strony analizowanego obszaru.

Tabela 12. Macierz korelacji ważonych strategii defensywnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: słabe strony – zagrożenia[6]

Strategia defensywna 22,47		Przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji	Niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych	Zagrożenie zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza i ruchem samochodowym	Konflikty między interesariuszami rewitalizacji	Zagrożenia demograficzne	Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych	Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych
		Zagrożenia						
Zanieczyszczenie powietrza	**Słabe strony**							
Zły stan techniczny budynków								
Koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie),								
Duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczająca liczba miejsc parkingowych								
Zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu								
Starzenie się społeczeństwa								
Brak infrastruktury ciepłowniczej								

źródło: opracowanie własne.

[6] Barwa poszczególnych pól macierzy jest uzależniona od wartości wskaźnika tzw. korelacji ważonej. Im ciemniejsza barwa zielona, tym wyższa wartość wskaźnika.

5.3 Słabe strony i szanse

Trzecią grupę najsilniej skorelowanych czynników obszaru rewitalizacji miasta Kalisza tworzą słabe strony i szanse (suma korelacji ważonych 19,15), których wykorzystanie w procesach rozwojowych w literaturze przedmiotu określa się mianem strategii konkurencyjnej. W tej grupie zidentyfikowano trzy najsilniejsze relacje czynników (patrz tab. 13):

- zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu (jako słaba strona) oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,33),
- koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie) (jako słaba strona) oraz wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,20),
- zły stan techniczny budynków (jako słaba strona) oraz możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych (jako szansa) (wskaźnik korelacji ważonej 1,19).

Tabela 13. Macierz korelacji ważonych strategii konkurencyjnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: słabe strony – szanse

Strategii konkurencyjna 19,15		Wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania	Wykorzystanie turystyczno-rekreacyjne rzeki i terenów zieleni	Możliwość wykorzystania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych	Zmiany w organizacji ruchu w centrum miasta (zmniejszenie ruchu samochodowego, zwiększenie ruchu pieszego i rowerowego)	Przekształcenia funkcjonalne wybranych obszarów (nowe obiekty i inwestycje oraz nowe usługi, w tym sektora srebrnej gospodarki)	Wzmocnienie interwencji środowiskowej w polityce krajowej i unijnej związanej z zanieczyszczeniem powietrza w miastach
		Szanse					
Zanieczyszczenie powietrza	**Słabe strony**						
Zły stan techniczny budynków							
Koncentracja problemów społecznych (ubóstwo, przestępczość, bezrobocie),							
Duże natężenie ruchu samochodowego i niewystarczająca liczba miejsc parkingowych							
Zanik działalności handlowo-usługowej, brak określonych usług i handlu							
Starzenie się społeczeństwa							
Brak infrastruktury ciepłowniczej							

źródło: opracowanie własne.

Uzyskane wyniki prowadzą do wniosku, że stosując strategię konkurencyjną rozwoju obszaru rewitalizacji miasta Kalisza należy skupić się na maksymalnym wykorzystaniu szans związanych z możliwościami zagospodarowania turystycznego i kulturowego obiektów zabytkowych oraz nadania

nowych funkcji turystyczno-rekreacyjnych obszarom nadrzecznym i terenom zieleni. Należy jednak pamiętać, że udzielana w tym zakresie interwencja będzie istotnie osłabiana zanikiem działalności handlowo-usługowej, koncentracją problemów społecznych oraz złym stanem budynków występujących w granicach obszaru rewitalizacji.

5.4 Mocne strony i zagrożenia

Grupę najsłabiej powiązanych czynników obszaru rewitalizacji miasta Kalisza tworzą mocne strony i zagrożenia, budujące podstawę dla strategii konserwatywnej (suma korelacji ważonych 11,5). W przypadku wykorzystania w działaniach prorozwojowych obszaru rewitalizacji powiązań mocnych stron i zagrożeń należy zwrócić uwagę na dwie pary relacji (patrz tab. 14):

- zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego (jako mocna strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,19),
- prestiż dzielnicy („salon" miasta – szczególnie rynek)(jako mocna strona) oraz przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji (jako zagrożenie) (wskaźnik korelacji ważonej 1,06).

Działania podejmowane zgodnie z założeniami strategii konserwatywnej powinny zatem zmierzać do osłabiania zagrożeń wynikających z przenoszenia aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta poprzez przede wszystkim wykorzystanie zasobów dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz wykorzystanie prestiżu dzielnicy stanowiącej swoisty „salon" miasta.

Tabela 14. Macierz korelacji ważonych strategii konserwatywnej obszaru rewitalizacji miasta Kalisza: mocne strony – zagrożenia

Strategia konserwatywna 11,5		Przenoszenie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) i postępujący proces suburbanizacji	Niewielki poziom własnych środków finansowych na działania rewitalizacyjne wobec zidentyfikowanych potrzeb inwestycyjnych	Zagrożenie zdrowia mieszkańców związane z zanieczyszczeniem powietrza i ruchem samochodowym	Konflikty między interesariuszami rewitalizacji	Zagrożenia demograficzne	Wysokie koszty remontów i inwestycji w związku z ochroną konserwatorską obiektów zabytkowych	Problemy własnościowe i ograniczone możliwości wsparcia publicznego nieruchomości prywatnych
		Zagrożenia						
Zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego	**Mocne strony**							
Bliskość Parku Miejskiego, Rzeka Prosna i tereny zieleni								
Koncentracja miejsc świadczenia usług publicznych								
Liczne imprezy kulturalne								
Silne więzi społeczne								
Prestiż dzielnicy („salon" miasta – szczególnie rynek)								

źródło: opracowanie własne.

Wyniki przeprowadzonej analizy na podstawie sum korelacji ważonych pozwalają sformułować końcowe rekomendacje w zakresie wyboru jednej z czterech strategii dalszego działania przy opracowywaniu Gminnego programu rewitalizacji dla miasta Kalisza (patrz tab. 15):

1. **Strategia ofensywna** – cechuje jednostki, które stawiają przede wszystkim na wykorzystanie mocnych stron i nadarzających się szans. Za pomocą swoich atutów wykorzystują one szanse rozwoju, a z kolei nadarzające się okazje przekładają na dalsze wzmocnienie atutów.
2. **Strategia konkurencyjna** – cechuje jednostki, które nastawiają się na wykorzystywanie nadarzających się szans do eliminowania słabych stron i zamieniania ich w atuty.
3. **Strategia konserwatywna** – cechuje jednostki, które planują maksymalnie wykorzystać mocne strony przy jednoczesnym zmniejszaniu znaczenia dla rozwoju nadchodzących zagrożeń.
4. **Strategia defensywna** – cechuje jednostki, które bronią się przed kryzysem, eliminując słabe strony i przeciwstawiając się zagrożeniom.

Tabela 15. Macierz normatywnych strategii działania dla obszaru rewitalizacji miasta Kalisza

	Szanse	**Zagrożenia**
Mocne strony	**strategia ofensywna 28,87**	strategia konserwatywna 11,50
Słabe strony	strategia konkurencyjna 19,15	**strategia defensywna 22,57**

źródło: opracowanie własne.

W konsekwencji przeprowadzonej analizy, w przypadku obszaru rewitalizacji miasta Kalisza, rekomendowaną strategią dalszego działania jest strategia ofensywna ukierunkowana na wykorzystanie szans we wzmacnianiu mocnych stron tego obszaru, która jednak w przypadku wybranych istotnych negatywnych czynników musi uwzględniać elementy strategii defensywnej sprofilowanej na osłabianie zagrożeń mogących wzmacniać słabe strony analizowanego obszaru. Prowadzi to do końcowych wniosków, które można uporządkować w trzech zasadniczych punktach:

- Rekomendowaną strategią dalszego postępowania w procesie tworzenia Gminnego programu rewitalizacji dla miasta Kalisza jest strategia ofensywna z elementami strategii defensywnej,
- Określając cele i działania rozwojowe obszaru rewitalizacji miasta Kalisza należy bazować na jego głównych zasobach, które stanowią: zasoby dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz bliskość Parku Miejskiego, Rzeki Prosny i terenów zieleni. Ich wzmacnianie powinno wzajemnie się przenikać prowadząc do tworzenia nowego zintegrowanego zasobu tego obszaru, którego skuteczna budowa warunkowana jest pełnym wykorzystaniem szansy możliwości dostępu do środków zewnętrznych,
- W działaniach rozwojowych obszaru rewitalizacji miasta Kalisza nie można zapominać o konieczności osłabiania zagrożeń, wśród których najważniejszym pozostaje niebezpieczeństwo dalszego przenoszenia aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poza granice miasta (centra handlowe) oraz postępujący proces suburbanizacji. Brak działań w tym zakresie może pogłębić negatywne oddziaływanie słabych stron analizowanego obszaru, w tym pogorszyć zły stan budynków oraz zwiększyć skalę zaniku działalności handlowo-usługowej w granicach obszaru rewitalizacji miasta Kalisza.

6 BIBLIOGRAFIA

Aktualizacja zintegrowanego planu rozwoju obszarów miejskich i poprzemysłowych miasta Kalisza do roku 2020. Uchwała Nr XLII/583/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 20 grudnia 2013 r. Kalisz.

Analiza dokumentów strategiczno-programowych w zakresie identyfikacji rekomendacji do Gminnego Programu Rewitalizacji miasta Kalisza. Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM. Miasto Kalisz. Październik 2016. Poznań – Kalisz.

Buttolph Johnson J., Reynolds H.T., Mycoff J.D., 2010, Metody badawcze w naukach politycznych, Warszawa: PWN.

Cambridge Dictionaries Online, 2014. Desk research (http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/desk-research; dostęp: 20.07.2016).

Ciesiółka P., 2014a, „Wpływ funduszy Unii Europejskiej na proces rewitalizacji w Poznaniu na tle największych miast w Polsce", Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, vol. 27/2014, s. 101-121.

Ciesiółka P., 2014b, „Rewitalizacja jako element polityki rozwoju aglomeracji poznańskiej", Kwartalnik Problemy Rozwoju Miast, zeszyt 2/2014, s. 17-30.

Diagnoza. Delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Miasto Kalisz. Rewitalizacja. Załącznik nr 2 do Uchwały XXV/313/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 21.06.2016 r. Kalisz.

Dutkowski M., 2003, „Analiza SWOT w badaniach lokalnych i regionalnych – problemy stosowania i główne błędy interpretacji", w: H. Rogacki (red.), Problemy interpretacji wyników metod badawczych stosowanych w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, s. 43–49.

Dutkowski M., 2004. Problemy diagnozowania obszarów rozwoju regionalnego i lokalnego w Polsce. Rozprawy i Studia Uniwersytetu Szczecińskiego, t. 551.

Dziemianowicz W., Szmigiel-Rawska K., Nowicka P., Dąbrowska A. 2012, Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej, Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Frankfort-Nachmias C., Nachmias D., 2001, Metody badawcze w naukach społecznych, Warszawa: Wydawnictwo Zysk i S-ka.

GIOŚ. Monitoring hałasu. Wskaźniki. 2016. W: http://www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/monitoring_halasu-/wskazniki.pdf.

Gminny program opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2013-2016. Uchwała Nr XXXIV/474/2013 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 25 kwietnia 2013 r. Kalisz.

Heczko-Hyłowa E., 2009, „Rewitalizacja polskich miast w świetle wymagań Funduszy Strukturalnych UE 2004-2006 jako wdrażanie europejskiego podejścia systemowego", w: M. Bryx (red.), Finansowanie i gospodarka nieruchomościami w procesach rewitalizacji. Seria Rewitalizacja Miast Polskich, t. 7. Kraków: Instytut Rozwoju Miast, s. 157-186.

Jakość życia w Kaliszu. WYG International Sp. z o.o. 2013. Kalisz.

Kalisz. Rewitalizacja. Do trzech razy sztuka. Raport z badań ilościowych i jakościowych. PZR Consulting. Pracowania Zrównoważonego Rozwoju. Pracowania Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia". Miasto Kalisz. Rewitalizacja. 2016. Kalisz.

Kotus J., 2001, „Badania socjologiczne w poznaniu struktur i procesów społecznych dla potrzeb gospodarki przestrzennej", w: H. Rogacki (red.), Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, s. 99–108.

Miszczuk A., 2007, „Samorząd terytorialny jako stymulator lokalnego i regionalnego rozwoju gospodarczego", w: A. Miszczuk, M. Miszczuk, K. Żuk (red.), Gospodarka samorządu terytorialnego, Warszawa: PWN, s. 161–198.

Obłój K., 2014. Strategia organizacji. Wydanie III, zmienione. Warszawa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

Parysek J. J., 1997. Podstawy gospodarki lokalnej. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Parysek J. J., 2015, „Rewitalizacja miast w Polsce: wczoraj, dziś i być może jutro", Studia Miejskie, 17, s. 9-25.

Pszczołowski T., 1978. Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk.

Roberts P., Sykes H. (red.), 2000, Urban Regeneration: a handbook, London: SAGE.

Siejkowska-Koberidze A. 2012, „Studia inwentaryzacji urbanistycznej", w: S. Liszewski (red.), Geografia Urbanistyczna, Warszawa: PWN, s. 409-428.

Siemiński W., Topczewska T. 2009, Rewitalizacja miast w Polsce przy wsparciu funduszami UE w latach 2004-2008, Warszawa: Wydawnictwo Delfin.

Sierpowska I., 2014. Pomoc społeczna. Komentarz do Ustawy. Wyd. Wolters Kluwer.

Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki, 2011. Opracowania tematyczne, 601. Kancelaria Senatu, Biuro Analiz i Dokumentacji, Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza. Uchwała nr XXXVIII/543/2009 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 3 września 2009 r. Kalisz.

Ustawa z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji. D.U. 2015, poz. 1777.

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem miasta Kalisza na lata 2015-2020. Uchwała nr XV/175/2015 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 października 2015 r. Kalisz.

Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, 2016. Warszawa, Ministerstwo Rozwoju.

Zasady programowania i wsparcia rewitalizacji w ramach WRPO 2014+, 2016. Poznań, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego.

PREZYDENT
MIASTA KALISZA
/ ... /
GRZEGORZ SAPIŃSKI

Załącznik nr 3.
Podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych

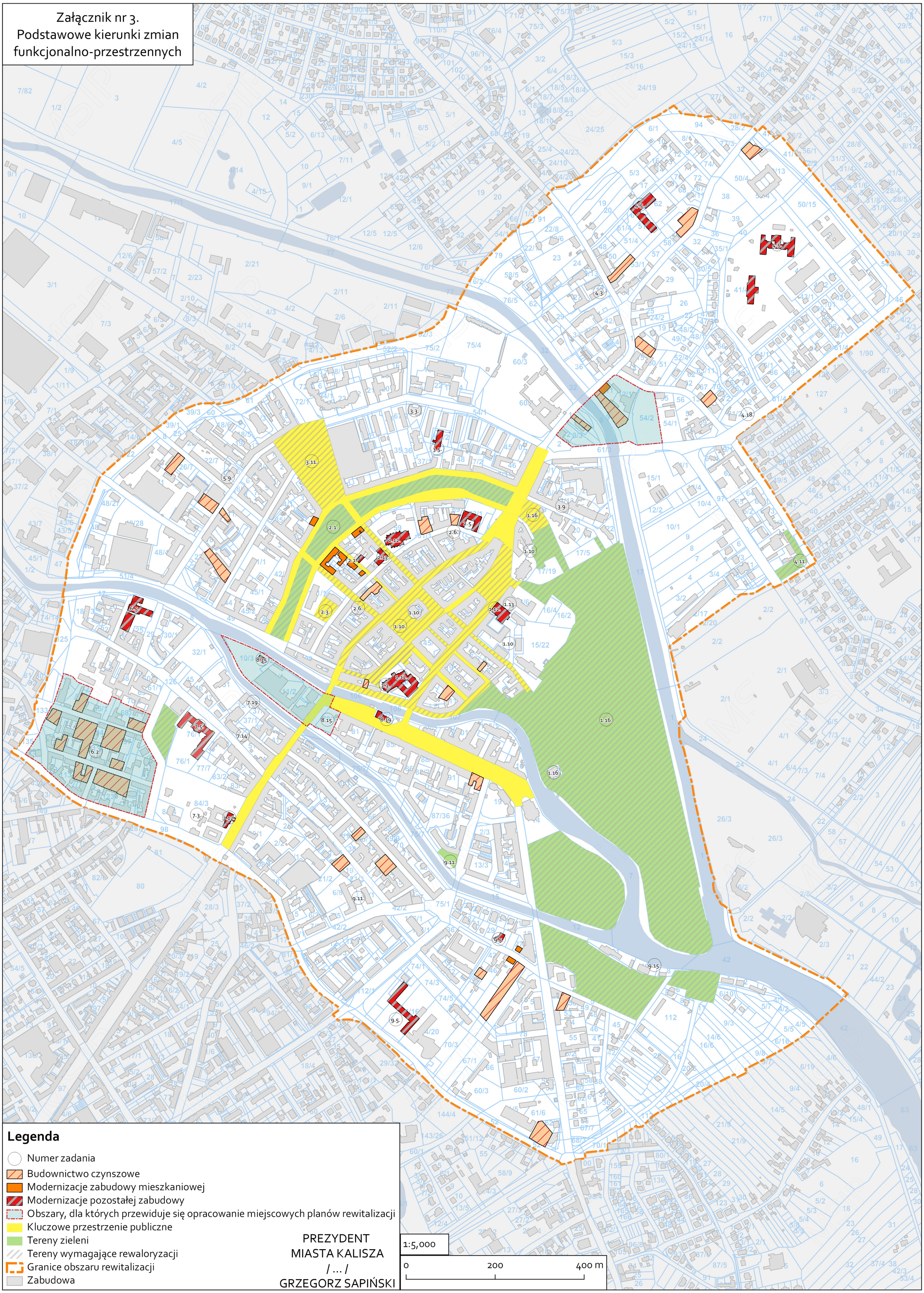

PREZYDENT
MIASTA KALISZA
/ ... /
GRZEGORZ SAPIŃSKI